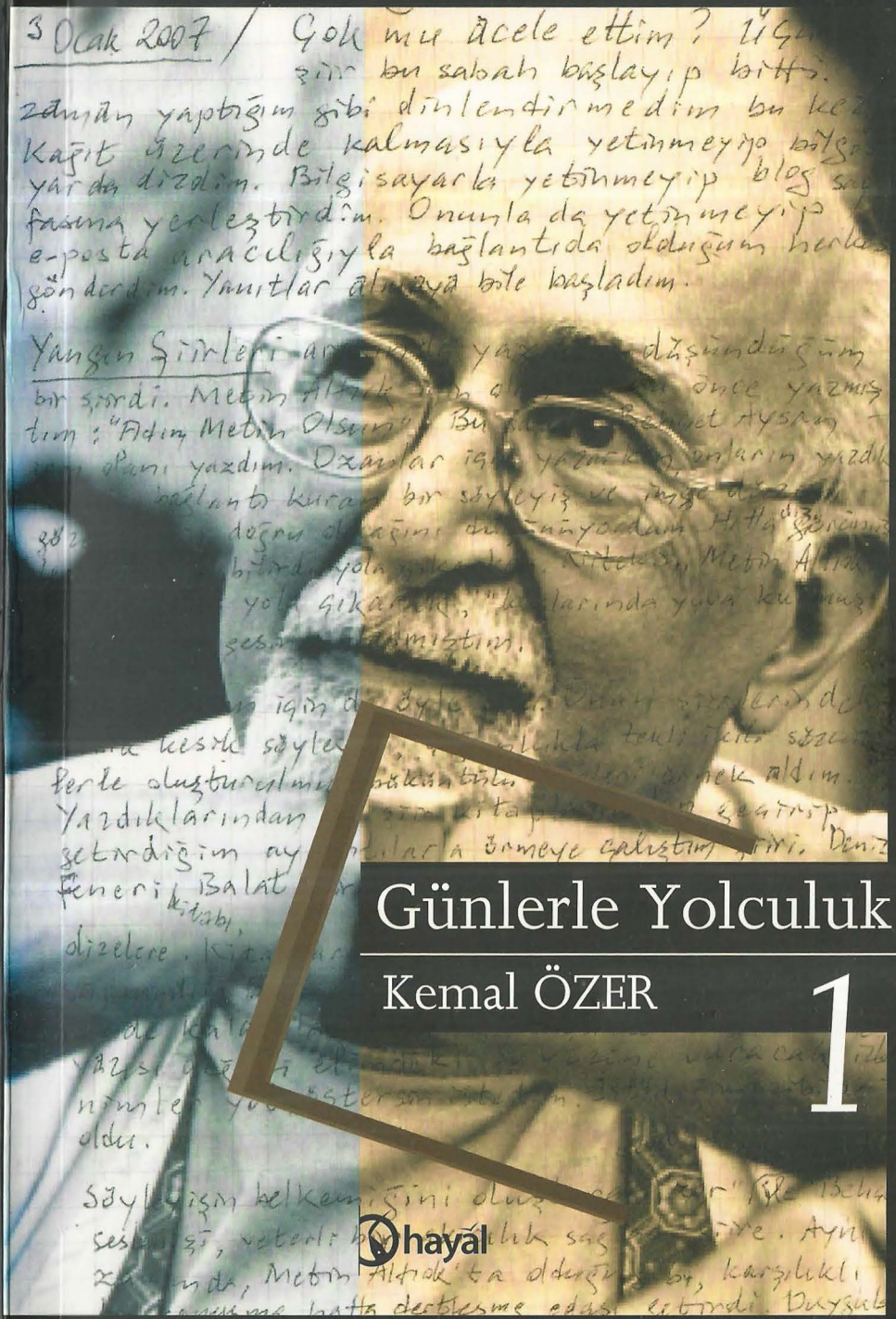

Günlerle Yolculuk

Kemal ÖZER

1

hayal

Günlerle Yolculuk 1

Kemal ÖZER

GÜNLERLE YOLCULUK I
(1999 - 2002)

KEMAL ÖZER

Hayal Yayıncılık
ve Telif Hakları Ajansı
Hayal Publishing House
and Copyright Agency
hayal

Günlerle Yolculuk I
Kemal Özer
Takım Numarası: 978-605-5945-39-8
ISBN: 978-605-5945-40-4

Hayal Yayınları
Birinci Baskı: Eylül 2009

Yayın Yönetmeni: Özgen Kılıçarslan
Kapak Tasarımı: Veysel Şaylı
Düzelti: Serkan Pınarcı
Sevinç Kırgıl

Hayal Yayınları
www.hayalyayinlari.com
Eposta: bilgi@hayalyayinlari.com

Adres: Meşrutiyet Cad. Meşrutiyet İş Hanı
No: 10 / 30 Kızılay-Ankara
Tel: 0312 417 47 09 Faks: 0312 417 37 94

Baskı: Aydan Web Ofset
Alınteri Bulvarı 364. Sokak No: 4
Ostim / Ankara

Yazıların hukuki ve etik sorumluluğu yazarlarına aittir.
Tüm hakları saklıdır.
Bu kitabın yayın hakları Hayal Yayıncılık Ltd. Şti.'nindir.
İzinsiz kopyalanamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz.

SUNUM

Tuncer Uçarol

Kemal Özer'le 28 Haziran 2009 günü telefonla görüşmüş; yayımlanacak bu günlükleri üstüne, şiirleri üstüne, uzun uzun konuşmuştuk.

Sonra Özer'i 30 Haziranda, birden, yitirdik.

Özer, 1935 İstanbul doğumluydu, bildiğim kadarıyla 74 yıl hep orada yaşadı. Gezileri dışında ayrılmadı İstanbul'dan. Dışarıyı elbet çok merak ediyordu.

Bu günlüklerini, yayıncısı Özgen Kılıçarslan Hanım, bana 28 Haziran'dan önce göndermişti. Günlükler ("günce" diyorum ben artık) üstüne yıllarca çalışan biri olarak, aramızdaki altı yaş farkıyla aynı dönemin insanı olarak onları merakla, çeşitli tatlar alarak okumaya başladım. Kısa kısa yazması da ilgiyi canlı tutuyor... Kemal Özer İstanbul'da, ben artık yine Ankara'da olduğumdan, uzun yıllar görüşememiştik. Belki ondan, belki de onun iki şiir kitabı üstüne yıllarca önce birer incelemesel eleştiri yazdığımdan, yayımlanan bir de uzunca söyleşimiz olduğundan, o şimdi aramızdan hiç ayrılmamış gibi geliyor bana... Günlüklerini okurken, sonra yine hep telefonlaşacağız duygusu içinde oldum...

Bana gelen bu 1999-2008 yılları günlükleri üç yüz sayfadan birazcık azdı.

Özer aramızdan ayrılınca, kitabın basım çalışmaları hızlandı, ben de bu günlükleri 10 Temmuzdan bu yana okumaya başladım. Bir yandan notlar alıp bir yandan günlük üstüne günlük tutarken, bugün işte 19 Temmuz, ancak yarısına yakınını bitirebildim. Severek okudum hepsini. Her bir parçasına dört üzerinden not vererek, konularını özetlemeye çalışarak, baktım durdum içlerine... Kumaşı baştan anlaşılıyordu... Daha ilk sayfalardan başlayan izlenimlerim pek değişmedi. Ayrıntılarda bazı dolantılar göründü. Yeni yerlerde, yeni bazı konularda dolaştım. Onlar ayrı. Doğurgan günlükler de bunlar; bende de bazı yazı taslakları uyandırdı...

Bu kitap; o yıllarda yalnızca edebiyatla uğraşan bir insanın, en az 1999-1935 = 64 yaşına ulaşmış kıdemli bir şairin yaşadığı, düşünebileceği her konuda dertleşip duruyor okuyucuyla. Deneyimler aktarıyor. Edebi-

yatla ilgili pek çok izlenimi, birçok tasarıyı, olurdüşler olmazdüşleri (ne iyi) didikleyerek kapsıyor. "Genel günlük" değil... Tam bir belli alan günlüğü: "Edebiyatçı günlüğü"... İlk sayfalarda İstanbul'un dibindeki Silivri'nin denizi ile oranın da sıcak yazı, orada genellikle iki kişilik bir tatil evi (eşiyle birlikte) biraz biraz öne çıkıyor ama sonra onlar çok gölgede kalmış. Çok sonraki sayfalar da, bir ara, "gezi günlüğü"ne, "portreler günlüğü"ne evrilmiş, sonra yine edebiyata dönüyor.

Edebiyatçı günlükleri içinde ise "şair günlüğü" öne çıkmış.

Öncelikle şairlerin okuması gereken, "deneme türüne yakın yazılar" bunlar. Bir tür şiir jimnastiği.

Yirmiye yakın şiir kitabı olan Özer, bu "denemesel günlük"lerinde (düşünsel günlüklerinde), şiirleri üstüne düşünüyor, şiir duygularını açıklıyor, bazı şiir sorunsallarını ince ince yokluyor, şaşırtıyor, yeni pencerelere götürüyor, yeni bir şiir bilinci aşılamaya çalışıyor okuyucusuna, yine... Her dönem insanı (her on, on beş yıl; korkunç bu) kendi güncel gerçeklerini, kendi dönemcel anıştırmalarını, göndermelerini görebiliyor sadece; Özer de yeni kuşaklara, 1980 öncesi Türkiye ruhunu duyumsatmaya çalışıyor. Toplumcu gerçekçi bir şair olarak da bütün bunları toplumcu, örgütlenmeci yönlendirmelerle yazmış. Şiirlerinde yaptığı gibi, okuyucusunu etkilemeye, bilinçlendirmeye çalıştığı açık. Buna oldukça emek de vermiş. Bir sanatçının; güzelduyusal çabalarının yanı sıra, topluma karşı görevlerinin de olduğunu, hep vurguluyor, akıllıca, inandırıcı biçimde de söylüyor söyleyeceğini. Bir başka deyişle bu kitap aynı zamanda "bir toplumcu şairin günceleri".

Ekim 1983'te Kimlikleriniz Lütfen (1981) şiirleri üstüne yazdığım gibi: "İçeriği ve biçimiyle toplumcu olan şiir"... "İstanbul'da bulduğu Anadolu'dan halka seslenmeyi seçen; açık, yalın, etkili."... Toplumcu bir şair (her bir yazıncı) elbette içeriğiyle halkından -insandan- yana olması gerektiği gibi diliyle de onlara seslenmesini bilmeli. Bu ne demek? Türkçesi duru, akıcı olmalı, şiirinde ve düzyazılarında kapalı anlatımlardan elinden geldiğince uzak durmalı.

Özer'in günlükleri de öyle. Türkçesi öyle anlaşılır ki örneğin şu 25. günlüğünde (26 Eylül 1999'da) şu söz varlıklarını kullanmış: İlişki, kolları sıvadı, kendine özgü, arınık, güz, bunalmadan, eriyik... 98., 99. günlüklerinde (28 Mart 2001'de) şu kullantıları da çok ama çok tanıdık: Söyleşi, özlemişim, yoğun bir izlence öncesi olması ilginç, gezilerden bir ayraç, anlamlı ve belirgin, çeşitli yöreler, romanın anı kesitlerinden biri...

Özleşme Türkçesini başarıyla kullanıyor: Zorlama hiç görünmüyor. Osmanlıcadan Türkçeye çeviri kokmuyor. Türkçe düşünüp Türkçe yazmasını biliyor Özer.

"Türkçeye Emek Verenler" açısından burada Ankara'da bir dergi için bir çalışma yaptım bu yaz. Gördüm ki şairler daha çok "veri Türkçe"yi daha güzel kullanmaya çalışıyor... Kemal Özer ise bu günlüklerinde Türkçemiz için büyük emek harcamış. Az kullanılan sözcüklerimizi, yeni sayılabilir söz varlıklarımızı da özenle, bol bol, başarıyla kullanmış.

Bu günlüklerde, öykü, yazı, anı tasarıları, kitap hazırlamaların kaygıları da büyük yer tutuyor. Siz de bir yazarsanız, gençseniz, kitap hazırlamalarında gelecekteki gecikmelerinizi, ertelemelerinizi, tasalarınızı, sizin yerinize Kemal Özer'den şimdiden okumuş olacaksınız. Bunları okurken, yok siz de yaşlıysanız, zaman zaman günceleri değil de özellikle anılarınızı nasıl yazacağınızı da aralarda düşünmeye, tartışmaya başlayacaksınız. Epeyce ipucu, öneri var bu yönde de.

Bu kitapta şiir, edebiyatçı, sanatçı dedikoduları, olaylar, öyküler hemen hiç yok! Günlüklerde bunlar merakla aranıyor ama kaçınılmış onlardan. Çok ölçülü, çok düzgünler. Arı günlükler değil. (28 Hazirandaki telefon görüşmemizde hem Antalya'dan aldığı ödül üstüne hem İstanbul'daki ünlü ve önemli bir ödül üstüne aramızda dedikodular yaptık ama...) "Öyküsel günlükler" yazmamış Kemal Özer. "İçe dönük günlükler"den de çok kaçınmış; okuduğum epey parça içinde kendisi hakkında "özel günlük"lere, "mahrem günlük"lere rastlamadım. Neredeyse tümüyle dışa dönük günlükler bunlar. Ama yine de merakla okudum onları. Deneme türü yazılar gibi: Alaşımlı günlük!.. Kısa kısa da. Pek çok günlüğünü de ayıkladığı anlaşılıyor... Çok yararlandım.

Peki! Şen şatır günlükler mi yazılanlar?

Değil. 1990'larda kırkını ellisini geçmiş edebiyatçılar bizde öyle yapıtlar üretemez. Olsa bile hüzünle, acıyla yamalıdır. Özellikle toplumcu gerçekçi iseler. Şimdiki birçok genç edebiyatçı, edebiyatı yalnızca güzelduyusal amaçlı sanıyor.

Kemal Özer'in yer yer çok "edebi" parçaları da olan bu düzyazılarını (çok güzel tümceleri var zaman zaman), içinizde, derinizde, burkularak okuyorsunuz. Toplumunuza, insanlığa, daha fazla katkıda bulunamamanın, ezikliğini, onmazlığını düşünüyorsunuz.

Özer'in bu kitaptan önce yazdığı anı kitapları, anıöyküleri, her şairde çokça olduğu gibi anışiir ve günceşiirleri de var. Doğrudan "şiir-günlük"ler de yazdı o. Önceki günce kitapları da bizi bekliyor; bunlar ta 1963 yılına değin iniyor, 1998'e değin sürüyor: Tanık Günler 1 (1993), Tanık Günler 2 (1994), Gölgeden Güneşe (1999). Bu kitapları, sonra, zamanı gelince okurum, diye düşünmüştüm. Anlaşılan onlara öncelik vermem gerekiyor.

Özer 1963-2009 yıllarının uzun yol sürücüsü günlükçü... 1959-2009 yıllarının, daha da uzun bir dönemin uzun yol şairi. Anı yazarı. Denemeci. Çevirmen de (Türkçe söyleyen).

Onu bu yıl 30 Haziranda yitirdik ama o güzel ve önemli yapıtlarıyla, bilinç aşılama pencereleriyle, hele hele o duru Türkçesiyle, daha uzun yıllar yaşayacak aramızda.

1999

Korkudan türkü söylemek gibi

1 Nisan 1999 / Üç ayı geçti, bu çılgınlığa başlayalı. Çılgınlıktan başka bir sözcük bulamıyorum. Yıllardır bitiremediğim ne kadar tasarı varsa, hepsini bu üç ayda bitirip yayınlama kararı aldım. Sıraladığım zaman, sayısı 14'ü buluyor. Bunlardan 5'i eşimin çevirileri. Geriye kalan 9 tasarı, doğrudan benimle ilgili. Kimisinin başlaması 20 yılı aşıyor. Mart sonunu kendime hedef seçmiştim. Nisan başında, kitaplara Kültür Bakanlığı'nın zorunlu kıldığı uygulamalar başlayacak çünkü.

Bugüne değin hep olduğu gibi, beni zor durumda bırakan bir gelişme varsa, çalışmalarımı hızlandırabilirdim. Neredeyse olanaksız görüneni aşarak. Yine öyle oldu. Üç ay boyunca, hedefe ulaşmak için, çoğu zaman şaşkınlığa düşe düşe çalıştım. Hâlâ da çalışıyorum. Mart bitti, benim yapacaklarım daha bitmedi. Basılma aşamasına gelmemiş şu anda 7 tasarı var. Ama kötümserliğe kapılmıyorum. Zaman zaman umudum azalıyor, sonra yine hızlanıyorum. En ilginci, yeni yazacaklarımı bunca kısa bir süreye sığdırmam. Çocuk şiirlerini yazıyorum, arkasından hemen anılara birkaç sayfa ekliyorum. Sonra bir öykü yazıyorum, bir süre mektupları düzenliyorum. Derken ressamlar buluyor, iç resimlemeyi yoluna koyuyorum. Kapak için araştırmalar yapıyor, sözler alıyor, o sözlerin ardına düşüyorum.

Kuşkusuz yazdıklarımı elimden geldiğince durultmaya çalışıyorum; ama kimini ancak kitaplar çıktıktan sonra değerlendirebileceğim. Sonuç iyi mi değil mi, aklıma esip de bir kitabı karıştırdığım zaman anlayacağım. Bu arada birçok engel çıkıyor karşıma. Ya bıkıyorum, ya sayrılıklara düşüyorum, ya da kendi elimle engel yaratıyorum. Örneğin TYS Yönetim Kurulu'na adaylığımı koyup kazanıyorum. Şu son bir haftada olduğu gibi, yurt dışından konuk geliyor eve.

Nasıl bir baş koymaysa, hiçbiri yılgınlığa salmıyor. Sanki daha önümde birkaç ay var. Hatta eve konuk gelmesinin yararlı olacağını düşünüyorum. Çünkü alıştığımdan başka yerlerde oturuyor, yatıyor, yemek yiyorum. Açı değiştirmenin bana iyi geldiği açık. Kendimi yenileme fırsatı doğuyor. Başka bir noktadan bakmanın getirdiği bir ufuk elde etme. Tıkanmış olduğunu duyumsadığım, birden açıklık kazanıyor.

'Bütün bunlar neden böyle oluyor?' sorusuna, kestirme söylersem, 'Kurtulmak için.' diye yanıt verebilirim. Korkudan türkü söylemek gibi. Zaman beni sıkıştırdıkça, ben paldır küldür, kafa göz yararak ilerliyorum. Ucunda bir ışık görüyorum çünkü. Yıllardır elime yapışmış ne varsa onları bir çırpıda silkeleyip atacağım ve derin bir soluk alacağım. Asıl kendimi yenileme, eskimiş tasarılardan kurtulmakla gerçekleşecek.

Hepsi ortaya konduktan sonra uzunca bir süre elime kalem almak niyetinde değilim. Yazmayı, yeni tasarılar yapmayı özleyene değin. Sonra atılım yapmam için yeni koşullar oluşacak nasılsa.

Emek ödülü

24 Nisan 1999 (Ankara) / İlk kez ödül almak için Ankara'dayım. *Damar* dergisi Emek Ödülü verilecek bu akşam. Bir yandan bunun duyguları, bir yandan konuşma isterlerse ne söyleyeceğim kaygısı.

Duygularımın en yoğun olduğu kesim, kendilerine yakın durmadığım bir çevreden geliyor olması ve elbet "emek" ağırlığı taşıması. "Emek"in değerlendirilmesi ve bunun bir ödülle belirtilmesi başlı başına güzel. Yolunun doğru olduğunu, çabanın boşa gitmediğini düşünüyorsun. Bu da sana yeni çalışmalar için güç veriyor.

Konuşma yaparsam bunu vurgulamalıyım; ama daha önce *Damar* dergisi üzerinde durmalıyım. 1980 sonrasında ortaya çıkan ayrışma üzerinde. Dergilerin edebiyat mutfağı olarak önemi üzerinde. Böyle bir derginin işlevi üzerinde. Bu işlevin gelenek bilinci üzerinde.

Bayrağı başkasına aktarmak

25 Nisan 1999 (Ankara) / Dün gece, düşündüklerimin bir bölümü gerçekleşti. Uzun bir geceydi, sıranın bana gelmesi oldukça gecikti. Ödül konuşması için kendimi hazır tutmam gerekiyordu. Söylemek istediklerimin ne kadarını söyleyebildim? Videodan izlediğim zaman anlayabileceğim ancak.

Dergiler edebiyatın mutfağı. Edebiyatı yönlendirmek, bu mutfak çalışmasıyla yakından ilgili. Geçmişten bugüne çekişme, bu alanda da sürüyor. Emeğiyle varolan dergiler, bu çekişmede ayrı bir küme oluşturuyor.

İşleri her zaman zor. Ama 80'den sonra bu ayrışma, ileri boyutlara taşındı. *Damar* dergisi, dokuz yıldır ayakta. Her zamankinden daha zor elde edilen bir başarı bu. Daha önce dergiler kurmuş, dergilerde çalışmış bir emekçi olarak, *Damar* dergisi karşısında kendimi bayrağı aktarmış biri olarak duyumsuyorum. Verdiğim emeğin boşa gitmediğini düşünüyor, bayrağı benden sonrakilere aktarmış olmanın sevincini duyuyorum.

Bunları söylemek istedim; ama söyleyebildim mi? Ya da, ne kadarını söyleyebildim? İlerde belki anlaşılabilecek.

İzleyiciler arasında tanıdıklar çoğunluktaydı. Belki bir kesim okur da vardı. Saatlerce orada kalmaları, sonuna dek direnmeleri güzel bir şey. Heyecanla taşıyıp getirdiğim yeni kitaplarıma ilgi gösteren pek olmadı. Birkaç genç kitap imzalattı, o kadar. Oysa özellikle, *Damar* dergisinin son sayısında da duyurulan son şiir kitabımın ilgi göreceğini, heyecanımın paylaşılacağını sanmıştım.

Başdöndüren yenilenmişlik kokusu

1 Mayıs 1999 (Semizkumlar) / Ne zamandan beri ilk kez 1 Mayıs'a katılmıyorum. Böyle bir şey olacağını düşünmüş olabilir miyim? Ama oldu. Ayaklarımdan dolayı oldu. Ayak ağrısından dolayı. O denli gözüm korkmuş ki, yeniden yürüyemez duruma gelmek istemedim. Uzun süre ayakta kalmayı göze alamadım. Ayakta kalırsam, belimdeki omurlar yine zorlanacak, ağrılar yine başlayacak diye korktum. Oysa havada insanın başını döndüren bir yenilenmişlik kokusu var. Yeni açmış çiçek, yeni biçilmiş çimen, yeni ısınmış ot kokusu alıp götürüyor insanı. Seçim ertesinde birikmiş sözler var, yeniden söylenecek, yüksek sesle sokaklara çıkarılacak, göğüslerde tutulmuş soluğu alanlara salacak...

Ben buradayım oysa, geçen araçlara bakan bir balkonda. Kimsenin dışarıya çıkmadığı, dışarıya çıkacak kimsenin bulunmadığı bir kıyı yerleşiminde. Yenilenmiş bir doğanın ortasında yenilenme fırsatını kaçırmış olduğumu düşünüyorum. Doğanın yenilenmiş olması, insana esin veriyor. Kendini yenilemesi gerektiğini duyuruyor ona. İnsan doğa içinde ancak dinlenebilir; ama kendini yenilemesi için toplumun içine karışması, daha çok toplumsallaşması gerekir.

Yaşlandıkça bunun zorlaştığını duyumsuyorum. Yaşlandıkça doğanın ıssızlığına daha çok yakınlaşmış, daha eğilimli duyumsuyorum kendimi. Bedenle kafa arasında zaten varolan çekişme, bu vesileyle daha da artıyor. Bedenim izin vermediği için buradayım, gözümü korkuttuğu için. 1 Mayıs'ta değil, burada, bu balkonda. Aklım kalabalığın içinde, seslerin, bayrakların, marşların arasında; bedenim burada, görünümün ıssızlığına kendini bırakmış, gözlerim kapandıkça dalıp dalıp gidiyorum, ağırlığını duymadığım bir çekimsizliğe doğru.

Gözlerim açıldıkça yekinmek istiyorum. Dün Özgür Üniversite'de bulunduğumu kendime anımsatarak, şiir serüvenimi paylaşmak üzere başkalarıyla, yarın sabah Evrensel Kültür Merkezi'nde yeniden karşılarına çıkacağım bir şeyler öğrenmek isteyenlerin... Bir hafta önce Ankara'da değil miydim, ödül için bir araya gelenlerin karşısında? Bugün çıkan gazetede yine o gecenin izdüşümüyle okurlara seslenmiyor muydum? *Bakış* gazetesinin sorularına verdiğim yanıtlarla? Gözlerim açılıp kapandıkça, bedenle kafanın çatıştığını, çekişmenin beni bir o yana bir bu yana sürüklediğini duyumsayarak, bir kez daha, bir kez daha...

İlk izlenim: Bırakılmışlık

25 Mayıs 1999 (Sofya) / Nereden başlayacağımı bilemiyorum. İki gündür buradayız ve ben hep kafamın içinde ne yazacağımı evirip çeviriyorum. Gelmeden önce, burada göreceklerim için ne kadar hazırlıklıydım? Yine de, tren Bulgaristan'a girdikten sonra, gün ağarınca ilk belirtiler beni çarptı. Bir yorganın ucu kıvrılmıştı sanki, bırakılmış bir ülkenin geride kalanlarına bakıyordum. Yol boyunca bir ıssızlık görünüyordu. Herkes gittikten sonra, geride kalan o hüzünlü ıssızlık.

Eski gelişlerimde, daha sınırdan geçer geçmez bir canlılık başlardı. Geçilen her yerde bir kalabalık. Tarlalar en erken saatlerde bile cıvıl cıvıl olurdu. Çalışanlar doğrulup trene el sallardı. Şimdiyse tarlalar bomboş. Tek tük çalışanlar ise sanki tren yolunda devinim yokmuş gibi ilgisiz. Bu ürkütücü ıssızlık, fabrika yapılarını gördükçe daha da koyuluyor. Bir zamanlar çift vardiya çalışılan yapılar şimdi delik deşik. Bırakılmış yapıların yazgısı onlarda da göze çarpıyor. Bütün camları taşa tutulup kırılmış. On

yılını Bulgaristan'da geçirmiş olan karım, bu gördüklerinden dolayı ağlamaklı.

Sofya Garı'na indikten sonra, bu bırakılmışlık bir kez daha çarptı. Sürekli devinen insanların doldurduğu, seslerin uğuldadığı gar, yerini bir taşralı ıssızlığa bırakmış. Bizi karşılayanlar geliyor, otele doğru yola çıkıyoruz. En ünlü yapıların olduğu yollardan geçerken bırakılmışlığın yeni yeni örnekleri çıkıyor karşımıza. Ünlü merkez hal, alışveriş merkezi bomboş. Yıllardır böyle tutulduğunu söylüyorlar. Havası kaçmış, buruşuk bir balon gibi. Ünlü Balkan Oteli, nice anılarımızı barındıran o koca yapı, Sheraton otel zincirine eklenmiş. Arkasından geçtiğimize, yüz yüze gelmediğimize şükrediyoruz. Dimitrov'un gömütü artık yok. O yapıyı konser salonu yapmak üzere iskelelerle kuşatmışlar. Duvarlarında NATO karşıtı bir slogan. Bulgaria Oteli'ne vardığımızda, bütün bu görüntülerle kuşatılmış olarak, ne olduğunu anlamaya ve tanımlamaya zorluyorum kendimi.

Ülkenin derisini yüzmüşler sanki. Yıllarca biriktirdiği ne varsa elinden almışlar. İnsanlar çırılçıplak kalmışlar, anlamı yok edilmiş bir dünyada. Onun için sokağa bile çıkamıyorlar. Bu anlamsızlığı daha yakından görmemek, daha derinden yaşamamak için.

Oteldeki odamızın penceresinden sokağa bakıyorum. Kimbilir kaç kez geçtiğim sokağa. Kimseler yok. Dakikalarca bekliyorum birinin geçmesi için. Omuzları düşük, yorgun, kendi içine kapanmış biri, ardında adım sesleri bile bırakmadan yürüyor. Sonra yine ıssızlık.

Zaman zaman burada bulunup bulunmadığımdan kuşkuya düşüyorum. Belki burada değilim de, gelseydim neler görürdüm diye düşe dalmış olabilirim. Gidip gelen bir sanrı.

Otelden çıkıp yürüyoruz. Az ilerde, yolun kıyısında, bırakılmış bir yapı daha. Her yanı kırık dökük, camlarının yeri oyulmuş gözler gibi. Birbirimize bakıyoruz. "Burası Devrim Müzesi değil miydi?" diyorum acıyla. 1976'da, ilk kez Sofya'ya geldiğimde, büyük bir coşkuyla dolaştığım yerlerden biriydi. Geo Milev'in bir camlıktan bakan gözünü ilk gördüğüm an, unutulur mu? Ritsos'un bir şiirinde yer aldığını o sırada mı duymuştum? "Ozanın Gözü" şiirini yazmak, o gezinin esiniyle gerçekleşti. Şimdi, müze

yerinde yok. İçindekileri nereye götürdüler, kimbilir. Belki de yok ettiler. Geo Milev'in takma gözü, şimdi nerelerde ise, yeni bir tanıklığa hazırlanıyor. Kendini ortadan kaldıranlara yıllar önce yaptığı gibi, suçüstü yapacak yine. Atıldığı yerde sabırla bekliyordur şimdi. Bir kazıda yine yeryüzüne çıkacak, yok edenleri ele verecek. O günü görmeyi ne kadar isterdim!

İkinci kez yazılması gerekenler

"Ozanın Gözü" şiirini ikinci kez yazmalıyım diyorum. O gözün yapacağı tanıklığın esiniyle. Tıpkı Dimitrov'un gömütü önünde kendime verdiğim yayın sözü gibi. Evet, Bulgaristan'a ilk gelişimden sonra yazdığım kitabı yeniden yayınlayabilirim artık.

Yıllardır tükenmişti ve ben onu yeniden yayınlamak için bekliyordum. Şimdi o kitaba ikinci bir önsöz yazabilir, sonuna da ek yapabilirim. İlk izlenimlerdi o zaman yazdıklarım, şimdi ekleyeceklerim de birer ilk izlenim olacak. Ve bir öngörü ekseninde her şeyi yeniden ele alabilirim. Kitap, Dimitrov gömütü önünde bitmişti. Yeni ekleyeceklerim de oradan başlayabilir.

Hem Devrim Müzesi'ndekileri, hem gömütü nereye götürdüklerini sormak gelmiyor içimden. Söyleyecekleri değil de, bu konudan habersiz gözlerle karşılaşmak ürkütüyor beni. Ya, "Öyle bir gömüt mü varmış?", ya da, "Geo Milev de kim, onun gözünün önemi ne?" derlerse? Yoldan geçen bir gence bunları sormak gelmiyor içimden. Görmüş geçirmiş birine de soramam. Yeni düzene ayak uydurmuş bir yüzle, "Soracak başka şey bulamadın mı?" dediğini duymak istemiyorum.

Issızlığın ardındaki ses

27 Mayıs 1999 (Sofya) / Eşik aşıldı ve biz, geriye dönüşe başladık. Bu akşam İstanbul'a doğru yola çıkacağız. Son günümüz, bu tür toplantıların ardından nasıl yaşanıyorsa öyle. Katılımcılar olsun, evsahipleri olsun, büyülü bir değnekle ortadan silinip gittiler. Kendimizle baş başa kalmış durumdayız. Ama kendi bildiğimiz gibi yaşayacağız demektir bu da.

Karım buraya gelirken, geçmişine uzun yıllar sonra bir daha göz atma fırsatı da elde etmiş oluyordu. Akdeniz Trubadurları Örgütü'nü kurmak

için gelmiştik. Uluslararası bu toplantıyla iç içe, o kendi geçmişinin izini sürmeyi başardı. Yaşadığı yerleri, çalıştığı okulu, oturduğu evleri bir bir dolaştı. Eski arkadaşlarını aradı, bulabildikleriyle görüştü. Görüşmeler sırasında yanında bulundum, yaşadığı yerlerin fotoğraflarını çektim.

Sabah, izini bulamadığı iki arkadaşıyla bağlantı kurma çabasıyla başladı. Büyük postaneden telefonlarını araştırdık. Bu arada ben bir duvar yazısının fotoğrafını çektim. "ABD Saldırgan" diye yazmışlardı. Bir de Devrim Müzesi'nin bugünkü halini görüntülemek istiyordum. Ama önce, üniversitenin karşısındaki parkta gençlerin NATO'yu protesto ettikleri yere gittik. Gece gündüz çadırlarda yaşıyorlar, protestolarını sürdürüyorlardı.

Yeni uyanmışlardı. Biri bir çadırda kahvaltıyı hazırlıyordu. Bizi de buyur ettiler. Sosyalist Gençler Birliği üyesi olduklarını öğrendik. Kahvaltılarını bizimle paylaştılar. Seçimlere bir parti gibi katıldıklarını da söylediler bu arada. Kendilerine seçim sırasında "Kızıl Lumpenler" dendiğini. Bulgaristan Sosyalist Partisi'yle ortak noktaları olsa bile bağımsız bir örgüt olarak çalışıyorlardı. Amaçları sosyalizmi kurmaktı.

Onca olumsuzluğun ortasında kurulmuş çadırlar olarak bakabilirdik onlara. Yurt çapında örgütlüydüler. Bu arada, Devrim Müzesi'nin ne olduğunu onların da bilmediğini öğrendim. Geo Milev'den söz açılınca, bir şeyi daha öğrendim:

1991'de Geo Milev olsun, Simirnenski ve Vaptsarov olsun, okul kitaplarından çıkarılmıştı; ama onlar bir Geo Milev Kulübü kurmuşlardı. Aralarındaki genç hanım bu kulübün üyesiydi ve ozandı. Ondan bir şiirini yazıp bize vermesini istedik. NATO saldırısına karşı açtıkları imza kampanyasına şimdiye değin 123 bin kişi katılmıştı ve bunların çoğu genç insanlardı. Biz de imza verdik ve yardım kutusuna para attık.

İlk kez içtiğim, şeker yerine balla tatlandırılmış kahvenin kokusu damağımda, yanlarından ayrılırken, Bulgaristan'ın bir başka yüzüne daha baktığımızı düşündüm. Ozan hanımın bize yazıp verdiği şiir "İnanç" adını taşıyordu.

Yıllar sonra buraya adım attığımda, ilk izlenim yoğun bir ıssızlık olmuştu. Şimdi o ıssızlığın ardındaki seslerden birini ayırt etmeye başladım

diyebilirim. İstanbul'a dönünce, asıl o zaman, gördüklerimle baş başa kalacağım ve yanımda götürdüğüm çeşitli görüntülerden buradaki yeni mozayiği keşfetmeye çalışacağım.

Bildiri yerine şiir

30 Mayıs 1999 (Semizkumlar) / İstanbul'a döneli üç gün oldu. Döner dönmez buraya geldik ve yolculuktan getirdiklerimizi masaya yatırdık: şiirler, çeviriler, notlar, bilgiler, belgeler... Bunlara yeni ilişkileri ve yenilenen dostlukları, arkadaşlıkları da eklemeli. Bir de kendime yüklediğim yeni görevleri.

Önce şunun üzerinde durmalıyım: Biz oraya niçin çağrıldık? Akdeniz Trubadurları Örgütü'nü kurmaya. Bu girişimin amaçları arasında, Akdeniz Bölgesi'nin sınırları biraz genişletilmiş ülkelerini kültür ve sanat bakımından bir araya getirmek, tanıtmak ve insancıl bir uygarlık çevresi olarak savunmak vardı. Dilleri büyük / küçük diye ayırmanın önüne geçmek vardı. Bölgenin sanatsal geleneğini yaygınlaştırmak vardı.

İsrail, Filistin, Kıbrıs, Suriye, Yunanistan, Türkiye, Hırvatistan, Yugoslavya, Makedonya'nın yanına Baltık Denizi'nden İsveçli bir temsilci ve evsahibi Bulgarlar eklenerek kurucu üyeler bir araya geldi. Tam 21 kişi. Bu girişimin öncülüğünü iki genç Bulgar ozanı (Rumen Barosov ve Tsanka Tsankova) yapıyordu. Onların en büyük destekçisi ise Lubomir Levçev'di. Dolayısıyla, çağrılanlar arasında onunla kişisel ilişkileri, dostlukları olanlar yer almıştı. İsveçli Peter Curman ve biz bunlardandık. Belki benim bilmediğim başkaları da vardı. Bugün büyük bir kargaşanın yaşandığı Balkanlardan birtakım temsilcilerin bir araya gelmesine onun çok önem verdiği anlaşılıyordu. Her katılımcının kendi çağdaş edebiyatını tanıttığı oturumdan sonra, kuruluş çalışmalarına geçildi. Bu arada bir de NATO karşıtı bildiri hazırlandı. Bir araya gelenlerin ek yerleri o zaman ortaya çıktı. Örgütün kuruluşu konusunda iki görüş çarpışmaya başladı. Biri, (Arapların başı çektiği), belirli karar ve yürütme kurulları olmasını savunuyor, her şeyin belirlilik kazanmasını istiyordu. Öteki, (evsahipleri ve destekçilerinin önerdiği), gelişmeleri izlemeye, şimdilik resmî bir kuruluşa dönüşmemeye dayanıyordu. Sanıyorum bu ikinci görüşte, evsahipleri-

nin dizginleri ellerinde tutma eğilimi ağır basıyordu. Tartışmanın çıkışsızlığa yöneldiği anda Levçev söz alıp dağılışı önledi. Kuruluş belgesini, evsahiplerinin isteği doğrultusunda imzalamayı önerdi ve ilk olarak kendisi imza attı. Ardından birer ikişer ötekiler de sıraya girdiler, böylece amaçlanan gerçekleşti.

Ama asıl zorlu ayrılık, hazırlanan bildirinin tartışmaya açılmasıyla patlak verdi. Peter Curman'ın "Şu anda serçe sesleri geliyor kulağımıza; ama birkaç kilometre ötemizde bombaların sesinden geçilmiyor." diye başlattığı bildiri girişiminde, Filistinliler NATO'ya yönelecek protestonun içine İsrail'i de katınca ortalık karıştı. İsrailli, buna karşı çıktı. Hırvat ise, yalnız NATO'yu değil, etnik temizlik yapanları da katmamız gerektiğini ileri sürdü. Makedon temsilcisinin, Sırp kanı da taşıdığını belirtip tartışmaya katılması, konuşmaların biraz daha alevlenmesine yol açtı. Evsahiplerinin, siyaset yapmak amacıyla bir araya gelinmediğini, birleştirici bir sanatsal ve kültürel girişimin sözkonusu olduğunu sık sık vurgulaması, ortalığı yatıştırmaya yetmeyince, yine Levçev söz aldı ve "İçinizde siyaset bataklığında en çok bulunan bir kişi olarak" diye başlayıp bildiriden vazgeçilmesini istedi. Peter Curman da, bildiriden vazgeçilmesini bir koşulla kabul edeceğini söyledi. O gece herkes savaş karşıtı bir şiir yazacaktı ve ertesi gün kiminki en güzel seçilirse o şiir bütün dillere çevrilip bildiri yerine yayınlanacaktı.

Bir bitişle bir başlangıç

12 Haziran 1999 (Semizkumlar) / Dün ilk kez denize merhaba dedim. Yüzerken ilk ayırt ettiğim, denizden karaya bakma fırsatını bir daha yakaladığım oldu. Deniz, birçok şeyin yanısıra, içinde bulunduğumuz kara parçasına dışarıdan bakma olanağı da sağlıyordu bize. Bunu böylesine apaçık daha önce düşünmüş müydüm, kimbilir. Yüzdükten sonra, bedenle mutluluk arasındaki ilişkiyi yeniden yaşadım. Bedenin gerginliğini tuzlu su almış, her yana akmaya hazır bir dinginlik bırakmıştı. Bütün sıkıntıları göğüsleyip aşabilir, mutlu olabilirdim. Bütün engeller sanki saydamlaşmış, bütün uzaklıklar erimişti. Mutlu olmanın koşulunu kafada değil bedende aramak gerekiyordu öyleyse. Bedenin denizden sonra edindiği dinginlikte.

Merhaba dediğim deniz, az rastlanır bir kıpırtısızlık içindeydi. Kararsız değildi. Çırpıntıyla dinginlik arasında karar verememiş de bir beklentiye girmiş değildi. Belki yalnızca susuyordu. Gözlerini kapamış, öylece uzanmıştı. Kimbilir bir daha ne zaman böyle çıkardı karşımıza.

Az rastlanır bir denizde yaza da merhaba demiş oldum. Sudan çıkarken, yalnız karaya değil, yaza da adım attım. Bir yılın bütün yorgunlukları, sıkıntıları geride kalmıştı. Attığım adım, aynı zamanda yeni umutlara, yeni yolculuklara, yeni çalışmalara doğruydu. Öğrencilikten, çocukluktan bu yana hep böyle olmamış mıydı? Yaz hep bir bitişi, bir de başlangıcı getirmez miydi?

Bunun böyle olduğunu unutalı ne kadar oldu acaba! İşte yeniden duyumsadım. Az rastlanır bir denizden karaya dönerken.

Dün gece, yemekten sonra balkonda otururken, geçen yazın düşlere nasıl sürüklediğini andım. Aynı köşede, bulutlar renkten renge girerken nasıl dalıp gittiğimi. Çoban yıldızıyla göz göze nasıl gök boşluğunda gezintiye çıktığımı.

Bugün yeni yazın ilk günüydü. Gecenin süzgecinden geçip sabaha dipdiri çıkmıştım. Yaz sabahlarının sürüp gideceği günlük devinime yürüyüşle başladık. Sabah güneşi altında gazete okuduk. Yazla ilgili tasarılar yaptık. Sonra denize girdik. Öğle yemeğinden sonra ilk yarı baygın yaz uykusu. Dışarının seslerine, kokularına, devinimlerine yarı açık.

İkindi denizinden önce kalem çalışması. Bulgaristan'a 15 yılın ardından yapılmış ilk geziyi anlatmak üzere. Fahri ağabeye (Erdinç) gönderemediğim yeni bir mektupla. Bitirilmiş onca kitabın ardından yazın yeni başlattığı bir çalışmaya ilk satırları yazıp yine deniz. Yirmi yıl önce yayınladığım *Güldeki Şafak* elimin altında. Akşam yemeğinden sonra göz gezdiriyorum. Bulgaristan'a yaptığım ilk geziden sonra yazdığım satırlarda unuttuğum ayrıntılar var. Unutamadığım ise, kitabın önsözünde ve sonsözünde üstüne basa basa vurguladığım öngörü: "Ülke büyüklüğünde koskoca bir gül. Elbet dadanmış zararlılar olacak bu güle. Kemirmek isteyecekler. İyi aşılanmışsa, sağlıklıysa, toprağı çürük değilse, bütün bunlarla başa çıkacağına, onları alt edip yeryüzünü ışıtacağına inanıyorum."

Bugünkü Bulgaristan'ı anlatıp belki bu satırları anmalıyım diyorum. Şimdiye değin yeniden yayınlamadığım bu kitap artık baskıya hazırlanabilir. Yeni izlenimleri yeni bir önsözle birlikte ekleyerek."Ben söylemiştim." övüncü yerine, bugün olanları daha iyi anlamayı ve yenilgiyi yerli yerine oturtmayı umarak.

Bir kitabı bir oturuşta okumak

12 Temmuz 1999 (Semizkumlar) / Dün, belki yıllardan beri ilk kez, bir kitabı bir oturuşta okuyup bitirdim: *Nâzım Hikmet Şiirinde Gizli Tarih.* Bitirip kapattıktan sonra, Nâzım Hikmet'in büyük bir iş başardığı düşüncesine başka bir yoldan daha vardım. Şiirini okurken, edebiyatımıza getirdiklerini kavrarken, neredeyse görmediğimiz bir yaşam serüveni olduğunu düşündüm. Bu serüvenin görünen yanı: aşklar, sürgünler, hapislikler. Ama görünmeyen yanı, özellikle içinde yer aldığı siyasal örgütlülük ortamı: dönekler, ihanetler, çapsız adamların engelleme, hatta yok etme çabaları. Dünyagörüşüyle bu dünyagörüşünün uygulanma çalışmaları arasında yaşanan ömür tüketici çekişmeler. Ortaya çıkan sonuçla bu çekişmelerin kısır döngüsü karşılaştırılırsa "Yazık!" demekten başka ne söylenebilir?

Bütün bunlara karşın Nâzım Hikmet'in ortaya koyduğu yapıt, gözümde daha da büyürken, böyle bir ortamda olmasaydı kimbilir daha ne yapıtlar verirdi sorusuyla sarsıldım. Hele döneklerin sonraki yıllarda düzenle uyuşup kavuştukları olanakları, çapsızların siyasal başarısızlıklarını çöküntüyle noktaladıklarını anımsayınca.

Bir oturuşta okumamın şöyle bir yararı daha oldu: Sıcağın elverişsiz koşullarda bile direnilip alt edileceğini gösterdim. Haftasonunun yaşanmaz kıldığı bir kıyı kalabalığı her yanı kaplamışken, saklanacak en ufak bir yer bile bırakmayıp her yana sokulan sıcaklığın saldırısından neredeyse zor kullanarak kendimi kurtardım. Gözkapaklarımı açık tutmak, bedenimi ele geçiren gevşeklikten silkinip kurtulmak için büyük bir savaşım vererek.

Bu sabah havanın bulutlandığını gördükten sonra, sıcağın geri çekilişini fırsat bilip karşı saldırıya geçmenin tam zamanı diye düşünüyorum. Elde ettiğim direnci, yeni bir çalışmaya başlayarak kullanmalıyım. Sıcak ge-

ri döndüğünde beni masa başında bulmalı. Yerimden kaldıramayacağını görmeli. İşime öylesine dalmalıyım ki, bütün olumsuzluklara göğüs gerebileceğimi hem o anlamalı, hem ben. O zaman, yaz yavaş yavaş elini eteğini çekmeye başlayınca, yazsonu ılıklığına bakacak yüzüm olur. Yazsonundan ve güz başlangıcından daha çok şey isteyebilirim.

En iyi karşı saldırı, *Güneş Arkasına Baktı*'ya birdenbire başlamak. Hatta satırbaşları bile saptamadan. Tıpkı uzun uzun hazırlıklara kalkışmadan denize kendimi bırakmak gibi. 'Ondan önce şunları yapmalıyım'a fırsat tanımadan. Bir yazdan bir başka yaza geçer gibi.

Sanki tek mevsim vardı

Çocukluğumun sanki tek mevsimi vardı, o da yaz. Bütün yıl onu özlerdim, düşlerimi ona saklardım, beklentilerimde hep o vardı. Zamanın akışsızlığından yakınıp dururdum. Ancak yaz gelince anlardım zamanın aktığını. Ancak o zaman anlardım okulun bir yıl daha azaldığını, benim bir yaş daha büyüdüğümü. Giysi değiştirmek demekti, sıkıcıları çıkarıp sereserpeliği giyinmek demekti. Dinlence için başka bir yere gidemezdik; ama sokaklar birdenbire benim olurdu sanki. Yazın da kısıtlamaları vardı; örneğin öğle sonunu, sıcağın geçmesini beklemek gibi. Uzaklaşamamak, gidilecek yerler için evi haberli kılmak gibi. Belli saatlerde eve dönmek gibi. Yaz, yine de, bir deniz gibi uzanırdı önümde. Gözlerimi kapayıp kendimi içine bırakacağım bir deniz gibi beklerdi. Eşikte durup kollarına atılacağımı düşündükçe nasıl sabırsız olurdum. Yaz öncesi son günler nasıl da geçmek bilmezdi.

İşte geçmek bilmeyen günleri birden geride bırakıp o yaz denizine bir anda dalmalıyım. Satırbaşlarını bile saptamadan. Örneğin şöyle demeliyim: Zamanın geçtiğini ancak yaz gelince anlardım. Zaman ile başım dertte olurdu çünkü. Sürekli karşıma çıkarıldığını anımsıyorum. Bir şeyi istediğimde, "Zamanı değil." denirdi. Bir şeyi sorduğumda, "Zamanı gelince öğrenirsin." denirdi. Kısıtlamalarla karşılaşıp onlardan kurtulmak istediğimde, "Büyüdüğün zaman." denirdi. Ve bana öyle geliyordu ki, zaman bir türlü geçmezdi. Ne saatler kolay ilerleyip akşama ulaşır, ne günler hızla birikip ayları değiştirirdi. Ancak yaz geldiğinde anlardım bir yılın daha arkada kaldığını. Onun için de sabırsızlıkla beklerdim yazın gelmesini.

Şiirin öznesi olmak

13 Temmuz 1999 (Semizkumlar) / Nisan ayında Emek Ödülü için Ankara'ya gitmeden önce haberini almıştım. Danimarka'daki dostlar geceye bir kutlama göndereceklerdi. Hüseyin Duygu ve Murat Alpar'ın yazdıkları elime ulaşınca duygulandım. Ama Sara ve Erik Stinus'un ortak imzalarıyla gelen, doğrudan şiir olarak yazılmıştı. Ben birçok kişi için yazmıştım, oysa günün birinde benim için yazılacağını hiç düşünmemiştim. Şiirin öznesi olmak nasıl bir şeydi, bilmiyordum. Erik'in dizeleri bu açıdan beni heyecanlandırdı.

Şöyle diyordu:

Şiirler doğdu
tarlada, demir ocağında, beşikte
insan güzelliği
uzak ülkelerden gelen turnaların
kanatlarıyla getirdiği ışık ve baharla
ölçülsün diye.

İnsanların ekmeği
lezzetli ve yeterli olsun diye
tıpkı geyiklerin otu, ayıların meyvası
ve içtiğimiz su gibi -
sığır sürüsünün yola çıktığı şafak vaktinde
şiirler doğdu.

Homeros döneminde böyleydi bu
yaşlı Anadolu'da.
Ve çok şükür,
şimdiki umut kırıcı karanlıktan
şairler doğuyor
Kemal Özer gibi.

Şiir yazmakla, yazılan bir şiirin öznesi olmak arasında ince bir ayrım var. Şiir yazarken de, yazdığın ne olursa olsun, özne olarak içinde yer alıyorsun. Ama bir yanı hep açık, ileriye dönük kalıyor. Şiire yansıyanda bir arayış var, bir özlem, belki bir beklenti. Tanımlananla birlikte yoğruluyor.

Sonucu, sen de okurla birlikte görüyorsun ancak. Ortaya çıktığında ve ortaya çıktığı kadarıyla.

Şiirin yansıttığında ise, bir aynaya bakıyor gibisin. Kendi görüntünü sana nasıl göstereceğini bilmediğin bir ayna var karşında. Örneğin, şiirin işlevini tanımlıyor Erik Stinus: İnsanların güzelliğini ölçmek, ekmeğini lezzetli ve yeterli kılmak için yazıldığını söylüyor. Homeros / Anadolu / 'bugünkü umut kırıcı karanlık' üçgeninden geçirip bir ozanın kimliğine uzanıyor. Bu tanımda görülmüş ve gösterilmiş oluyorsun. Artık arayış bir sonuç vermiştir ve bu sonucu hem kabullenmekle, hem de sürekli doğrulamakla yükümlüsün.

Okumanın burasında nedense çocukluğum işin içine giriyor. Kendimi sürekli oluşturmaya çalıştığım yıllar. Kendimi nasıl düşünüyorsam öyle görülmek istediğim. Bir gün, biri çıkıyor, görülmek istediğim gibi görüyor beni. Donup kalıyorum o an. Düşündüğüm gerçekleşmiş ve yansımış oluyor demek ki. Derinlere doğru inen bir sarsıntı ve bir boşluğun ışıkla tıka basa dolması. Artık yeni bir adım atabilir, kendimi oluşturmanın yeni bir aşamasına ilerleyebilirim. O adımı atacak gücü, boşluğun ışıkla tıka basa dolmasından alıyorum.

Sıcağın yıldırdığı bir insan

30 Temmuz 1999 (Semizkunlar) / Haftasonu Evi'ne gelmeden önce, yazdan beklentilerimin ne olduğunu anımsamaya çalıştım. Ilık bir suya girer gibi, yaza adım attığımda her yanımı yunuşak bir hava kuşatacaktı. Düşlerin gerçekleştiğini duyumsaya duyumsaya günlerin içinde eriyecektim. Oysa erimek şöyle dursun, sabaha gözümü açar açmaz boğulur gibi oluyordum. Buğu içindeydi evin, sokağın her yanı. Hiç kıpırdamıyordum, orada olduğumu haber almasın diye. Ama sıcak, daha yataktan doğrulup kalkar kalkmaz yakama sarılıyordu. Yatağın kıyısına oturup güne nasıl başlayacağımı tasarlarken, sırtımda usulca belirmeye başlıyordu ilk ter domurları.

Gün boyunca, sıcağın yıldırdığı bir insan olarak bocalayıp durdum. Gözüm hep yatay duruma bir an önce geçmekte, oturduğum yerde kaykı-

lıp kalmaktaydı. Hiçbir şey yapmak istemiyordum. Hiçbir yere gitmek, hiçbir şey düşünmek, hiçbir şeyin ucundan tutmak...

Boğazıma yerleşen, bir türlü geçmek bilmeyen bir gıcıkla sarsılıyordum zaman zaman. Yüzmenin, ıslak kalmanın, belki hızını arttıran rüzgârın, belki de günbatımında birden bastıran serinliğin armağanı. Bu yıla da damgasını o vuracak herhalde. Geçen yaz çektiğim bacak ağrısı gibi.

Yalova'nın Kurtuluş Şenlikleri ve şiir

Oysa her şeyi aşıp bu satırlara dönmeliyim. Bir haftadır fırsat bulamadığım bir yaşantının ayrıntılarını yazmaya. Evet, tam bir hafta. Yalova'nın kurtuluş şenliklerinde şiire de yer vermek istemişlerdi. Belediyenin bu isteği duymasında, sonra da gerçekleştirmesinde Nuri Taner'in payı büyüktü. Öneriyi bana ulaştırdığında, yıllardır Yalova'ya gitmediğimi düşündüm. Çıkardığım yeni kitapları doğru dürüst dağıtamamış, hatta tanıtamamıştım. Koşullar ne olursa olsun, gitmemde yarar vardı.

Birlikte gideceğimizi bildiğim Gülsüm'den (Cengiz) başka, Ankara'dan geleceklerini öğrendiğim Abdülkadir Paksoy, Abdülkadir Budak, Şükrü Erbaş, Salih Bolat ve Kuvvet Yurdakul'la buluştuk. Yurdakul dışında Ankara'dan gelenlerin hepsini önceden tanıyordum. Yine de, üç gün boyunca birlikte olmak, bu tanışıklığın sınırlarını genişletti. Ben onlar hakkında kimi ayrıntılar öğrendim. Onlar da beni, kuşkum yok ki, kafalarının içindeki görüntünün dışına taşırdılar. Bunun gerçekleşmesi için özel bir çaba gerekmiyordu. Bir arada bulunmak ve aynı havayı paylaşmak yetiyordu. Yalova'ya daha adım atar atmaz, hepimizi bir kabuk gibi saran yerel ozanlar sağladı biraz da bunu.

Her gittiğimiz yörede, benzeri bir durumla karşılaşıyorduk. Yerel gazetelerde yazanlarla, kendi olanaklarıyla kitap çıkarmış olanlarla kuşatılıyorduk hemen. Ama çoğu, biraz kırıklık taşıyan bir saygı içerisinde, bizimle de etkinlikle de belli bir uzaklıktan ilişki kuruyordu.

Bu kez öyle olmadı. Yalova'ya iner inmez, birer evsahibi sevecenliğiyle sarıldılar bize. Hem şiir izlencesinde yer almışlardı, hem gün boyunca üzerimize titremişlerdi. Geceleyin parkı dolduran izleyicilere okudukla-

rında değil, çok daha önceden şiirleriyle tanışmamızı sağlamışlardı. Elimize kağıtları tutuşturarak...

Kimi "Ben ozan değilim." diye söze başladığı için, kimi Orhan Veli şiiriyle yetindiğini daha baştan belirttiği, kimi de ölçülü uyaklı halk şiiriyle karşımıza çıktığı için, konuşmanın sanat üzerine yoğunlaşması sözkonusu değildi. Geriye anılar, dedikodular ve fıkralar kalıyordu. Nitekim öyle oldu ve biz, kendi kendimize kaldığımız sürelerde de bunun dışına çıkamadık. Anılar, dedikodular ve fıkralar, benim eski günlere dönmemi sağladı bir bakıma. Çoğunlukla şaşırtıcı gelen o esprili, alaycı ve iğneleyici söz oyunlarıyla dolu konuşmalara. (Şunu bir kez daha ayırt ettim: İnsan sık sık kullanmasa da bir yeteneği varsa kolay kolay körelmiyor. Şunu da ayırt ettim: İnsan bir kez havaya girince, espri kendiliğinden çıkıp geliyor. Sanki yıllardır dilinde yuva kurmuş gibi.)

Bizi kuşatan, birbirimize karşı da ciddi konuşmalardan uzak tutan bu zorunlu birliktelik, üniversitede öğretim üyeliği yapan bir heveslinin sivrilmesiyle doruğa ulaştı. Hevesli; ama o ölçüde yeteneksiz bir adamın, hem edebiyat dersleri vermesi, hem de böylesine kötü karalamaları şiir sanması, akıl alır gibi değildi. Çeşitli mesleklerden, duygulandıkça kalemi eline alan öteki hevesliler ne kadar alçakgönüllü ve saygılı ise, onun yaklaşımı o kadar sorumsuz ve haddini bilmezdi. Ondört kitabı vardı ve okuduklarını dinledikçe, insanın kulaklarına inanası gelmiyordu. Hele "Öğretmenim" başlıklısını duyduğumuzda, ilkokul öğrencilerinin şiir yarışmalarında okuduklarını anımsamadan edemedik. Onların biraz eli yüzü düzgün örnekleri, genellikle ünlü bir şiirden çalıntı olurdu. Bununki ise, bir çocuğun beceriksiz satırlarından bile daha yüzeyseldi. Sanki en sıradan, en basmakalıp bir çocuk karalamasını çalıp karşımıza kendi adıyla çıkarmıştı.

Yaptığımız işi ciddiye aldığımızda, bizi dinleyenlerin ayırt edici bir tepki göstermemesi ne kadar acı ve şaşırtıcı göründüyse, aynı izlencede yan yana gelmemizde sakınca görmeyenler o denli eleştirilmeyi ve suçlanmayı hak etmeliydi. Sonuçta ne beklenen tepki geldi, ne hak edilen eleştiri yapıldı. Kala kala, sanatın nerede başladığı konusunda yıllardır uygulamasını yaptığımız ölçütün bir kez daha sınanmış olması kaldı.

Her şey, yağ dökülmüş bir yüzeyden tırmanmaya çalışmak gibiydi. Yerel ozanlar, büyük kavramlarla uğraşmanın, her fırsatta büyük sözlerle tumturaklı konuşmanın, bunları kulakları yırtarcasına yüksek sesle, bağıra çağıra okumanın birilerince alkışlanırken birilerince neden önemsenmediğini bir kez daha anlayamamış oldular. Ozanlar ise, okuduklarının tam dinleyenlere ulaştığını, onlarda kıpırtılara yol açtığını düşünmeye başlarken, kötü örneklerin nasıl her şeyi silip süpürdüğünü, okunanın bir kez daha okunmamışa dönüşmüş olduğunu görüp şaşırdılar. Düzenleyicilere gelince, onlar da niye bu düzenlemeyi yapıp kentlerinde hiç de aşağı kalmayan bunca ozan varken çağrılı konuklara o kadar para harcadıklarını, dile getirmeseler bile, bir kez daha kafalarından geçirdiler.

Yalova'dan sonra

31 Temmuz 1999 (Semizkumlar) / "Sıcaktan yakınırsan işte böyle olur." dercesine havanın serinlediği bir sabah. Deniz kıyısında yürüyüşten ve gazeteye şöyle bir göz atıştan sonra buradayım, balkonda.

Bir yandan, dün akşam yazdıklarıma yeniden bir göz gezdirip birkaç satır daha eklemek istiyorum; bir yandan da, günümü belirleyen yazıya girişmeden önce kendi kendime söylenmeliyim diyorum.

Eklemek istediğim şu: Ankara'dan Yalova'ya gelenlerin en genci Kuvvet Yurdakul'un heyecanını gördükten sonra, en genç ozanlar için yaptığım birtakım gözlemleri bir daha gözden geçirme gereği duydum. Bu gözlemlerin başında 'vurdumduymazlık', 'kendini beğenmişlik', 'önyargılılık' geliyordu. Yurdakul'da bunların yerine 'yumuşaklık', 'sevecenlik', 'etkilenme heyecanı' öne çıktı. Yeni yayınlanan ilk kitabından okuduğu şiirlerde de 'kendine özgü' bir ses, yaşamı zenginleştirebilecek 'buluş'lar vardı.

Yan yana geldiğimiz kısacık anlardan birinde, *Bir Adı Gurbet*'ten "Her Çocuk Görülmelidir" ve "Çocukların Oyunu Sınırsızdır" şiirlerini okudum ve beklediğim tepkiyi aldım: İnceliklere ve ayrıntılara dikkat, imgeleri ve imgeler arası ilişkileri kavrayış. Bir başka anda ise, benimle ilgili düşüncesinde değişiklik olup olmadığını sordum. Yanıtı yine beklediğim gibiydi: Toplumcu bir ozanda göreceğini ummadığı kuşatıcılıkla ve esprili bir bakışla karşılaşmak onu şaşırtmıştı.

Otobüslerimize binip Yalova'dan ayrılmadan önce, Abdülkadir Budak'ı bir benzetmeyle nitelediğimi de eklemeliyim. Ayakları çiçektozuna bulanmış bir kelebek gibiydi sanki. Hangi sözcüğün üstüne konsa imgeye dönüştürüyordu onu. Sanırım, Budak da, toplumcu bir ozandan böyle bir benzetmenin çıkıp geleceğini beklemiyordu.

Günümü belirlemeye aday yazıya başlamadan önce, kendi kulağımı kendim çekmek için, şöyle demeliyim: Kimsenin karşılık beklemeden bir iş yapmayacağını hâlâ anlamadın mı? Biri, görünüşte hiçbir karşılık beklemeden sana bir ödül veriyor. Biri, yine görünüşte karşılıksız, sana ve kitaplarına ilgi gösteriyor, yardım edici davranışlarda bulunuyor. Ardından, daha birkaç ay bile geçmeden, bedeli isteniveriyor: Senin ödeyebileceğin biçimde, yani 'yazı'yla.

Her an tetikte durmalısın demek ki. Eskiden beri nefret ettiğin şeyi artık yapmayı göze almalı, karşına ne çıkarılırsa kuşkuyla bakmalısın. Bunu yapmadığın sürece de 'bedel' ödemekten yakınmaman gerekir, öyle değil mi?

Genişletilmiş aile

17 Ağustos 1999 / Evden başlayıp ucu depreme dayanan bir yaşantılar zinciri. Haftasonuna ilk kez yeni bir boyut eklenmişti: Genişletilmiş bir aile olmuştuk, kızımın ve torunumun katılımıyla. Daha kısa bir süre önce, bunu düşünmenin bile olanağı yoktu. Ama gerçekleşti işte. Karımı da aralarına alarak koyulttukları ilişki. Ana / kızın kendi aralarında zaman zaman su yüzüne vuran çekişme. Gece herkes uykuya çekildikten sonra kızımla baş başa kaldığımız söyleşiler. Hepsi, hepsi, açılan birer yeni sayfa. Haftasonu, bu sayfaya yazılan ilk satırlarla dolu dolu geçti.

Gece yarısı söyleşilerinde doğrudan biz yoktuk; ama yılların birden eriyip aradaki boşluğu ortadan kaldırması elbette düşünülemezdi. O yılları yaşanmamışa dönüştürecek olan da zaten bu tür gündelik konuşmaların birikimi değil miydi? Önemli konulara, yaşamsal ayrıntılara girmeden yapılan söyleşiler, günün birinde asıl işlevini yerine getirmiş, ayrılık yıllarını eritmiş olmayacak mıydı?

Bu bakımdan, sabırlı olmalıyım. Bizi bir kapının iki kanadı gibi buluşturacak ortak çizgi bu sabırda yatıyor. Yüreklerin birbirine açılacağı, giz verilip giz alınacağı o içtenlik dakikaları uzakta değil, biliyorum. Ama aradaki yolu yürümeden onlara ulaşmayı aklımdan çıkarmalıyım.

Bu özlemin en dibinde, yıllar önceki vapur yolculuğu bir ilk halka gibi. Evi karşıya taşımıştık; taşınmanın gerçekleştiği gün o ve ben baş başa kalmıştık. Eşyaların yeni eve yerleştirildiği saatlerde, görevim onu o dağınıklıktan uzak tutmaktı. Ve akşam olurken birlikte yeni eve ulaşmaktı. Nedense, gün boyu baş başa geçirdiğimiz saatler değil de, akşamüstü karşıya yaptığımız vapur yolculuğu aklımda. Görevi başarmanın, akşama değin onu başarıyla oyalamanın heyecanı yüzünden belki. Çokça konuşmamıştık o yolculuk boyunca; ama aramızda sessiz bir paylaşım yaşanmıştı. O kıvamda bir daha hiç yaşamayacağımız bir giz alışverişi sanki. Bir duyguyu aynı anda paylaşmanın sessiz ama sıcak doyumu.

Yıllar sonra o yolculuktaki paylaşımı yeniden yaşamak, önüne geçilmez bir özlem olarak hâlâ yerli yerinde.

'Son istek' yolculuğu

Haftasonunun bu yakınlaştırıcı çizgisine bir de Can Yücel eklendi. Daha doğrusu, sözünü ettiğim yaşantı üstte akarken, alttan alta koyu bir mayalanma sağladı. Neredeyse beklenir olmuş ölüm haberi duyulur duyulmaz, ortalığı bir ilgi seli kapladı. Nicedir bilinen bir ilgiydi; ama bir patlamayla ortaya çıkması, bu boyutta bekleniyor muydu? Ozan / okur ilişkisinden çok daha ötede, kendine ara katmanlar yaratan bir duygusal dayanışma. İzmir'den Bodrum'a, oradan Datça'ya uzanan bir 'son istek' yolculuğu. Günebakan çiçekleriyle örülmüş bir sevgi çelengi.

Benzerine az rastlanır bu tür uğurlamaların içinde bir de Ruhi Su geliyor akla. Ama o, 12 Eylül'e kafa tutmanın heyecanıyla sarılıp sarmalanmıştı. Can Yücel'inki daha başka açıklamalar gerektiriyor. Hem davranışları, hem yazdıklarıyla yalnız bir döneme kafa tutmanın değil, dayatılan yaşam verilerini alaya almanın, akılla muhalefet etmenin simgesi haline gelmişti. Bir başka deyişle, 12 Eylül'ün armağan ettiği, insanları tuzağına düşürdüğü söz oyunlarıyla, aforizmalarla uyutma yöntemini o tersine iş-

letmiş, Özdemir Asaf şiirinin yükselişine karşılık, o bu yöntemden bir karşı-silâh üretmişti. Yöntemin bütün dış benzerliklerini kullanarak ama içini toplumsal ve siyasal muhalefet mermileriyle doldurarak.

Deprem saniyelerini yaşarken

Ve gece yarısından sonra, gündemi değiştirecek bir olay: Marmara Bölgesi'ni yerinden oynatan deprem. Konuşulan birçok şeyi gerçekleştirmiş oldu: Hırsızların yüzünü bir kez daha açığa çıkardı. Yapılar depreme dayanır mı, dayanmaz mı tartışmasına, açık bir yanıt getirerek. Yapıp satanların çaldıkları demirlerin eksikliği, onlara bu hırsızlığı yaparken çıkar karşılığı göz yumanları da bir anda ele vermiş oldu. Şimdi, yaşanan yıkım ve acılardan sonra, yeniden sözü edilecektir bunun. Ama bir süre sonra, hiçbir değişiklik olmadan yine küllenip kalacaktır.

Bugün TV'de, sahipsiz bırakılanların nasıl birbirlerine destek olmak, yıkımı ve acıları paylaşarak ortadan kaldırmak için çabaladıklarını seyrettikçe, gündemi kendileri belirlemeden bunu aşamayacaklarını düşündüm. Kendiliğinden ortaya çıkan dayanışma, bilinçli bir davranış biçimine dönüşmeden olanaklı mı gündemi belirlemek?

"Tahkim" gibi, "Toplumsal güvenlik yasası" gibi, ortalığın iyice ısınmasına yol açan, bilinçlenme yolunda adımlar atılmasını sağlayan gündem maddeleri bile, korkarım depremin araya girmesiyle sıcaklığını yitirebilir.

Deprem saniyelerini yaşarken bir başka şeyi daha düşündüm: Ayağımızın altındakiler çekilip alınmıştı, güvensizlikle yüz yüze gelmiştik. Bütün uyutucu etkilere karşı, belki böyle bir güvensizlik duygusuna sarılmak gerekliydi. O duyguyu sürekli kılacak ne varsa göze almalıydı belki. Ayağını basacak bir sağlamlık bulana, daha doğrusu, yaratana değin.

Kuşatıcı bir örtü altında

21 Ağustos 1999 (Semizkumlar) / Görünüşte yine her şey eskisi gibi. İkimiz yine baş başayız. Sabah erken kalkıyoruz, kahvaltıdan önce deniz kıyısına iniyoruz. Ortalık yine dingin, su güzel. Bir baştan bir başa kumsalda yürüyüş yapacağız, sonra da yüzeceğiz. Eve dönüşte kahvaltı ve çalışma masası. Bir yığın tasarıyla geldik haftasonuna yine.

Ama çok geçmeden hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını, bir süre daha olamayacağını anlıyoruz. Yaşananlar, bir deri gibi her şeyin üstünü kaplamış bulunuyor. Üstelik bizim tek tek yaşadıklarımız değil. Hepimizi içine alan, kuşatıcı bir örtü altındayız. Yer değiştirmekle sıyrılamayacağımız. 'Hiçbir şey artık eskisi gibi olmayacak' duygusu, zaman zaman hepimizi yoklamıştır. Bir ayrılıktan, bir sayrılıktan, bir ölümden sonra. İnanırız dönüşün olmadığına bir süre. O duygunun etkisi azalıncaya dek yavaş yavaş. Üstünü kabuk bağlayıncaya dek.

Bu kez hepimiz, bütün bir toplum aynı anda yaşıyoruz. Kimimiz evlerine giremiyor, geceyi dışarıda, açık havada geçiriyor hâlâ. Kimimiz yıkıntıların altında kurtarılmayı bekleyenlerin çığlıklarını duyuyor. Dostlarının, arkadaşlarının sesine ulaşmak için çırpınanların elleri böğürlerinde. Devletin yetersiz kaldığını bir kez daha görüyoruz ve bu yetersizliğin üzerine gidip onu tartışmaya açacak yerde, devlet başkanının "depremden dâvacı olalım" diyerek, dikkati her zamanki gibi başka yöne kaydırmaya çalıştığına tanık oluyoruz. Aklımıza, çizgi yeteneğimiz olmadığı halde, bir karikatür çizmek geliyor: Yıkıntıların derinliğinden çıkıp gelen seslerle "Derin Devlet" arasında koşutluk kurmak için. Burnumuza ise kokular geliyor: Biriken çöplerin, toprağa verilemeyen cesetlerin dışında, bütün hırsızlıkların, yolsuzlukların, beceriksizliklerin, örtbas edilmeye çalışılan, ucu hainliğe varan umursamazlıkların, yeteneksizliklerin, fırsatçılıkların kokuları. "Devleti küçük düşürmek, zayıflatmak..." diye başlayan yasaları acı acı düşünüyoruz. Onların aslında devleti değil, devleti bu hale getirenleri, devleti bu halde tutmakta çıkarları olanları korumak için çıkarıldığını.

Güvenli ortamın sonuyla güvensizliğin başlangıcı arasında

1 Eylül 1999 / Sabah. Evde yalnızım. Fotoğrafçıyı bekliyorum. *Radikal* gazetesi için fotoğraflarımı çekecek. Beklentim yalnız o mu? Sanki bir başlangıç var yine önümde. Yaz birdenbire bitmiş gibi. Yeni bir mevsimin ilk günündeyim. Kendimi dipten doruğa yeniden gözden geçirmeliyim. Yeni adımlar atmak üzere.

Deprem, bir şeyleri noktaladı. En başta da güvensizliğin yolunu açtı.

Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak artık. Güvensizlikle birlikte yaşamayı öğrenmeliyiz. Her depremden sonra böyle mi olurdu? Belki içinde yaşayanlar için evet. Ama biz uzaktan etkilenenler, bu koyulukta güvensizliği yaşamazdık ve kısa bir sürede 'bir şey olmamış'a dönerdi ortalık.

Şimdi öyle değil. Burnumuzun dibinde oldu her şey. İstanbul'da ölenler az görünüyor; ama 1000'e ulaştı. Eskiden depremin salladığı yerde bile bu sayıya varılmazdı kolay kolay.

Daha önemlisi, İstanbul'u asıl vuracak depremin habercisi, hazırlayıcısı sayılıyor bu sarsıntı. Üstelik kimse ne zaman olacağını kestiremiyor beklenenin. Bu beklentiyle birlikte yaşamasını öğreneceğiz.

Öyleyse yeni bir yaşamın eşiğindeyiz. Bir daha dönemeyeceğimiz bir güvenli ortamın sonuyla, bir daha kurtulamayacağımız güvensizliğin başlangıcı arasında. Beklentiyle birlikte yaşamak, beklentiyi dönüştürmeye çalışmakla olanaklı. Örneğin düzensizliği, verimsizliği, kayıtsızlığı tersine döndürmekle. Süreğenlik yok, an var; anlık verim, anlık başarı, anlık tasarım var. Zamana yaymak yerine, anların içine toplamak.

'Ben böyle mi görünüyorum?'

4 Eylül 1999 (Semizkumlar) / *Radikal*'de söyleşi yayınlandı. Evde çekilen fotoğraflarımdan biriyle. Yabancı, donuk bir yüz. Sanki ben değilim. Yazıyı okuyup da sözü edilen şiir kitabını merak edenler olduysa, bu yüzü görünce, almaktan vazgeçmişlerdir. Ben olsam, bu yüzü gördükten sonra, almazdım.

Bir süredir, özellikle gazete fotoğrafçılarının çektikleri, böyle çıkıyor. Yabancı, donuk. 'Ben böyle mi görünüyorum?' diye soruyorum kendi kendime. Şuna hep inandım: İnsandaki değişim, alttan alta gelişiyor; sonra birden, denebilirse bir sıçramayla ortaya çıkıveriyor. Özellikle görünümündeki değişim. Belki yine öyle olmuştur, alttan alta sürüp şu günlerde ortaya çıkıvermiştir. Belki bu değişik görüntüme de alışmam, 'Ne yapayım, ben buyum.' demem gerekecek.

İçim öyle demiyor ama. Hâlâ 'Ben bu olamam, olmamalıyım.' diye direniyor. Kendimi yokluyorum; içerden baktığımda bir değişiklik yok. Sı-

caklığım azalmış gelmiyor, birine ya da bir şeye bakarken. Yumuşak başlılığım da yerli yerinde. Konuşmaya kendimi kaptırdığımda sözcüklere kapılıp gidişim de.

Öyleyse, görünüşümü değişikliğe uğratan ne? Derinin, damarların, kasların söz dinlemezliği mi? Vücudun söz geçiremediği doğa yasası mı?

Fotoğraflarımla başımın dertte olduğunu söylediğim kişiler, bana pek katılmıyor. Aynı fotoğrafın benim gördüğüm gibi olmadığında diretebiliyorlar. Ya değişimin olağan karşılanması gerekir onlara göre, ya da üzülmemi önlemek için öyle davranıyorlar.

Radikal'deki fotoğraf için Ataol da (Behramoğlu) aynı şeyi yaptı. Telefonda konuşurken, söz oraya gelince, benim saptamama karşı çıktı. Sonra 'Dur, bir daha bakayım.' deyip şöyle bir benzetmeye dayandırdı karşı çıkışını: "Çok çocuklu bir halk adamı gibi, ciddî bakışlı. Ne var bunda?" Belki yadırgatıcı bulmadı ya da avutmak için söyledi; ama bu söz de ortada bir değişim olduğunu gösteriyor.

Bendeki görüntüler

Belki başımın dertte olduğu bu son fotoğraftan başlayarak, yüzümle ilgili görüntüleri, o görüntülerin bendeki izlenimlerini yazmalıyım. Nicedir yazmayı düşündüğüm, ama bir türlü başlatamadığım "Bendeki Görüntüsü" üst başlıklı dizi yazıların ilkini.

Sonradan Bendeki Görüntüler başlığı altında bir kitapta derlenebilecek bu yazılar, şimdiye değin yazdıklarımdan daha değişik olacak / olmalı.

Örneğin daha esnek. "Gün Olur Söze Yazılır"lar kısa, çarpıcı, şiirseldi. "Gönderemediğim Mektuplar" ise, değinmeden değerlendirmeye, denemeden anıya uzanan bir karışımdı. Birinde, yaşananların bir kesit içinde; ama tüm yoğunluğuyla verilmesi sözkonusuydu. Ötekinde, araştırma ve incelemeye bile uzanabilecek bir yargılama ve tavır.

"Bendeki Görüntüsü" başlığı altında yazacaklarım, bunlardan daha esnek olmalı derken, türsel ilişkilerle yetinmiyor, üslûbunu ve konularını da içine katıyorum. Belki hepsini kuşatacak sözcük 'hesaplaşma' olabilir. 'Ödeşme' desem, çağrışımı daha mı kapsamlı?

Nelerle ödeşeceğim? Örneğin kendi yüzümle. Anılardan kavramlara, tanımlardan düşlere, akla gelebilen sıradışı ve sıradan her şeyle ödeşme. Kimi bir anımsama coşkusunda, kimi bir deneme tadında, kimi ise öncesi olmayan bir arayış kıvamında.

Gazete kesikleri

13 Eylül 1999 (Semizkumlar) / Gündüzleri deniz, geceleri gazete kesmekle geçti haftasonu. Deniz, birdenbire bizim. Kıyıda pek kimse yok. Hem hava döndü, güneş eskisi gibi ısıtmıyor; hem de okullar açılacağı için çoğunluk kente dönüş yaptı. Depremin saldığı ürkü de bu dönüşü hızlandırmış bulunuyor.

Denize kavuşmak, hem güzel hem hüzün verici. Geçmişi anımsatıyor: buralara ilk gelişimizi, yer edinmeye karar verişimizi, yaşadığımız 'ilk'leri, küçük bir 'tarih'in oluşumundaki ayrıntıları. Geçmişle birlikte son yazı da anımsıyoruz: sıcakların artmasıyla çoğalan kalabalığı, sarı bir lekenin ortasında uçuşan anları, tasarı ve düşleri, dostlarla buluşup ayrılmaları, olaylarla heyecanlanıp sarsılmaları. Hangisi gerçekliğin kendisi? Onlar mı, yoksa bu an mı? Bu, hepsini kucaklayabildiğim, içinde devindiğim an?

Issızlık, karaya arkamız dönük yüzerken, sahipsiz bir kıyıda olduğumuzu düşündürüyor. Her şeyi arkada bırakıp bir yolculuğa çıktığımızı, bir deniz kıyısına rastlayıp mola verdiğimizi. Yüzümüzü dönüp kıyıya yüzdüğümüzde ise, kimsenin yaşamadığı bir kasabaya yöneldiğimizi. Onu ele geçirmek üzere usul usul yaklaştığımızı.

Gazete kesmek, benim için artık bir yazgı. Önce biriktirmek, bir gün keserim diye. Sonra korumak, yok etmeye kalkışanlardan. Sonra da bıçağın kemiğe dayandığı anlarda kolları sıvamak. Nerede olduğuma, ne işim olduğuna bakmadan, umarsız.

Yine öyle oldu. Gecelerimi gazete yığınlarının başında geçirdim, elimde makasla. Sayfaları çevirirken, yavaş yavaş geçmişe doğru ilerliyorum. Gördükçe anımsıyorum, anımsadıkça merak edip okuyorum. İşim uzadıkça uzuyor.

Gazete kesikleriyle ilişkisi olmayanlar, hep aynı sorunun tutsağı: Kestiklerini saklıyorsun ama ne zaman okuyacak, yararlanacaksın? Bunu ben de bilmiyorum aslında. Belki hiçbir zaman. Ne bir daha elime alacağım, ne okuyup yararlanacağım! Zaten iyi bir düzenleme yapmadığıma göre, neyi nerede bulacağımı da bilemem. Ama onlardan tümüyle vazgeçemeyişimin bir anlamı olmalı.

Bu anlamı kafamın içinde evirip çevirip araştırırdım. Şimdi anımsamasam bile, çeşitli sonuçlara varmışımdır. Bu haftasonu, bir yandan çocukluğumu düşündüm. Yaşadığım her şeye nasıl bağlandığımı. Bende yaşanmışlık anısı olan hiçbir şeyi elden çıkarmak istemediğimi. Sonra günlük yazmaya başladığımı düşündüm. Yaşantımı not edip unutulmaktan kurtarmaya kalkışmamı.

Gazete kesikleri, onları saklama isteği bütün bunlarla ilgili gibi görünüyor. Yararlanmaktan çok, onları biriktirmekle yapmaya çalıştığım, olsa olsa el altında bulunduklarını bilmek. Akıp gideni bir yerinden makaslayıp durdurmak.

Bize hiç aldırmayan

19 Eylül 1999 (Semizkumlar) / Sonunda eve taşındık. Uğradıkça bir şeylerimizi getiriyor, bırakıp gidiyorduk. Bize hiç aldırmayan tavrında bir değişiklik olacak mı diye göz attığımız zaman hiç renk vermiyor, umursamaz davranıyordu. Çıkardığı zorlukları gidermek için biraz daha zorlanıyorduk. Pervazları ve korkulukları vernikleme, yatak ve buzdolabı satın almak vb. Onlar yetmezmiş gibi sitenin yıllık ödentisi, arkasından vergi çıkacak karşımıza. Şimdiden belirtisi görünmeyen daha kimbilir neler.

Dün geceyi ilk kez burada geçirdik. Ama uzun süre uyku tutmadı. Bunun sıradan bir yadırgama olduğunu sanmıyorum. Tanışmayan iki insanın birdenbire yollarının kesişmesine benzer bir tedirginlik. Bir arada olmak, elimizdeki birçok şeyi bizden aldı. Savunmasız ve güvenliksiz kaldık. Özellikle geleceğin karşısında. Başımıza bir şey gelse, bir yıkıma uğrasak, örneğin deprem her şeyi silse nereden başlarız, ne yaparız?

Bütün bunlara karşı onun alabildiğine duyarsız olduğunu düşünüyorum ve gecenin ıssızlığında bu vurdumduymazlığı alabildiğine duyumsu-

yorum. Bugün de, sabahtan akşama, kendimizi oyalamaya çalıştık. Bir yandan onu gözleyerek, aramızdaki kopukluğu nasıl aşacağımızı düşleyerek. Birbirimize sorup durduk, yeni bir evde uyanmanın, yeni bir eve sahip olmanın nasıl bir şey olduğunu.

Güvenli bir yer haline dönüşmesi, gözümüzü kırpmadan kapısını çekip gideceğimiz günlere kalıyor. Onun orada olduğunu, bizi beklediğini, ne zaman gitsek çok iyi karşılanacağınızı bildiğimiz günlere.

Bu tür günler kendiliğinden gelecek değil. Onları bizim kendi ellerimizle kurmamız gerekiyor. Bunun için vaktimiz yeterli mi? Kaç kez, yaş hesapları yaparken yakaladım kendimi. Nereden baksam, uzun bir süreye gereksindiği açık. O süreyi, üstelik en azından bugünkü kadar sağlıklı geçirebilmeliyim. Ancak o zaman 'Bu işe niçin kalkıştık?' demenin anlamı kalmaz.

Yarın uykularda bir gidip bir geldiğim, bendeki bu açılıp kapanışa ondan tepki alamadığım için, gece yarısı yatıştırıcı içmeden edemedim.

Evle aramızdaki ilişki

26 Eylül 1999 (Semizkumlar) / Sanki evle aramızdaki ilişkiyi yoluna koymak için mevsim kolları sıvadı. Üç gündür buradayız ve gök lekesiz mavi, rüzgâr yok, deniz ılık mı ılık. Daha önemlisi, her mevsimin kendine özgü rahatsızlıklarından arınık bir güz başlangıcındayız. Terlemeden, üşümeden, bunalmadan yaşıyoruz. Bir eriyiğin ortasındayız sanki.

Salonun bir köşesinde oturuyorum şu an. Balkon kapısı açık, korkuluğun üstünden bakan ağacın taç yaprakları hafif hafif sallanıyor ve güneş eşikten atlayıp halının ucuna uzanmış bile. Tıpkı ön ayaklarını uzatmış bir kedi gibi. Görünmeyen bir yerlerden kuş cıvıltıları çıkıp geliyor. Arasıra da günlük yaşamın küçük gürültüleri.

Bir eriyiğin kuşattığı şu an, zamanı siliyor. Yıllardır yaşadığım, bütün girdi çıktısını bildiğim, her yanında ellerimden, gözlerimden izler taşıyan bir yere dönüştürüyor evi. Çok değil, daha bir hafta önce duyduğum yadırgamadan, tedirginlikten hiçbir belirti yok. Hızla eskimiş, gerilere çekilmiş bir anı şimdi hepsi de.

Oysa komşuların gürültüleri dün gece yine uyutmamış, sigortanın ikide bir atıp elektriğin kesilmesi uğraştırmıştı ikimizi. Buzdolabından yemek masasına dek bir sürü eksik, site ödentisinden vergiye, onarım giderlerinden elektrik faturasına bir yığın harcama sırada bekliyordu.

Her biri keyif kaçıracak nitelikte olan bütün bunlara karşın, dingin bir sessizlik içinde oturuyorum. Gözlerim yarı kapalı, sabah denizinin tuzu hâlâ derimin üzerinde, az sonra yeniden dışarıya çıkacağımı, kıyı boyunca yürüyeceğimi, akşam olunca da dolunayı seyredeceğimi düşleyerek.

'Şiirle Aranan, Şiirle Söylenen'

3 Ekim 1999 (Semizkumlar) / İki gün önce Evrensel Kültür Merkezi'nde konuşma yaptım. Yeni başlayan izlencelerin ilkinde. Üst başlığı Şiir Akşamı'ydı. Ama bir konu başlığı bulmamı istediklerinde, biraz düşündükten sonra "Şiirle Aranan, Şiirle Söylenen"i seçtim.

'Aranan' sözü, yıllardır kullanılan, benim de kafamda yer etmiş bir sözdü. En çok yer eden de, garip önsözünde yer alan "bir sınıfın zevkini aramak" biçiminde söylenmiş olanıydı. Onu "şiirde güzelliği aramak" vb izliyordu. Konuşmamı buradan başlatmak istedim.

Zaman içinde 'şiirle aranan' pek çok şey karşımıza çıkmıştı. Bir de 'aranan'ın 'söylenen'e dönüşmesi vardı. Bugüne değin pek çok şey 'şiirle söylenmiş'ti.

İşte bunlar arasında küçük bir gezintiyle sözün akışını kendi yazdıklarıma getirdim. 'Aranan'ın arkasında her zaman bir ozan tasarımının yattığını vurgulayarak, bu ikinci gezintide kendi ozan tasarımımı sergilemeye çalıştım. Başlangıçta içgüdüseldi bu tasarım ve toplum içinde yer edinmeyi, seçkinleşmeyi amaçlıyordu. Sonra bilinçli olmaya yöneldi ve beni başkalarından ayrı 'söylenen' bir şiirle buluşturdu. Sonunda da toplumsal işbölümünde yer almanın bilincine taşıdı. 'Aranan' sürekli değişti ama ulaştığım ozan tasarımı bir daha değişmeden bugüne geldi. Bu serüveni, çeşitli örnekler üzerinde durarak, onları okuyarak aktarmaya çalıştım. Umduğumdan daha kalabalık bir izleyici vardı. İlginçtir, okuduğum şiirlere hiçbir tepki alamadım. Ama konuşmanın sonunda, sıra sormaya ve yanıtlamaya gelince, salonda bir canlanma oldu.

Bir süredir, gençlerin kafalarında tartışmak istedikleri sorular, sorunlar, kavramlar olduğunu ama ürünleri izlemekte aynı ilginin gösterilmediğini gözlemliyorum. Yine aynı izlenimi aldım. Hatta okuduklarının tartışmak istedikleriyle bağdaşmadığını gösteren belirtiler ortaya çıktı. 80 sonrasında dayatılan koşulların Özdemir Asaf ve Edip Cansever'i yeniden okunur kıldığını vurgulamıştım. Kendini sosyalist olarak tanımlayanların bile onları okuduğu anlaşıldı. Hatta Emeğin Partisi'nden bir genç, İkinci Yeni'nin kötülenmemesi gerektiğini, şiirin ona çok şey borçlu olduğunu söylemekten geri durmadı. Bu gözlem beni 80 sonrasının getirdiği yıkım konusunda iyice kaygılandırıyor.

İnatçı bir ateşin elinde

19 Kasım 1999 / Aradaki zaman parçası beklenmedik bir sayrılıkla bölündü. Sürüp getirdiğim yılı neredeyse ikiye bölen inatçı bir ateşin elinde kavrulduın günlerce. Beklenmedik; çünkü görünür bir nedeni yoktu. Kendimi birden bitkinliğin kuyusunda bulduın. Çırpındıkça sanki biraz daha derine çekip alan bir batış. Sürüngenliğin ulaştığı yer bu olmalı diye düşündüm ateşten kavrulur ve inlerken. Ben de bir sürüngendim o an. Başını kaldıramayan, ellerini ayaklarını zor kıpırdatabilen, aklından geçenleri düzene sokamayan biri olsa olsa sürünerek yaşıyordur çünkü.

Bir haftasonu, hastaneye değin uzanan bir yolun sonunda, biraz gözlerimi açabildim. Ama kitap fuarı bekliyordu kapıda. Dinlenmek, kendime gelmeye çalışmak ile hazırlanmak arasında bocaladım bir süre. Çok daha düzenli bir hazırlık tasarlıyordun. Hem çağrılı olarak gelmesini sağladığım Levçev için, hem yeni yayınlanmış kitaplarım için sıkı bir tanıtım. Tasarladığımı tam yapamadım. Yine de sonuç iyi sayılır.

Levçev'in gelişi ve çağrışımlar

Levçev'in şiirlerini çevirmek ve tanıtmak için, yıllardır elimden geleni yapmıştım. Yalnız sevdiğim bir ozan değildi, 80'den sonra şiir kamuoyuna dayatılan anlayışın doğru olmadığını gösterecek, dünyada ileri sürüldüğü gibi yalnız hermetik şiirin önemsendiği yalanını boşa çıkaracak iyi bir örnekti.

Hemen Özdemir'i (İnce) ve Ataol'u (Behramoğlu) aradım. Onları da bu girişimin içinde görmek istiyordum. Yapılacak izlenceye konuşmacı olarak katılmayı seve seve kabul ettiler. Toplantının başlığını şöyle belirlemiştim: "Lubomir Levçev: Çağdaş İnsana Güncel Tanıklık."

Yazışmalarla, haberleşmelerle geçen günlerden sonra, çağrı gerçekleşti ve izlence başarıyla sonuçlandı. Levçev, kendi deyişiyle, umduğundan ya da beklediğinden daha büyük bir ilgi gördü, çok hoşnut ayrıldı. Gazetelerden ve televizyondan söyleşi önerileri aldı. Yapılan toplantıya iyi bir katılım oldu. İzleyenlerce sık sık alkışlandı. Toplantı dışında da İstanbul'u tanıma fırsatı buldu. Toplam 3 günlük bir gezi için oldukça yoğun ve verimliydi sonuç.

Benim beklentim açısından da sonucun olumlu olduğunu söylemeliyim. Ataol, toplantıda şiirin öykü de anlatabileceğini, Levçev'den örnekler okuyarak ileri sürdü. Önemli olan, bu öykünün şiirde nasıl yer aldığı, bir gerilim yaratıp yaratmadığıydı. Denebilirse, öykünün şiirde kullanımı sırasında nelerin alınıp nelerin dışarıda bırakılmasındaydı işin büyüsü. Levçev, bu konunun açımlanması için gerçekten az bulunur bir örnekti. Ataol'un vurgusu, bu bakımdan tam yerine ulaştı. Hem bizde yaratılmak istenen bulanıklık açısından, hem de Levçev'in tanıtımı açısından.

Levçev'in gelişi, bana daha özel bir heyecan da taşıdı. Şiirlerimden oldukça geniş bir seçmeyi içeren bir kitap vardı elinde çünkü. Mayıs ayında Sofya'da buluştuğumuzda bu niyetinden söz açmış, Kasım'da İstanbul'a gelirken kitabı da getirmek istediğini, hatta bunu gerçekleştirirse gelebileceğini söylemişti. Bu arada, kitap için kimi belirlemeler de yapılmıştı. Daha önce Bulgarcaya çevrilmemiş, en son şiirlerimden benim seçme yapmamı istemişti.

Kitabı görünce heyecan duymamak olanaksızdı. 84'te Bulgaristan'da yayınlanan ilk kitabım sevindirmemişti beni. Tam Türklerin zorla adlarının değiştirildiği döneme rastlamıştı. Elime ulaşan kitapta çevirmenimin adını değişmiş görünce keyfim iyice kaçmıştı. Levçev'in yazdığı o güzelim önsöz bile bunu önleyememişti. Yayınlandığını duyurmak dahi istememiştim. Belgeler arasında bir belge gibi kalmıştı öylece. Şimdiyse, bu

ikinci kitap, birçok bakımdan doyurucuydu. Seçmelerin çevirmene bırakılmaması, benim seçtiğim şiirlerin yaptığım kümelendirmeye göre kitapta eksiksiz yer alması az bulunur bir şanstı. Çeşitli dönemleri ve eğilimleri temsil eden bir toplam ortaya konmuştu. Nitekim Levçev'in kendisi de, benim şiirimin ilk kez bu kapsamda özelliklerini kavrayabildiğini söylüyordu. Çeviri üzerinde kendisi de çalışmıştı ve sonuç onun içine sinmişti. Karım Bulgarcasını başarılı bulduğunu, Levçev'e katıldığını yineleyince, ortada sorun kalmadı. Elbet şiirlerin Bulgarcalarıyla Türkçelerinin karşılıklı basılması ayrı bir tat, ayrı bir keyif demekti. Bulgaristan'daki Türklere, Türkçe bilenlere ulaşmış oluyordum böylece. Hele ad değişimi sırasında yazdığım şiirlerden bir örneğin kitapta yer aldığını da göz önünde tutarsak...

Fuarda satışlar

Fuarda kitap satışlarına gelince, geçen yılki düşüşten sonra iyi bir düzeye yükseldi. Katıldığım 8 yıl içinde, ilk iki yılda aldığım sonuca bir daha ulaşamamıştım. İlk kez bu yıl bu tıkanıklık aşıldı. Toplam 595 kitap satıldı. Bunların içinde ilk sırayı *Onların Sesleriyle...* ve *Baba ile Kız*'ın alması sevindiriciydi. En merak ettiğim de, öykü kitabımı alanların beklentisi neydi ve kitap o beklentiyi karşılayabildi mi? *Baba ile Kız* adını koyarken, bu kadar etkili olacağı aklıma bile gelmemişti. Hatta sıradan, özelliği ve çağrışımı olmayan bir ad diye düşünmüştüm. Oysa fuar süresince gördüm ki, adıyla pek çok kişinin ilgisini çekti. Kimi babalar kızları için, kimi kızlar da babaları için imzalattı. Bir okur da gelecek yıl için *Baba ile Oğul*'u yazmamı istedi.

Öykü yazmayı sürdürmek istiyordum; ama bu gözlemi yaptıktan sonra bu isteği öne almayı kaçınılmaz görüyorum. Tıpkı çocuk kitapları yazmaya başlayıp onlara olan ilgiyi gördükten sonra olduğu gibi. Her yıl bir çocuk kitabı kararını öyküye de uygulayabilirim. Zaten birçok tasarı arasında yazmak istediğim öyküler var. *Doğum Yeri İstanbul* bunlardan, hem de en çok hazır olduklarımdan biri. Zaman zaman yoklayanlara karşı da hazırlıklı olmalıyım. Yaz içinde, yazacağımı gözüm kesmişti birkaç tanesini. Ama ardına hemen düşmediğim için kaldı.

45. Sanat Yılı

28 Kasım 1999 / Zor günlerden biri. Saat 16'da Beksav'da 45. Sanat Yılı toplantısı var. Gazetede çıkan habere baktım. Tam 12 konuşmacı. Ne yapacağımı, nasıl bir psikoloji içinde olacağımı kestiremiyorum. Bana da söz düşerse ne derim?

Herhalde söylenecek söz kalmaz insana. Ne söyleseniz fazladır, bardağı taşıracaktır. Başka toplantılarda seyredersiniz. Ama bu tür toplantılarda seyredilirsiniz. Üstünüze bir ışıldak çevrilmiştir çünkü. Bir yandan "Bütün bunları ben mi yapmışım?" şaşkınlığı, bir yandan gizlisiz saklısız ortalıkta kalmanın tedirginliği. Söylenen olumlu değerlendirmelere "Keşke öyle olsa." dersiniz, yapılan eleştiriler karşısında ise eliniz böğrünüzdedir, yapacağınız bir şey yoktur artık. Bu, işin psikolojik yanı. Düşünsel yanına gelince, bir hesaplaşma önündesiniz. Günlüğüme yazdığımı biraz değiştirerek şöyle yineleyebilirim: "Evet, 45 yıl sona eriyor ve ben geriye dönüp bakmıyorum. Yüzüm önümdeki yıla, yıllara çevrik. Yaptıklarıma değil, yapacaklarıma. Yaptıklarım, ancak içlerinde yapacaklarımın başlangıcını taşıdığı, yapmak istediklerimin heyecanını, sıkıntılarını barındırdığı için önemli.

Önümdeki yıllar, yapacağım işler olduğu sürece bir değerlendirmeye gebe. Asıl hesaplaşma, 45 yıl boyunca yaptıklarımın değil, bundan sonra yapacaklarımın dökümünde."

Bir süre önce, Suna Aras Beksav'da böyle bir toplantı yapmak istediğini söyleyince kabul ettim, kabul etmemeye hakkım olmadığını düşünerek. Korkum, toplantı tasarımını bana yaptırmaya kalkmalarıydı. Suna, "Sizi tanıyanlardan, değerlendirme yapabileceklerden bir adlar listesi verin." dedi. Ben de verdim ve sonrasına karışmadım. Yalnızca yinelemeye düşülmemesi için işbölümü yapılmasına dikkati çektim. Bu sabah gazetede haberi okuyana kadar da ne olup bittiğiyle ilgilenmedim. Verdiğim adlar listesinde, vazgeçilmezlerin (D. Hızlan, S. Sezer, A. Özyalçıner vb) yanısıra gençlerin bulunmasını özel olarak istedim. Onların değerlendirmeleri benim için önemliydi. Çünkü kuşaktaşlarımın görüşleri bugüne değin her bakımdan belirginleşmişti, ne diyecekleri ya da diyebilecekleri belliydi.

Oysa gençler, benden sonra gelenler, yaptıklarımı nasıl görüyorlardı? Bu beni heyecanlandırıyordu ayrıca. Geçmişten bugüne bakmak yerine, gelecekten bakmak gibi olacaktı onların söyledikleri.

Şimdi bir izlence var önümdeki haberde. Onu okuyunca, işbölümünün gerçekleştiğini ve ortaya dengeli bir çizelge çıktığını anlıyorum. Bir yanda D. Hızlan, S. Sezer, A. Özyalçıner, A. Timuçin, C. Gündoğdu gibi daha önce de çeşitli vesilelerle değerlendirme yapanlar, bir yanda E. Ercan, A. Akova, T. Taş, M. B. Mısır, S. Albayrak gibi gençler, arada da ilk kez söz alacak C. Bektaş ve Y. Çotuksöken bulunuyor. Hem bu izlencenin ortaya çıkışında özel bir çabam olmadığı, hem de bu tür bir denge sağlandığı için sevinçliyim ve merakla bekliyorum.

Sevincim ve merakım

30 Kasım 1999 / Aradan iki gün geçtikten sonra kendimi yokluyorum. Sevincim ve merakım ne durumda? O kadar konuşmacının bir araya gelmesi, bir de sahne gösterisi ve müziğin buna eklenmesi, izleyenlerde hal bırakmadı. Demek ki bir kitapta bir araya gelmeleri iyi olurdu; ama böyle bir toplantıda insanların dikkati sınırlı olduğundan konuşma sayısı çoktu. Üç konuşmacının katılmamasına karşın (Afşar hastaydı, Doğan ve Akgün ise açıklamasız olarak yoktular) son sıralardaki konuşmalar hem özetlenmek zorunda kaldı, hem de doğru dürüst algılanamadı. Tevfik Taş ise asıl yapacağı konuşma yerine birkaç cümleden oluşan bir sunuşla yetindi.

Dayanamayıp ayrılan izleyicilere karşılık, sonuna değin izleyenler de vardı. Bana gelince, düşündüğüm gibi olmadı. Fotoğraflara girmiyor gerekçesiyle sahneye alındım, baştan sona konuşmacılarla aynı masada oturmak zorunda kaldım. Söylenenler karşısında ne tavır takınacağımı, duruş ve bakışımın nasıl yorumlanacağını bilemeden. Bir yandan bu sıkıntıyı yaşarken, bir yandan da söylenenlere kulak verip ayrıntılara dikkat etmeye çalıştım.

Ne diyeceklerine ilk kez kulak verip merak ettiklerimden Cengiz Bektaş, "Kemal Özer'le Bir Kazanda" başlıklı yazılısız konuşmasında, lise yıllarından söz açtı. Dil bilinci veren bir eğitim gördüğümüzden başlayıp devrimci sanatın insanca ayrıntılara sırt dönmemesi gerektiğine değindi.

Yıllar önce Bekir Yıldız'ın "Devrimci, aşktan söz açar mı?" diye sorgulayışından, benim "Sevgilim Sürçersem..." ve "Biz Ancak..." başlıklı şiirlerime sözü getirip "Bu şiirleri yazan devrimciye inanılır, onun ardından gidilir." dedi. Şiirleri onun ağzından dinlemek ilginçti. Ritmi ve bu ritmin içinde kimi ayrıntıların yitip yitmediğini duyarak kendinizi sınamış oluyordunuz. Öyle bir ritm olmalıydı ki, okuyanı savrulmalardan esirgemeliydi. O şiirlerde bu sınavdan geçtiğimi düşündüm. Ritmin iniş çıkışları, okuyanın sesine gerekli ivmeyi başarıyla verebiliyordu.

Merak ettiklerimden ikincisi, Yusuf Çotuksöken ise, *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle* kitabını yorumlayan güzel bir konuşma yaptı. Yazılı olduğu için, bir de okuduktan sonra yorumu üzerinde ayrıca durabilirim.

Adnan'ın (Özyalçıner) öyküler üzerinde duran çalışması, benim için çok değerli saptamalarla doluydu. Birtakım inceliklerin gözden kaçmaması, onlara yer verişimin doğru değerlendirilmesi, yeni öyküler yazma isteğimi daha da kamçılayacak nitelikte.

Sennur'un (Sezer) şiirlerdeki kadın portrelerini araştırması da ilginç saptamalar ve değerlendirmeler içeriyordu.

İkisini de dinlerken, yıllar önceki özlemlerimizi anımsadım. Yazarların yapıtlarını çeşitli bakımlardan ele alan, değerlendiren, araştıran yazıları okudukça bizim için de gündeme gelmesini özlerdik. O günlerin geldiğini, yapıtlarımızın çeşitli araştırmalara konu olmaya başladığını düşündüm.

Cengiz Gündoğdu'nun konuşması da bu kapsamda sayılabilirdi. *Soruların Gündeminde* kitabını odak alıp bugüne değin söyleşilerde verdiğim yanıtları taramış, görüş ve düşüncelerin izlediği yolu, nereden nereye gelindiğini araştırmıştı. Yazılı hale geldikten sonra, varılan sonuçlar daha belirgin ortaya çıkacaktır umarım.

Gençlerden Enver Ercan'ın günlükler üzerine konuşması da ilginçti. Onu her zaman şaşırtan biri olduğumu, günlüklerime imrenerek kendisinin de günlük tutmaya başladığını öğrendim. Duygusallığa düşmediğimi, tümüyle nesnel davrandığımı söyledi.

Ne yazık ki öbür gençlerin (Tevfik, Sadık ve Mustafa Bayram) çalışmaları tam olarak yansımadı. Üçü de özetleyerek konuşmak ya da okumak zorunda kaldılar. Tek avuntu, bu çalışmaların dergilerde yayınlanması. O zaman merakım giderilmiş olacak.

Son söz olarak benim konuşmam istendiğinde, daha önce yazdığım satırları okudum. Bunları önceden yazdığımı ama burada bir kez daha sınamadan geçirdiğimi söyleyerek.

45. yıl ayracını burada kapatmak için, o satırları alıntılıyorum: "Sık sık yinelenmeyen bu tür toplantıların -daha önce de başıma geldiği için- psikolojisini biliyorum. Katılmak zorundasınız, katılınca da sonuna kadar kalmak zorundasınız. Alıştığınız gibi yapamaz, olan biteni seyredemezsiniz. Çünkü ortada olan, bakışların karşısında olan sizsiniz. Her zamanki işlerin, sürdürdüğünüz günlük yaşamın ortasında üzerinize bir ışıldak tutuluyor ve siz oracıkta öylece kalıyorsunuz. Üstelik yalnız o gününüzle değil, o güne değin yaptıklarınızın ve yapamadıklarınızın tümüyle. Söylenenlere karşı, hem 'Bütün bunları ben mi yapmışım?' şaşkınlığı, hem de o ışıldağın altında, bir bakıma gizlisiz saklısız kalmanın tedirginliği içindesiniz.

Bu psikolojinin elverdiği oranda düşünürsünüz: Bütün bu söylenenler aslında bir hesaplaşma, ben de katılmak, bir şeyler söylemek zorundayım.

Gerçekten bir şeyler söylemek zorundaysam, daha önce söylenenleri şu ya da bu biçimde yinelemekten kaçınarak şöyle diyeceğim:

Evet, bir 45 yıl sona eriyor; ama ben geriye dönüp bakmıyorum. Yüzüm önümdeki yıla, yıllara çevrik. Yaptıklarıma değil, yapacaklarıma. Yaptıklarım, ancak içlerinde yapacaklarımın başlangıcını taşıdığı, yapmak istediklerimin heyecanını, sıkıntılarını barındırdığı için önemli. Ardımdaki yıllar, yapacağım işler olduğu sürece bir değerlendirmeye değer. Asıl hesaplaşma da burada, 45 yıl boyunca yapılanların değil, bundan sonra yapılacakların dökümünde."

O günle ilgili, son olarak, sahne gösterisi üzerinde durmalıyım. (Mehmet) Esatoğlu, her zaman olduğu gibi, katkıda bulunmak için kolları sıvamış. Günlüğümden çok ilginç bir kesit yakalamış, o kesitin üstüne şiirler-

den oluşturduğu bir gösteri oturtmuştu. Onun değerbilirliğini ve kotardığı işin sanatsal düzeyini her zaman alkışlanası buldum. Bu kez de öyleydi. İstanbul Sahnesi'nden Lâle Ulutepe'nin de yer aldığı bu gösteride, ilk kez izlediğim genç kızlar görevdeydi. Hepsi birer çiçek gibiydi. Salona girdiğimde çevremi kuşatmaları, bana çiçekler sunmaları beni hem duygulandırdı, hem de heyecanımı yenmeme yol açtı. Sundukları gösteride şiirlerimi onların ağzından dinlerken, *Onların Sesleriyle...*'deki şiirlerin de sahnede ayrıştırılarak sunulabilecek bir yapı ve ses taşıdığını gözlemledim. Bu da beni sevindirdi ve ses olarak, seslendirme olarak şiirlerimin taşıdığı olanakların daha da genişlediğini düşündürdü.

Esatoğlu gibi işini iyi bilen bir arkadaşla ortak bir çalışmaya girersem, bundan yeni şiirsel bir gösteri doğabileceği, yazılmışlarla değil yeni yazılacaklarla yeni bir yapıt oluşturulabileceği umulabilir. Böyle bir yapıtın da, önüme koyduğum sanatsal işbirliği amacına uygun yeni bir aşama sayılması gerekir. Birlikte oluşturulan bir sahne / şiir çalışması, hem şiirden hem sahneden daha çoğunu kapsayacaktır. Dolayısıyla da her ikisinin olanaklarıyla yeni bir bileşim sağlanacaktır.

Tarih içinde yolculuğa çıkmak

3 Aralık 1999 (Semizkumlar) / Hava bulutlu ama oldukça yumuşak. Haftasonu Evi'ne gelir gelmez, deniz kıyısında yürüyüşe çıktık. Daha doğrusu, karım her zamanki yolu izleyerek kıyı boyunca yürüdü. Ben bir sırada denize karşı oturdum. O sırada bulutlardan sıyrılan güneş, hem suların üzerinde titreşen bir aydınlık dilimi oluşturmuştu, hem de bana değin uzanmıştı. Gözlerimi kırpıştırarak bakabiliyordum ancak.

Orada, öylece otururken, bir karar öncesinde olduğumu anımsadım yine. Kitapların yayını bittikten sonra, aylardır bir iş yapmıyordum. Oyalayan birkaç yazı dışında, uzun erimli bir çalışmaya girişmemiştim.

Gündeme alacağım pek çok tasarı olabilirdi. En önemlisi elbette şiirdi. Hangisini ele alıp başlayacaktım? Dün de Sadık'la (Albayrak) konuşurken buna değinmiştim. Ertelene ertelene bugüne değin ulaşan en eski tasarı, 16 Haziran'la ilgiliydi. Olayın tarihi önümüzdeki yıl 30'a varıyordu. Olay değişmemişti; ama bu 30 yıl içinde çeşitli açılardan bakılabilir hale gelmişti.

Ben de 16 Haziran'a bakacaktım, onda göreceğim ne olacaktı? En büyük örgütlü işçi hareketi mi? Tarihsel bir dönemeç mi? Geçmişte bu konuda yaptığım çalışmaya *Haziran Kavşağı* adını vermeyi düşünmüştüm. Gerçekten kavşak sözkonusu olacaksa, bu kavşağın geride bıraktıkları da, ileriye doğru açtığı ayraçlar da konuşulabilirdi. Hem işçiler için, hem yurtseverler, aydınlar için, hem de bütün ülke için. Bir tohum olarak düşünülecekse, bu tohumun neyi içerdiği, yeşermesi için kimlerin neleri yapması gerektiği konuşulabilirdi. Bir gömü olarak, bir giz olarak, bir temel olarak düşünülecekse yine aynı. Bir duvar kabartmasında önemli bir kesit gibi görülebilirdi.

Daha kapsamlı bir tasarı, *Yirminci Yüzyıl Kabartmaları* değil miydi? Bütün kitapları belki bu başlık altında bir araya toplamak, bir ya da iki ciltte bu başlık altında toplu basım yapmak ne zamandır alttan alta heyecan vermiyor muydu? Hele başa koyacağım sunu... Sunakları çepeçevre kuşatan kabartmalar nasıl bir olayı, bir dönemi, bir çağı gözler önüne seriyorsa, bu kitap da 20. yüzyılda belli bir dönemde, belli bir ülkede yaşanmış olayları sergiliyordu. Daha kuşatıcı olamamışsa, tarihten bugüne kalanların eksik parçaları bulunduğuna değinilir, bu parçaların günün birinde yerine konulabileceği bir umut olarak ileri sürülebilirdi. Benim elimden bu kadarı geldi, belki bir başkası çıkar benim eksik bıraktıklarımı bütünler denebilirdi. Ya da, bir *Yirminci Yüzyıl Kabartması*'nda başkalarıyla yan yana geldiğinde bir bütüne hizmet edeceği vurgulanabilirdi.

Günün, yaşanan dönemin gereksinimi için yazılanlar tarih içinde yolculuğa çıktığında böyle bir işlevi yerine getirebilirdi. Tarih içinde yolculuğa çıkmak, tarih olmak, günle ilgili değil miydi?

İşte *16 Haziran*, bu tarih içinde önemli bir parça oluşturuyordu. Olmazsa, kabartmanın önemli bir parçası da olmayacaktı. Boş kalacaktı duvarın orası. Öyleyse *16 Haziran*'ı olmazsa olmaz bir kesit olarak konuşmak olanağı vardı. Tarihin içinden bakılabilirdi. *16 Haziran*'a karar verirsem, eldeki belgeleri, geçmişte aldığım notları yeniden gözden geçirmeliyim. Kuşkusuz onlara eklenecek yeni şeyler de gerekecek. Şiirsel çalışma aşamasına gelindiğinde, şu an yazmış bulunduğum son kitabı tümüyle

unutmuş, onun söyleminden çıkarılmış olmalıyım. Yazdığım zaman ona benzememeli, onu andırmamalı hiçbir şey. Bu da yepyeni bir sözcük çalışması yapmakla, bir imge düzeneği araştırmakla olur.

Ölüm tutanaklarına tepki

Ertelenmiş tasarılardan ikincisi, Sivas'la ilgili. *Temmuz Yangını* adını verdiğim bir taslak yapmıştım. Bu taslakta, kıyıma uğrayanlar için tutulan ölüm tutanaklarının önemli bir işlevi olacaktı. O kadar duygusuz ve duyarlıksız bir dille yazılmışlardı ki, bunlara gösterilecek tepki, bana söylem için bir ipucu gibi görünmüştü. Görünüşte o duyarsız kalıbı yineleyen, ama onun içine bütün çığlığını koyan bir anlatım. Belki tümü düzyazı, belki yer yer içine şiirler yerleştirilmiş dramatik bir kurgu. Yakılanın, yok edilenin insan olduğunu sürekli vurgulayan, insanı kutsayan coşkulu bir dil. Okuyanı olayın dehşetiyle sürekli buluşturan, bu dehşetten başlayan bir yürüyüşe onu çağıran, yürüyüşün sonunda bir duyarlık çığlığına onu hazırlayan, o çığlığı elle tutulur bir karşı-yangına dönüştüren... Küllerinden doğan bir Anka gibi, okuyanı kendi yangınından, yangında yok edileni kendisinde yaşamasından doğan bir karşı-yangınla dirilterek uyandıracak bir destan.

Öykü yazma isteği

12 Aralık 1999 / Güne bir öykü yazma isteğiyle başladım. Gazeteyi okuyordum, bir yazarın işkence karşıtı yazısını okurken bir ayrıntı beni esinledi. Belki de ateşledi demeliyim. "Bugün hepiniz deniz kıyısına gidin ve denize bir kırmızı karanfil bırakın." diyordu yazar. Anlatacağım öykü, bu çağrıya uyan birinin öyküsü olmalıydı. Niye o çağrıya uyduğunu, tek başına bile kalsa bunu yerine getirmenin kendisi için taşıdığı önemi tartışmalıydı öyküde o kişi. Sonucun ne olacağını ben de ancak yazdıktan sonra öğrenmeliydim.

Yazık ki benden beklenen kimi günlük işler yazmamı önledi. Ardında süreğen bir tasarı bırakarak. Belki bir süre her pazar günü bir öykü yazmalıydım. Haftayı bu beklentiyle geçirirsem, belki haftasonu benim için bir çalışma fırsatı haline gelirdi. Daha doğrusu, o fırsatı yaratırdım.

Günlük işlere ara verip yatağa uzandım, biraz daha gazete okudum öğleden sonra. Okuduğum bir yazı, yeni bir esin getirdi. Bu kez öykü kişisi, içine düştüğü hoşnutsuzluğun nedenini arıyordu. Arayış, günün taranmasıyla sonuçlanacak, hoşnutsuz kişi bunun nedenini bir duyumda bulacaktı. Amerikan Karşıtı Etkinlikler Kurulu'nun karşısına çıkarılan biri, kurulun kendisini sorgulamaya hakkı olmadığını söylemiş, kimsenin adını vermeyeceğini bildirmiş ve bunda sonuna dek direnmişti.

Öykü kişisi, bu duyuma ulaşıyor ve araştırmasını daha da ileri götürerek niçin keyfinin kaçtığını, bunda neyin payı olacağını bulmaya çalışıyordu.

Acaba aynı direnci göstermeyen biriyle kendi arasında bir ilişki mi kuruyordu? Yoksa böyle birine, gerektiği yerde gerektiği gibi tepki gösteremememin çağrışımıyla mı keyfi kaçmıştı?

Gün, bir daha, sabahki kadar ışıklı olmadı. Bense kendimi elime kalem alacak kadar istekli duymadım.

Yol boyunca

18 Aralık 1999 / Kadıköy'e geçmek üzere vapurdayım. Caddebostan'da düzenlenen şiir okuma gününe katılmak için. TYS Kadıköy Temsilcisi Mehrizat, düzenlenen günün kış şiirlerine ayrıldığını söylemişti. Temalara göre şiir yazımından bunca uzak birine böyle bir öneri getirilmesinin şaşkınlığını yaşarken, 'kış'ın çok sıkı bir sınır getirmediğini, insanın iç dünyasının da kışı yazı olabileceğini, daha olmazsa istediğim herhangi bir şiiri okuyabileceğimi ekledi.

Bu sabah, hangi şiirleri seçebileceğimi düşünürken, 'tema' olmasa bile, kış aylarının anıldığı birkaç şiirim bulunduğunu ayırt ettim ve onları okumak üzere ayırdım. Biri "Eksik Bir Çan İçin Şiir"di, biri "Şili Halkıyla Dayanışma Gecesinin Şiiri"ydi. Bunlara "Yıl Biterken Bir Soru" ve "Bakıştan Bakışa" da eklendi mi ortaya ilginç bir toplam çıktı.

Bir kez daha anladım ki, kitapların bütünlüğü dışında, şiirlerden yapılan çeşitli kümelendirmeler de değişik sonuçlar sağlıyordu.

Yol boyunca kafamda asıl evirip çevirdiğim, dünden beri oluşmaya başlayan "Bütün Şiirler" toplu basım tasarısı oldu. *Yirminci Yüzyıl Kabartmaları* adını düşünmüştüm bu tasarıya. Şimdi *XX. Yüzyıldan Duvar Kabartmaları* daha uygun görünüyor. Ama bunu gerçekleştirmek için bir çılgınlık da gerekiyor herhalde. Hiç yapmadığım / yapamadığım bir şey yapmalıyım, yıl içinde iki şiir kitabı birden yayınlamalıyım. Biri *Haziran Kavşağı*, öteki *Temmuz Yangını*. O ikisi olmadan XX. Yüzyıl eksik kalır çünkü. En azından XX. Yüzyıl'ın bir dilimini yansıtabilmek için. Hem bunca yıllık gecikmeyi bağışlatma fırsatı doğabilir böylece, hem de yeni yüzyılda yeni tasarılar için önüm açılır.

Olanaksızı istemek

31 Aralık 1999 / Ayın ikinci yarısı her bakımdan doluydu. Okullara gidip öğrencilerle söyleşide bulunmak, TYS'nin çeşitli etkinlik ve toplantılarına katılmak bütün vaktimi aldı. Yine de, fırsat buldukça, hiç değilse kafamın içinde, bu yılın değerlendirmesini ve önümüzdeki yılın tasarılarını yapmayı sürdürdüm. Yine, boş kaldıkça, bilgisayarın başına geçip önümüzdeki yıl yayınlayacağım kimi kitapların şimdiden hazır olan yazılarını sayfa haline getirip düzenledim. Şiir üzerine yazdığım birikmiş epeyce yazı var. Bunların bir kitap oluşturacağını düşünüyorum. Elbette yeni yazılar eklemek koşuluyla. Ozanlarla ilgili yazıları da aynı kitaba katabilirim. Hatta *El Hayat* gazetesi için yazdığım "Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısındaki Türk Şiirine Bakış"ı da bir bölüm yapabilirim.

Düzenlemeye çalıştığım ikinci kitap, "Bendeki Görüntüsü" üst başlığı ile yazmaya başladıklarım. Şimdilik 4 tanesi yazıldı. Önümüzdeki yıl bunlara yenileri eklenirse bir kitap haline gelir.

Üçüncü düzenleme, *Ozanlarla Konuşmalar* başlığını taşıyor. Bir tanesi hazır. Ama geçmişte yaptığım söyleşileri dizebilirsem en kolay kitaba dönüşebilecek bir tasarı.

Dördüncü düzenlemeyi yine oldukça hazır yazılardan yaptım. *45. Sanat Yılında* üst başlığını taşıyacak ve çoğu 99 içinde yayınlanan değerlendirme yazılarıyla söyleşilerden oluşacak. Bilgisayarın belleğinde hazır

olan söyleşileri düzenleyip sayfa haline getirdim. Bundan sonra, elim değdikçe, dergilerde yayınlanmış bulunanları dizip hazırlayacağım.

Yıl bitmeden elde hazır bulunanları düzenlersem, yeni yılla birlikte yeni tasarıları ele almaya başlarım diye düşündüm. Bunların başında hiç kuşkusuz şiirler geliyor. Haziran ve Temmuz şiirleri. Kafamda iyice geliştirmiştim her ikisini de. Neredeyse yazmaya başlayacak gibiydim.

Ama şimdi, şu an, düşünemiyorum bile. O kadar uzağım ki! Bu satırları yazarken bile isteksizim. Sabah *Cumhuriyet*'i açıp, geçen bir yılın kültür sayfasındaki değerlendirmesini okuyunca canım sıkıldı. Yedi tane yeni kitap çıkarmama karşın sözü bile edilmemişti. Her zamanki sabrı gösteremedim. Genel Yayın Müdürü Orhan Erinç'e bir faks çektim. Çıkan kitapları yıl içinde imzalayıp kendisine vermiştim. Bunların gazetede anılmaya değer görülmediğini ama hiç değilse kendisine bunları duyurmakla avunabileceğimi yazdım.

Ayın ikinci yarısında gittiğim okullardan Irmak'ı özellikle anmalıyım. Okul Müdürü Erdoğan Yılmaz, üzerimde çok olumlu izlenimler bıraktı. Tanıdığım öğretmen ve yöneticiler arasında bugüne dek rastlamadığım bir ilgi ve yakınlıkla davrandı. İlgisinin kaynağı yazdıklarımdan geliyordu ve yaptığı değerlendirmeler yerli yerine oturmuştu. Ummadığım bir zamanda, ummadığım bir yerde demek ki böyle bir yakınlıkla, temeli sanat olan bir dostlukla karşılaşabiliyor insan hâlâ! Başka ne diyebilirim?

Yeni yıl içinde yaptığım tasarılara vakit buldukça yenilerini ekledim. *Baba ile Kız* kitabı, özellikle kitap fuarında beklemediğim bir ilgi görmüştü. Kimi kızlar babaları için, kimi babalar da kızları için imzalatırken, bir kadın da "Gelecek yıl *Baba ile Oğul*'u yazın." demişti. Bu arada onun yazılabileceğini düşündüm. Babamla bir oğul olarak ilişkim sözkonusu olabilirdi. Hemen sorabilirdim: Baba ölmüş olsa bile bu ilişki biter mi? Ondan neler aldın, ona karşı neleri borçlandın, zamanla ne hale geldi ilişkiniz?

"Bendeki Görüntüsü" dizisine girişirken, bunun bir ödeşme odağına oturtulabileceğini düşünmüştüm. Babamın bendeki görüntüsünü bu bağ-

lamda gözümde canlandırırken, bunun bir öykü kitabını oluşturabileceği aklıma geldi. Bir yazıyı çok aşacak boyutları vardı çünkü. Onları bir tek yazıda özetlemek yerine, bir kitapta enine boyuna ele alabilirdim.

Geçmiş yıllardan sürüp gelen kimi tasarılar 99'da gerçekleşti. Ama hâlâ sürüp gidenler az değil. Örneğin anılar, *Anı Fotoğrafları, Kendimle Söyleşi*... Öyleyse şiirlerin, öykülerin yanısıra anılar, söyleşiler de bekliyor beni. Bunları yapabileceğimi coşkuyla düşündüğüm ateşli saatler ne kadar çok olursa, başarı olasılığım o kadar artar. Olanaksızı istediğimi biliyorum; ama olanaksızı istemeden olanaklıyı gerçekleştirebilir mi insan?

2000

Yalçın Küçük'ün yazıları

8 Ocak 2000 / Yeni yıla hızlı girdim. Önce şiirler için belgelerimi ortaya çıkardım. Düzenlemeye çalışırken bir ara umutsuzluğa kapılır gibi oldum. Hiçbir zaman sonuç alamayacağımı düşündüm. Belki o yüzden, bir hafta boyunca şiirlerle ilgili çalışmalara bir daha dönmedim. Onun yerine, bilgisayarda öbür tasarıları ele alıp düzenlemeye giriştim.

Bu arada, iki telefon, gündeme girip çıktı. Birincisinde bir hanım arıyor ve Yalçın Küçük'ün hapisaneden iletmesini istediği selâmlarını iletiyordu. *Aydınlık*'ta yayınlanan yazıları görmüş müydüm? O yazılarda benim şiirlerimden alıntılar yapılmıştı. Görmediysem, bana bunları göndermek istiyordu. Faksla göndermesini söyledim ve yazılar elime ulaştı.

"Gecekondu" başlıklı yazının başına, "Göğsümüzde Umudun Çapraz Fişekliği" adlı şiirden alıntı yapılmıştı:

"...korkutmadı değil, korkuttu elbet,
teslim olacağımızdan da korktuk, öleceğimizden de.
Ama umutsuzluk
-sonu gelmiş de hani dünyanın
hiçbir şey kalmamış gibi tutunacak
boşluğa düşer ya insanın elleri-
düşmedik ona, yalnız olmadık yani, çaresiz olmadık"

İkinci yazı, 21 Aralık günlü bir mektuptu ve Refik Erduran'a sesleniyordu. O yazıda, "Ülkemiz çok karanlık ve zor günlerden geçti. Şair arkadaşımız Kemal Özer'in dizeleri bugünlerde dilimden düşmüyor, 'teslim olacağımızdan da korktuk, öleceğimizden de...' diyordu, benim içimi de yazıyordu. Şimdi iyiyiz. Sizi ve tehlikeyi atlattık. En azından öyle düşünüyoruz." dedikten sonra, aynı şiirin aynı bölümü alıntılanıyor, ardından da "Kemal benim için de yazıyor." deniyordu.

Telefonlar ve buluşmalar

İkinci telefon, Ankara'dan, Mustafa Şerif Onaran'dandı. O da, daha önce *Papirüs* dergisinde benim bir yazıma değindiğini yeniden anıyor, aynı dergide sonraki sayılarda da değinmelerini sürdürdüğünü, yazı ve denemelerden oluşan kitaplarımı görmek istediğini söylüyordu. Yazılarda ve

radyo izlencelerinde benden söz açmak istiyordu. Bu arada, *Evrensel Kültür* dergisinde çıkan Can Yücel'le ilgili yazımdan, kendisiyle ilgili kimi savlara kadar birçok konuya değinmekten de geri durmuyordu.

TYS çalışmalarının yanısıra, Irmak Okulu Müdürü Erdoğan Yılmaz'la Cağaloğlu'nda buluşup söyleşmemiz, ilk haftanın üzerinde durulacak öteki olayları oldu. Bütün bunlarla birlikte dün de Tevfik'e (Taş) bir söyleşiye gittim. Saydığım olaylar da içinde, bu yılın gündemini şöyle bir gözden geçirmeye, onun düşüncesini öğrenmeye niyetliydim. Küçük'ün ve Onaran'ın beklenmedik ilgisi, onun için pek üzerinde durulacak şeyler değildi. Yalçın Küçük'ün ilgisini, Türk aydınlarına yönelttiği suçlamalardan ve Öcalan'la kurduğu bağlantıdan bir geri dönüşün belirtisi ya da aranışı olarak yorumladı. (Akşam eve döndükten sonra, Küçük'ün bir tv izlencesinde benim yaşantımla devrimci şiir yazılamayacağını söylediği aklıma geldi.)

Söz, şiirle ilgili tasarılarıma gelince, *Haziran Kavşağı*'nın gündeme alınması Tevfik'i heyecanlandırdı. Ona göre, bu işe kalkışmanın tam zamanıydı. Başka sol kesimlerin değil, doğrudan işçilerin mücadelesi yazılmalıydı. Böyle bir şeyin yapılması, kendi mücadele anlayışlarını temel yapmaya çalışanlara bir yanıt olacaktı aynı zamanda. Bu konuda da, 'gereksinim'den yola çıkılmalıydı. Sol kesimlerin, devrimcilerin kendi 'gereksinim'leri yerine, işçilerin 'gereksinim'leri odak alınmalıydı. Bu yapılırsa, işçilerin olaya katılması olanağı doğabilirdi.

Akşamüstü, Evrensel Basım Yayın'da Hayri'yle (Erdoğan) konuşurken, *Haziran Kavşağı* bir daha sözkonusu oldu. Bu kitabın bir an önce yazılmasını o da istiyordu hep. Basıldığında, tanıtımı ve dağıtımı için elindeki olanakları kullanacağını söyledi.

Şimdi, bu konudaki kararlılığım biraz daha artmış durumda. Bir an önce, yaptığım hazırlığı gözden geçirmeli ve yazmaya başlamalıyım.

Beklenmedik gelişmeler

21 Ocak 2000 / Ay neredeyse bitiyor; ama ben şiir tasarıları konusunda hiçbir şey yapamadım. Ne yaptım sorusuna da doğru dürüst bir karşılık veremiyorum. Zamanımı *45. Sanat Yılında* kitabına dizgi yapmakla ge-

çirdim. Bir de *Evrensel Kültür* için aylık yazımı yazdım. Epeyce zorlanmam gösterdi ki, yazmaya başlamam için daha birtakım engeller var ve ben onları aşamamışım.

Bendeki Görüntüsü dizisinde Vaptsarov'u yazarken, çok iyi bildiğimi sandığım halde, geçmişteki yazılardan yararlanmadan bitiremeyeceğimi anladım ve 1980'de yayınlanmış bir yazıdan büyükçe bir alıntı yaptım.

Buna karşılık, kitapların satışıyla ilgili beklenmedik gelişmeler oldu. Evlenmek üzere olan bir genç, çağrılılara dağıtmak üzere *Onların Sesleriyle...*'den 150 tane aldı. Bir şirketten de telefon ettiler. Şirket çalışanlarının doğum günlerinde kitaplarımdan armağan etmeyi düşündüklerini söylediler.

En büyük düş

5 Şubat 2000 (Semizkumlar) / Havanın güneşli olmasından yararlanarak Haftasonu Evi'ne geldik. Özellikle balkonda, güneşe karşı oturmak, düşsü bir ılıklığa kendini bırakmak çok güzel. Işıkla yıkanmak, gözlerini kapayıp tarihi ve süresi belli olmayan bir eriyiş içinde yitip gitmek.

Yemeğimizi de balkonda yedik ve deniz kıyısında yürüyüşümüzü yaptık. Kışı yolcu etmiş gibi, ilkyaza ilişkin düşler gündeme geldi. İlkyaz ve güz aylarından çok şey beklediğimi söyledim. En büyük düşüm, yalnız burada yapacağım bir çalışmaya günlerimi adamak ve kente dönmeden günlerce burada kalmak. Nicedir yalnız yaptığım çalışmayla baş başa kalmanın o büyülü dinginliğini ve kendini adamanın doyumunu özlüyorum. Neredeyse artık ulaşılmaz olduğunu düşünmeye alıştım. Belki bu evde ulaşırım bu doyuma. İlkyaz aylarında, kalabalık ve sıcaklar daha bastırmadan.

Ö. F. Toprak'la ilgili yazı

Tasarladığım şiir çalışması yine başlamadı. Dergi yazısını bitirdikten sonra, Ö. F. Toprak için beklenen yazı hemen gündeme geldi. Şimdi onun baskısı altındayım. Karışık duygulara yönelten bir yazı bu. Bir yandan canım sıkılıyor, Toprak Ödülü'nü yıllar önce aldığım için pişmanlık duyuyorum. Yazı isteği, Toprak'ın eşinden geldi. Ama ödül almamın boynuma borç ettiği bir istek olarak iletildi sanki.

Bir yandan da hayranlık duyuyorum, ölümünün üstünden 20 yıl geçtikten sonra bir ozanın üzerine eşi hâlâ bu denli titrediği için.

Hesapladım, bu yıl Ö. F. Toprak yaşasaydı 80 yaşında olacaktı. Demek ki onu anan, değerlendiren yazıların yazılması ve yayınlanması çok yerinde. Benim katılmam, işin bir ucundan tutmam bu bakımdan sevindirici.

Ama bir başka yandan, elimi bağlıyor. Çünkü istediğim biçimde değerlendirmeme pek olanak yok. Olumlu sonuçlara varmam gerekiyor. Oysa eleştirilecek şeyler buluyorsam, bunu da söylemeliyim.

Bütün şiirlerini baştan sona okuyunca gördüm ki, son yazdıkları ilk yazdıklarının düzeyinde değil. Onları daha ileriye götürmesi gerekirken, bir yerde tıkanıp kalmış. Bir de zaman zaman A. İlhan'la söyleyiş benzerlikleri içine düşmüş. Hem de en iyi döneminde. Belki 40 Kuşağı'nın yazgısı gereği. Hem içerik hem söyleyiş olarak ortak özellik taşıyorlar. Yine de Ö. F. Toprak bu özelliklerin dışına en çok çıkabilenlerden. Saptadığım en olumlu yanı da bu. Gücü de, tıkanıklığı da buradan geliyor. Doğayla ilişki, öbür kuşaktaşlarından onu hemen ayırıyor. Ama şiir serüveni, bu ayrımdan sonuna değin yararlanmasına olanak vermiyor. Geliştiremediği, bir bileşime doğru uzanamadığı için. Ayrım, son yazdıklarına neredeyse ayak bağı olmuş.

Issız bir eve doğru

26 Şubat 2000 (Semizkumlar) / Kentten çıkıyorlar. Birbuçuk saatlik bir otomobil yolculuğu. Dışarıdan bakanlar, varmak istedikleri bir yer, yapmak istedikleri bir şey olduğunu düşünebilir. Oysa yolculuk, ıssız bir eve doğru. O evde geçirilecek birkaç saate doğru. Önündeki sokaktan kimsenin geçmediği, kapının zilini kimsenin çalmadığı, uzaktan uzağa bile olsa en küçük bir konuşmanın ya da müziğin ulaşmadığı, yalnız kendini dinlemekte olan odaların sessizce bekleştiği bir çatı altına doğru.

Hiçbir şey yapmayacaklar orada. Üstlerindekileri bile çıkarmadan bir köşeye oturacaklar. Karşılıklı susacak, gözleri yarı kapalı, pinekleyip duracaklar. Zaman zaman biri, eline aldığı bir kitabı karıştıracak sessizce, ya da bir gazeteye göz atacak. Onların varlığıyla daha bir koygunlaşan, görü-

nür ve görünmeyen her şeyi kaplayan ağda kıvamında bir ıssızlığın ortasında ağır ağır kaydıklarını duyacaklar. Kat kat derinleşen bir yutaktan aşağıya iner gibi. Her katta biraz daha, nereden geldiklerini unutarak... Nerede oldukları, nereye gidecekleri de belleklerinden silinecek, yalnız orada olduklarıyla kalacaklar. Orada olmalarının başka hiçbir şeyle ölçülemeyen, karşılanamayan tortusuna kendilerini iyice bırakarak. Gömülüp gittikleri halde soluksuz kalıp bunalım duymadan. Kirpiklerini gittikçe ağırlaştıran bir uykulu durgunlukta gezinmenin o tüy gibi yumuşak dokunuşlarıyla eriye eriye. Sonunda dokunanla dokunulanın arasındaki sınır kaldırılmış, ikisi birbirine dönüşmüş olacak. Tıpkı çalınmadığı halde bir müziği duymaya başlar, dinlemedikleri halde o müziğin içinde dolaşır gibi. Olanaksızın kapısındadırlar. Başka bir zamanda "Nasıl olur?" diye inanmayacakları, o an için gerçekleşmiştir. Olanaksızın eşiğinden sessizce süzülmüşlerdir içeriye. Kimseye anlatamayacaklarını, hatta birbirlerine bile sözünü edemeyeceklerini bilmektedirler.

Yeniden yola çıktıklarında bir şey olmamış gibi davranırlar o yüzden. Ne bakışlarında bir iz yansır, ne seslerinde bir tını kalır. Yeniden yaklaştıklarında kente doğru, yine de her şey değişmişçesine, kendileri değildir artık geride bıraktıkları.

Baykuşlar

12 Mart 2000 / Baykuşlar öldü. Onları oraya getiren güçler duruyor. Onların oraya gelirken yararlandıkları aptallıklar, uyuşukluklar duruyor. Örgütsüzlükler duruyor. O güçlerin yeni bağlaşıkları palazlandı. O güçlerin yeni kaynakları, o kaynaklardan yeni yararlananlar var.

Baykuşlar öldü. Baykuşların şiddetine uğrayanlardan, baykuşlara direnenlerden, en azından direndiğini sananlardan yeni baykuşlar türedi. Şimdi onlar da kendi alanlarında ötüyorlar. Sanki bir uyanışın temsilcisi gibi göstererek kendilerini. (Kimbilir, belki de görüyorlardır aynı zamanda.) Kimileri yüksek dallara doğru havalandılar, yeni tüneklerinde ötüp duruyorlar, 30 yıl kadar önce yaptıklarını, doğru olmadığını haykırarak. Düşten uyandıklarını, gerçeğe döndüklerini haykırarak.

Yeni baykuşlar, kendileri için hazırlanan yeni geceleri bekliyorlar. Yeni baykuşların da umdukları aynı: Karanlığın çökmesi. Yeni baykuşların da bilmedikleri aynı: Geceyi hazırlayanlar ellerini çektikleri zaman, kondukları dal boşlukta kalacak. Kendilerini öylesine güçlü, öylesine etkili sanacaklar bir süre. Söylediklerinin yapıldığını sanacaklar, *söyledikleri için* yapıldığını sanacaklar.

Baykuşlar öldü. Geceleri kısa sürdü kiminin. Kimi bir daha ötecekleri geceyi bekledi yıllarca. Kimseye seslerinin ulaşmadığı odalarda. Kimi öldürüldü, gecenin korumaya bile yetmediğini anlayarak. Kimi yalnızca banka hesaplarının üstünde tünemeyi sürdürdü.

Kurdun ısırdığı kurda dönüşüyor zamanla. Baykuşların gagaladığı ise iskelete. Üstelik kendini algılama şansı tümüyle elinden alınıyor. "Baykuşlar benim için ötüyor." demişti biri, yıllar önce. Gecenin gerçeğini algılayamamıştı. Geceye kiminle direneceğini hiçbir zaman bilemedi ve bir iskelete dönüştü şimdi. Görünüşte dalın tepesine tünedi. Ama kendi geçmişinin bir iskeleti olarak. Kendi geçmişinin, kendi sözlerinin, yaptıklarının, tarih karşısında kendi küçük yaşamının ve aklının. "Baykuşlar öldü ve ben yaşıyorum." diyecek kadar, algılama şansı kalmamış artık. Onu gagalayan baykuşlar için geceyi hazırlayanlar, artık buna bile gerek duymuyorlar. Çünkü o, bütün ulaşmak istediklerinin iskeleti olarak tutuluyor orada. Bunu algılama şansından tümüyle yoksun.

Sıfırdan başlar gibi

2 Nisan 2000 / Yitik bir ay geride kaldı. Kısa aralarla iki kez sayrı düştüm. İkisinde de ateşim çıktı, bitkinlikten göz açamadım. Neredeyse bir daha kendime gelemeyeceğimi düşünür oldum. Yaşamdan kopup gitmenin bir göstergesi gibi göründü gözüme. Yaşama bir daha dönememenin.

Şimdi güçlendirici vitamin iğneleri yapılıyor ve biraz kendime gelmiş bulunuyorum. Yapmayı tasarladığım onca şey vardı, kimine hiç el süremedim, kimi eksik duruyor öyle.

Sıfırdan başlar gibi, kalemi yeniden elime almalı, yazmayı öğrenmeliyim. Bu yitik ay içinde, yapabildiğim birkaç şeyden biri, uzun süredir ilk kez bir romanı okuyup tat almaktı. *Yanımda Kimse Yok*'u (Nadine Gordi-

mer) neredeyse bitmesin diye azar azar okudum. Yıllarca okuduğuma beni pişman eden romanlarda olduğu gibi o kendini eleveren kurgu yoktu. Kişiler unutulmayacak biçimde canlıydı ve bizim yaşamımıza da karışmıştı. Anlatılan olaylar da tanık olduklarımızdan değişik değildi. Gözlerimin önünde dolaştılar, konuştular, seviştiler sanki. Yaşama eklenen yeni bir yaşam sundular. Şöyle düşündüm: Yaşadıklarımdan ne zaman söz açmam gerekse, onları da katabilirim anlattıklarıma.

Son yıllarda anlatmaktan, anlatılar yazmaktan daha çok hoşlandığımı ayırt ediyordum. Bu kitabı okuduktan sonra, daha derinleşti bu istek. Anlatı türüne çekilişim somut bir ivme kazandı. Tasarılardan birini yeniden gündeme getirdim. İçine yarım kalmış bir ilk romanı yerleştirdiğim bir anlatı olacak bu. Yarım kalmış romanın yazarıyla yıllar sonra kurulacak ilişkiyi, o ilişkinin sağlayacağı toplumsallaşmayı içerecek. Bir düşlemden bir gerçek dönüşüme atılan ilmikleri.

Kavganın şiiri

29 Nisan 2000 (Semizkumlar) / *Kavganın Şiiri, Şiirin Kavgası.* Bu adı nicedir arıyordum. Sanki dilimin ucundaydı; ama bir türlü söyleyemiyordum. Geçen yıl yazdığım *İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire*, bir bakıma yarım kalmıştı. Şiir serüvenimin ilk dönemi anlatılmıştı o kitapta. Sonrası bir başka kitabın yazılmasını gerektiriyordu. Ne yazacağımı biliyordum. Ama bir ilk adım olmalıydı. Bir ad bulursam, bu adım da atılacaktı.

Bu sabah, kızımın yazacağı bir yazıda kullanmak istediği şiirle uğraştım. Rimbaud'nun ünlü "Ofelya" şiiriyle. Çevirileri yapılmıştı önceden; ama o, çevirileri beğenmemiş, kendisi çevirmeye kalkmıştı. Telefonda konuşurken, bir göz atmamı istedi. Ne zamandır bunu yapmalıydım; ama yapamamıştım. Sonunda bıçak kemiğe dayandı. Şiiri bu haftasonu gözden geçirmekten başka çarem kalmamıştı.

Karım İngilizceden aktardı. Yeni bir çeviri çıktı ortaya. Onu şiirleştirmeye çalıştım. Böylece Rimbaud da girmiş oldu bu tür çalışmalarımın arasına.

İşte bu uğraşın sonucuydu belki de o adı buluşum. Daha sonraki halkalara geçilebilir buradan. Sözgelimi şöyle denebilir: *Şiirin Kavgası, Kavga-*

nın Ozanı. Ya da şöyle: *Şiirin Kavgasından Kavganın Ozanına.* Ya da: *Şiirin Kavgasından Kavganın Şiirine.*

En sonuncu üzerinde dururşak, şiirin başlangıcından yola çıkıp bugüne doğru yapılacak bir yolculuk anlatılabilir. Tür olarak şiirin geçtiği yollar, aldığı dönemeçler, vardığı sonuçlar bu yolculuk boyunca kavranmaya çalışılır. Bunun ışığında, nasıl bir şiir yazma gerektiğine doğru gelinir. Sonra da, bu yol üzerinde yapılanların dökümüne, ayrıntılarına sıra gelir.

"Seni Unutmayacağız"

5 Mayıs 2000 (Semizkumlar) / Bir hafta daha geçti. Ve biz buraya 1 Mayıs'tan sonra geldik. Karım, Türkiye'ye yerleşeli ilk kez 1 Mayıs'a katılmak istedi. TYS üyesi olarak bizimle, yazarlarla birlikte yürüdü. Yitirdiğimiz üyelerin fotoğraflarını taşıdık. Benim elimde Asım Bezirci, onunkinde Sabahattin Ali vardı. Böylece hem biz omuz omuza idik, hem onlar. Çabaları, birbirleriyle ilişkileri ve ölümleri arasındaki bağlantı düşünülürse, Bezirci ve S. Ali'nin yan yana gelmeleri ne kadar anlamlı. Bizimki de öyle değil mi?

Bir süredir kendimi bir tasanın içinde yakalıyorum. Yitirdiklerimizin, artık bizimle olmayanların nasıl anılmaları gerekiyor? Daha doğrusu, nasıl anımsanmaları? Elimizi bir şeye uzatırken, onların artık o şeye değemediklerini düşünmekle mi? Ya da, bizden önce onların da o şeye dokunduklarını anımsamakla mı yaşatırız anılarını? Zaman yeter mi buna? Bunca kuşatıcı olabilir mi ayrıntılar?

Bu sorulara gelip dayanmak, tasamı daha da arttırıyor. Giderek, "Seni unutmayacağız." demenin kendimizi ölümsüz saymakla bir olduğunu düşünmeye kadar varıyor işin ucu. Verilen sözleri, yapılan duyuruları, içilen antları anımsayınca, onların sahipleri herhalde bu yanılgıyı görmüyor ya da görmezden geliyorlar diyorum.

Bir yandan da bir olanaksızlık duvarına çarpmak sözkonusu. Öyle ya, yıllar geçtikçe, anmamız gerekenlerin sayısı kabarıyor. Öyle ki, zamanın yetersizliği açıkça belli ediyor kendini. Hangi süreyi alırsak alalım. Günü, haftayı, ayı. Hatta yılı. Paylaşmamız gerekenler karşısında yetersiz. Üste-

lik paylaşmamız gerekenler yalnız yitirdiklerimiz değil. Yaşayanlar da var, onlar da sürekli artıyor. Örneğin 10 yıl önce torunum yoktu. Kızımla ilişkimiz kesilmişti. Bugünkü tanıdıklarımdan birçoğuyla tanışmamıştım. Tanışsam bile bugünkü kadar yakın değildim. (Örneğin Tevfik Taş'ı tanıyordum; ama yakınlık yoktu aramızda. Bugün, dertleri varsa, paylaşmak isterim. Bir hafta daha geçti ve ben zaman bulup da bunu gerçekleştiremedim.)

Eskiden ne yapardım? "Anısı Yaşatılacak" denilenler için, ayrıntılar önemsiz görünürdü gözüme. Küçük bir ânın içinde düşünmek, bir zaman ikizliğinde buluşmak vb. Onun yerine, anlam katında eylemi sürdürmeyi, kalıta sahip çıkmayı, aynı yolda yürümeyi önemserdim.

Kuşkusuz bunlar kişiye özgü kimseler değildi. Kamuya, kitleye ya da bir alanın yaratıcılığına ulaşmışlardı. Yaptıklarıyla, yarattıklarıyla vardılar. Etkileriyle, ürünleriyle ya da düşürdükleri benzersiz izle. Onları anmak, bu kuşatıcılığı gündeme getirmekle yakından ilgiliydi. O yüzden de, ayrıntıya inmemek tasalanmayı gerektirmiyordu.

Oysa şimdi ayrıntıya inmeyi de, olaya ayrıntıda bakmayı da önemsiyorum. Daha doğrusu, bir kararlılık değil, bir duygu var ortada. Elle dokunmanın, gözle görmenin, kokusunu almanın, sesini işitmenin özlemiyle olanaksızlığı arasında yaşanan bir gitgel. (Birkaç ay önce İstiklâl Caddesi'nde bir sabah Hilmi Yavuz'la konuşurken, Onat'ı anmıştık. Zaman zaman Onat'ın bir davranışını görüverdiğini söylemişti birimiz. Birimiz de, sesinin bir kıvrımını duyuverdiğini.)

Bu anlamda, yaşanan bir olanaksızlık insanı hem üzüyor, hem alınganlaştırıyor. Elimde fotoğrafıyla Asım Bezirci'yi 1 Mayıs'a çıkarırken, ayrıntılarda onun yaşatılıp yaşatılmadığını düşündüm hep. Fotoğrafı oradaydı; ama kendi de orada mıydı gerçekten? Biz olmadan orada olabilir miydi? Biz olmasak bile orada nasıl olabilirdi?

Bu satırları yazarken, aklıma *Temmuz Yangını* geliyor. Yazacağım şiirler belki bu sorulardan çıkıp gelecektir. Böyle bir duygunun ete kemiğe bürünmesinden.

Yeniden kendime dönmek

7 Mayıs 2000 (Semizkumlar) / İki gündür çabuk bitkinleştiğimi, kendimi bir türlü toparlayamadığımı, daha kötüsü bu durumun artık sürekli olacağını düşünüyordum. Gelirken yanımda getirdiğim tasarılara ne zaman el atmaya kalksam, bu düşüncem daha da ağırlaşıyor, kaygıya dönüşüyordu. Kendimden kopmuştum neredeyse. Yeniden kendime dönmeliydim. Bunun için, gerek bu defterde daha önce yazdıklarımı, gerek yanımda getirdiğim dizgisi yapılmış yazıları ardı ardına okudum. Bunları yazan kişiydim, yeniden o kişi olmak için savaşmalıydım. Kaygıları haksız çıkaracak böyle bir savaşımı göze almalıydım. Nitekim okuduğum yazılar, kimi çağrışımları getirmeye başladı. Hemen onları saptadım. Her biri yeni bir yazının konusu olacak nitelikteydi.

Çeşitli birikimler elimin altında. Bunlardan biri, Bendeki Görüntüsü adlı dizi. Yalnız yazar arkadaşlar, sanatçılar için yazıldı bugüne değin. Oysa çok değişik alanlara uzanabilir. Örneğin bunlardan biri "1 Mayıs" olabilir. *Evrensel Kültür*'ün Mayıs sayısı için yazdığım, 1 Mayıs'ın bendeki görüntüsüne bir ek niteliğinde kullanılabilir. Bir başka konu "ekmek" olabilir, "bayrak" olabilir. Aklıma şu an gelen / gelmeyen daha pek çok şey.

Kanat serinliği

11 Mayıs 2000 / İki hafta sonra başlayacak bir yolculuğun hazırlıkları gündemde. Yolum, yıllar sonra yine Hollanda'ya.

Bir yanı aynı döngü: Uçak bileti, vize, telefonlar, yazışmalar. Bir yanı aynı merak: Neler bekliyor beni, kimlerle, nerelerde. Aynı heyecan: Bendeki görüntüsü aynı mı Hollanda'nın.

Birazı bulanık: Katılacağım toplantının postmodernizme ayrılmış olması ve benden Türk şiirinde etkilerinin istenmesi. Bir başka katılımcı Hollanda şiirinde aynı konuyu irdelerken.

Belki korkmalıyım: Konuyla niye bugüne dek ilgilenmedim! Belki sevinmeliyim: Yeni şeyler öğrenmeye iyi bir fırsat! Korkmalıyım, evet: Gitmeden yapmam gerekenler o kadar çok ki! Bir türlü başlatamadığım çalışmaların yükü her geçen gün artarken, bir yandan da önüme dağ gibi yığılan ödül şiirleri!

Yunus Nadi Ödülü için gönderilenleri okurken, küçük kağıtlara notlar düşüyorum öncelikle. Değişik seslerden tınıları nasıl saptamalı? Uçuşan dizeler ortasında birden bir sözcük, bir söz takımı ya da bir dize, bir söyleyiş çakıveriyor. Ardına düşülesi ya da üzerinde durulası bir bakış, bir kullanım.

Saptamadan geçemiyorum işte: "*Sarsılırdı dünya / anımsatmak için bütün çiçeklerini*", "*Yürürdüm / içindeki yolda / bir çığlık gibi çoğalarak*", "*Ağaçların yaprakları konuşurken fısıltıyla / sanki bir ruh olup da / aramızdan geçmiş gibi doğa / ürperirdik*", "*Ve ortasından güneşin geçtiği bir yaz sağanağı*", "*Ve çığlıkların sokaklarda yüzükoyun / düşüp kaldığı*", "*Anlardık dökün tüyle aramızdaki ilişkiyi / eğer çözülseydi naftalinin dili*".

Saptamadan geçemiyorum: "*ten dokunmacısı*", "*yaz bulutu*", "*zamanın ev ödevi*", "*Turnageçimi*", "*Günsökümü*", "*yüzünün coğrafyası*", "*gizli ten*", "*sözün teri*".

Her birinden bir yola çıkılabilir. Kiminden onu söyleyenin dünyasına doğru. Kiminden onu söyleyeni bırakıp yeni bir dünyaya doğru. Bir sözcükler, söyleyişler dünyasına, çağrışımlar ufkuna doğru. O dünyadan, o ufuktan yeni anlamlar, yeni sesler, yeni söylemler getirmek ya da kurgulamak üzere. Nereden geldikleri bilinmeyen onca ilginin, ilişkinin kökeninde yer almış nice ikiz seslerde, söyleyişlerde olduğu gibi.

Hazırlıklar daha şimdiden beni kımıldattı. Günlerin yuvasından kaldırıp uçurtacak birer kanat serinliği her biri. Yaptıklarım da yapacaklarım da.

Şiiri sözcükler olmadan duyumsamak

14 Mayıs 2000 (Semizkumlar) / Şiirlerle uğraştığım için mi, yoksa hava değişip baş ağrısından kurtulduğum için mi, *Temmuz Yangını* şiirlerini duyumsamaya başladım.

Önce bir saptama: Şiiri sözcükler olmadan duyumsamak. Bir uyarı, bir duyum, bir yöneliş olarak belki. Nereden çıkıp geleceğini, nasıl yaklaşmam gerektiğini, benden ne istediğini açık eden izlenimler, çağrışımlar. Bu, aşağı yukarı hep böyle oldu. Yazmadan önce, şiiri duyumsadım. Dün,

Yunus Nadi Ödülü'ne gelen şiirleri okurken, bir yandan da duyumların baskınına uğradım. Unutmamak için kağıda geçirmeye çalıştım duyumsadığım izleri, izlenimleri. Okuduğum şiirlerin arasına onlar da sızmıştı sanki. Çıkıp geliyorlardı durmadan. Saptamakta neredeyse zorluk çekiyordum.

Şimdi kağıda geçirdiklerime yeniden bakıyorum. Soyut olanı yakalamışım. Anlatılamayanı. Yalnızca duyumsananı. Ama şiir olması için onların somutla birleşmesi gerek. Somut insanla, somut yaşamla.

İçinde yer almadığım şiir anlayışıyla yollarımız burada ayrılıyor işte. O anlayıştakiler 'soyut olan'ı olduğu gibi bırakıyorlar ya da aynı doğrultuda geliştiriyorlar. Soyutun soyutla ilişkisinden çıkarmaya çalışıyorlar şiiri. Öyle olunca 'gerekirlik'in yerini 'sorumsuzluk' alıyor. Şiirin iç işleyişinde hiçbir şeye karşı sorumluluk duymuyorlar. Soyuttan yola çıktıktan sonra her türlü çağrışım 'mübah' oluyor. Nereye doğru savrulacağını bilmeden sözcüklerin çağrışım seline bırakıyorlar kendilerini. Bu arada, yeteneklerine göre, düşgücünün coşkusuna göre, yer yer parlak imgeler ya da anlam / anlamsızlık kıvrımları çıkıyor ortaya. Okuyanın bir türlü ele geçiremediği bir duyum. Alttan alta okuru heyecanlandıran, daha doğrusu meraklandıran bir akışkanlık sağlarsa bu, o anlayıştaki şiir amacına ulaşmış oluyor. Denebilirse ad koymadan yapılan bir adlandırma, özne belirtmeden gündeme getirilen bir özneleştirme. Bir an yoklayıp geçen bir ürperti gibi.

Örnekler bu ürpertinin sıklıkla sağlanabildiğini pek göstermiyor. Geriye, can verilmemiş bir sözcük yığını, bir sürü kanattan yoksun dize yığınağı kalıyor. Önünden geçip giden canlılığa durup bakan gözleri donuk o heves çılgınlığı. Üç beş kişiyi omuzlarına almak için kalabalık sağlayan bir sürü sıra adamı. Post küçük olunca o postu paylaşamayanlar, önce kalabalığı bölüşüyorlar kendi aralarında. Arkalarından yürüyen ya da kendilerini omuzlara alan ne kadar çoksa, postu çekiştirenler o kadar çoğunu çekip alıyor ellerine, o kadar çok yer kaplıyor postun üzerinde. Sonra da omuzlara alan, kalabalık eden sıra adamlarını ödüllendiriyor. Seçici kurulunda bulundukları ödüller, yönetiminde bulundukları dergi ve yayınevleri ya da köşe tuttukları gazeteler, ekrana çıktıkları televizyonlar aracılığıyla.

Yaşamı konuşmak

Temmuz Yangını için belirlediğim şeylerin başında yaşamı konuşmak geliyor benim için. Tek tek ya da topluca, kümelendire kümelendire yitirilenleri yaşam içinde düşünmek. Yaşamı onlarla düşünmek ya da yaşamı onlarda (geçmişlerinde) düşünmek. Belki de gelecekte olmalarını sağlayacak bir yaşanırlık içinde düşünmek. Yokluklarına başkaldırı. Yok edilmelerine tepki. Sahip çıkılmaları için bir araştırma. Sorumluluk için bir öneri. Ahlâk için yeni bir adım.

Nesne gibi ele alan duyarsız yaklaşıma, tutanak diline bir çıkış olabilir mi diye bakmak istiyorum. O duyarsızlığı, o acımasız dili insan sıcaklığına bürüyerek bir anlatım kurulabilir mi? Uçuşan kimi sözcükler, bu soruların getirdiği araştırmanın birer sonucu olmalı. Bunlardan birkaçını dün saptadım. "Alınamayan Soluk" gibi, "Gövde Öğretti" gibi, "Giderken Götürdüğü" gibi, "İsli Bir El İşareti" gibi. Bunların her biri, şiire çıkış yolu olarak göründü gözüme. Onların soyutluğundan, her yitiğe uygunluğundan somuta, somut bir ada, bir kimliğe, bir yaşama doğru yürünebilir. O yürüyüşün adım seslerini duyar gibi oldum.

Ozan olarak bu yürüyüşün neresinde yer alacağım? Bir tanık, bir gözlemci olarak mı, yoksa içlerinden birinin öznesi olarak mı? Bir çağrının, seslenişin sahibi olarak mı, bir paylaşımın ortağı olarak mı? Ne diyeceğim ve kime diyeceğim?

Şiir, bu soruların çözümünde yatıyor.

Postmodernizme yolculuk

20 Mayıs 2000 (Semizkumlar) / Yolculuk yapılmadan yorgunluğu yaşanır mı? İki gün önce buraya gelirken dergi ve kitapları taradım. Postmodernizm üzerine yazılanlardan bulabildiklerimi getirdim. Sıkı bir okuma içindeyim şu an. Hem bugüne değin ilgilenmediğim için, hem okuduklarım için söyleyecek pek çok şey var. 80 sonrası, özellikle 90'larda ardı ardına yayınlanan yazarlar (Baudrillard, Lyotard, Foucault, Habermas vb), onları yayınlamakla tavır alan yayınevleri (Ayrıntı vb), o yapıtları ateşli bir biçimde öven, yere göğe koyamayan bilgiçler (E. Batur vb) ve onlara kapılıp bir yerlere savrulan, bilgili-bilgisiz ozanlar iyice açığa çıktı.

Okudukça, benim yapacağım konuşma da kafamda biçimlenmeye başladı. Postmodernizmin şiirde yeterince ürün vermediği genelde kabul ediliyor. Bizim edebiyatımızda beliren, üzerinde anlaşma sağlanan birkaç ürün varsa da (*Kılavuz*, B. Karasu; *Taormina*, H. Yavuz) daha çok anlatı türünde. Şiir olarak yalnız E. Batur ve H. Aktunç'un adı geçiyor.

Modernizmin özellikleriyle postmodernizmin özelliklerini karşılaştıran ayrıntılı listeye baktığımda, bunlara yeni adlar eklenebilir görünüyor. 80 sonrası yazılan şiirlerde, postmodernizmin kimi özelliklerini görmek olanaklı. Postmodern şiirler yazılıyor demeye belki yeterli değil; ama bu örneklerde onun izleri sürülebilir. Tarık Günersel'in yazdıklarında örneğin. 80 öncesinden de B. Necatigil'in *Kareler Aklar*'ı anımsatılmalı.

Konuşmamın girişinde, 80 sonrasının tarihsel, siyasal koşullarını anmalıyım. Medya patlamasının, getirilen köşe dönmeci toplum modelinin yarattığı ortamı, yayın dünyasına bunun nasıl yansıdığını betimlemeliyim. Edebiyata, özellikle şiire getirdiği değişimi bu taban üzerine oturtmalıyım. Postmodern şiir değil, postmodern özellikler taşıyan şiir örneklerine sıra gelmeli ondan sonra.

Şimdiye değin en derli toplu, en çok yararlandığım, Mustafa Bayram Mısır'ın *Modernizm, Postmodernizm ve Sol* kitabı. Postmodernizmi temellendiren yazarlara getirdiği eleştirilerle Marksist kimi yazarların tutumları için söyledikleri özellikle ilgimi çekti.

Yolculuk tam bir hafta sonra bugün başlıyor. Ama yorgunluğuyla şimdiden tanıştım. Hava güneşli ve güzel. Ben odalara kapanıp okuyarak bunalıyorum sürekli.

"Yapraklarından soyunmuş bir ağaç gibi"

22 Mayıs 2000 / TYS Yönetim Kurulu Toplantısı, her zamanki gibi, dolu bir gündemle başladı. Ama bu kez gündem maddeleri arasında canlı katılımlar da vardı. Önce, Pir Sultan Derneği'nden gelenler, bizimle ortak bir girişim önerdiler. 2 Temmuz'un yıldönümünde geniş kapsamlı ve katılımlı bir yürüyüş düşünüyorlar. Düzenlemeyi ortak üstlenmemizi istiyorlar.

İkinci katılım, tutuklu yakınlarının kurdukları derneklerden geldi. Çoğu analardan oluşan küçük bir kurul, hücre tipi cezaevlerine karşı başlattıkları direnişe bizden de katkı istedi. Düzenledikleri basın toplantılarında yazarları da yanlarında görmekten tutun, yazılarımızda kamuoyu oluşturma çabasına dek bir dizi istek dile getirdiler.

Okuma yazması olmadığını söyleyen bir ana, kurulun sözcülüğünü yapıyordu. Onyedi yaşındaki oğlu sokakta polis kurşunlarıyla öldürülmüştü ve yaşamın öğrettikleriyle konuşuyordu. İçe işleyen bakışlar ve etkili bir dil. Hepimizi sarsan bir cümlesi şu anda dilimin ucunda. Onunla birlikte yeniden söyler gibiyim. Oğul yitirmenin tanımını yaparken, "Bütün yapraklarından soyunmuş bir ağaç gibiyim." dedi.

Oğulları Öldürülen Analar kitabım çağrışıp durdu belleğimde. Konuşmayı dinlerken, yazdıklarımın onlara ulaşmış olmadığını düşündüm. Ulaşsaydı nasıl karşılayacaklarını. Söylemek istediklerinin o şiirlerde dile gelip gelmediğini. O kadar yakındılar o anda. Ama araya girenler, bizi uzak tutuyordu birbirimizden. Boğuntuya dönüştürülen bir yaşam sokulmuştu aramıza. Bütünleşmemizi önlemek için. Onların yaşadığıyla bizim yazdığımızın bir araya gelmesini, buluşmasını önlemek için.

Onlar yarın Ankara'ya gidiyorlardı, biz burada kalıyorduk örneğin. Bir araya gelemiyorduk, birlikte adım atamıyorduk. Aramıza sokulan bir boğuntu vardı. İşlenen suçlarla, kırılan umutlarla, yaratılan koşullarla durmadan körüklenen bir boğuntu. Yaşamı sürekli boğuntuya dönüştürüp üstümüze salıyorlardı. Bunun için değil miydi, bunca güçlü, bunca kalabalık, bunca haklı olduğumuz halde bunu gösteremeyişimiz, ortaya çıkaramayışımız.

O kadar yakın ama bir o kadar da uzaktık birbirimize. O anda bu yakınlığın nedenini düşünmek ne denli gereksizse, uzaklığın nedenini araştırmak o kadar zorunlu göründü gözüme. Onlar kendi seçmedikleri ama içine sürüklendikleri somut bir durumu yaşıyorlardı. O durumun içinden bakıyorlardı her şeye. Bir araya gelmelerini, birbirlerine kenetlenmelerini sağlayan da oydu, her şeye takındıkları tavrı belirleyen de. Hiçbir ikircim duymuyorlardı; çünkü somut bir gerçek vardı ellerinde. Zulme, haksızlığa

uğramışlardı ve direnmek onların önünde tek olanaktı. O denli yalın, o denli somut.

Bizim ise yaşadığımız ancak bir tanıklıktı. Yüreğimizi çarptıran, duyarlığımızı ve düşüncemizi bileyip duran, yeteneğimizi buyruğuna verdiğimiz, gücümüzü uğrunda kullandığımız, kendimizi sürekli sınavda gördüğümüz bir tanıklık. Onların içinde bulundukları durum, bizim tanıklığımızda yer alsa da, bizim için somut gerçeğin hepsi değildi. Somut durumlardan oluşan bir yaşam birikimiyle yüz yüzeydik biz. O durumları gözlüyor, özümsüyor, onların karşısında tavrımızı belirliyorduk; ama bu, bizim aynı durumda olmamızı, bütün yaşamın o durumda somutlanmasını sağlamıyordu. Bunun için o denli yakındık; ama bir o kadar da uzak.

Yaşam, ancak savaş gibi, bütün yaşayanları içine alan somut bir duruma geldiğinde, bütün bu yakın / uzak ilişkisi ortadan kalkıyordu. Yıkım gibi, kırım gibi, devrim gibi ortak paydalar ortalığa çıktığında.

Unutulan mı, unutulana hizmet mi?

25 Mayıs 2000 / Fethi Naci, *Cumhuriyet Kitap*'ın bugünkü sayısında yakınıyor. Yazısının "Roman Nereye Gidiyor?" ara başlıklı bölümünde, yazar-medya ilişkisini konu edinen yazıdan alıntı yapmış. Alıntıda medyanın yalnız starlara yer verdiği vurgulanıp "Ötekiler zaten yok, okur için de, piyasa için de." deniyor. Fethi Naci, yazar-medya ilişkilerinin "roman"ı sonunda "meta" durumuna getirdiğini söyleyerek yakınmaya başlıyor.

Yazıda alıntılar bu kadarla kalsa iyi. Fethi Naci bir de Sartre'dan alıntı yapıyor: "Yazarın görevi de hiç kimsenin dünyadan habersiz kalmamasını ve bu yüzden kendisinin suçsuz olduğunu ileri sürememesini sağlamaktır." Ardından bir başka yakınma: "Yazarın böyle bir görevi olduğunu yazarlarımız çoktan unuttular."

Görevi unutmayan eski yazarları sıraladıktan sonra bir saptama yapıyor: "Ne olmuşsa 12 Eylül'den sonra olmuştur: Yılgınlık, teslimiyet, özel sektör hayranlığı, edebiyatın metalaşması..."

Kendisi sanki sözünü ettiği dönemde hiç bulunmamış gibi. Sözünü ettiği dönemin karşısına dikilmiş gibi. Daha önemlisi, yıllardır yazdıkla-

rıyla, bir takım eğilimleri okşamamış, o eğilimdekileri yüreklendirmemiş gibi.

(Özellikle "görev" sözünü edenlere karşı, onları neredeyse edebiyat dışı saymaya varan tepkilerin kaynağında bulunmamış gibi, Memet Fuat da yakınmıştı bir süre önce. Günümüz şiirinin geldiği çizgiyi eleştirmeye kalkışmıştı.)

F. Naci, yazısının sonunda "şiir"e sözü getirmeden edemiyor ve bir alıntı yapıyor. Genç ozanların okumalarını dilediği Jacopson'dan bir alıntı: "...bir yazınsal yapıtla estetik işlevi ya da daha doğrusu şiirsel işlevi birbirine eş tutmak, kendi kendisine yetebilecek bir sanatı, arı bir sanatı, sanat için sanatı göklere çıkartan dönemleri belirler. (...) Şiirsel bir yapıt, estetik işleve indirgenemez; onun daha başka işlevleri de vardır. Gerçekten de, şiirsel bir yapıtın amaçları çoğu zaman, felsefeyle, toplumsal bir ahlâkla, vb ile sıkı sıkıya bağıntılıdır."

Son yakınma da bu alıntıdan sonra: "Edebiyatımız, çürüyen bir ülkenin sözcüsü değil, çürümeye karşı çıkanların sözcüsü olmalıdır."

Yakınmalara konu olan durumun hazırlayıcılığı, yalnız koşullara indirgenemez oysa. 12 Eylül bir değişimin koşullarını getirmiştir; ama üstyapıda bu koşulların etkili olması, bulduğu ortamla da bağıntılı değil mi? O ortamın hazırlayıcıları kim? İçeriden ya da soldan eleştiri yapma aldatmacasıyla yıllardır oluşmasına hizmet ettikleri bir edebiyat ortamı yok muydu? Yılgınlığa, teslimiyete düştükleri söylenenler gökten inmediler ki! Onların kumaşında kimlerin ilmikleri vardı?

Yakınmaların kökeninde bunun böyle olduğunun bilinci ve pişmanlığı yatıyor herhalde. Biraz da "Karşı çıktım." deme kurnazlığı. "Bugüne kadar yutturdum, bundan sonra niye yuttumayayım?" hesaplılığı.

Yeniden Hollanda

28 Mayıs 2000 (Den Haag) / Yıllardan sonra yeniden Hollanda. Güzel bir hava yolculuğu. Amsterdam'da, gezinin örgütçüsü Murat Tuncel. Yanında çocukluğundan beri buralarda yaşayan, üniversitede Türk dili ve edebiyatı eğitimi gören bir genç: Erhan (Gürer). Kısa bir kahve molası.

Ardından hemen bir başka yolculuk. Kuzeye, Almanya sınırına doğru, otomobille. Enschede kentinde bekleyenler var, söyleşi için.

Kentin derneği düzenliyor söyleşiyi. Ama daha önce, birlikte olmamızı isteyen bir yazı emekçisi var: Kâmil Aydemir. Onun evinde akşam yemeğinde buluşacağız. Bizi kentin girişinde karşılıyor. Yanında kızı Hasret. Hasret'in elinde bana sunacağı bir demet çiçek. Çiçeklerin arasına benim için yazdığı küçük bir şiiri de iliştirmiş.

Enschede, kısa bir süre önce acılar yaşayan bir kent. Havai fişek deposu patladı ve ortalığı savaş alanına döndürdü. Ölenler, yaralananlar, yanan ve yıkılan evler. Hasret'in şiiri, yaşamın içinden çıkıp geliyor:

"Hoşgeldin Hollanda'ya
Tehlikelidir Hollanda
Geçen gün patladı birkaç bomba
Herkes kaçtı bir anda
İnsanların bebekleri öldü önlerinde
Yazık değil mi bu insanlara
Soruyorum Kemal amca sana
Türkiye'den güzel haberler getirdin mi bana"

Söyleşiye bundan güzel bir giriş mi olur? Toplantı başlarken Hasret bu şiiri okuyor. Ben de son dizedeki istekten başlıyorum: "Türkiye'den güzel haberler getirmenin olanağı var mı?"

Önümüzde koca bir alan açılıyor birden. Dizginleri bırakıyoruz; şiirlerden örnekler, ozan olmak nedir, niye yazmak, nasıl yazmak gerekir... Özetlenemeyecek kadar çeşitli girip çıktığımız konular. Yine şiir örnekleri, yine soru / yanıt, yine... Gece yarısına değin sürüyor. Yorulanlar birer ikişer gitse bile, epeyce kalan ve söyleşiyi sürdürmek isteyen var.

Gece yarısı dönüyoruz. Yolumuz uzun. Benim yorgunluktan ayakta duramamam gerekiyor. Şaşırtıcı: Direniyorum. Gözlerimi kapayınca uçuşan sözler, insan suretleri, bilinen kimlikteki yüzler, sığınmak için gelmiş siyasal kimlikliler, çocukların elden gidişine üzülenler, çırpınanlar, kabullenenler, bir şaşkınlığın ortasında bocalayanlar ve Hoşimi... Gezgin biri, yaşamı sürekli yer değiştirmede arayan, Ho Şi Min'den adını alan, aldığı

kitabı öyle imzalatan... Uyumadan önce kafamın içi onlarla salkım saçak... Yıllar sonra belki bu görüntüleri özlemişim. Bulutların gökyüzüne getirdiği bir çağrışım gibi.

Sanatsal keyif

29 Mayıs 2000 (Den Haag) / Hava bir kez daha kendini gösterdi dün. Seller götürdü ortalığı. Ağaçlar yıkıldı, yollar kapandı. Ve biz bir türlü Rotterdam'a ulaşamadık zamanında. Oysa Türk Kadınları Kültür Merkezi'nde bekliyorlardı.

Söyleşiye geç kaldık. Bekleyenlerin başında Esma Hanım (Yiğitoğlu) vardı. Onunla yıllar sonra yeniden buluştuk. Bu kez Türkiye'de değil, yaşadığı topraklarda. Her ülke benim için bir insanla anılıyorsa, Hollanda da Esma Hanım'la özdeş. (Düşünüyorum: Danimarka, Hüseyin Duygu / Erik Stinus; Bulgaristan, F. Erdinç / L. Levçev; Slovakya, Xénia Celnarova; Macaristan, Edit Tasnádi değil mi?) Kaldığımız yerden sürdüreceğimiz pek çok söz olacak. Yarın buluşacağız bu iş için.

Söyleşiye geç kaldık, iyi bir başlangıç olanağı da verdi hava. İlk gelişimde karşılaştığım hava değişimlerini, yağmurlu / güneşli anların nasıl şaşırtıcı biçimde birbirini izlediğini anarak / anlatarak başladım. Çocuklar için bunu öyküleştirdiğimi söyleyip *Çiçek Dürbünü* kitabından "Yağmurla Köşe Kapmaca" öyküsünü, ardından da "Rüzgârla Yolculuk" öyküsünü okudum. Sonra bir Hollandalı fotoğraf sanatçısının, Robert de Harthog'un yabancı işçilerle ilgili fotoğraf dizisine yazdığım şiirlerden örneklere geldi sıra.

Küçük bir oda, az sayıda izleyici. Hepsinin gözlerini görüyordum konuşurken. Biri dışında. En önde oturanlardan birinin gözleri görmüyordu çünkü. Bunun ilk kez olduğunu düşündüm. Şimdiye dek hiçbir söyleşide, gözleri görmeyen birine rastlamamıştım. Bir yandan bunun tuhaf duygusunu yaşarken, bir yandan da, gözüm iliştikçe, gözler yerine yüzünün bütün derisiyle baktığını, kulaklarıyla gördüğünü ayırt ettim. Gözler, yerine göre, bakışı saklayabildiği halde, kulaklar ve yüz bunu başaramıyordu. Bütün sakınmazlığıyla karşınızdaydı. (Öyküler yazdığını öğrenmem, başka bir duygu yaşattı.)

Sıra tartışma, soru / yanıt ilişkisine geldiğinde, göçmenliğin / gurbetçiliğin sorunları ister istemez öne çıktı. Türkiye'deki yazarların yeterince ilgilenmediklerini, oysa kültürel / sanatsal düzeyde gösterilecek ilginin, verilecek ürünlerin siyaseti de etkileyeceğini, sorunların çözümüne yardımcı olacağını öne sürenler oldu. Bu arada, her yerde olduğu gibi, izleyenler arasında yazanlar, yazmak isteyenler olduğu da ortaya çıktı. Onlardan yine her zamanki sorular geldi. Ben de her zamanki yanıtımı verdim. Soruyu soruyla karşılayarak: Şiir mi yazmak istiyorsunuz, ozan mı olmak istiyorsunuz?

Ardından açıklama: Ozanlık da toplumsal işbölümünde bir meslek, o mesleğin gereklerini yerine getirmeli, bunun için de kendini ona göre donatmalı.

Tartışmaların / konuşmaların sonunda ilginç bir sonuç belirdi: Benim değişik bir Hollanda çizdiğim, içinde yaşayanlara değişik bir görünümünü gösterdiğim, sorunlarına ilgimi daha da geliştirerek orada yaşayanların bir çeşit sözcülüğünü üstlenebileceğim. En azından oradaki bir avuç insan, belki onlara verebildiğim heyecanla, sanatsal keyifle böyle bir kanıya ulaştılar.

Böyle bir şeyi üstlenemeyeceğimi, altından kalkamayacağımı, üstelik buna zaman ayıramayacağımı biliyorum; ama yine de günün esintisi olarak bir süre içimde taşıdım.

Keyiften söz etmişken, ben de özellikle öyküleri okurken keyif aldığımı ayırt ettim. Önceden alıştırmalar yapmadığım, yıllardır da göz gezdirmediğim halde, anlatımlarının neşeli bir rengi olduğunu, dilinin akıcı bir kıvraklığı olduğunu görmek / yaşamak hoşuma gitti. Zaman zaman kitapları okuyanların dile getirdiği beğeniyi hak ettiklerini düşünmekle de okşanmış oldum.

İki tanışma

Akşamüstü Leiden'in dış mahallelerinden birinde, HİTB'nin bir derneğinde ikinci kez izleyici karşısına çıktım. Oradaki izleyiciler daha çok emekçiler ya da işsizlik parasıyla yaşayanlardı. İçlerinde bir Koreli vardı, bir de aydın / yazar. Koreli Türkçe öğrenmişti, Hollanda'da yaşıyordu. Za-

man zaman Türkiye'ye de gidiyordu. Aydın / yazar diye belirttiğim kişi, yalnız konuşmasından aldığım bir izlenimin sonucu değil, yazdığı bir kitabın ve sonradan öğrendiğim kimliğinin bir göstergesiydi aynı zamanda. Okuyan, sorunları derinliğine, olanca canlılığıyla izleyen biri. Konuşma ortamına renk kattı. Şiirler okurken zaman zaman ona baktım, okuduklarımın gözlerinde yansımasını görmeye çalıştım. Hakkındaki bilgiler ardı ardına sonradan geldi. HİTB örgütlerinin genel başkanıymış bir zamanlar. Ağır bir hastalık geçirmiş. TKP'li olmak gibi siyasal bir kimliği de varmış.

Toplantı bittikten sonra, yakındaki evine buyur etti. Hem bana Robert de Harthog'un bir fotoğraf albümünü vermek için, hem bir çay içirmek için. Kısa bir süre orada da söyleşiyi sürdürdük. Fahri ağabey (Erdinç) ilginç kişiliği, trajik yaşamıyla ve bana bıraktığı, bir türlü yerine getiremediğim görevlerle bu söyleşiye konuk oldu. Elimde Naci Demirbaş imzalı, *Şafak 28* adlı bir kitapla ve Hollanda dilini okuyup yazmada en ustaca kullananlardan biri olduğu bilgisiyle ayrıldım evinden.

Günün bir başka ilginç yanı da, gün boyu birlikte olduğumuz, arabamızın sürücülüğünü ve etkinliklerin örgütçülüğünü (Murat'la birlikte) yapan Filiz'i tanımak oluşturdu. 1990'da Hollanda'ya gelmişti, iyi dil öğrenip öğretmen olmuştu. Arap soyundan bir Antakyalı. Ama yaşamın verdikleriyle yetinmeye değil, yaşamdan aldıklarıyla yaşamaya kararlı. Başka zamanlarda yeniden görüşme olanağı bulunursa, her görüşmede yeni çizgilerle karşımıza çıkabileceğini muştulayanlardan.

Sessizliğin içinde yoğun bir eriyik gibi

4 Haziran 2000 (Semizkumlar) / Geziden döner dönmez buradayım, Haftasonu Evi'nde. Araya İstanbul'u, günlük yaşamın tekdüze saatlerini sokmadan. Bir yandan Hollanda'yı hâlâ yaşayarak, bir yandan kendimi gelecek günlerin, tasarıların yoğunluğuna usulca, alttan alta hazırlayarak.

30 Mayıs Pazartesi akşamı hâlâ belleğimde kıpırdıyor. Amsterdam'da DİDF üyeleriyle birlikte geçirdiğim saatler. Küçük bir salon, U biçiminde dizilmiş masaların arkasında oturanlar. Nasıl bir yoldan geçip bugüne geldiğimi anlatıyorum. Sonra şiirler. Çeşitli dönemlerden küme küme. Her zamankinden daha akıcı. Okudukça etkileniyorlar. Duyarak okuyorum

çünkü. Yalnız sözcükleri değil, onları bir araya getiren duyguları da. Eksiksiz ulaşıyor okuduklarım. Hem okuduklarımı duyuyorum, hem de okuduklarımın dinleyenlere ulaştığını. Karşılıklı gidip dönen bir etkileşim.

Sorular geliyor: Nasıl böyle okuyabiliyorsunuz? Yanıtlar veriyorum: Her zaman böyle değil, karşılıklı bir etkileşim sözkonusu. Gerçekten de öyle. Aynı cümlenin içinde buluşmuş gibiyiz sanki. Onlar olmasa gerçekleşmesi olanaksız. Onlardan bana geçen o adı konulmamış akışım. Gözbebeklerinde izliyorum okuduklarımı. Sözcükler silinmiş de sanki duygular gidip geliyor aramızda. Alabildiğine yoğun.

Oğulları Öldürülen Analar'a sıra gelince (okumamı özellikle istiyorlar) şiirlerden yayılan kederli duygular elle tutulurcasına yoğunlaşıyor salonda. Sessizliğin içinde yoğun bir eriyik gibi. Özür dilercesine "Siz istediniz." demek zorunda kalıyorum. Oysa kimse yakınıcı değil. Kederin iliklerine işlemiş olmasından çok, o an yaşadıklarının doyumu onları sarıp sarmalamış olmalı. İçinden çıkmak istemedikleri kederli bir sessizlik bürümüş hepsini. (Benzerini bir kez de Danimarka'da, Odense kentinde yaşamıştım.)

Neredeyse sona ermeyecek gece. Onlar da istemiyor bitmesini, ben de. Şiirin insanlara ulaşmasında, taşıdığı gizilgücü onlara aktarmasında, başka türlü anlatılamayacak bir enerji açığa çıkıyor. Sözün maddî güce ulaşması bu herhalde.

Yazdıklarınızın yaşamdan aldıklarını yine yaşama dönüştürme işlevi böylece somut bir biçimde görülüyor. Bir an, bunca yıllık çabanın amaca ulaştığını duyumsuyorsunuz. Sanki bütün emeğiniz o anda ürününü vermiş oluyor. Çiçeklenmiş bir dalın sevinci gibi.

Şiir ve postmodernizm

İki gün sonra, 31 Mayıs'ta bu kez Rotterdam'dayım. Princes Theater'da. Salonda hem Hollandalılar var hem Türkiyeliler. Gündemimiz önce şiirler, sonra tartışma. Hollanda'dan Maria van Daalen katılıyor. İki dilde aynı hızda çeviri yapabilen bir de çevirmen var: Gerard Boscha. (Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi yapmış, ülkesinden çok Türkiye'nin etkisini taşıyan.)

Maria van Daalen, şiirlerini okumadan bir açıklama yapıyor. Tanrı aşkıyla insan aşkını birleştirmekten söz açıyor. Şiirin iki tema çevresinde dönüp durduğunu vurguluyor: Aşk ve Ölüm.

Şiirlerinden okuduğu örnekleri Gerard hemen Türkçeye çeviriyor: Erotik aşk soneleri.

Bana sıra gelince, o iki temadan başka, onların arasında sıralanmış ne varsa benim de onları yazdığımı söylüyorum. Daha önce Hollandaca çevirileri yapılmış şiirlerimi okuyorum.

Tartışma konusu: Postmodern şiir. Hazırladığım konuşmada bu tartışmanın Türkiye'ye ne zaman geldiğini, nelerin üzerinde durulduğunu, ne gibi açılımlar taşıdığını anlatmaya çalışıyorum. Maria van Daalen, Türkiye'de postmodernizme bakışın değişik olduğunu, bu konuşmayla nedenini de anladığını vurguluyor.

Duygu ile duygusallık

16 Haziran 2000 (Semizkumlar) / Az önce deniz kıyısındaydım. Yüzdük ve açık havada oturduk. Yüzerken, bir yıl daha geçtiğini düşündüm. Yeni bir yıla gireli 6 ay oldu; ama değişimi tanımak için bir gösterge gerekiyor. Denize girmek, yüzmek böylesi bir gösterge. Çünkü geçen yıldan beri ilk kez giriyorsunuz denize. Ayrımına varıyorsunuz değişimin. Yıl değişmiş, siz değişmişsiniz, elbette deniz de değişmiş. Ama dış görünüm aynı. Sanki her şey, daha önce nasılsa öyle. Gel gör ki, derinden baktığınızda öyle değil. İçten içe öyle olmadığını biliyorsunuz. Şu an, balkonda otururken, yine de bunu düşünüyorum. Bedenimi saran bir dinginlik içindeyim. Her şeyin kendini bıraktığı bir salınım ortasında. Gözlerim yarı kapalı. Ortalık sessiz. Daha akşam hazırlığı başlamamış. Ama ben görüyorum sanki. Görmekle bilmek arasında gidip gelen bir salınım. Bütün kaygılardan sıyrılmışım, mutluyum. Ne kadar süreceğini kestiremiyorum; ama mutluyum şu an. Bir çeşit esriklik. Böyle kalmayacağını, ayılacağımı bilsem de her yanımı sarıyor.

Bu dinginliğin içinde, kulağıma ulaşanları duyuyorum. Örneğin Ataol'un (Behramoğlu) bir arkadaşa söylediklerini. "Onun son şiirleri soğuk, duygu yok." dediğini. Duygu ile duygululuğun arasında bir sınır olmalı.

Belki sorulması gereken bu. Neye 'duygu' diyoruz. Annesinin ölümünden sonra yazdığı şiiri ele alınalı örneğin. Bir de benim "Ana Oğul" şiirimi. İlki, okuyanı ağlatıyor. (Ben de ağlamıştım.) İkincisi, ağlatmak yerine uyarıyor. Yaşanmış olanla yaşanabilir olan arasındaki bağlantıyı kuruyor. Kendisi yaşamamış olan da, şiiri okuduktan sonra kavrayabilir bu duyguyu. İkinci şiir, duygululuğa sokmuyor okuyanı. Ama duyuruyor. İşte ikisi arasındaki ayrım. Duygululuk bir çekim alanı gibidir. İnsanı alıp götürür. Kendinden geçirtir. Okur, kendine geldiği zaman arınmış olduğunu duyumsar. Çekim alanının dışındadır artık. Gözyaşlarıyla yıkanıp tertemiz olmuştur. Pırıl pırıl bakmaktadır dünyaya. Sanki ağlayan o değildir, her şey akıp gitmiştir derisinin üzerinden. Oysa ikinci şiirde, denebilirse duygunun bilincine varılır. Duygusal bir yaşantı yoktur ortada. Okuru çarpan, şiirin ona yaşattığı duygusallık değil, bilincine çıkardığı duygudur. İkisi arasındaki ayrımı, duygu yokluğuna bağlayabilir miyiz öyleyse?

Zonguldak merakı

24 Haziran 2000 (Zonguldak) / Dünden beri buradayız. Egemen'le (Berköz) birlikte. O bu kentte doğup büyümüş. Ama ayrıldıktan sonra, bir daha yolu düşmemiş. Aradan 44 yıl geçmiş. Şimdi yeniden geliyor. Bunun tanığı oluyorum. Hem yol boyunca, hem burada. Yaşadığı yerleri bugün de görmek istiyor. Değişip değişmediğini merak ediyor.

Zaten burada bir Zonguldak merakı var. Bizi hemen kuşatan, tanıdık tanımadık kişilerden bir çevre. Bu kentte yaşayanları, bu kentte doğanları, bu kent için çalışma yapanları merak ediyorlar. Onlara sahip çıkmak, onları anmak, yaşatmak istiyorlar.

Bizim geliş nedenimiz de bununla ilgili. Kurdukları vakıf her yıl bir yarışma düzenliyor bir sanatçı adına. Bu yıl, genç yaşta ölen Muzaffer Tayyip Uslu adına bir şiir yarışması düzenlediler. Seçici kurulda bulunduk ikimiz de. Ödül töreni için buradayız.

Kısa bir uzaklaşma

25 Haziran 2000 (Zonguldak) / Birçok kişiyle buluşup ayrılıyoruz. Kimisi Ankara'dan, kimisi Çaycuma gibi yakın yerleşimlerden. Birçok gö-

rüşle, sorunla, merakla buluşup ayrılıyoruz. Sözgelimi biri Emeğin Partisi'yle ilgili konuşuyor. Onun sanat ve kültür politikasıyla. Yayın organlarındaki son durumla. Düşüncelerimi söylüyorum. Beklediğim gelişmeyi gösteremediklerini. Yaşadığı ikircim ve sezgiyi sınamak istediği belli. İyi bir sanat izleyicisi olduğu da. Neyin ne olduğunu ayırt edebilecek bir beğeni düzeyine ulaştığı da.

Sözgelimi bir başkası, içine kıstırıldığı küçük kent koşullarından yakınıyor. Her zaman olduğu gibi. Küskünlükle direnç arasında bir sarkaç. Öğrenmek istediği ne? Umarsızlıktan nasıl kurtulacağı mı? Gerçekliği önce bilmek, görmek gerekiyor. Onun karşısında yılgınlığa düşmeden. Yeni bir gerçekliği oluştururken bilinçli davranabilmek için.

Konular, ilgiler, meraklar birbiri ardınca su yüzüne vurup duruyor. Anılardan söz açılınca, bunlara da değinilmiş oluyor. Seçici kurullardaki uygulamalara, gazetenin mutfağında yaşananlara. Hem ilgilerini çekiyor, hem şaşırtıcı ve üzücü geliyor. Gerçeklik karşısında bocalama. Duymak, bilmek istemiyorlar. Bir yandan merak ederken.

Ödül töreninde seçici kurul üyeleri olarak tanıtılıyoruz. İkişer şiir okuyoruz. Ben "Oğlu Sivas'ta Yakılan Ananın Söylediği" ve "Zonguldak" şiirlerini okuyorum. Bu arada şiirlerimi toplantılarda sık sık seslendirenler olduğunu öğreniyorum. Sanki yine bir sınama sözkonusu. Nerelere ulaştığını, nasıl okunması gerektiğini gösteren. Duyarak okuyorum ve etkisi görülüyor. Hem alkışlarla hem dile getirilerek. Son karşılaşmalarda şiir ve duygu birleşimi daha çok gündemde. Yalnız sözcükleri değil, duyguyu da okuduğumun ayrımındayım. Bu konuda ilerlediğimin.

Kitap imzalatanlar. Burada olduğumu duydukları için gelenler. Seçici kurulda bulunduğumu öğrenince yarışmaya katılanlar. Kitaplarıma ulaşamadıkları için yakınanlar. Duyup da ilk kez ele geçirdikleri kimi kitaplarımı kendileri ve arkadaşları için alanlar. Bir ilgi odağı olmanın serpintileri.

Şimdi dönüş yolunun başındayım. Kendi çevremden, koşullarımdan kısa bir uzaklaşma ve yeni bir dönüş.

Yalnızlık ayrı bir kültür

4 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / Dinlence zorla başladı. Kimseye açıklama yapmadan yola çıktım, Haftasonu Evi'ne geldim. Otobüs ve dolmuşla. Birkaç gün yalnız başıma kalacağım. Sonra eşim de gelecek. Niyetim, bir an önce, her şeyi geride bırakmak, dinlenmek ve özlediğim çalışma ortamını kurmak. En az iki hafta kente dönmeden.

Arada Hüseyin (Duygu) ve çocukları konuğumuz olacak; ama ben bu süre içinde çok şey bekliyorum. En önemlisi, çocuklara yazacağım kitap için, bütün ilişkilerimi unutup yoğunlaşabilmek. Özlediğim bu.

Geçen haftasonu da 2 Temmuz etkinlikleriyle doluydu. TYS olarak ayın 1'inde basın toplantısı yaptık. Ayın 2'sinde Asım Bezirci'nin gömütüne gittik. Ayın 3'ünde Kadıköy'de Barış Manço Kültür Merkezi'nde bir toplantı. Müzik ve şiir eşliğinde.

En başarısızı bu toplantıydı. Gelenler az olduğu gibi, izlence de dayanılmaz uzunluktaydı. Konuşmalar sayıca çok ve dinlenmez yavaşlıkta. Üstelik müzikle dengelenmeden.

Bir yandan bu sıkıntılarla, bir yandan da çeşitli isteklerle kuşatılmış olduğum için kaçtım. Sanki eskiden böyle değildi; bir şey isteyenlerin sayısı hızla artıyor. Hepsine yanıt vermek, her çağrıya uymak insana zaman bırakmıyor. Ya sorunlar çoğaldı, ya isteklere yanıt verenler azaldı.

Kendi adıma, toplumsal olmakla kendime zaman ayırmak arasında bocalıyorum. Suçlanmakla suçlanmayı hak edip etmemek arasında da denebilir buna.

Öğleyin vardım ve hemen yemek hazırlamaya giriştim. Yalnız yaşamaya alışık olmadığımı düşünerek. Yalnızlık ayrı bir kültür. Yemekten uykuya, gün boyunca insanın yapacağı ne varsa hepsini bir başına yaşamak ile birlikte yaşamak ayrı ayrı. Acemilik çekiyorum. Oysa özgürlük gibi görünür bir başına yaşamak. Kimseye bağımlı olmadan, istediğin gibi ve istediğin kadar. Yalnız olduğumu bilmek, bir şey üstüne yoğunlaşmamı engelliyor. Her zamanki masadayım, her zamanki balkonda. Yemek yiyor ve şarap yudumluyorum. Ama yalnız olduğumu bilmek onlarla arama gi-

riyor. Kadehler arasındaki süreyi tutturamıyorum. Görüntüyle, çevreden gelen seslerle, ileriye ve geriye gidip gelen düşüncelerle bir başına olmak arasındaki uzaklığa alışamıyorum.

Karımla birkaç telefon konuşması. Yalnızlığı gidermediği gibi, dinlenceye çıkarken kaçtığım şeyleri yeniden gündeme sokuyor. Yalova Belediyesi'nin düzenleyeceği Şiir Akşamları'na çağrılacak ozanlarla ilgili çalışma, telefonla yenileniyor: Kimden yanıt alındı, daha kimlere ulaşılacak?

Gece dingin. Yaprak kıpırdamıyor; ama sıkıntı yok havada. Sabaha dek balkonda oturulabilir. Yalnızlık sürekli kendini duyurmasa.

Yazarlığa göre yaşam

9 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / Kaç gündür buradayım, karım da bana katıldı. Ama istediğim çalışma düzenini bir türlü kuramadım. Sonunda Güneş Arkasına Baktı'yı yazmaya başladığım halde, istediğim hızda yazamıyorum. Daha doğrusu, kendimi ıvır zıvır işlerle oyaladığımı düşünüyor, bundan tedirgin oluyorum. Kirada oturduğumuz evi arar duruma geldim. Orada kapımızı çalan kimse yoktu. Bir de kalabalıktan uzakta, bir başımızaydık. Burası öyle değil. Üç kat, altı daire. Her dairede birçok kişi var. Hepsi de gürültücü. Çevre evlerden de konuşmalar geliyor. Herkes nedense yüksek sesli. Söylediklerinin duyulacağından çekinmiyorlar, tam tersine sanki duyulsun istiyorlar. Bu da bir çeşit "teşhircilik" olsa gerek.

Bir yandan evle ilgili onarım sorunları, bir yandan aşırı sıcak. Yazı özlerken sanki sıcağın bu denli aşırı olacağını hesaba katmıyoruz. Sabah kahvaltıdan önce denize inip yüzmeyi hiç aksatmadım; ama öğleye varmadan pelteleşme başlıyor. Üç beş satır ya ekleyebiliyorum ya ekleyemiyorum. Umut ertesi sabaha kalıyor yine. Üstelik konukların geliş tarihi hızla yaklaşıyor. Onlar gelince elime hiç kalem alamam artık. Yaşamı yazarlığa göre düzenlemediğimi gösteriyor bütün bunlar. Ne kadar istesem de hiçbir zaman başaramadım. Yazmak hiçbir zaman her şeyin üstünde yer almadı. "Önce yazarlık, sonra öteki şeyler." diyemedim, diyecek kararlılığı gösteremedim. Şimdi ne denli yakınsam boş.

Okuduğum kitaplar

13 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / İnişli çıkışlı her şey. Bir yandan okuyorum. Başladığım iki kitap var. Biri *Bay Pipo*. MİT görevlisi Hiram Abas'ın yaşamına ilişkin. Öteki *Operasyon*. Apo'nun yakalanışıyla ilgili. Önce ikincisini okudum. Oldukça sıkıcı. Sonuna gelmeden bıraktım. Belgesellik adına, yinelemelerle dolu. Sonra ilkine, biraz da çekinerek el attım. Çekinmeye gerek olmadığı ortaya çıktı. İlginç bir çalışma. Belli ki yıllar sürmüş hazırlanması. Çok dikkatli bir tarih taraması yapılmış. Çoğunu unuttuğumuz tarihsel ve siyasal ayrıntılar sıkmadan sıralanıyor. Her şey yerli yerinde ve yaşamöyküsüne hizmet ediyor. Adamın kişiliği, yaşamsal özellikleri bir kabartma gibi ortaya çıkıyor. Anlatım da uygun. Ne belgesel kuruluğu, ne roman zorlaması. Okur katında ilgi görmesini haklı çıkaracak kadar başarılı.

Operasyon'u bırakır bırakmaz, Tomris'in (Uyar) son Gündökümü kitabını (*Yüzleşmeler*) araya soktum. Kimini *Varlık*'tan okuduğumu anımsadığım parçalar yine karşımda. Yazarıyla ilgili geçmişten kimi gözlemler ve anılar da. Bir Uyumsuzun Notları demiş alt başlıkta. Onun yerinde duramayan ilgisi, ilişkide olan herkesi her zaman tetik durmaya zorlardı. O yüzden yorucu gelirdi bana. Bir arada bulunduğunuz zaman neyle karşılaşacağınızı kestiremezsiniz. Yaşarken karşılaştığınız kişi, anlatırken kendi hakkında söylediği gibi değildir. Cemal'in (Süreya) bir şiirindeki "Beter bir park konuşkanı" dizesi, sanki onun için söylenmiş gibi gelir bana. Her zaman haklı olduğunu sanan, savunan kişiler nasıl tedirgin ediciyse, her zaman uyumsuzluk ardında koşan, kendini buna inandıran kimseler de öyle. Okumanın yanısıra yazmayı da sürdürmeye çalışıyorum. *Güneş Arkasına Baktı*, umduğum biçimde ilerlemiyor. Neyin tökezlettiğini düşününce, geç kaldığım aklıma geliyor. Şimdiye değin çoktan yazmalıydım. Ayrıntılar belleğimde daha canlıydı. Üstelik danışabileceğim kişiler yaşıyorlardı. Şimdi elimdekiyle yetinmek zorundayım. Ne anımsayabiliyorsam... Oysa anneannem, yazmaya kalkışınca, ilginç kişiliğiyle ortaya çıkıyor. Fakir Baykurt'un, Yaşar Kemal'in romanlarındaki güçlü kadınlar (Irazca ya da Meryemce) gibi. Ne yazık ki yaşamöyküsünün bütününe yönelemiyor, yalnızca çocuk gözümde kalanlarla yetiniyorum.

Her zaman odakta olmak

14 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / Bugün *Cumhuriyet*'teki yazısında Attila İlhan, hazırlayıp yayınladığımız "Emperyalist Kültür Kuşatmasına Karşıyız!" bildirisini konu edinmiş. Doğal ki, kendisinin başlattığını ileri sürdüğü, "küreselleşme"nin ulusal kültürü yok etmesine karşı savaşımla ilişkili görerek. Ne diyor: "Şu köşede bu sorunu deştim deşeli..."

Her zaman odakta bulunmak. Herkesi odakta kendisinin bulunduğu bir alan içinde değerlendirmek. Bu konumu sürdürebilmek için sürekli tezler, savlar, aykırı görüşler savunmak. Dil konusunda geldiği yer, nükleer santrallar konusunda düştüğü durum A. İlhan'ın hep bu çabasının göstergeleri. Acaba ne yapabilirim de gündemde kalabilirim? Gerçekten yararlı olmak, katkı sağlamak değil, gündemdeki yerini sağlama almak. Yararlı oluyor, katkı sağlıyor, bunun uğruna gözünü budaktan sakınmıyor, her zaman doğruyu söylüyor görünmek.

(Anımsıyorum, bir yazısında, benim 1966'da yayınladığım George Thomson'un *Marksizm ve Şiir* kitabını 33 yıl sonra yeni keşfetmişti de, uzun uzun alıntılar yapıyor, herkese okumalarını salık veriyor, çevrilip yayınlanması için yayınevlerine öneride bulunuyordu.)

Bildiri, bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyurulmuş, yüzlerce imza toplanmıştı. Ama o yeni duyuyor, okuruna kendini doğrulayan bir belge olarak sunuyordu. "Şu söylediklerine kulak verin, siz olsanız imzayı basmaz mıydınız?" söylemini bir kez daha kullanarak.

Ya bildirinin altına imza koyanları değerlendirme girişimine ne demeli?

Burhan Günel için: "Ne yaman, ne sabırlı bir roman işçisidir, bilmeyen kaldı mı?" Şükran Kurdakul için: "Yarım yüzyıl ötesinden sürdürüp getirdiği o edebiyat ve sosyalizm 'serencam'ından, ne romanlar, ne filmler çıkardı bilir misiniz?" Adnan Özyalçıner için: "Gece gündüz demeksizin, kaç yıldır kalemini halkına adamıştır, hele bir düşünün!" Benim için: "Kemal Özer'in şairliği, hangi duraklardan hangi konaklara yükseliyor?"

Pırıl pırıl bir gemi

Geçen haftanın *Cumhuriyet Kitap* ekinde de Memet Fuat'la geniş bir söyleşi vardı. "İnsanlar için iyi şeyler isteyen, dürüst, sevgi dolu bir yazar" olarak sunuluyordu. Söyleşinin bir yerinde, "Yeni kuşakların şiir birikimi pırıl pırıl bir gemi, gecenin içinde ışıldıyor; ama kıyıya yaklaşıyor mu, uzaklaşıyor mu, seçmek olanaksız." sözlerini okuyunca, insanlar için iyi şeyler isteyen bir yazara çok yakıştığını düşündüm. Yeni kuşakların yetişmesinde 'sevgi dolu' davranışının sonucu değilse nedir o belirlediği durum? Hiç mi payı olmadı? Şimdi yakınmaya hakkı olur mu 'dürüst' davransa!

Evi sınama

20 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / Konuklar geldiler ve gittiler. Sınamadan geçirdiler Haftasonu Evi'ni. İlk kez her yanı dolu olunca nasıl göründüğünü kavradık. Bambaşka bir görüntü verdiğini söyleyebilirim. Bizim iki kişilik sessizliğimize ve çok az yer tutmamıza karşılık, 6 kişi olduk ve özellikle çocukların her yanı kullanmaktaki becerileriyle evi iyice doldurduk.

Sanırım evin bize bakışı değiştiği gibi, bizim birbirimize bakışımızda bile değişiklik oldu. Kendimizi konuklar önünde sınadık, başarılı olmak uğruna birbirimize destek verme gücünü yitirmediğimizi anladık.

Bugün yeniden eskisi gibi yalnız uyandık. Evin eski sessizliğiyle buluştuk. Bir yandan da hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını düşünürken yakaladık kendimizi. Ev ile karşılıklı birbirimizin sınırlarını tanıyıp gördükten sonra, eskisine dönmenin olanağı var mı?

Evin öyküsü ilerliyor böylece. Yazılmadı daha ama ilerliyor. Kendini bize sunmaya başladığından söz edilebilir. En azından hangi olanakları barındırdığı ortaya çıkıyor yavaş yavaş. Eski sahiplerinden kalan alışkanlıkları siliyor, bize başka bir görüntü sunuyor. Dolu dolu yaşandığında ne olacağını gördük. Her köşesinde nasıl bir canlılık, tını sakladığını.

Dün yalnız bununla değil, karımın yıldönümüyle de kuşatılmıştık. 1984 yılının 19 Temmuz günü, ondan sonraki yaşamı için İstanbul'a ayak basmıştı. Ne olanaklar vardı önünde, ne gelişmeler taşıyordu yaşam, bun-

ları bilmeden. Ama keşfe çıkmaya hazır. Bütün gemileri yakmadan da bilme olanağı yoktu. Şimdi, 16 yıl sonra, o olanakların bir bölümü kullanılmış oluyor. Belki bundan sonrası için belirli ipuçlarına da ulaşılmış oluyor. Ama hepsi biliniyor sayılmaz.

Aydınlanma fırsatı

29 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / Geçen hafta başladığım *Bay Pipo*'yu bitirdim. Okurken düşünmeye başladığım, yaşamla ilişkili ikilem daha da güçlendi. Bizimle onların arasında bir perde var sanki. Biz, bu yanda olanlarla tanımlıyoruz her şeyi. Yazgımızı belirleyen savaşımlara girişiyoruz. Koşullarımızı seçmek için uğraşıyoruz. O koşulları değiştirmek için uğraşıyoruz. Bize yön verenleri çıplak gözle gördüğümüzü sanıyoruz.

Oysa bir de öbür yanda olanlar var. Onların kendi aralarında giriştikleri çekişmeler ve bizi belirleyici koşulları yaratma çabaları. Görünür ve görünmez siyaset dünyası. Kitap, işte bu dünyayı bir ölçüde gözler önüne seriyor. Belki, daha çok, anımsatmaya yarıyor.

Yaşamın o yanı, kat kat, karanlıktan yarı karanlığa, loşa kadar örtü altında. Görmüyoruz, görmezden geliyoruz, görmemek işimize geliyor vb. Zaman zaman bir aralık, sızan bir ışık, hepsi o kadar. Ucu kötümserliğe dayanan bir aydınlanma fırsatı. Kitap, bir bakıma böyle bir fırsat. Ama yorganı yeniden üstümüze çeker gibi gömülüp gideceğiz karanlığa. Biraz da bile isteye. Çünkü görünen, çok umutsuz. Değişmesi, değiştirilmesi neredeyse olanaksız. Gözlerimizi kapamayı, görmemeyi yeğleyişimiz ondan.

Açmaz ve beklentiler

31 Temmuz 2000 (Semizkumlar) / Kendimi bir açmazda görüyorum. Kendi geleceğimi içinde saklayanla ilgili. Beni benden sonra bir başkası sürdürebilir mi? Hiç değilse anı olarak, belki. O başkasıyla bugün benim ilişkim nasıl olmalı. Örneğin torunumla? Görmek istediğimi görebiliyor muyum onda? Yoksa düşlediğim özellikler mi arıyorum sürekli? O özellikleri ben biçmişim. Oysa o, kendine özgü bir varlık. Kendine özgü bir çevresi, içinde yoğrulduğu özgül koşulları var. Ben onlara karışabilir mi-

yim? Ama bir yandan da nesnel bir olgu onunla aramdaki ilişki. Açmazdayım derken kastettiğim bu.

Önümüzdeki haftalar yine hızlı gelişmelere gebe. Yarından sonra, Yalova'ya hazırlanmalıyım. Önce konuk ozanların şiir çevirileri gündemde. Sonra Yalova'daki buluşma. Konukların çağrılmasında payım olduğuna göre, buluşmanın başarılı geçmesini ummak isterim. Elimden geleni de yapmalıyım bunun için. Sonra hiç değilse konuklardan birini kendi evimde de konuk etmeliyim. Heyecanlı bir bekleyiş.

Bu arada, yazmam gerekenler, basıma hazırlamam gerekenler yine bir köşeye çekilip bana bakıyorlar. Zaman acımasızca ilerliyor. Temmuz da bitti. Ağustos, yukarıda sıraladığım beklentiler yüzünden hızla tükenmeye aday. Geriye bir Eylül kalıyor. Ekim'de İngiltere ve Kıbrıs yolculukları olduğuna göre, her şey Eylül'de sonuçlanmalı. Hangi birine yetişebilirim? Kasım, kitap fuarı kapıda!

İlgisizliği protesto

13 Ağustos 2000 (Yalova) / Geçen yıldan bu yıla yansıyan bir tasarı gerçekleşti. Geçen yıl, şiir şenliğine geldiğimizde bu şenliğin uluslararası olması konuşulmuştu. Araya deprem girdikten sonra bu tasarıdan vazgeçileceğini düşündüm. Ama öyle olmadı. Yalova Belediyesi bundan birkaç ay önce tasarıyı gündeme aldığını duyurdu. Oldukça geç kalmış olarak.

Benden istenen ilişkileri sağlamak için Danimarka ve Bulgaristan'a yönelmiştim. Şimdi bu ülkelerden gelenlerle bir aradayız. Çağrıma koşup gelen Erik ve Sara Stinus'la, Bulgar ozanı Dimitır Stefanov'la. Onların yanısıra Danimarka'dan Hüseyin (Duygu) ve yeni tanıdığım Klavs Bonderbjerg de var.

Görevim neydi? Bağlantı sağlamak ve gelenlerin şiirlerini Türkçeye aktarmak. Bunlara bir de çevirilerin okunmasını ekledim. Onca emek verdikten sonra birtakım anlayışsız ve sorumsuz ağızlarda onların ne hale geldiğini görmemek, çileden çıkmamak için.

Sanırım bunda da başarılı oldum. Üstüme düşenleri yerine getirdim. Ne yazık ki belediye çalışanları, olumlu bir sonuca varılmasını engelledi.

Çeşitli aksaklıkların yanında, en önemlisi, yapılan etkinliğin izlenmesine olanak tanımadılar. Çünkü gerekli duyuru çalışmalarını yapmadılar.

Dün sabah, kimsenin haberi olmayan bir yerde, kimsenin bilmediği bir saatte kendi kendimize toplandık. Konuklar ve biz: Ankara, Ayvalık, İstanbul'dan gelenler, bir de Yalovalı birkaç sanat heveslisi. Sanki durum böyle değilmiş, izleyenlerin önündeymişiz gibi, izlenceyi uyguladık. Yabancı ülkelerden ozanları tanıttık ve şiirlerinin okunmasını sağladık.

Klavs'ın ve Stefanov'un çevirilerini hem hazırlayıp hem okudum. Erik ve Sara'nınkileri de öyle. İlk ikisini ilk kez. Erik ve Sara'nınkileri daha önce de okumuştum. Kendimi verebildiğim için etkili oldu hepsi de. Sara ve Erik'inkileri okurken, onların dünyasını kavradığımı, şiirlerini benimsediğimi bir kez daha gördüm. Dinleyenlerin "Çeviri gibi değildi." demesi, bence bu konuda en büyük gösterge.

Öğleden sonraki oturumda "Şiir ve Dayanışma" konusu gündemdeydi. Salonda yine biz bizeydik. Yine izleyici varmış gibi başladık. Benim yönettiğim oturum, Hüseyin Atabaş'la başladı. Adnan Özyalçıner ve Hasan Kıyafet'le sürdü. Ama Özgen Seçkin'de birdenbire kesintiye uğradı. Belediye çalışanlarının yarattığı ilgisizliği protesto gündeme geldi. İzlenceyi yarıda kesip dağılmaya ve durumu dile getiren bir tutanakla kamuoyuna açıklama yapmaya karar verildi.

Sonuç, gerilen sinirlerimizin gevşemesine, buna karşılık belediye yöneticilerinin telâşlanmasına yol açtı. Suç, çalışanlara yüklenerek, yöneticilerin kolları sıvamasıyla izlencenin kaldığı yerden sürdürülmesi ama yanlışlarla eksiklerin giderilmesi bir çözüm olarak benimsendi.

Akşamki izlencede, hem okurlarla buluşup kitap imzalama, hem de şiir okumaları, bu kez izleyici önünde gerçekleşti. Belediye başkanı, sunuş konuşması yaparak, bu aksaklıktan ders aldıklarını söyleyip özür diledi.

Görüntünün biçim kazanması

21 Ağustos 2000 (Semizkumlar) / *Güneş Arkasına Baktı*'yı bugün akşamüstü bitirdim. Ara vere vere, demek iki ay sürdü. Bu yılın ilk somut ürünü. Ayrıca tasarlanışı çok eskilere uzanan, yıllardır ertelene ertelene

bugünlere sarkan bir ürün. Sevinmeliyim, değil mi? Şöyle bir yoklayan o kısacık sevinç bile çıkıp gelmedi nedense. Verilen bir sözü yerine getirdiğimi düşünüyorum yalnızca. Anneanneme değil, onun anısına verdiğim sözü tutmuş oldum böylece.

Böyle bakınca, bütün yaşamım söz vermelerle geçmiş gibi görünüyor. Neredeyse yaptığım her tasarı biraz öyle. Biri eksildi işte ama geride daha bir sürü var. Belki onun için sevinemiyorum. Sırasını bekleyenlerin sıkıntısı yüzünden. Kalemle kağıdın önünde değil, bir bekleme odasında oturuyorum sanki. Beni bekleyenlerle benim beklediklerim iç içe.

Çocuklar için yazdığım her kitaptan sonra, çocukluğumun bir bölümü daha benim olmaktan çıkıyor. Anımsarken belleğimin sakladıklarını yazıya teslim ediyorum artık. Babamla ilgili öyle olmuştu. Şimdi de anneannemle ilgili öyle. Yazıya geçtiler ve kesinleştiler. Başka türlü anımsama ve anlatma olanağını elimden bırakmış oldum.

Anneannem gerçekten benim yazdığım gibi biri miydi? Anımsadıklarım yazıya dönüşürken ne kadarı belleğimde kaldı, ne kadarı değişti? Artık benim için o, kitapta yazdığım gibi olacak. Bana bırakılanı yeniden yoğurdum, biçim verdim çünkü. Birazı gördüğüm, birazı da görmek istediğim gibi.

Hepimiz için geçerli değil mi? Görüntümüz kimde kalıyorsa, onun elleriyle biçim kazanıyor. "Bu ben değilim." deme hakkını bırakmış oluyoruz böylece. Hüzün verici görünse de, belki öyle değildir. Çok kişide görüntü bırakmaktır belki güzel olan. Her birinin kendine göre yoğurmasıyla yeni biçimlere bürünmektir. Hepsinin yürüyüşüne bir ilk adım olmak, ayrı ayrı görüntülerle bir bütünlüğe yönelmektir. Tek tek kuşku uyandırsalar da, bir araya geldiler mi "Bu odur." demek, dedirtebilmek.

Daha yaşarken bile, şaşırtıcı gelmiyor mu? Kendimizi birinden duyduğumuz zaman, "Böyle mi görünüyorum?" demiyor muyuz? Soruyu aslında şöyle sormalı: "Biz nereden bakıyoruz, o nereden bakıyor?"

Önemli olan, bizim kendimize baktığımız yerle gerçeğin sınırlanması değil. Değişik bakışların gördükleriyle bir görüntünün ortaya çıkması. Kişi tutarlıysa bundan niye çekinsin?

45 yıl önceye götüren çağrışımlar

26 Ağustos 2000 (Semizkumlar) / Bir yandan dizgisini yaptığım ilk şiirlerimi okuyorum, bir yandan o şiirlerin öğelerini konuşmak, (belki de öğeleriyle konuşmak) için tasarılar geçiyor kafamdan. *Yirminci Yüzyıldan Duvar Kabartmaları*, bu dizgilerin sonucunda basılabilir duruma gelecek. Beklediği önsözü yazmam koşuluyla elbet. Kafamdan geçen tasarılar daha başka. Yeni bir kitabın ilk sayfalarına dönüşebilir. Ya da anıların özgün bir bölümü olmaya.

Dizgileri okurken, 45 yıl önceye götürüyor çağrışımlar. Onları yazarken içinde bulunduğum yaşama ve yaratma ortamına. Yaşamaktan anladığım neydi, yazmaktan anladığım neydi? Yazmaktan çok şey umuyor, bekliyordum diyebilir miyim? Ya da şöyle: İkisi de aynı şeydi benim için!

O şiirlere "Yaşamdan kopuktu." demek olanaklı değil o yüzden. Yaşadığım şeylerden (buna düşleri, istekleri, özlemleri, kurguları da katmalı) aldığım öğeleri (sözcükleri, kavramları, çağrışımları) yoğurarak yeni bir yaşama dönüştürdüğümü söylemek daha doğru. O öğelerle kendimi yeniden kurmak, kendimde yeni bir görüntüyü (kimliği) araştırmak. "Böyle de görünebilir miyim?" demek. Bunu denemek için yazmak, bunu yaptığım oranda yaşadığımı duyumsamak.

Gül Yordamı'nda sözkonusu öğeler (yaşamdan alınan) çok daha soyut, belli belirsiz, dağınık ya da iç içe. Yaşadıklarımdan demektense, çağrışım yoluyla kurguladıklarımdan demek daha doğru. Yazmak, amaç olarak ağır basıyor. Yazmaya götüren öğeleri, neredeyse oradan buradan takılıp kalmış izlenim ve çağrışımlar doğuruyor. Örneğin "Kadırga" şiirinde bir Rimbaud çağrışımı kaynaklık ediyor. Ama doğrudan Rimbaud'nun şiiriyle ya da yaşamıyla gelmiyor. Tanpınar'ın bir dersteki anlatımına dayanıyor. Onun gibi, bir başka şiirde, "rum ateşi", "kuğuyla sevişen Leda", tutsakların boynuna takılan "demir lâle" aynı işlevi görüyor. Ya da divan şiirinde gazellerin içerdiği ses, seslenim ve tartım. Yaşamla doğrudan ilintili öğe, belki yalnız "Aylı Karanlık" şiirinde görülebilir. Başarısızlığa uğrayan bir duygusal ilişkinin serpintisiyle ilgi kurulabilir o şiirin özellikle son bölümünde.

Bütün bunlar, şiiri yazan özneden gelenlerle şiirde konuşan özneyi oluşturmaya yarıyor. Yazan özne; konuşan özneye dönüştükçe, hem şiirden hem de yaşamdan beklentisini gerçekleştirmiş oluyor. Yazmaktan başka bir yaşam düşünemiyor (istemiyor) çünkü. Bir başka deyişle, yaşadıkça yazdığını değil, yazdıkça yaşadığını düşünüyor. *Ölü Bir Yaz* ile *Tutsak Kan*'da bu ilişki, öğelerin daha somut olmasıyla ayrım gösteriyor. *Ölü Bir Yaz*'da yaşanmış duygusal başarısızlık, ayrılıkla ve yıkıntıyla sonuçlanmıştır. Yaşamdan alınan bu öğe, elbette somuttur, gerçekliğe uygundur. Buradan şiire gidiş ise, önceki kitaptaki soyut işleyişten değişik değil.

Yıkıma uğramışlık (ya da uğranan yıkım) duyguların açıkça konuşulmasıyla (ya da açığa vurulmasıyla) gündeme gelmez. Eski çağlara uzanan, ağlatıların çağrışımlarıyla örülü bir gelgit içine taşınır 'konuşan özne'nin dünyası. Sözcükler, sözcüklerin oluşturduğu söz kümeleri, hem saklayan hem açıklayan çağrışımlarla bu dünyayı kurmaya yönelir. Öznenin duygusu değil de bu dünyayı yansıtan işleyiş önemlidir artık. 'Yazan özne'den alınanlarla 'konuşan özne' yeniden kurgulanır.

Tutsak Kan'da bu alıntılanan ve kurgulanan öğeler, bir yandan ozanın, yani 'yazan özne'nin duygusal gerçekliğiyle, bir yandan da yaptığı seçimle ilgilidir. Duygusal gerçeklik, "yıkım ertesi" olarak nitelenebilir. Bu yüzden, "uzaklaşmak" ve "unutmak / hatırlamak" kavramları belirleyici olmaktadır. Yapılan seçim ise öznenin "baba"sından kaynaklanıyor. Yitirilen baba; kente göçmüş, köklerinden uzak düşmüş bir bozkır adamıdır. Kitabı oluşturan örgü, imgelerini bu iki alandan çıkarır. Başka bir deyişle, şiirde konuşan özne yeni bir ilişkiler ağıyla kuşatılmıştır. Bir yandan, duygusal yıkımdan silkinip yıkıntı sonrasına geçmek, bir yandan bir gurbetçinin dünyasıyla sınamak ve sınanmak ister. Onu (babasını) hem duyarlığıyla kavramak, hem de sürdürmek, ona bağlanmaktır bir bakıma bu.

Dizgileri okurken, bütün bunları konuşan ama ayrıntıları tek tek alarak, açıklayarak konuşan bir çalışma bana çekici göründü. Ama bunca işi bir yana bırakıp ele alabilir miyim, ele alacak fırsatı bulduğumda aynı isteği koruyabilir miyim? Kimbilir!

Ece Ayhan'ın geçtiği yol

Önde bu akış sürerken, arkada başka bir görüntü kendini anımsatıyor sürekli. Birkaç gece önce TV'de bir haber saatinde sergilenmişti. Ece Ayhan'la ilgili. Ayaklarının işlevini yapamadığı vurgulandı ve bir düşkünler evinde yattığı. Hiçbir eşyası yoktu. Çantasından söz edildiğinde onun da yok olduğunu söylüyordu. "Bir tek şiirler kalacak." diyordu.

1950'lerdeki görüntüsü, sürekli öne çıkmıştı kafamın içinde. Birlikte olduğumuz, yola çıktığımız günlerdeki görüntüsü. Neler yapmak istemişti, neler tasarlıyordu kendi hakkında? Şimdi nereye varmıştı? Geçtiği yolu, vardığı yeri kendi seçimiyle ilgili görmedi hiçbir zaman. "İnsan toplumu değil" dediği bir toplumla kuşatıldığını, başına gelenlerin altında hep bunun yer aldığını kurguladı. Sürekli bir savaşım içinde, sürekli bir düşman çevre içinde gördü kendini. Dostlarını, kendisine el uzatanları hep bir ihanet kurgusuyla suçlamayı seçti.

Şiirini de, arkasında karmaşık ilişkilerin yer aldığını düşündüren, hiç açık kapı bırakmayan kunt bir yapıya doğru sürükledi. 1970'lerin başında yakaladığı, insanla ve toplumla ilişki düzleminden hızla uzaklaştı. Her şeyi reddeden bir yürüyüşün ardından hiçbir nitelemeyi kabul etmeyecek yaşamasız bir noktaya vardı.

1980 sonrasında topluma giydirilmek istenen ilgisizlik / ilişkisizlik gömleğine kumaş hazırladığı için, uçlara savrulanlar arasında küçük bir ilgi yakaladı bu şiir. Kendisine "Bir tek şiirler kalacak." güvencesini veren de bu olsa gerek.

Şiir baksa, şiir konuşsa

30 Ağustos 2000 / Temmuz'un ardından bakıyorum bir kez daha. Elime kalem alamamanın sıkıntısı ve utancıyla. Diyorum ki, ölenlerin tek tek tutanakları yazıldı. Ama konuşmasını bilmeyen bir dil ve görmesini bilmeyen bir gözle. Yalnız yazman mı eline kalem almalıydı? Ya şiir? Yangının isini burnunda, alevini yüzünün derisinde taşıyan bir şiir alsaydı bir de!

Yangının bizden aldıkları gömüldüler ve bitti mi? Ölenlerin bize bıraktıkları yalnızca yas mı? Kırılıp düşen bir dalın bile gövdesinden uzakta

çiçeklendiği bir dünyada, ölenler öldükleriyle mi kalacaklar? Onları övüp değil, onları ovup ovup islerinden arındıracak bir şiir çıkmayacak mı?

Öyleyse yangın sönmedi. İçten içe sürdürüyor yanmayı ve yakmayı. Yeniden yakılmayı bile beklemeden hem de. İlerliyor deriye yaydığı is, soluğa tıkadığı boğunç.

Suda susan, sıvada susan, bizde de susuyor öyleyse. Onların dili yok, şiirin de yok öyleyse. Kaldırıp bakmıyor örtüyü. Tek tek kaldırıp bakmıyor isli yüzlere. Yüzlere; ama yalnız derisine değil. Derisinin altında bir süre daha yürüyüp gidene. Devinimsiz kalsa bile, bir süre daha uzayan, ilerleyen, ürperen kirpiğe, saça, tırnağa.

Şiir baksa, yalnız onların değil, sıcaklığın da sürdüğünü görecek. Orada kalmadığını hiçbir şeyin. Kirpiğe, saça, tırnağa benzediğini anıların da. Onlar gibi uzadığını, ilerlediğini, ürperdiğini. Yaşananın, yaşanacak olana doğru. Küllerin altında bile. Soğumuş derilerde, soluksuz dudaklarda, devinimsiz görüntüde bile ulayıp buluştuğunu. Elinizi tutmadan, yüzünüze bakmadan, adınızı seslenmeden bizimle olduğunu, olabildiğini.

Şiir baksa, bir bir görecek bunları. Bizi söyleyecek o zaman. Bizimle birlikte onları.

Şiir konuşsa, o zaman sönecek yangın. Yaktığı yerde kalacak çünkü. İs ilerlemeyecek artık, boğunç çözülecek düğümünden.

Şiir konuşsa, tutanaklar yeniden yazılacak. Konuşmasını bilen bir dil ve görmesini bilen bir gözle.

"Sevecen dayanışma" duygusu

2 Eylül 2000 (Semizkumlar) / Basıma hazırladığım kitapların dizgilerini okuyorum. Her okuduğum, bir başka çağrışıma yönlendiriyor sanki. Cengiz'in (Gündoğdu) yazısında "sevecen dayanışma" duygusu çözümlenirken dikkatimi çekti. Kafamın bir yanıyla araştırmamı sürdürüyor olmalıyım. Şiirin nereye el atacağı konusunda. *Sevdalı Buluşma* adını verdiğim bulutsu bir taslak yüzüp geziyordu zaman zaman. "Sevecen dayanışma" duygusu için Cengiz'in söyledikleri yeni bir bulutsunun içine soktu beni.

"Sevecen dayanışma" duygusu, Cengiz'in dediğine göre 'ciddî bir insanî başarı'dır. İnsanın doğal yaşamında yoktu, nice savaşımların ardından kültürel yaşama geçtiği zaman ortaya çıktı. Bu duygunun bilinç durumu olmasıyla insan daha çok insanî oldu. Kapitalizm, insanı işte tam bu noktadan vurdu. "Sevecen dayanışma" bilincini kazıdı, yerine "kişisel çıkar" bilincini yerleştirdi. İnsan, başarısından koparıldı.

Bunları söylüyor Cengiz, ardından ekliyor: "Hiçbir kapitalist, batan rakibi için üzülmez. Üzülmemek insansızlıktır, insanîliğini yitirmektir." Beni içine alan bulutsu, bu sözleri okuduktan sonra belirdi birdenbire. Duygular düzleminde bir şiir serüveni yaşayabilir miyim? Duyguların ortaya çıkışı, savunuluşu düzleminde. Savaşımın duygular düzleminde de yapılıyor olmasını vurgulayan. Savaşımı o düzlemde de kavramaya, kavratmaya çalışan.

İnsanî olma savaşımıyla insanlıktan çıkarılma durumu arasındaki ilişkiden yola çıkarak ya da oraya vararak. Günümüzün içinde bunu görüp gösterme serüveni bir bakıma. Bir şiirsel örgü, bir şiirsel yapı kurduktan sonra elbet. 'İnsan Nasıl İnsan Oldu'nun özeti değil; ama 'İnsan nasıl insan kalır'ın vurgusu.

Bir önsezi

3 Eylül 2000 (Semizkumlar) / *Sevdalı Buluşma* için bir önsezi: Olmadık bir saatte seziyorum birden, bir kapı olduğunu bizi buluşturanın. Tek tek bildiğimiz, ilişkiye girdiğimiz bir kapı. Onu açıp kapıyoruz belki binlerce kez. O eli görmeden. Dünyanın başka bir yerinde, başka bir zaman diliminde o da açıp kapıyordu. O da ayrımında olmadan girip çıkıyordu. Ne olduysa, o elin açıp kapadığıyla benimkinin arasındaki buluşmayı anlıyorum. Aynı sevinci, aynı tedirginliği duyduğumda belki. Aramızdaki buluşmayı sağlayan o. Yıllar öncesiyle sonrası arasında, sınır ötesiyle bugün arasında bir büyük buluşma. Bir kapı gibi, bir yenilgi de olabilir, yüzgeri ettiğimiz bir zorlanış da. Ona uzanırken elim, anlıyorum o uzanan el olduğunu bizi buluşturanın. Yalnız açıp kapamıyorum artık, açtığımda elimi de açmış oluyorum. O büyük buluşmanın içinde.

Ancak böyle bir ortamda

8 Eylül 2000 (Semizkumlar) / Dingin bir gün. Hava güneşli. Ortalık sessiz. Yaz insanları elini ayağını çekip gitmiş, bize bırakmış her şeyi. Bu dinginlik buranın yüreği. Gürültü, bir örtü gibi sarıyor, onu duymamızı engelliyordu. Şimdi o örtü sıyrıldı, açığa çıktı artık. Dinginlik akıp gidiyor sokaklar boyunca, ağaçlardan sarkıyor, balkonlarda bekleşiyor. Gözümüzü neye değdirsek orada, hazır.

Sesler derinlerden geliyor. Ne varsa hepsi bir derinlik kazanmış. Her şey sustuğu için değil, her şeyin derinliğinde yer alanlar duyulduğu için. Hiç bitmesin diyoruz. Alışmayalım dinginliğe. Hep bugünkü gibi sarsın bizi.

Yolda, daha içine girmeden, kavramıştı sanki. Yavaş yavaş hazırlamıştı duyularımızı. Hatta dünden beri anılarla iç içeydim. Bir yandan şiirleri diziyordum, bir yandan anılara doğru yol alıyordum. Tam özlediğim gibi. Bütün ilişkilerden sıyrılmış, bir dinginliğin içinde doludizgin.

Ancak böyle bir ortamda anılar yazılabilir. Anıların istediği çağrışımlar ancak böyle bir ortamda süzülüp çıkabilir ortalığa. Yazılan sözcüklerle onu yazan arasında bütün engeller kalkar. Ancak böyle bir bağımsızlık içinde kendi olabilir insan. Dünden beri hazır olduğumu söyleyebilirim. Anılar öylesine yazılabilir görünüyor ki.

Ciltler, adlarıyla birlikte görüntü veriyor. Dize alıntıları bile hazır. İlk cilt, çocukluk günleriyle ilgili. *Anayurda Yolculuk* adını taşıyor. Canlanması işten değil. Birçok fotoğraf, elimin altında işte. Hepsi de bir yolculuğu başlatacak nitelikte, kıpır kıpır. Hiçbir kayıt tanımadan, sereserpe bırakabilirim her birine kendimi. İkinci cilt, gençlik günlerinin anılarına ayrılmış. *İlkyaz Kırlangıçları* adını taşıyor. İki dizelik bir alıntıyla başlıyor: "Ne kırlangıçlar sormadan edebilir / ne de sen söylemeden." Üçüncü cilt, değişim rüzgârının izdüşümü. Adı (şimdilik) *Değişim Kılavuzu.* Alıntısı hazır: "Yıpranmaz kılavuzu değişimin / açа kapaya binlerce yıldan beri / ustalaşan anahtarıyla şimdi / hazırlanıyor birini kapayıp / bir başka kapıyı açmaya."

İlk üç cilt, üç evreye zaman dizimine göre yaklaşıyor. Ama ondan sonrakiler, hazır oldukça ortaya çıkacak ve zaman sırası gözetmeyecek. İşte onlardan birinin adı: *Lâleli'den Dünyaya Doğru Giden Bir Tramvayda.* Cemal Süreya'nın bir dizesini alıntılıyor ve dünyaya açılışın her iki anlamını da vurguluyor. Bu dize, benim için her zaman çağrışım dolu. Lâleli, çocukluğumun sınır semti. Oraya çıktığım zaman, yaşadığım sokakların dışına adım atmış olurdum. Spor yapmak için olduğu gibi, liseye ve üniversiteye gitmek için de. Düşler sözkonusu olduğunda, sanatın ve yaşamın başka ülkelerine adım atmayı da içeriyordu. Sonradan ülke sınırının dışına çıkmayı da içermeye başladı. O yüzden, başka ülkelere gitme ve orada yaşadıklarım bu cildin kapsamına girebilir.

İki yönlü yolculuk

2 Ekim 2000 (Londra) / Yoğun bir baskıdan kurtulmuş da öyle yola çıkmış oldum buraya gelirken. Neredeyse bir ay süresince boğuşmak zorunda kaldım irili ufaklı birçok sorunla. Zaman zaman sayrılığın eşiğine geldiğimi duyumsayarak, zaman zaman pişmanlık ya da bitkinlik duyarak, zaman zaman kaygıya, yetişmeyecek korkusuna kapılarak.

Kasım başında hazır olmasını istediğim 7 kitap vardı. Buraya gelmeden hepsinin her işini yola koymak gerekiyordu. Ama vaktimi tümüyle buna ayırmamı engelleyecek bir sürü başka sorun çıktı. Yoğun bir baskı altında kaldım.

Dün buraya gelişim, bir bakıma kurtuluştu benim için. İki hafta zorunlu bir uzaklaşma. Dönüşte hepsinin bitmiş olduğunu görme umudunu taşıyarak. Aksaklık olur mu kaygısı arada bir yoklasa da.

Buraya gelişim iki yönlü bir yolculuğa benziyordu. Hem geçmişe doğruydu, hem geleceğe doğruydu. Geçmiş yıllarda nasılsa yine aynı yollardan geçtik; aynı adrese, aynı arkadaş evine, aşağı yukarı aynı saatlerde vardık. Aynı biçimde karşılandık. Ekim olmasına karşın, gecikmiş bir yaz güneşinin altında, yine bahçede bir süre oturduk. Görüşmediğimiz süre içinde neler yaptığımızı yine birbirimize anlatarak.

Çok geçmeden, bunca benzerliğe karşın bu yolculuğu aynı zamanda geleceğe yapmış olduğumuzu anladım. Dostlarımız, şu son iki yıl içinde,

değişime uğramıştı. Hem yaşamlarında beliren olumlu / olumsuz yeni koşullar doğurmuştu bu değişimi, hem de bedenleri. Ne Louise, ne de Phil (Pankhurst) eski canlılıklarını, eski yüzlerini koruyabilmişti. İkisi de geriye dönülmez bir noktaya varmıştı sanki.

Onlara bakarken, acıyla düşündüm. Bildiklerimin dışında, yüzlerine eklenen yeni çizgiler, silinecek türden değildi. Yorgunluk geçebilir, üzüntü dağılabilirdi; ama o çizgiler kalıcıydı. Nereden anlıyordum? Getirdikleri yeni bir anlam, bir daha gitmemek üzere yerleşmişti. O çizgileri kabul etmişti yüzleri. Başa çıkamayacağını anlayıp kabul etmişti.

Bunu gördüğüme göre, geleceğe doğru da yolculuk yaptığımızı söyleyebilirim. Üstelik bu yolculukta kendi geleceğimizin görüntüsü de içerilmişti. Onlara bakarken kendi görüntümü, bu görüntünün zamanla ne hale geleceğini görüyordum çünkü.

İlk geceyi bizimle paylaşan bir başka arkadaşın evinde yine aynı duyguyu yaşadım. Hep birlikte, çağrısına uyup yemeğe gitmiştik. Değişim, daha kapıda karşıladı bizi. Arkadaşın oğlunu görünce, geleceğe doğru yolculuk ettiğimizi bir kez daha anladım. Onbeş yıl önce konuğumuz olan çocuk, bir delikanlıydı artık. İki yıl öncesiyle bugün arasındaydı asıl değişim, şaşırtıcı olan da buydu. Çizgiler değişmişti çünkü. Yüzü bir daha geri dönemeyecek bir noktaya ulaşmıştı. Çocukluğunun bittiğini gösteriyordu yeni çizgileri. Bir başlangıcın eşiğine adım atmıştı.

Başka günlerden değişik

3 Ekim 2000 (Londra) / Geliş yorgunluğu dün kendini duyurdu sabahtan akşama. Sık sık dinlenmek zorunda kaldım, kimi kez hafif kestirerek. Bunlardan birinde, gözlerimi açtığımda birden bir aydınlanma oldu. Sanki hiç ayrılmamış ya da buraya yeniden dönmemiş gibi. Aradaki uzaklık sanki hiç algılanmamış da, gözlerimi birinde kapayıp ötekinde açmış gibi. İki ülke, iki kent, iki ayrı zaman dilimi, birinden ötekine geçiş öylesine hızlı ve o denli doğal ki, şaşırmıyorsunuz bile.

Bu sabah ise, bir ara, yolculuğumuzun eskidiğini, buralı olduğumuzu düşündüm. Bir gezinin yenileyici rüzgârı çoktan dinmişti. Haftalardır bu-

radaymışız gibi güne başlıyorduk sanki. Trene gidecektik az sonra. Bir duraklık kısa bir yolculuk. Alışveriş yapıp dönecektik. Öğle yemeği bir 'pub-'da yenecek, Guines birası içilecekti. İki yıl önce de aynı tasarı yapılmış olduğundan belki, yenileyici rüzgâr çoktan çekilmişti yolumuzun üstünden.

Yine de, durakta treni beklerken, günü tırnakla çizmek isteği şöyle bir yokladı. Günün başka bir gün olduğunu belli etme, bir yerlere kalıcı bir çentik atma. Onu görünce, bugünü anımsayacaktık. Bugün burada olduğumuzu. Başka günlerden değişik bir gün olduğunu. Yalnız bugüne özgü bir çizik, bir işaret.

Akşamüstü İstanbul'a, kızıma telefon ettim. Bu bakımdan da anlamı vardı. Burada olduğumun, bugünü burada geçirdiğimin kanıtı. 1963'ün 3 Ekim'iyle bugün arasında bir ilişki kuruyordum işte. O yıl, bir hastane odasında bugüne uzanan hiçbir şey olamazdı. Yalnız yeni doğmuş bir bebek tutuyordum kucağımda. Nasıl bu kadar şaşırtıcı bir benzerlik olabilir aramızda diye düşünerek.

Şimdi o günü anıyorum. Yeni doğmuş bebeğin 37. doğum yıldönümünde. Doğduğu kentten, doğduğu ülkeden uzakta. Bir gezinin sıradan bir günü olmaktan çıkarıyor bugünü. Burada olduğumu kanıtlayacak. Hep şöyle diyeceğim: "O gün Londra'dan kutlamıştım kızımın doğum gününü."

O bilmeyecek; ama akşam yemeğinde kızım için kadeh kaldıracağım. Duygusallıktan arınık, duyarlığa eğilimli. Kucağımda tuttuğum yalnız yeni doğmuş bebek değildi demek ki, bugünü de tutuyordum; bugün olduğunu, nerede nasıl yaşayacağımı bilmeden. O günle bugün arasında bu tür bir ilişki kurulacağını bilmeden.

Kuzey Londra'da bir gün

5 Ekim 2000 (Londra) / Bir park sırasında oturuyor, bu satırları yazıyorum. Tam karşıdan güneş vuruyor: Bana ve elyazıma. Sabah, burayı amaçlayarak yola çıkmıştık. Kuzey Londra'da, Kenwood'da günü geçirmek üzere. Uçsuz bucaksız bir parkın ortasındayız. Az önce malikaneyi

dolaştık. Kontun kalıt olarak bıraktığı ünlü resimleri gördük. Özellikle Hollandalı başyapıtlardan birkaçını. Rembrandt'ın kendi portresini, Franz Hals'ın "Pieter van den Brocke" (Gülümseyen Şövalye), Vermeer'in "Gitar Çalan Kız" resimlerini.

Güneş zaman zaman çıkıyor ve yeşili canlandırıyor, dinginliğe derinlik katıyor. Hava bulutlanınca serin bir rüzgâr egemen oluyor ortalığa. Isıran bir dille, önümüzün kış olduğunu, geçici bir güz öğlesi yaşandığını anımsatıyor hemen. Hatta bu cümlenin ortasında olduğu gibi yağmur damlalarıyla ıslatıyor bile.

Şimdi, saatler sonra, evde sürdürüyorum yazmayı. Yağmur ansızın indirince, defteri kapayıp cebime soktum. Şemsiye açıp bir süre öylece oturduk. Bir yandan güneş ışırken, bir yandan yağmur damlaları doluya dönüştü.

Neyse ki geziyi sona erdirmek üzereydik. Parkın ortasındaki gölün kıyısına inmiş, orman içinde dolaşmış, Henry Moore'un ve Barbara Hepworth'un doğa içine bırakılan yontularıyla birlikte fotoğraf çektirmiştik.

Dönüş yolunda, yıllardır isteyip de bir türlü gerçekleştiremediğim bir fotoğraf daha çektirdim. Trenle geçerken Brixton durağında karşıma çıkan zenci işçinin yontusunu *Çiçek Dürbünü* kitabımda yazmıştım. Beni önce nasıl yanılttığını, sonra onunla tanıştığını ve birlikte fotoğraf çektirmek istediğimi, hemen her söyleşide çocuklara anlatmıştım. Bugün, eve dönerken, o durakta indik ve istediğim gibi fotoğrafını çektirdim. Önce tek başına onun, sonra yan yana ikimizin.

Durağın karşı yanında, bir kadın işçinin yontusu duruyordu. Onun yanına da gittik ve gördük ki ak bir boya dökülmüştü tepesinden aşağı. Kim yaptıysa, bu zenci kadınla ak derililer arasında olumsuz bir ilişki mi bulmuştu, onu mu protesto ediyordu? Yoksa onu ak derililerin kullandığına mı göndermede bulunuyordu da, rengini değiştirmek mi istemişti? (Belki ikisi de değildir; yalnız bir pisleme, karalama çabasıdır, o kadar.)

Sabah yola çıkarken Louise bugünün Ulusal Şiir Günü olduğunu, radyoda ve televizyonda gün boyunca şiir okunacağını, gazetelerin şiir yayın-

layacağını söylemişti. O yüzden Guardian gazetesi aldık; ama yayınlanmış şiir göremedik. Buna karşılık, şiir kitapları satışıyla ilgili bir yazı vardı. Başlıkta, satışlarla şiirsel değer arasında adaletli bir ilişki bulunmadığı vurgulanıyordu.

Benim ilgimi çeken, Ted Hughes'in son iki yılda 172.174 kitabının satılması, onu izleyen Nobel ödüllü Seamus Heaney'in yılda 34.690'a ulaşması. Sık sık sözü edilen "Şiir okunmuyor." yargısıyla birlikte bir yana not etmekte sanırım yarar var.

Darwin'in evinde

6 Ekim 2000 (Londra) / Küçük gündelik gezilerimizi bugün de sürdürdük. Bu kez, oturduğumuz semte oldukça yakın bir yere, Down'a gittik. Charles Darwin'in evine.

Güney Londra'nın kırsala açıldığı bir yoldan giderken, çiftlikler ve otlayan inekler girdi görünümün içine. Darwin'in daha o zaman Londra'dan kaçmak için yerleştiği bu bölge, şimdi bile imrenilecek kadar ıssız.

Evi dolaşırken verilen bilgilerden, Darwin hakkında hemen hiçbir şey bilmediğim ortaya çıkıyor. *Türlerin Kökeni* adlı kitapta sunduğu ünlü kuramını bile el yordamıyla tanıyorum. Kitabı okumadığımı utançla belirterek.

Ne yönden bakılsa ilginç. Önce yaşamı üstüne öğrendiklerim: Beş yıl süren bir dünya yolculuğu yapmış gemiyle. Kuramsal çalışması bu yolculukta yaptığı gözlemlere, topladığı kanıtlara dayanıyor olmalı büyük ölçüde. Sonra iğneyle kuyu kazar gibi bir çalışma. Kendini tümüyle adayarak, dünyadan elini eteğini çekmiş anlaşılan.

On çocuklu geniş bir aile, kendisine destek olan özverili bir eş. Odağına yalnız çalışmanın yerleştiği dar sınırlı bir yaşam. Kuramını oluşturduğu halde uzun yıllar yayınlamıyor. Sınamayı kılı kırk yararak sürdürmek için. Ancak aynı alanda başka bir çalışma yapıldığını öğrendiğinde kitabı yayınlamaya karar veriyor. Ve kitap, çıktığı gün tükeniyor.

Aynı zamanda da büyük bir gürültü kopuyor. Din ve bilim çevreleri el ele veryansın ediyorlar. Koltukların bile ayaklarını örtü altında tuttukları

bir dünyada, insanların ilkel bir yaşamdan bugüne geldiklerini açıklığa kavuşturmak olur iş değil!

Karım, olayın bu aşamasında, "Yine iyi, evini gelip taşlamamışlar!" diyor. İki büyük düşmanından biri başpiskopos olduğuna göre, taşlamak da yetmez, ateşe atılabilirdi.

Ölümünde cenazenin devlet töreniyle kaldırılması, belki daha da şaşırtıcı. Herhalde kilisenin yıllar sonra evrim kuramını kabul etmesi o kadar şaşırtıcı olmasa gerek. (Dinsel örgütlülüğün, kendini her koşulda geçerli göstermek uğrunda göze alamayacağı ne var ki!)

Büyük işler yapanların ortak yanlarını Darwin'in yaşamı da yansıtıyor. Belli bir düzen içinde günlerini geçiriyor örneğin. Hep aynı saatte bahçeye çıkıyor, gezindiği yol hep aynı. Sıkıldıkça bilardo odasına geçip hizmetçisiyle oynuyor. Mide ağrıları ve cilt sorunları rahatsız edici. (Yıllar sonra, bu rahatsızlıklarla ilgili kayıtları inceleyen uzmanlar, geliştirdiği kuramın, kendini sürekli çalışma tedirginliğine kaptırmasının bunda etken olduğunu saptamışlar.)

İki ev

8 Ekim 2000 (Londra) / İki ev. Biri Güney, öteki Kuzey Londra'da. Dün birinden ötekine geçtik. Bu, aynı zamanda gezinin yarısını geride bırakmak anlamına geliyor.

İki ev. İkişer kişilik iki aile. Ortak yanı, ikisinin de karımın gençlik arkadaşları olması. İkisinin de odağında kadınların bulunması.

İki ev, iki kadının yansıdığı bir düzenleme içinde. Louise, çalışma yaşamını sürdürüyor. Hızlı yaşıyor; ama bu hızdan kendine zaman ayırabildikçe ilgiler, ilişkiler yaratıyor. Örneğin bahçe düzenlemesine, başka ülkelere yolculuk yapmaya eğilimli. Okumayı, özellikle müziği boşlamamış. Başka insanlara ilgi göstermeyi seviyor. Yaşlılar yurdunda kalan annesinden torunlara, değişik ülkelerin insanlarına kadar geniş bir ilgi yayılımı var. (Biz de bu yayılımın bir ucunu oluşturuyoruz: Kendi ülkesinden çok, uzak ülkelerde yaşamayı, kendi dünyasından olmayan insanlarla bir arada bulunmayı seçmiş bir arkadaş ve onun ücra bir dilde sanat yapan kocası.)

Başka insanlara ilgi göstermesi, giderek mesleğini de belirlemiş. Çocuk sorunlarıyla uğraşan bir kurumda çalışıyor. Çocuk sorunları üzerine yaptığı araştırmalar beğeni görüyor. Kraliçeden unvan almasını bile sağlıyor.

İki ev. İlki güneyde, kırsalın kıyısında. Bahçesi geniş, gösterişli. Buna karşılık, kazanılan paranın büyük bir bölümünü götürüyor. Avrupa Birliği'ne üye olmanın sağladığı bir olanağı gözardı etmeye engel değil. Fransa'nın kırsal bir bölgesinde bir çiftlik (denebilirse) kuma alınmış. Yüklü bir borç altına girilerek.

İki ev. İkincisi kuzeyde, kentin dingin bir kesiminde. Tarihsel bir yapı. Filmlerde görünenler gibi. İki üç basamakla çıkılan bir kapı. Yukarıya ve aşağıya merdivenli. Üstte yatak, ortada oturma, altta yemek odalı. Arkası bahçeye açılan.

İkinci ev de bir kadını yansıtıyor. Pru, çalışma yaşamı içinde değil. Daha doğrusu özel bir çalışmayı sürdürüyor. Yapıştırma tekniğiyle resim yapıyor. Renkli kağıtlardan kesip biçerek özellikle üç boyutlu evler. Gerek yüzeysel, gerek üç boyutlu bu evlerde inanılmaz bir uyum, ayrıntı ve dikkat zenginliği insanı alıp götürüyor. Çoğu zaman, çatısı çatılmış bu evlerin ön yüzü açılıp içine bakılabiliyor. İç düzeni de dış görünümü kadar çarpıcı ve şaşırtıcı. Yarattığı evlerin bir benzerini kendi oturduğu ev için de kurmuş diyebiliriz. Duvarların renginden boşlukların değerlendirilmesine değin özenle seçilmiş eşyalar, düşünülmüş ayrıntılar ve uyum. Sanki o küçücük evler gibi. Seyretmek için değil, bu kez yaşamak için.

Güneyden, Louise'in müzikle sınırları koyultulmuş gösterişli evinden, kuzeye, Pru'nun renkle ve resimle kaynaştırılmış dinginlik saçan evine geçiş, nedense pek etkili oldu bu kez. Belki yılda bir değil de bu kez iki yılda bir geldiğimiz için, belki sırasını ve süresini değiştirdiğimiz için. Belki de değişimi ön sıraya çıkaran ayrıntılardan ötürü.

Louise gibi Pru'yu da görür görmez bir şeylerin değiştiğini, yolculuğun bu kez gerçekten değişime doğru olduğunu düşündüm. Son gördüğümüzden bu yana çok belirli bir düşüş yaşamıştı o da. Kilo vermişti örneğin.

Yüzünün anlamına etkili olan bir süzülmüşlük hemen göze çarpıyordu. Yürüyüşünü etkileyen bir bükülme olmuştu belinde. Artık eskisi gibi olmayan, olmayacağını duyuran köklü, aynı zamanda korkutucu bir değişim.

Ucu bize, bizim geleceğimize, gelecekteki görüntümüze açılan bu değişimin şaşkınlığını, ürküntüsünü üstümden atamayacağımı biliyorum. Konuştukça, eski ilgilerinin tavsamadığını, yeniden resim çalışmalarına başladığını öğrendikçe eski mutluluğuna kavuştuğunu anlasam bile.

İki ev. İki kadın. İki evde iki kadının belirlediği bir yaşam. Bu yaşamın ortaklığında aynı zamanda iki adam. İkisinin de mutlu olduğu söylenemez. İkisi de tedirgin ve içe kapalı. Biri (Phil) genç sayılabilir daha. Karısı kadar başarılı olamadığı için hırslı. Yoksul bir çocukluktan geliyor. Kendini yetiştirmiş, dışarıdan yüksek öğrenim, hatta master. Ama bir yandan da para kazanmak için iş adamlığını deniyor sürekli. Tanıdığım zaman, özellikle ortadoğu ülkelerine yönelik bir iş yapıyordu. Sonra o iş bozuldu, başka bir iş kurdu. Şimdi de yeni bir işin ardında. Karısından daha az kazanmayı bir yazgı olmaktan çıkarmak istiyor. Bir de, eski günlerine, yoksulluğu anımsatan hiçbir şeye geri dönmemek.

Öteki (Dave), ömrünün sonunda bile karısı karşısında edilgin. O da yoksul bir çocukluktan geliyor. Sonra bir kadına tutulmuş, onun çekim alanına girmiş. Onun her bakımdan gölgesinde yaşamaya alışkın. Bir koza içinde yaşar gibi, zaman zaman delip çıkmak, kendi başına uçmak istiyor. Çalışma alanı, bu kozanın görünür çeperlerini oluşturmuş. Eskiden oturdukları semtte dükkânları vardı, orada çalışıyordu. Şimdi bahçelerinin dibinde, küçük bir işlikte resim çerçeveleri yapıyor. Denizciliğe tutkun. Haftada iki gün, çocuklara deniz izciliği öğretiyor. Yılda bir de, yük gemilerine binip uzak denizlere açılmayı düşlüyor. Odası, bir denizcinin odası gibi. Kitaplarının tümü, biriktirdiklerinin tümü gemilerle ilgili. Dikkatli davranmazsanız, kapısını açtığınızda bir okyanus devrilebilir üstünüze.

İki ev. İki dünya. Kapılarını daha gençliğinden beri karıma açık tutmuşlar. Evlerinin değil de ortak bir geçmişin kapısıydı çünkü. Bizim birlikteliğimiz bu geçmişi de kapsadığına göre onu bana da araladılar. Yıllar-

dır gezilerimizin odağına yerleşti onlarla görüşmek, o evlerde kalmak, o ailelerin yaşamına şöyle bir uğramak. Erkeklerin değilse bile kadınların karşılık vermesini, İstanbul'a gelmelerini beklemek. Kimi zaman da geldiklerini görmek, konukluğu konuklukla pekiştirmek.

Şimdi bu gelişimizde, değişimin ayırdına varıp ondan etkilenmemiz, bütün bir ilişkiler zincirinin son halkası. Sandığımızdan daha büyük, daha sürekli bir ortak yaşantının oluşması sonucu.

Apokalips

10 Ekim 2000 (Londra) / Kaçıncı gelişim? Tam söyleyebilmem için saymam gerek. Ama İngiltere'de ilk kez sinemaya gittiğimi rahatlıkla söyleyebilirim. Hem de bir değil, iki film gördük.

Geçen hafta, her yıl gittiğimiz gibi, yine Kraliyet Sanat Akademisi'nin sergi salonuna uğramıştık. İskoçya'dan suluboya yapıtlar göreceğimizi umuyorduk. Ama o serginin kapandığını, yerine Apokalips adlı yenisinin açıldığını öğrendik. Sunumda yirminci yüzyılda şiddet ve güzellik deniyordu. Çeşitli ülkelerden sanatçıların çeşitli dallarda ürünleri sergileniyordu.

Resmin, yontunun yanısıra yerleştirme, düzenleme, film, video gibi değişik ve beklenmedik ürünler de çıktı karşımıza: Oldukça şaşırtıcı, daha çok da itici. Örneğin girişte, alışıldık biçimde bir kapıdan geçilmiyordu salona. Derme çatma da olsa bir duvarla kesilmişti önümüz. Yalnızca iki büklüm olarak geçebileceğimiz bir giriş bırakılmıştı duvarın alt ucunda. "Ne oluyor?" demeye kalmadan, eğiliyor ve zar zor geçiyordunuz. Bu kez, iyice loş ve dar bir geçenekte, sizden önce girenlerle yüz yüze kalıyordunuz. Nereye sapacağınızı bilmeden birkaç başarısız denemeden sonra içeriye gerçekten girebiliyordunuz. O zaman anlıyordunuz ki bir sanat yapıtının içinden geçmişsiniz. Sizi bunalıma sokmayı amaçlayan.

Sonra başka bir bölümde, başka bir düzenleme. İçinden çıkılmış bir yatak, oraya buraya dağılmış birkaç eşya. Videoda ise birbiriyle tartışan iki eşcinsel. Daha doğrusu, biri kadınlarla da ilişki kurduğu için, öteki onu kirlenmekle, aşklarını kirletmekle suçluyordu. Karımın aktarımına göre,

yapay ve tumturaklı bir İngilizceyle, iğrendirecek kertede sakınılmamış bir sözcük kullanımıyla.

Sonra da 12 dakikalık bir film gösterisinde bir kadınla erkeği karşı karşıya getiren şiddet. Tümüyle tanım dışı kalan bir ortamda, görüntülerin ışık ve mercek oyunlarıyla birbirinin içinden geçtiği, zaman zaman birbirine dönüştüğü, silinip yeniden canlandığı, soyut bulanıklıkların arasında somut ve yırtıcı sahnelere de yer veren, sinir bozuculukla uyum arasında gidip gelen bir sesten (müzikten?) hız alan bir akış.

Belki tek etkileyici, düşündürücü düzenleme son bölümde sergilenmişti. Camlıklar içinde Nazi toplama kamplarından birtakım görünümler. Boyutları iyice küçültülmüş kurbanlarla cellâtlar bir arada, gözün alabildiği her alanda karşınıza çıkıyor ve sizi yavaş yavaş bulunduğunuz ortamdan kendi sınırlarına doğru sürükleyip götürüyor. O zaman diliminde bir süre yaşıyor, orada yaşamanın karabasanını ve oradan kurtulmanın inanılmaz uyanışını bir arada algılıyorsunuz. Başı kopmuş, çiğnenmiş, kana bulanmış, leş kuşlarınca didiklenmiş binlerce kurbandan biri olduğunuzu, hâlâ da olabileceğinizi size duyuruyor. Belki kısacık bir an ama her anımsayışta yeniden yaşatacak kadar üstüne üstüne basarak.

Rüzgâr kanatlarında taşıyacak bizi...

İlk film işte o gün, o sergiden sonra geldi. Abbas Kiorastami'nin *Rüzgâr Kanatlarında Taşıyacak Bizi...* filmini, ücra bir gösteri salonunda arayıp bulduk. Kendisini sanat diye sunan bir dizi serginin ardından; canlı, elinizle dokunurcasına algılayacağınız bir sanat yapıtının hâlâ yaratıldığı bir dünya olduğuna şükrederek. Daha sapsarı başakların doldurduğu geniş bir görüntünün ortasına açılan yeryüzü parçasına çıktığınızda; söyleyecek sözü kalmayanların, söz söylemeyi üstlenmeyi reddedenlerin karanlık, sıkıcı, soyut düzleminden gerçek insanların gerçek ilişkileriyle yüz yüze geleceğiniz bir ortama geçeceğinizi hemen anlıyor, bir iç daralmasından sonra derin bir soluk alıyorsunuz.

Geziye damgasını vuran değişim

11 Ekim 2000 (Pembroke Dock) / Dünkü satırlarım, araya giren 7 saatlik bir otobüs yolculuğuyla kesildi. Yıllar sonra yeniden Galler Bölge-

si'ne geldik, yorucu bir yolculuğun ardından. Karım, yeğenlerine ve babasının gençlik günlerini geçirdiği yerlerin anılarına yeniden kavuştu. Ben de, daha önceki gelişlerimin, burada yaşadıklarımın çağrışımlarıyla buluştum.

Şu an, daha önce kaldığımız odadayım. Aynı pencereden bakıyorum. Daha önce baktığım görünüme ve o zamanki kendime. Aynı yerde oturmuş, aynı görünüme baka baka bir kitabımın önsözünü yazmıştım.

Dün geceden beri, bu geziye damgasını vuran değişim burada da yakamı bırakmadı diye düşünüyorum. Ev sahiplerimiz karı koca çalışıyorlar. Terry tam bir işçi. Uzun yıllar tır sürücülüğü yapmıştı. Şimdi arıtımevinde çalışıyor. İki gün üst üste 12'şer saat gündüz. Sonra iki gün üst üste dinleniyor. Kimi zaman izinden de çağırdıkları oluyor. Yakıt getiren tankerleri boşaltmak, anlattığına göre, ağır ve sorumlu bir iş. Özellikle kötü hava koşullarında ve kışın. Saat ücreti yüksek; ama yıpranma olasılığı da. İşini severek yaptığını söylüyor. Bu arada, başarılı olamamış kimi işçilerin sürekli kendisini gözlediklerini, yanlış yapmasını beklediklerini...

Son gördüğümden bu yana onun da, karısı Heather'ın da görünüşünde bir değişim yok. Buna karşılık, oğulları Adrian'da hemen göze çarpıyor. İlk gördüğümde delikanlılığa adım atıyordu ve bir onarımcının yanında çıraktı. Şimdi ustalığa yükselmiş ve bir işçinin görünümü ele geçirmiş onu. İşin kalınlaştırdığı çizgiler ellerinden omuzlarına, yüzünden yürüyüşüne her yanını kaplamış. Çocuklarının sayısı da artmış.

Değiştirebilmek için

Sözünü edeceğim ikinci filın; işçi ailesinden bir çocuğun baleye merak sarmasını ve İngiltere'nin baş baleti olmasını anlatıyor. *Billy Elliot* o denli istiyor ki, bütün engelleri, özellikle de sınıfsal engelleri aşıyor, sonunda amacına ulaşıyor.

Sınıfsal engel derken, öncelikle toplumun çizdiği yaşama koşullarını kastediyorum. Aile, bütün maden işçilerinin içinde bulunduğu sert koşullarla boğuşarak yaşıyor. Üstelik grev var ve polis, grevcilere karşı son kertede acımasız. Tam anlamıyla kan gövdeyi götürüyor. Bir işçinin, çocuğu

için düşünebileceği ancak onu küçük yaştan zor koşullara hazırlayabileceği bir spor: Boks.

Ne var ki küçük Billy, boks yerine bale yapmaya gönül veriyor. Karşılaştığı duvarı nasıl aşmaya çalıştığını adım adım izliyoruz. Erken yitirilmiş bir annenin anıları, gençliğinde dans yeteneğini geliştirememiş bir anneannenin uyum sağlayamadığı bir ortamda tükenip gidişi, grev sıkıntıları içinde pişmekte olan ve gençliğini yaşayamayan bir ağabeyin çırpınışları, çetin koşullara dayanabilmek için kendini sert bir kabuğun içine gömmek zorunda kalmış bir babanın bocalamaları arasında savruluşlara karşı direniyor.

Babanın ve ağabeyin engeli kırılırken, onları karşı karşıya getiren bir sahne var ki, filmin unutulmaz doruklarından birini oluşturuyor. Çocuğunun baleye olan tutkusunu kabul ettikten, yeteneğini anladıktan sonra, eğitimi için gerekli para uğruna 'baba'nın grev kırıcılarına katılarak fabrikaya dönmeye karar vermesi, direnen işçiler arasındaki büyük oğluyla karşı karşıya gelmesi...

Filmi seyrederken, bir kez daha, ayrıntıların kullanımıyla gerçeğin verilişi arasındaki kaçınılmaz bağıntıyı düşündüm. Olay tam böyle yaşanırdı dedirten o atmosferi. Bir yandan da gerçekçi sanatın görevinin, bize içinde bulunduğumuz yaşamı tanıtırken aynı zamanda onu aşma duygusu vermek olduğunu.

İçinde bulunduğumuz yaşamı tanımak, onun bize dayatıldığını tanımak anlamına geliyor. Bize doğal gelenin aslında doğal olmadığını, onu doğal görmemizin sağlandığını. Bunu tanımak ile 'değişebileceğini düşünmek' arasında sıkı bir bağıntı var ve doğal olmadığını anladığımızda değişebileceğini de düşünmeye başlıyoruz.

Billy Elliot'un bale tutkusu, bize dayatılan yaşamdan çıkılabileceğini gösteren bir düş. Önce doğal görünmüyor, sonra gerçekleşmesi olanaksız bir düş olarak bakılıyor; en sonunda düşün gerçekleşebileceğini anlıyoruz. O düşün gerçekleşmesi, öncelikle bir düşümüzün olması gerektiğini vurguluyor.

İçinde bulunduğumuz yaşamı değiştireceksek, önce bir düşümüz olmalı diyor film. Aslında doğal olmayan; düşsüz olmak, düşün gerçekleşmesini olanaksız bulmak ve düşü gerçeğin karşısında erişilmezin yerine koymak. Filmi görenler arasında, şöyle düşünenler de bulunabilir elbette: "Canım o ayrıksı bir durumdu, binlercesi gerçekleşmezken bir tanesi gerçekleşmişse ne olmuş yani!"

Kavga da orada yapılmıyor mu: "Kimse başaramadıysa ben de başaramam" ile "Biri başarabildiğinde ben de başarabilirim" arasında.

Bireysel düşünceler ve getireceği kaygılar

13 Ekim 2000 (Londra) / Kısa bir süreye sığdırılmış uzun yolculuktan dün döndük. Galler Bölgesi'nden çok erken yola çıkıp Bristol'e uğradık ve karımın oğluyla görüştük. Bir yandan bu görüşmeye tanık olurken, bir yandan bu tür görüşmelerin bir haberleşmeden ayrımı olmadığını düşündüm. Karım da oğlu da, birbirlerini görmedikleri şu son iki yıl içinde neler yaptıklarından söz ettiler karşılıklı. İlginç ayrıntılarla üstelik. Anne, Slovakya'ya yaptığımız bir gezide uçağın hava alanında nasıl onarıldığını anlattı. Oğul ise, yeni aldığı elden düşme arabanın hırsızlarca nasıl çalındığını. Ben, sürekli, bunları konuşmak için mi onca yolu aşarak bir araya geldiklerini düşündüm.

Ne tuhaf, Türkiye'den gelmiş buralı arkadaşlarla buluşmamıza iki saat kala aynı şeyi düşünüyorum şu anda. Bir 'pub'da buluşacağız ve büyük bir olasılıkla bir sürü ayrıntı kaplayacak konuşmalarımızı.

Az önce, yanımda getirdiğim dergilerden birine göz atarken, F tipi cezaevi üzerine yazılmış bir yazıda, "amacın, insanların birbirleriyle iletişimini engellemek ve onları kendi dar dünyalarında, yalnızca bireysel düşünceler ve getireceği kaygılarla baş başa bırakma hapisliği" olduğunu okudum. Aslında bu işlemin cezaevi dışında da sözkonusu olduğunu düşünüyorum. *Billy Elliot* filmi belki etken oldu bu düşünceye sarılmamda. Özellikle "insanların birbirleriyle iletişimini engelleme" ve onları "kendi dar dünyalarında, yalnızca bireysel düşünceler ve getireceği kaygılarla baş başa bırakma" işlemi, kapitalist ilişkilerin dayattığı bir yaşam için zaten uygulanıyor.

Sanat, işte tam burada araya girmeli. Engellenen o iletişimi sağlamalı, insanların kendi dar dünyalarında yalnızca bireysel düşünceler ve getireceği kaygılarla baş başa kalmalarını önlemeli. Bunu yapmayan sanat, "uyutan sanat", bu işlemin sürmesinden rahatsız olmuyor, onun sürmesine üstelik hizmet ediyor. Yaşamın tümünü bir cezaevi uygulamasına dönüştüren bu sistemi yeniden üretmeye yarıyor.

Doğal kavramı, gözümde büyük bir önem kazanıyor bu yüzden. "Uyutan sanat", yaşamın içine düşürüldüğü bu yalıtılma durumunu, insanları dışarıdayken de hücrede tutma işlemini doğal görmemizi sağlıyor.

Sanat, bu doğal görünümle savaşmalı. Onun doğal olmadığını göstermeli, olamayacağını savunmalı. Bunu nasıl yapmalı? Salt 'olan'ı sergileyerek mi? 'Olan'ın içinde 'olabilir'in, 'olması gereken'in de yer aldığını göstererek aynı zamanda. Estetik etkiyi gözeterek, kabalığa ve indirgemeciliğe her fırsatta karşı koyarak. "İnceliklerin ardına düşmek, ancak 'uyutan sanat'ın ereğidir." saplantısını ortadan kaldırarak.

Ayrıntının önemi, dikkatin inceliği konusunda iki sahne belleğime yerleşti son günlerde. İkisi de *Billy Elliot* filminden. Birinde, bale öğretmeni kadın, Billy'nin ailesiyle görüşmek üzere onların adresini arıyor. Bomboş bir sokak, kadın değişik bir kesime geldiğinin ayrımına vara vara ilerliyor. Küçük bir kız çocuğu, duvar boyunca yürüyerek kadını izliyor. Salt kadının ayaklarına bakıyor; çünkü kadını o sokakta değişik kılan ayaklarındaki çizmeler.

İkinci sahnede, bale öğretmeninin kızıyla Billy sabahleyin okula gidiyorlar konuşa konuşa. Önünden geçtikleri duvarda grev afişleri sıralanmış. Kız elindeki sopayla afişlere vura vura konuşmasını sürdürüyor. Sonra bir ara duvar bitiyor, yan yana sıralanmış polislerin kalkanlarına vuruyor sopayı kız. İkinci duvar ve sıralanmış duvar afişleri yeniden başlayana kadar.

Ayrıntı inceliği çok önemli olmalı. Hatta biraz ileri giderek, içinde bulunduğu yaşamı doğal görüp görmemek konusunda insanı uyaracak kadar önemli diyebilirim. O iki sahnede, bale öğretmeni işçilerin yaşadığı bir sokakta yine adres arayabilir, ayrı kesimlerden iki çocuk yine konuşa konuşa

okula gidebilirdi. Ayrıntı inceliğinden vazgeçilmesi, o iki sahnede "sen bu dar dünyanda kalmayı sürdür", "sen bu ayrıntıları algılayacak inceliklerden uzaksın, yine öyle kal" anlamına gelmez mi?

Söyleşi öncesinde

14 Ekim 2000 (Londra) / Bugün akşamüstü Day-Mer'de bir söyleşi yapacağım. Geldiğimiz ilk günlerde kararlaştırılmış, tarih ve saat saptanmıştı. Bir ad öneremediğim bu söyleşi için yine sanat / siyaset ilişkisi aklıma geliyor. Ama bu kez, burada izlediğim bir sergiyle iki film bana çıkış noktası olacak.

Dün Aynur (Toraman) ve Arif (Bektaş) ile buluştuğumuzda, bunun bir bakıma provasını yapmış oldum. İyi mi yaptım kötü mü yaptım, bilmiyorum. Dikkatimi yönelttiğim, üzerinde durmak istediğim noktalar onların ilgisini çekti. Bugün söyleşiyi izlemeye gelenlerin de çeker mi?

Beni bekleyen en büyük tehlike, sözü dağıtmak. Gerek dilimin ucuna gelecek çağrışımlar, gerekse izleyenlerden gelecek sorular, bu tehlikenin kaynağı. Onlara yakayı kaptırmamak için iyi bir çizelge yapmalı, ne olursa olsun dışına çıkmamalıyım.

Her söyleşi öncesinde olduğu gibi tedirginim. Birazdan o çizelgeyi hazırlayacağım ve söyleşi saatini beklemeye başlayacağım.

Tepeden tırnağa isteksizlik

15 Ekim 2000 (Londra) / Doruk aşılmış. Hedefe ulaşılmış. 'Geriye sayım' başlamış. Bomboş, koskoca bir sayfanın karşısında oturuyorum sanki. Ne yapacağımı bilmeden. Yaptıklarımın ne oranda 'yapmak istediklerim' olduğunu düşünerek.

Bu aşamadan sonra insan bir daha yolculuk yapmak istemez. Bu aşamadan sonra her şey güçtür çünkü. En gücü de, olanları unutup yeniden başlamak. Yeni adımlar atmaya istek duymak.

Birisi bana dokunsa, isteksizlik yanıt verecek sanki. Tepeden tırnağa, somut bir isteksizlik. Az sonra buralı arkadaşlarla buluşacağız oysa. Onlara belki belli etmemeliyim isteksiz olduğumu. Onlara anlatabilmeliyim, isteksizliğin onlarla ilgili olmadığını.

Şimdiye değin kimbilir kaç kez yaşadım. Şimdiden sonra kimbilir daha kaç kez yaşayacağım. Bir perde kalkacak, birden ışık dolacak içeriye. Bir kapı aralanacak, dışarının gürültüsüyle burun buruna geleceğim. Bir kağıt, bir kalem, yazının alevi parmaklarımı tutuşturacak. Seslenmek için birini arayacağım. Bulamazsam telefona sarılacağım, bulamazsam kendimi sokağa atacağım. Bir anının izini sürüp, bir gözlemin ışığını parlatıp, bir izlenimin gölgesini kaldırıp yeniden bakacağım kendime, yaşama, dünyaya. İyi ki bütün bunlar olmuş diyeceğim.

Gezinin arkayapısı

16 Ekim 2000 (Londra) / Burada başlayan bir gün İstanbul'a ulaşacak akşama. Bir gezi daha bitiyor ve bana ancak gezinin kısa bir değerlendirmesini yapmak kalıyor.

Burada bulunduğumuz günlerin arkayapısı Sırbistan'da Miloşeviç'in yenilgiyi kabul etmesine, İsrail'de Filistin-İsrail çatışmalarına açılıyordu. İngiltere içinse gündemde uzun bir hapis çezasını çekip dışarıya çıkan mafya kodamanlarından Cray'in ölümü ve cenaze töreni, ülkenin bir ucunu batıran aşırı yağışlar ve sel vardı.

İçte ve dışta güncel yaşamı dokuyan bu olaylar ilk günlerde bize ancak bir uğultu olarak yansıyordu. Daha çok bu gezilerde her zaman yaptığımız şeyleri arayarak, aynı zamanda onlardan sıyrılmaya çalışarak zamanımızı geçiriyorduk.

Alışkanlıkları bozmak bir yere değin olanaklıydı. Çünkü aynı çevrelerde, aynı kişilerle bir aradaydık. Hızlanıp yavaşlayan bir akış içinde, kimi zaman sıkıntı duyuracak boşluklar bile oldu. Zorla çiğnenen, ağızda büyüyen lokmalar gibi bir türlü yutamadığım yavanlıklar. Heyecansızlığın ucunu aralayan kimi ışıltıları yakalamaya çalışıp her gezide aradığınız yeni açılımları da gerçekleştirdik bu arada. Kenwood'a ve Darwin'in evine yaptığımız kısa geziler, bize alışkanlıkların dışına çıkma fırsatı verdi.

Ama yolculuğumuzun asıl eksen değişikliği güneyden kuzeye geçmekle yaşandı. Kırsal güney, insanı kendisiyle daha çok baş başa bırakırken, cıvıltılı kuzey günlük uğultunun doğrudan içine sokuyor çünkü. Ken-

diniz o karmaşaya dalmasanız bile üstünüze sıçrayan serpintileriyle ıslanıyorsunuz boyuna. Çarpan bir yüreğin yakınında bulunur gibi.

Kuzeyde, kendi yaşımızın aradığı az devinimli, durmuş oturmuş bir aile ortamındayız. Ama buna tümüyle teslim olmamayı başaracak kadar da devinim olanağının kıyısında bulunduğumuzu, kabuğumuzdan çıkıp duyargalarımızı değdireceğimizi, sonra da geri çekeceğimizi biliyoruz.

Kısa gezilerle yakaladığımız alışkanlık dışına çıkma fırsatı, asıl gördüğümüz sergi ve filmlerle pekişmiş oldu. Hele bunların arka arkaya gelmesi tam anlamıyla bir şanstı. Alışkanlığın önemli bir boyutu olan, buralı yurttaşlarımızla, onların daha önce tanıştığım bir kesimiyle bu kez bir araya gelişimizde bu şansı kullandım. Söyleşi genelinde de, özelinde de bundan yararlanarak yinelemelere düşmedim. Kestirebildiğim gibi Vedat Türkali'nin Güven romanı yüzünden karşıma dikilecek sorulara karşın. Beni en çok korkutan yavanlık duygusu, söyleşilerde bu kez de dilime dolanmadı, dinleyicileri ateşlemekten alıkoymadı. (Day-Mer'de yaptığım söyleşi üzerine, dün gece aldığım izlenim bu doğrultudaydı.)

Gezinin Türkiye'yle ilgili arkayapısında kitaplarımın basılması duruyordu. Yolculuğa çıkmadan önce yoğun bir koşuşturma yaşamış, son saniyeye kadar onların basıma girecek hale gelmesine çalışmıştım. Gezi alışkanlıklarını bozmaya yarayan bir şey de, telefonla basımevini aramam, kitaplarla ilgili haber almam oldu. Her şeyin yolunda gitmesi, gezi boyunca da, dönüş için de bana rahatlama ve yeni kitap tasarılarına hazırlık yapma olanağı sağladı. Şu an, sıkıntılardan, zaman zaman yoklayan bitkinliklerden ve yavanlık duygusundan uzağım. Dönüşe ve kaldığı yerden yaşam kargaşasına atılmaya hazır olduğumu duyumsuyorum. Gezi demek, zaten bu duyguyu yakalamaksa, gezinin amacına ulaştığını söyleyebilirim.

Öne çıkan iki şey

7 Aralık 2000 / Yoğunlukla yaşadığım iki şey öne çıkıyor. Biri, Asım Bezirci'nin *Dünden Bugüne Türk Şiiri* seçkisiyle ilgili çalışmalar. Öteki, okullarda yaptığım söyleşi ve imza günleri. Araya, son kitaplarımla ilgili birtakım gelişmeler de serpiliyor zaman zaman.

Seçki çalışmaları gerçekten zorlu. Üç aşama düşünüyorum. Birincisi, eldeki baskıyı yanlışlardan arındırmak. İkincisi, ilk baskıdan sonraki gelişmeleri yansıtmak. Üçüncüsü, seçkiyi kaldığı yerden günümüze taşıyacak ekleri yapmak. Bu arada, Asım'ın yaptığı seçime, bölümlemeye bağlı kalarak, boşlukları (örneğin yaşamöyküleri, dönem değerlendirmeleri vb) doldurmak.

Önümde bulunan 10 aylık süreye güveniyorum; ama bir yandan da korkuyorum. Kendimi kaptırırsam, tasarıları ertelemek zorunda kalacağım çünkü. *Baba ile Oğul* kitabını oluşturacak öyküleri, *Başkasının Gözyaşıyla Ağlamak* romanını, (çocuklar için) bitkileri odak alan öyküleri ve anıların hiç değilse bir iki cildini yazmak isterdim. *Sanatçılarla Yazışmalar*'ın ikinci cildini hazırlamayı da.

Okullara yaptığım söyleşi gezileri sürüyor. Önümüzdeki aylarda da sürecek. Ta yaza, okulların tatile girişine kadar. Onlardan aldığım tat, giderek artıyor. Örneğin kimi okullarda yaşadığım saatler keyif ve coşku verici. Yazdıklarımı değerlendiren nitelikli öğretmenler ve onların yönlendirdiği öğrenciler bana güç katıyor. Yorgunluğumu unutturacak sözler duyuyorum. Adlarını belleğime kazıdığım Okşan, Nihal, Filiz öğretmenler. Onlardan duyduğum sözler: "Öykülerinizin dili şiir gibi akıyor" / "İçinizdeki çocuğu öldürmemişsiniz" / "Çocuklara sevgiyle yaklaşıyorsunuz". Çocuklardan gelen "Yazdıklarınızı çok beğeniyoruz" / "sizi seviyoruz" sözleri. Okul duvarlarında karşıma çıkan bir kitabımı toplu okuma ve değerlendirme sergisi.

Dün Çorlu'daydım. Gürsoylar Koleji'nde buna yenileri eklendi. Okul Müdürü Cemal Bitlis'i, Sınıf Öğretmeni İlkay'ı tanımak gibi. Araya serpiştirilen tanıtımla ilgili gelişmeler de sevindirici. Daha önce ulaşamadığım *Virgül* dergisi, *Yeni Binyıl* gazetesi için söyleşiler yapıldı üst üste. Bunlara dün Çorlu'da Tohum Kitabevi'nde, Ocak ayında ise Nâzım Kültürevi'nde okurla buluşmalar ekleniyor.

Kalın ve boğucu bir örtü altında, durumun o kadar da öldürücü olmadığını duyuran birtakım hava kabarcıkları. Dün Çorlu'da bu duyguyu yaşadım. Genç bir karı koca (Şükran'la Ayhan) İstanbul'dan kopup oralara git-

mişler. Küçük ama tertemiz ve aydınlık bir kitabevi açmışlar. Kapılarını açıp beklemekle yetinecek değiller ya, toprağı havalandırıp Ekim'e hazırlar gibi, tohumları serpecek ortamı da kendi elleriyle yaratmaya çalışıyorlar. Bir yıllık bir geçmişleri olduğu halde, bunu büyük ölçüde sağlamışlar. Yazarları, sanatçıları oraya taşıyıp kent halkıyla tanıştırıcı etkinlikler düzenlemişler. Kentin duyarlı insanlarını bir araya getirmeyi başarmışlar.

Onları yalnız bırakmayanlar arasında Kolej Müdürü Cemal Bitlis gibi, emekli öğretmen Hüseyin Seçmen gibi, herkesin tanıması gereken seçkin aydınlar var. Biri, düşünceyi yaşama geçirme yolunda ele avuca sığmaz bir devinimlilik odağı. Öteki, yıllarını derinden sürdürdüğü bir çalışmaya ve birikime vermiş sessiz bir anıt. Sabırla kozasını ören ve gün ışığına çıktığı zaman herkesi aydınlatacak bir yazı ve düşünce emekçisi. (Roman üzerine yıllardır hazırladığı bir çalışmayla özdeş.) Yayın dünyasındaki tekelleşmeyi gündeme getiren, onu aşacak böylesi çalışmaların hiç de az olmadığı kanısındayım.

İçinde bulunduğumuz durumun bir yazgı olmadığını duyuran belirtiler sanki her geçen gün artıyor. Bir yanda, üniversite ve kültürevlerinde ortaya çıkan araştırıcı bir gençlik ilgisi, bir yanda yapıları değerlendirme yolunda umut verici adımlar, bir yanda her türlü olumsuzluğa karşın dirençli ve sabırlı çalışmalar. İlköğretim çağındaki çocuklardan, öğretmenlerden gençlere, kadınlara uzanan, belki gerektiği kadar düzenli olamayan bir yürüyüş zinciri. Halkaları zaman zaman gevşeyen, kopan ama bir biçimde süren, sürdürülen.

Sırtlan yüzü

23 Aralık 2000 / Bir yüz düşünün, her yanı doldurmuş olsun. Gözlerinizi ne yana çevirirseniz onunla karşılaşıyorsunuz. Hatta gözkapaklarınızı kapattığınız zaman bile. Nasıl bir yüz? Bir sırtlan yüzü!

Günlerdir bu durumdayız. Her yanda onunla karşılaşıyoruz: Ancak bilim-kurgu filmlerinde rastlanabilir böylesi sahnelere. Ama gerçek. Kocaman ve soluk alacak en ufak bir boşluk bırakmadan dolduruyor görünüm alanını. Kocaman ve işitecek en ufak bir ses bırakmadan dolduruyor kulaklara yönelen her şeyi.

Soluk almak acı veriyor o yüzden. Bakmak ve duymak da öyle. Acıdan başka bir şeye yer bırakmıyor. Ama daha acısı; onun görülmemesi, görülmek istenmemesi, çıkardığı sesin, yaydığı kokunun, ağız şapırtısının örtülmeye çalışılması, doğallığa büründürülmesi.

Tek avutucu yanı ise; böyle günlerin aynı zamanda yeniden görmeyi, yerli yerine oturtulmayı, aymazlığın sona ermesini sağlayacak olanağı, fırsatı taşıması. Olağanı görüp tanımak için olağandışının hazırladığı bu fırsattan ne ölçüde yararlanacağız? Herkesi kendi sınırları dışına çıkaran, ortak bir paydada buluşturan bu olağandışı anda, hep birlikte bakabilecek miyiz aynı noktaya? Herkes kendi sınırları içine yeniden çekilmeden önce? Kulaklarımız yalnız o sesi duyarken, burunumuz yalnız o kokuyu alırken? Birine çektirilen acı hepimizin derisinde dolaşırken? Suskunluğun açtığı kuyu hepimizin başını döndürürken?

Birlikte yaşanan böylesi anların sürekli olmasını önleyen, üstüne basılmış bir damarda kanın alttan alta zorlaması: yürümek, beslenmek, çalışmak, ilişkiler ağında yerini almak, olağandışını kemiren bir sürü edim.

Kendinden söz etmek, küçük bir avuntu, insanca bir mutluluk, bunlar acı veriyor şu anda. Yitirdiğimiz bir insanın ardından dolu dolu yaşadığımız o an, şu anda ortak paydamız. Ne yaparsak onlar için yaptığımızı, ne düşünürsek, ne duyarsak onlar adına söylediğimizi yaşıyoruz, bir süre daha yaşayacağız. Ama sonra? Damarın üstüne basılan parmak kalktıktan sonra?

Yıllar içinde kimbilir kaç kez bu fırsat çıktı önümüze. Neyin ne olduğunu, kimin kim olduğunu tanıma fırsatı. Onları tanıyanların, bıkıp usanmadan tanıtmaya çalışanların sesleri kimbilir kaç kez böyle kulaklara değil, gözlere de yansıyacak yaygınlığa ulaştı. "Söylemişlerdi, demek istedikleri buymuş!" yaygınlığına. Duymakla değil, yaşamakla bir şeylerin bilinir olması yaygınlığına.

Göz önünde olan bir yüz. Her gün çeşitli vesilelerle gördüğümüz. Kanıksatılan bir yüz. Doğallaştırılan. Yüzgöz olduğumuz bir yüz. Şimdi o yüzü değil, onun içyüzünü görme fırsatı elimize geçti.

Bakışlarımızı ne yana döndürürsek döndürelim onu göreceğiz daha bir süre. Verdiği acıya anlamsız gözlerle bakan, üzerine sıçramış kanlara alabildiğine duyarsız, ağzı arada bir şapırdayan o tiksindirici yüzü, o sırtlan yüzünü!

Anılar: Bir keşif gezisi

28 Aralık 2000 / Çalışma odasında, pencerenin önünde oturuyorum. Birazdan kızımla torunum gelecek bayramlaşmak için. Karım onları almaya gitmeden, bir süre kendi çocukluğumuzu konuştuk. Çocukluktan anımsadığımız kimi sahneleri.

Anılarımı yazmaya çocukluktan başlayacağımı söyledim karıma. Yöntem önceden belli. Çeşitli sahneler belirleyeceğim. Onları, o sahnelerdeki görüntüyü betimleyeceğim önce. Sonra da görüntünün içinde bulunanlar devinmeye başlayacak. İleriye, geriye doğru. Akla gelebilen, gelemeyen ne kadar yön varsa. Çağrışımlar birbirini doğurdukça.

Umudum bu yazış sırasında kendimi, kendi geçmişimi keşfetmek. Tek heyecan veren de bu. Anımsamak değil, keşfetmek. Ne yaptığımı, yaşadığım şeyleri zaten biliyorum. Önemli olan, onları ele aldığım zaman beni nerelere götüreceği.

Yazmak, bu bakımdan bir işleme koyma olayı. Yaşantılar, yazılmadan önce ham. Yazmaya başladığınız zaman onları işliyorsunuz. Ortaya ne çıkacağını önceden bilmiyorsunuz.

Yaşadıklarınızı yazmaya başladığınız, yani işlediğiniz zaman, altta yatan neden / sonuç ilişkilerini keşfetme olanağını yakalıyorsunuz. "O sözü söylediğim zaman bu anlama geleceğini bilmiyordum." diyorsunuz örneğin. Bir davranışınızı, daha önce söylediğiniz ya da duyduğunuz bir söze bağlıyorsunuz birden. Hırçınlık etmişseniz, neyin o hırçınlığı hazırladığı ortaya çıkıveriyor.

Bunu sağlayan nedir? Aradan geçen süre mi? Yaşanıp bitmiş olan, yeni görünümler kazanır mı zamanla? Yaşadığınızda da o görünümü vardı belki; ama siz onu görecek durumda değildiniz, o donanımınız, birikiminiz yoktu!

Pencerenin önünde oturuyor ve bekliyorum. Gelecek olanlar yalnız kızımla torunum mu? Onlarla gelecek olan biraz da ben değil miyim? Onlardaki ben, onlarla yaşayan ben, benim hiçbir zaman ne olduğunu bilemeyeceğim ben? Ancak onlar anlatırsa ya da yazarsa ortaya çıkabilir. Ancak o zaman tanıyabilirim, kendime katabilirim onu.

Ne kadar ilişkim varsa, ilişkide olduğum insan varsa, o kadar da 'anlatılacak kişi' olduğumu biliyorum. Benim anlattığım, yazdığım bunların hiçbiri olmayacak. Ben yalnız kendimle ilgili bildiklerimi, belki biraz da duyduklarımı yazabilirim. Onlardaki görüntüme ulaşamadan.

Bu noktada yaşamöyküsü yazarları aklıma geliyor. Onlar bunu başarabiliyorlar mı? Batıda bu işin uzmanı olanlar belki başarıyordur. Hani yıllarını verip de dipten doruğa araştıranlar. Tanıklara, belgelere dayananlar. İngiltere'de tür olarak bunca zengin olması, bu uzmanlığı akla getiriyor ister istemez.

Yaşamım başkalarını ne ölçüde ilgilendirir? Yazılmaya değer mi? Yanıtı ben veremem. Beni ilgilendiren şu aşamada anılar. Önemli olsa da olmasa da yitip gitmesini istemediğim anılar.

Anılarda kalanı yakalamaya çalışmak, o keşif gezisi beni heyecanlandırıyor. Onun izini sürerken dış halkalara da ulaşabilir, bir dönemi kavrayabilir miyim? Bir toplumsal, sanatsal dönemi?

Uğultunun içindeki şiir

29 Aralık 2000 / Nicedir böyle bir şey olmamıştı: Sabaha karşı uyandığımda bir şiir yazıyordum. Hemen kalktım, düşümde yazdığım şiiri kağıda geçirmeye başladım. Yakaladığım sözcükler, dizeler vardı; ama asıl şiir bir uğultu halindeydi. Boşlukta tuttuğu yeri, daha çok, ses olarak duyuyordum. O sesin içinde koşuşan sözcükler, ben yakaladığım zaman sanki sözcük olmaktan çıkıyordu. Yakaladım dediğim anda yitiriyordum o yüzden.

O uğultuydu önemsenmesi gereken. O uğultu; sıradan sözcükleri herkesin olmaktan çıkaracak, benim yapacaktı. Bir yılı aşkın bir süre, sözcük-

ler benden uzaklaşmış, herkese aynı uzaklıktaki gündelik yerlerine çekilmişlerdi. Şiir yazmaya yeniden başlamam için, onların dönüşünü beklemeliydim. Yeniden benim oluşunu.

O uğultunun ardına düşmeliyim. Şiir orada. O uğultunun içinde. O uğultu dağılıp gitmeden sözcüklere dönüştürmeliyim. Bir çeşit yaratma işlemi. Sözcükleri tek tek deneyerek şiiri yakalamaya çalışmalıyım. (Daha önce her çalışmamda yaptığım gibi.) Yarayanları alıp yaramayanları atarak yapmalıyım bunu.

Uğultunun içindeki şiir, bu denemenin sonucunda ortaya çıkacak. Elimde kalan sözcüklerle kuracağım bir yapı oluştuğunda. Sözcükler yeniden inanmamı sağladığında. Sözcüklerin bir anlatım gücü olduğuna, içlerinde bir sesi taşıyabileceklerine, kendi sesleri dışında bir başka sesi barındırabileceklerine inandığımda. "Niye daha önce değil de şimdi?" sorusuna ancak o vakit yanıt verebilirim çünkü.

Olay kaç yıl önce oldu. Ama olduğu yerde durmuyor. Yıllarla birlikte ilerliyor. Ucu gittikçe kararan, silikleşen, örtülen bir yere doğru da olabilir bu yolculuk. Geçtiği yollarda iz bırakmadan da sürüp gidebilir. Tıpkı bir sesi yutan sessizlik gibi. Yeni anlamlar kazanmadığı için ufalanıp dağılan bir söz gibi.

Şiir buna direnmeli işte. Bu yolculuğu da akıtmalı içinden. Karardıkça, paslandıkça ovmalı, yeniden parlatmalı. Silindikçe yeniden kazımalı belleklere. Örtüldükçe, açmalı, açığa çıkarmalı yeniden. Kabuk bağlamasına izin vermemeli olayla yaralanan derinin. Baktıkça, anımsadıkça, dokundukça havanın bile acıtacağı kadar duyarlı kılmalı onu.

Olay, o olayın içinde kalanları yıllardır uzaklaştırıyor bizden, hatta kendilerinden. Olay, o olayı yaşamışları her yıl biraz daha çoğaltıyor. Olay, o olayı hiç duymamış, bilmemiş olanları da biriktiriyor durmadan. Şiir, izin vermemeli buna.

Şiir bunu yapabilir mi? Yapabilirse şiir olur.

Bu sabah uykudan kaldıran uğultu, ilk ürününe doğru hazırladı beni. Öğleye kadar yaptığım çalışmadan şöyle bir sunu çıktı:

"Dilini düğümleyen sessizlikti bunca yıl
söyleyecek olduğun sözü çünkü
damarlarında taşımalıydın ey ozan
ve daha sen uyanmadan sona ermeliydi gece
ilk dize daha eline kalemi almadan
kaldırmalıydı uykudan seni

Ancak o zaman bakabilirdin yüzüne
bir yangından payına düşen o derisi
isle kararmış, o benzi küle kesmiş sabahın,
her ağız sussa bile ancak o zaman
göze alabilirdin konuşmayı, belli belirsiz
bir ürperti kalsa bile alevlerden geriye

Çözüldü işte düğüm, söz artık hazır dile gelmeye"

Mektuplar: Geçmişe duygusal yolculuk

30 Aralık 2000 / İki gündür mektupların ormanına daldım. Sanatçılarla Yazışmalar'ın ikinci cildi için onları seçmeli ve sıraya sokmalıyım. Bir kez daha anlıyorum bunun ne denli zor olduğunu. Üzerinden yıllar geçmiş birtakım kağıtları sıralamaya benzemiyor. Her satırı, her sözcüğü, her ayrıntısı bir çağrışım kaynağı çünkü. O yüzden, seçmeye çalışırken dalıp gidiyorum. Her birinde bir insan soluk alıp veriyor. Bir insanla ilişki, bir dönemle, bir yaşamla.

Sorup duruyorum: Okuyanlar da duyacak mı aynı şeyi? Önemsiz görünen bir sözün, bir ayrıntının bile izini sürecek, o insanlara, o ilişkilere ulaşacak mı?

Eskiden olsaydı, öyle bir okurun olduğunu şimdikinden daha çok düşünürdüm. Ona yazdığımızı, ona ulaşsın diye yayınladığımızı. Şimdi bu olasılığı iyice azalmış görüyorum.

1950'leri, 60'ları, 70'leri düşünecek, araştıracak, öğrenmek isteyecek birileri çıkar mı? O dönemleri, o günlerde çıkarılan dergileri, o dergilerin mutfağında olup bitenleri merak eder mi? O günleri yaşayanların, o günlerde yaşamı oluşturan ayrıntıların ardına düşer mi?

Bu soruları kafamdan uzaklaştırarak işimi sürdürmeliyim. Eldekini yarına bırakmak, başkalarına aktarmak; kendine saklamaktan daha iyi. Özür aramadan, özürlerin arkasına saklanmadan. Zaten kaynayıp gidiyorsa, bir şeyler örtü altında kalıyorsa, bunu kabullenip bu vurdumduymazlığa hizmet etmek olmaz mı yoksa?

Dün akşam, günümü mektuplarla geçirdikten sonra, geçmişe yaptığım duygusal bir yolculuktan dönmüş, hırpalanmış gibi duyumsadım kendimi. Birçok güzelim ayrıntıyı unutmuş olduğumu gördüm, o günleri zamanın iyice sislendirdiğini. Bu da hem hüzünlendirdi, hem de bir iç ezikliğine sürükledi.

Bugün biraz daha dayanıklıyım. Onlarla düşüp kalkmak, anıları kaleme almak için de iyi bir fırsat olacak diye düşündüm. Özellikle unuttuğum ayrıntılar olduğunu gördükten sonra. Günlükle birlikte mektuplar sık sık el verecek. Geriye doğru tırmanışı gerçekleştirmem için.

Mektupları okumak, anıları daha da geciktirmemem gerektiğini bir kez daha anımsattı.

2 0 0 1

Anma geleneği

11 Ocak 2001 / Az önce Onat'ın (Kutlar) gömütü başındaydık. Kardeşleri, yakınları, arkadaşları ve birkaç gazeteden gelen haberciler. Önceki yıllara göre sayıları azalmış olarak.

Gömüt başında anmaların da bir geleneği var. Ama onlar daha çok siyasal görüşlerini benimsediği (sahip çıktığı) kimseler için. Sesyükselticilerle, marş söyleyerek, yürüyüş kolunda gelmeler, saygı duruşuna çağırmalar, yumruk havada durup slogan atmalar, ateşli konuşmalar ve verilen sözler, sonra da aynı biçimde dağılış.

Onat'ınki bu geleneğin dışında olduğundan herkes sessiz, her şey çekingen. Belki bir tek hava, Onat'ın istediği gibi, kış ortasında güneşli.

Başlangıç olsun umuduyla

2 Şubat 2001 / Neredeyse bir ay geçmiş, son satırları yazalı. Neden yarım bıraktığımı da anımsayamıyorum, neleri yazacağımı da. Gömüt başında Onat'ın bir şiirini okumuştum: "Kitâbe." Seçtiğim, konuşma arasına serpiştirdiğim kimi dizeler de vardı. Onları sıcağı sıcağına yazmaktı önemli olan. Aradan bunca gün geçtikten sonra yazmak, şimdi içime sinmiyor.

Demek ki yeni yıla iyi bir başlangıç yapamadım. Dönüp baktığımda, son bir ay bana dağınıklıktan başka bir görüntü vermiyor. Oysa kimi sabahlar, düşümde yazdığım dizelerle, kotardığım tasarılarla uyanmıştım. O kadar ki, uyanır uyanmaz unutmayayım diye kağıda kaleme sarılmıştım. Ama bir türlü onların izini süremedim. Hep araya ıvır zıvır şeylerin girmesine engel olamadım. Şimdi elimde hiçbir somut kazanım yok o yüzden. Şöyle bir yoklayıp geçmiş bir esintiden arkaya yalnızca serin bir boşluk kalıyor yazık ki.

Bu satırları bile gönülsüz yazıyorum. Salt bir başlangıç olsun umuduyla.

Öğrencilerle buluşma

28 Mart 2001 / Bugün yeniden öğrencilerle buluştum. Okulda söyleşi yapmak ve kitap imzalamak hoşuma gitti. Özlemişim.

Geçen yılın son iki ayında çok sık buluşmuştum öğrencilerle. Çok güzel anılar edinmiştim. Anmak her zaman sevinç vermişti bana. Aynı yoğunlukta yeni yılda da sürmedi ne yazık ki. Yine de şu son üç ay boyunca birkaç okula gittim. Bugünkü, onlardan biriydi. Yarın sabah yine gideceğim.

İki gün üst üste nasıl olur bilmiyorum. Yoğun bir izlence öncesi olması ilginç. Üç gün sonra yurt dışına gidiyorum. İsviçre'de iki haftasonu iki etkinlik var. Alıştıklarıma pek benzemiyor. Tek başına söyleşi yapıp şiir okuyacağım. Üstelik ilk kez gittiğim bir ülkede ve tanışmadığım insanların düzenlediği gecelerde. Yanımda eşimin olması tek avuntum. Doğrusu, bilinmezlerle yüz yüze olmak kaygılandırıyor biraz.

Gezilerden bir ayraç

Geziden döndükten bir gün sonra, Salihli Şiir İkindileri'ne doğru yola çıkacağım. Hep duyduğum bir etkinlikti; ama ilk kez katılıyorum ona da. İkisi üst üste 20 günlük bir ayrılık demek İstanbul'dan. Bir kanadı Orta Avrupa'da bir kanadı Ege'de, 20 günümü içine alan bir ayraç gibi. Neler bekliyor beni, neler göreceğim, kimlerle bir arada olup neler öğreneceğim acaba? Bilmediğim nelerle karşılaşacağım?

Başkaları duyduğu zaman imrenerek bakıyor yüzüme. Gerçekten imrenilecek bir yanı var mı? Karım için İsviçre, çok daha anlamlı ve belirgin. İlk kez yurt dışına çıktığı zaman İsviçre'ye gitmiş çünkü. Kırkyedi yıl kadar önce, daha öğrenciyken. Bir daha da yolu oraya düşmemiş. Her zaman sevgiyle andığı, gözleri ışıyarak anlattığı anıların ülkesine yıllar sonra yeniden gidiyor. Çocukluğunun izini sürmek, anıların toprağına ayak basmak üzere. Ben, daha önce yaptığım gibi, bu buluşmanın tanığı olacağım. Fotoğraflarla belgeleyeceğim. Belki de kendime, bundan yararlanıp yeni bir görüntü içinde bakacağım.

Yazma umudunu hâlâ sürdürdüğüm *Doğum Yeri İstanbul* kitabı için de bir başka kapı aralamaya aday bu gezi. Bristol ve Londra'dan sonra, İsviçre'deki çeşitli yöreler girmiş olacak kitabın sayfaları arasına. Bir albüm-kitap sayarsak onu, albümün sayfaları yeni görüntülere kucak açacak. Tasa-

rıya bir başka ad olarak anı-roman da diyebilirim. O zaman da romanın anı kesitlerinden biriyle yüz yüze geleceğim.

Yol kıyısında kuş sesleri

2 Nisan 2001 (Clarens) / Vakit akşamüstü. Cenevre Gölü'nün kıyısında, bir sırada oturuyorum. Üzerimde üç günlük bir yorgunluk. Kıyı boyunca ağır ağır yürürken ben çöküp kaldım. Karım Montreux'ye doğru tek başına yürüyüşünü sürdürüyor. Dönerken beni de alıp kaldığımız otele götürecek.

Dizimin üstünde bu satırları yazıyorum. Başımı kaldırınca gölde yüzen ördekleri ve karşı kıyıdan başlayıp karlı tepelere doğru yükselen yamaçları görüyorum. Solumda ise Montreux'nün ünlü otelinin de yer aldığı kıyı şeridi uzanıyor. Dağlardan aşağıya sanki yuvarlanıp inmiş evler, kıyıyla karşılaşınca duraklayıp kalmış.

Almanca çok gerilerde kaldı. Bizi sabahleyin Zürih'ten alıp buralara getiren arkadaşlar arabalarıyla dönerken Almancayı da götürdüler. İkimizi Fransızcayla baş başa bıraktılar. Oturduğum yol kıyısında kuş seslerinden başka bir şey yok. Onların kimisi, tanıdığım bir dilde ötüyor, kimisi de kulak verdikçe tanıdık gelen ezgilerle. Fransızca, arada bir önümden koşar adım geçiyor. Koşu ayakkabılarını, bisikletleri ya da kaykayları kullanarak.

Yol kıyısında bir sıraya oturmuş, dizinin üstünde bir şeyler yazan bir adamı İsviçre'nin bu kesimindeki insanlar da merak ediyorlar. Hani merak göstermek, bir insana dikkatlice bakmak ayıptı? Burası, yazı yazmanın az rastlandığı bir ülke de değil üstelik.

Üst üste bir yığın görüntü

3 Nisan 2001 (Clarens) / Tükenmişliği geride bırakan, canlanıp yeniden çıktığım bir sabah. Göl görünümünün eşlik ettiği bir kahvaltıdan sonra, kıyı boyunca Montreux'ye doğru bir gezinti. Dün varamadığım tadı bugün keşfederek, dün göremediğim ayrıntıları bugün içime sindirerek, dolu dolu bir sabah gezintisi. Ana caddeye, gösterilmek istenen otel ve alışve-

riş cümbüşüne aldırmadan, bugünümüzü oluşturduğunu bile bile, yaşamımızdan kimi kesitleri ana ana... Göl kıyısında çiçek ve ağaçlardan bir ayraç açmışlar sanki. Yalnız esip gelen kokulardan değil, renk ve özellikleriyle çeşitli bitkileri bir arada görmekten de insanın başı dönüyor. Her adımda yeni birinin karşısında durmak istiyorsunuz. Böylece nasıl yürüdüğünüzü, zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorsunuz.

Çiçeklerin ve ağaçların açtığı bu büyük ayracın yanında, daha küçük başka ayraçlar da açılmış. Kıyı boyunca rıhtıma verilen değişik adlar örneğin. J. J. Rousseau vb gibi. Birinden ötekine geçe geçe ünlü adlar size eşlik ediyor.

Üçüncü kuşağı ise yontular oluşturuyor. Dünyanın değişik ülkelerinden sanatçılar, yontularıyla çıkıyor önünüze. Ya da adına rastlıyorsunuz değişik sanatçıların. Onurlarına dikilmiş anıtlarda. Örneğin tunçtan bir Miles Davis başı. Üstüne kondurulduğu sütun, yukarıdan aşağıya yarılmış. İçine gerçek bir trompet yerleştirilmiş. Belki de konserlerinde elinden düşürmediği kendi çalgısı.

İç içe kıyı şeridine açılmış bu ayraçlara bir de bizim yanımızda getirdiğimiz ayraçlar eklendi durdu gezinti boyunca. Karım İngiltere'deki son işyerinden söz açtı örneğin. Nasıl bir çağrışımla kimbilir, dıştan bakılınca anlaşılmayan ama iç yüzü tam bir cadı kazanını andıran ilişkilerden bir demet sundu. Ben de kendimce bir yorum getirdim bu duruma: İnsanlar arasındaki 'birlikte üretme', 'birlikte kullanma' bağının kopması. 'Ortaklaşa yaşam'ın, yerini 'aşırı bireyselleşme'ye bırakması. Kapitalist dünyanın, insanı tek kişilik kalelere kapatması. (Buradan yola çıkarak, herkesin birbirini tehlike olarak gördüğünü düşündüm. Aynı zamanda herkesin birbirini kuşattığını. Kale kapıları açılıyor, tehlike olarak görülenlere saldırılıyor, sonra yeniden kapılar kapanıp içeriye sığınılıyor. Yoğun bir güvensizlik, yoğun 'benden başka hiçbir şey yok' açgözlülüğü, bir iç huzursuzluk, sürekli 'tehlike altında yaşama' takıntısı.)

Yanımızda getirdiklerimiz arasında, dün sabah yola çıkışımız ve buraya gelişimiz en yakını. Önceki gün ve Zürih'te yapılan etkinlik, onun bir dış halkası. Bir de 31 Mart günü var, sabah İstanbul'dan uçmakla başlı-

yor, Zürih'e ve yeni tanıdığımız insanlara ulaşıyor. Birbiri üstüne yığılmış bir sürü görüntü. Aralarından kimini tutup çıkarmak, bir daha göz önüne getirmek üzere.

Özlemine arkadaşlık, düşlerine ortaklık

6 Nisan 2001 (Wilderswil) / Her şey akıp gidiyor. Geride ayraçlar bırakarak. Biri kapanmadan biri açılıyor ve ben hiçbirinden vazgeçemediğim için kalemi bir türlü elime alamıyorum.

Şimdi gece ve otel odasında yazıyorum bu satırları. Zürih'te etkinlik yapıldı ayın 1'inde. Şiirlerimden çok sayıda örnek okuyarak, 1950-2000 arasındaki zaman dilimine yayılan bir yürüyüşü içeren konuşmamı yaptım. Soruları yanıtladım ve kitaplarımı imzaladım. İçinde yalnız başına yer aldığım ayraç böylece açılıp kapandı. (Aslında kapatmadan önce, üzerinde durmam gereken birçok şey var; ama sonraya bırakmalıyım şimdi.)

Etkinlikten sonra, gezimizin ikinci halkasına sıra geldi. İsviçre içinde ikinci bir yolculuğa çıktık. Clarens'a doğru. Aslında Clarens'a değil, 47 yıl önceye doğru. Karın 11 yaşında gelmişti ilk kez buraya. Arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle, bir okul dinlencesi sırasında. Bir daha da yolu düşmemişti. Ama hep anımsamış, o günleri anmıştı.

Anlatılanlar, onun belleğindekini değilse bile, sözlerinin çağrışımıyla kimi görüntüleri taşımıştı bana da. Özlemine arkadaşlık, düşlerine ortaklık etmeye başlamıştım zamanla.

Şimdi düşlerin gerçekleşmesi için yola çıkıyorduk. İlk durağımız olan Clarens'a uzun bir yolculuktan sonra vardık. Yeni kurulan bir dostluk, bizim yalnız başına yola çıkmamıza izin vermedi. Fethiye ve İsmail, bizi arabalarıyla getirdiler. Yeni yerler tanıya tanıya, söyleşiler aracılığıyla değişik konulara gire çıka, uzun bir 'yol filmi' tadında. (Son durakladığımız Vevey'de, kıyıda dolaşırken iki tanıdıkla karşılaştık: Çağdaş Romen şiirinin kurucusu Mihai Eminescu ve Şarlo. Birincisine rastlamak ne denli şaşırtıcı ise, ötekinin bu kentle ilişkisini anımsamamak o denli bağışlanmaz.)

Dostlarımız bizi otelimize teslim edip baş başa bırakınca, karımın 47 yıl önce kaldığı oteli bulmak üzere hemen kolları sıvadık. Elimizde iki tutamak vardı: Otel tren durağının yanındaydı, adı da Hotel de la Gare'dı. Clarens çok değişmişti, daha doğrusu gelişmişti; ama tren yolu aynı yerden geçiyordu, durak da aynı yerdeydi. Durağı bulunca oteli de bulmuş olduk. Hotel de la Gare, yıllara hiç aldırmadan öylece kalmıştı. Kararmış tahtalarıyla ve eskidiğine üzülmeyen görüntüsüyle. Akar suyunun bulunduğunu, ücretinin yüksek olmadığını bildiriyordu bir yazıyla ve anlaşılan hâlâ kapısını çalan birilerine kucak açmayı sürdürüyordu.

Karım onu eliyle koymuş gibi bulmasına, zamana ayak uydurmak için değişmediğini görmesine sevinmişti. Yine de, iyi tanıdığım çekingenliğini yeniden gösterdi ve otelden içeri adım atmaya cesaret edemedi. Kimbilir, belki de belleğindeki görüntüye gölge düşürmek istememişti.

Dışarıdan fotoğraflar çektik ve yolculuğun ilk hedefine ulaşmış olduk. Benim çabam fotoğraf makinesini kullanmakla ve karımın 11 yaşındaki görüntüsünü belleğimde canlandırmaya çalışmakla sınırlı kaldı. Asıl tanıklığımı ertesi gün gerçekleştirdim. Otelden kıyı boyunca Montreux'ye doğru yürürken ve gemiyle gölde gezintiye çıktığımızda. Doğa onu heyecanlandırıyordu ve gördüğü güzellikler karşısında büyük bir sevgiyle çocuklaşıyordu. Bu çocuklaşmanın, aynı sevgiyi çocukluğunda yaşamasa, ortaya çıkmayacağını açıkça görüyordum. Bende ise, aynı konuda sonradan bir gelişme olduysa, büyük ölçüde onunla birlikte yaşadığım için oldu.

Gölü çepeçevre kuşatan, dorukları karlı dağlar. Kıyılara kadar ulaşan ve insanlardan yiyecek isteyen deniz kuşları. Ortasından Fransa sınırıyla ikiye ayrılan, karşı kıyıdaki St. Gingolph kasabası. Kasabanın tepesinde dönüp duran dağ kartalları. Gemi gezintisinden bizde kalan birkaç görüntünün ipuçları bunlardı sanki. Asıl kalanlar, geziden çok sonra ortaya çıkacaktır. Her zaman olduğu gibi.

İz sürme yolculuğunun ikinci aşaması

7 Nisan 2001 (Wilderswil) / Bir ayraç daha kapanıyor bu sabah. Birazdan gelip bizi alacaklar. Arabayla Basel'e doğru yola çıkacağız.

İz sürme yolculuğumuzun, üç gün önce buraya vardığımızda ikinci aşaması başlamıştı. Bunca yıl sonra yeniden Alpenrose Oteli'nde olmak karını heyecanlandırıyor. Her şey, belleğinde kaldığı gibi duruyor. Eski zaman eşyalarıyla dolu bekleme odaları, doldurulmuş av hayvanlarıyla süslü yemek salonu, arkada bahçeye bakan üstü cam örtülü sundurma. Artık eskicilerde ya da antikacı dükkânlarında bulunması gereken ceviz dolaplar, iskemle ve koltuk takımları. Hiçbir şey değişmemiş; değişen, otelin işletmecisi.

Kaydımızı yaparken, karın buraya 47 yıl önce gelip kaldığını söyleyince, otel işletmecisi olarak o zamandan anımsadığı iki yaşlı kadının üçüncü kuşaktan yeğeni olduğu ortaya çıktı onun da. Bunca yıl sonra iz sürmek için buralara kadar gelmemiz, işletmeci hanımda ancak yarım bir gülümsemeye, yüzünde birkaç çizginin oynamasına yol açtı.

Otele yerleştikten sonra, ikinci işimiz, çevreye yapılan gezilerin ardına düşmekti. Wilderswil, çevresi dağlarla sarılı bir köy. Aynı zamanda bir yol kavşağı. Bir yol, sizi karadan dağ köylerine ulaştırıyor. Bir başka yol, trenle doruklara çıkarıyor. Alplerin içindesiniz, üç doruk her şeye egemen olmuş durumda. En yükseği Jungfrau. "Genç Kadın" anlamına geliyor adı. Gururlu bir doruk. Yüzünü kolay kolay göstermiyor. Sislerden, bulutlardan bir peçeyle örtülü. Güneş parlıyor ya da bir esinti çıkıyor, o zaman kısa bir süre görebiliyorsunuz.

Karımın bunca yıl önce bindiği trene yeniden biniyoruz. Yüksele yüksele, döne döne tırmanıyoruz. Biz yukarı çıkıyoruz; ama dorukların yüceliğinde bir eksilme olmuyor. Grindelwald kasabası bir başka kavşak. Trenden inenler kara yoluyla kayak yapmaya ya da dağ köylerine çıkıyorlar. Biz, günümüzü orada geçiriyoruz.

Kasabanın birkaç yüzü varsa, biri bizim pek görmek istemediğimiz, zenginlere ve gezginlere yönelik. Gösterişli oteller, alışveriş yerleri, anı için satın alınacak pahalı / ucuz öteberi. Biz, daha çok, günlük yaşamla ve günlük yaşamı ele veren ayrıntılarla örülü yüzüne bakıyoruz. Yanımızda getirdiklerimizi bir park köşesinde oturup yiyoruz. Serçeler ve kimi ötücü kuşlarla paylaşarak. Küçük kilisenin yanında, bir saçak altında otururken

yoldan geçenleri seyrediyor, kasabada yaşayanları tanımaya çalışıyoruz. Sonra kimsenin bulunmadığı kiliseye giriyoruz. Renkli camlarına bakmak için. Sonra da bahçesinde dolaşıyoruz. Gömüt taşlarındaki adları okuyarak ve kaç yıl yaşadıklarını hesaplamaya çalışarak. Taşların üzerine işlenmiş çeşitli motiflerden mesleklerini, topraklarına konmuş nesnelerle dikilmiş çiçeklerden onlara yönelmiş duyguları ölçüp biçerek. (Renkli fırıldaklar daha önce de dikkatimi çekmişti ve yalnız çocuk gömütlerinde değil yetişkinler için de kendilerini döndürecek rüzgârı bekliyorlardı.) Tarihlerden özellikle kadınların 80'i aştıkları anlaşılıyordu. Çiçek ve çeşitli nesneler ise gömütleri bir ağlama yeri olmaktan çıkarıyor, kederi gözyaşından çok, ucunu kaldırdığınızda içi görünen bir yaşam sayfasını aralamakta buluyordu.

Salihli Şiir İkindileri

15 Nisan 2001 (Salihli) / Ayraçlar, biri kapanmadan öbürü açılarak, sürüp gidiyor. Tam bir hafta önce bugün Basel'deydim. Halk Akademisi Salonu'nda konuşmamı yaparken, bu bir haftayı etkileyecek sayrılığın tohumları da atılıyormuş demek ki.

Bir haftadır solunum yollarımı üşütmekten dolayı rahatsızım. Sonraki günlerde Basel'den Zürih'e dönmemiz, havaların soğuk ve yağışlı geçmesi, buna karşılık son iki günü çeşitli yerleri görerek geçirmemiz bir türlü dinlenme olanağı bırakmadı bana. Buna bir de uçak yolculuğu, İstanbul'da birbuçuk günlük koşuşturma ve bir günlük otobüs yolculuğu eklenince, doğru dürüst dinlenemeden geldik bugüne.

Şu anda Salihli Belediyesi'nin Kurşunlu Kaplıcaları'nda bir dinlenme evindeyim. Çiçekler ve kuş sesleriyle kuşatılmış dingin bir köşede. Önümüzdeki birkaç güne bütün umudumu bağlamış olarak. Dinlenebilirsem, önümüzdeki haftalara sağlıklı bir biçimde hazırlanacağım.

Söze nereden başlamalıyım? 'Nerede kalmıştık?' diye sorunca, 'yazılacak o kadar şey var ki' ile 'kalan kalsın' arasında bocalıyorum. Geride kalanları anmadan bırakırsam birçok şey güme gidecek. Günler sonra yazdığımda ise özetin özetiyle yetineceğim.

En yakınından söz edersem, dünkü etkinlikten başlamalıyım. Salihli Şiir İkindileri, yıllardır duyduğum, zaman zaman okuduğum bir etkinlikti. Bildiğim: yıllardır sürdürüldüğü, yöre halkından ilgi gördüğü, kimi ozanlarca sevgi ve övgüyle anıldığı, kurucuları ve düzenleyicileri arasında iki adın, Zafer Keskiner ile Şadan Gökovalı'nın öne çıktığı.

Belediye başkanlığı ilginç bir görev. Halkla yakından ilişkili. Halka ve çıkarlara hizmet götürmek arasında bölündüğü de söylenebilir. Çıkarlar daha çok işin siyasal yanında yer alıyor. Siyasal bir partinin içinden geliyorsunuz, partili beklentilerin kavşağında bulunuyorsunuz. Bu beklentiler de çıkar ağırlıklı. Çıkarlara hizmet, sizin oraya getiriliş nedeniniz. Ama bir de halka hizmet yanı var işinizin. O da sizin kişisel yapınızla bağıntılı olarak gerçekleşiyor.

Bu bakımdan, belediye başkanlığı aynı zamanda bir denge uzmanlığı. Görünenle görünmeyen arasında. Halka hizmet ederseniz, çıplak gözle görülüyor. Hizmet, aynı zamanda sizin kişisel yapınızı, özelliklerinizi, eğilim ve özlemlerinizi de görünür kılıyor. Buna karşılık, çıkarlara yapılan hizmet, genellikle gözlerden uzak. Aradaki dengeyi iyi kurmuş olanlar görevi uzun süre götürüyor, üst üste seçiliyor. Bir de hizmet dengesini halktan yana ağdıranlar var; onlar yalnız seçilmiyor, aynı zamanda sivriliyor. Hatta adları giderek küçük çaplı bir söylence gibi anılır duruma geliyor.

Salihli Belediye Başkanı Zafer Keskiner de bunlardan biri. Tıpkı bir zamanlar Muğla'daki Erman Şahin, Bergama'daki Sefa Taşkın, Susurluk'taki Tahsin Bozoğlu gibi. Bunların hepsi, hizmetin içine kültür ve sanatı da kattıkları için, sanat dünyamızda anılan, bilinen kişiler.

Salihli'ye hazırlanırken bütün bunlar bir kez daha canlanmıştı kafamın içinde. Duyduklarımla bildiklerim dün gözlemlere dönüştü. Şiir dinlemek için gelenler arasında her kesimden insan göze çarpıyordu. Yalnız öğrenciler, gençler değil, esnaftan ve köylüden, çeşitli mesleklerden kimseler de vardı. Bu bana, Şiir İkindileri'nin ulaştığı bir sonuç olarak göründü. 1984'ten beri (5 yıl ara verilse de) sürüyordu; yılda iki kez yapıldığına göre sayısı 25'e ulaşmıştı. Bir rastlantıyla halkın geldiği düzeye de tanık oldum. İki bölümden oluşan izlencenin ilk bölümünde yerel ve konuk ozan-

ların okumalarına olanak verilmişti. Yerel ozanların ikincisi, izleyicileri Allah adına selâmladıktan sonra, Necip Fazıl'ın "Çile" şiirini okuyacağını açıkladı. Tepki gösterilmedi önce. Sabırla dinlediler. Ama şiir çok uzundu ve uzadıkça içeriğinin kofluğu, yinelediği sesin tekdüzeliği, yaşamla bağıntısız sözlerinin anlamsızlığı ortaya çıkmaya başladı. Dinleyenler buna tepkilerini bir uyarı alkışıyla gösterdiler. Şiiri okuyan, hiç üzerine almayıp ezberini sürdürdü. Çünkü sahneye "cihat" için çıkmıştı. Dinleyenler bu kez alkışları çoğaltıp şiiri dinlenmez hale getirdiler. "Mücahit" buna da aldırmadı, "hıfzettiği" şiiri sona kadar okudu. Ancak şiir bitti de izleyenler o zaman bu "çile"den kurtulmuş oldular. Başka yerlerde benzeri bir gösteriye nasıl tepkiler olacağını düşününce, bu olgunluğu Şiir İkindileri'nin sağladığı birikime bağladım.

Aylar önce, ilk çağrıyı aldığım zaman, Şiir İkindileri'nde bir ozanın seçildiğini, etkinliğe onun şiirinin odak alındığını biliyordum. Öneriyi yapan Şadan Gökovalı, etkinliğin ikinci bölümünü benim şiirime ayıracaklarını söyledi. Toplu şiirlerimi, fotoğrafımı, elyazısı iki şiirimi, yaşamöyküm gündermem konusunda anlaştıktan sonra, şiirleri İzmir Radyosu'ndan iki spikerin seslendireceğini, benimle de sahneye çağrıldığımda kısa bir söyleşi yapılacağını ekledi. Gönderilenler, her Şiir İkindisi'nde olduğu gibi, belediyenin etkinlik vesilesiyle bastırdığı *İz* dergisinde yer alacaktı.

Araya giren İsviçre gezisinin de etkisiyle, bundan daha çoğunu öğrenme fırsatı bulamadım. Aslında istemiyordum; çünkü her şeyin bilinmesi olayın keyfini azaltıyordu. O yüzden, Gökovalı hangi şiirlerimin seslendirilmesini istediğimi sorduğunda, tümüyle kendisine bırakmayı yeğlediğimi bildirdim. Başka bir önerim olup olmayacağı sorusunu da aynı doğrultuda yanıtladım.

Diyebilirim ki, Salihli'ye ulaşana kadar, Şiir İkindileri'nde uygulanan izlenceyi de, etkinliğin sonunda verilen Diyonisos Ödülü'nü de bilmiyordum. Önce etkinliğin çağrılığı, sonra *İz* dergisi elime geçti. Çağrılıkta Salihli halkı adına Belediye Başkanı Zafer Keskiner'in ödülü vereceği yazılıydı. Halk kavramı birden öne çıktı benim için. Şiir İkindileri, her şeyden önce halk için yapılıyordu. Halka hizmet vermeyi benimseyen bir beledi-

yece yapılıyordu. En önemlisi, halkın doğrudan katıldığı ve sonuçta kazanımlarının gözle görülebildiği bir ortamda yapılıyordu.

Bütün bunlar, sahneye çağrıldığımda sözünü edebileceğim önemli şeylerdi. Öyle de oldu; konuşmamda 50 yıllık şiir birikimime *XX. Yüzyıldan Duvar Kabartmaları* adını verdiğimi, sunakların duvar kabartmalarında yaşanılan dönemin olaylarının anlatıldığını; ama bunların daha çok egemenlerin açısından yansıtıldığını, buna karşılık halkın yaşantısının arasıra bir ışık gibi sızdığını, oysa benim duvar kabartmalarımda bütünüyle halkın yaşantısının yer aldığını, halk için yapılan bir etkinlikte halk adına verilen bir ödülün bütün yazdıklarımı en iyi değerlendireceğini, o yüzden de bu ödülün aldığım en değerli ödül olacağını söyledim.

İkinci bir ödül

Şiirlerimi seslendirenleri dinlerken, bunun aldığım ikinci ödül olduğunu düşündüm. Hem seçimleriyle hem okuyuşlarıyla beni mutlu ettiler. İzmirli iki spikerden Lâle Dilligil, benim daha önce de bir televizyon izlencesinde şiirlerimi okumuştu. Yıllar sonra onu yeniden dinlerken, alışılmışın dışındaki cümle yapısını ve ses düzenini nasıl böyle kavrayıp yansıtabildiğine şaşmaktan ve sevinmekten kendimi alamadım. Ben 'ne' söyledimse, 'nasıl' söyledimse öyle okuyordu. Her şeyin hakkını birebir vererek.

Sevincimin nedeni, biraz da umudu kesmemden kaynaklanıyor. Şimdiye değin şiirlerimi kim okusa, ya sözcükleri yanlış söylüyordu, ya vurguları yanlış yerlerde yapıyordu, ya da şiirin anlamını kavramadan, cümlelerin nerede başlayıp nerede bittiğini çözemeden okuyordu. Neredeyse benden başka hiç kimsenin okumasına elverişli bir şiir yazmadığıma inanır olmuştum. Lâle Dilligil, bunun doğru olmadığına beni inandırdı. O yüzden sevindim.

İkinci spiker Fikret Alan ise, tok ve kalın sesiyle okuyuşundan çok, benimle ve şiirimle ilgili gözlemlerinden, değerlendirmelerinden dolayı dikkatimi çekti. Özellikle 70'li yıllarda beni öteki ozanlardan ayıran nitelikleri vurgularken ve 80 sonrasında yapmak istediklerimi yerli yerine oturturken.

Öyleyse, Zürih ve Basel'den sonra Salihli'de de okurlarla buluşmam, onlara şiirlerle seslenmem, mutlu bir döneme girdiğimi muştuluyor diyebilirim.

Yolsuzluk yapanların en eskisi

18 Nisan 2001 (Salihli) / Kurşunlu Kaplıcaları'ndaki konuk evi, bir üs gibi. Çıkıp çıkıp küçük gezilerden sonra yeniden dönüyoruz. Eski kentlerin, uygarlıkların kalıntıları, doğanın buraya özgü görüntüleri, yeni tanınan kent ve insan yüzleri şu birkaç günde yaşantımıza girdi.

Şadan Gökovalı'nın tuttuğu ışıkla önce Sardes kentini ve Artemis Tapınağı'nı dolaştık. Artemis, ana tanrıça Kibele'den Meryem Ana'ya uzanan çizginin önemli bir konağını oluşturuyordu. Onun adına Anadolu topraklarında kurulan 7 tapınak içinde, Efes'ten sonra en büyüğüydü bizim gezdiğimiz. Her zaman olduğu gibi, sunağıyla ve (18 metreyi bulan) sütunlarıyla şaşırtıcı bir etki bırakıyordu insanın üzerinde. İ.Ö 12. ve 13. yüzyıldan bu yana ayakta kalmasıyla, yapım tekniğiyle olduğu kadar, bomboş bir doğa üzerinde geçmişin yaşamına yaptığı başdöndürücü tanıklıkla da. Tapınağa gelen insanlar oradan çekileli sanki o kadar çok zaman geçmemişti ve tepelerin ardından sanki her an çıkıp gelebilirlerdi.

Sardes kentinin kalıntıları arasında tuvaletler, dükkânlar karşınıza çıkınca bu duygu daha da yakına geliyordu. Hele gimnazyum avlusunda durup da giriş kapısına doğru baktığınızda. Görkemli giriş kapısının ardında sanki uğraş vermiş insanların ter attığı hamamlar tıka basa doluydu.

Tapınakların bir özelliğini de bu arada ilk kez öğrenmiş oldum. İlk kez, aynı zamanda bir banka görevini yerine getirdiklerini duydum. İnsanlar paralarını, zenginliklerini tapınağa teslim edebiliyor, gerektiğinde borç para alabiliyorlardı. Bir yerden bir yere gittiklerinde, taşımamak için paralarını tapınağa bırakıyor, karşılığında kendilerine (tıpkı bugünkü gibi) yolculuk çeki veriliyordu. Daha şaşırtıcısı, bu çeklerin geri ödenmesinde yolsuzluklar olmasıydı. Yolsuzluk yapanların en eskisi olarak da ünlü Diyojen'in babası biliniyordu.

70'li yıllara götüren rastlantı

4 Mayıs 2001 / Yolculuklarla dolu günler sürüp gidiyor. Birkaç saat sonra Kopenhag'a doğru yola çıkacağız. Yarın akşam, Danimarkalı ozanlarla birlikte şiir okuyacağız. İki dilde sunulacak geceye hem Danimarkalıların, hem Türkiyelilerin katılması amaçlanıyor.

Yolculuk arasına sıkışan günleri olumlu kullanamadığımı düşünüyorum. Yeni bir şeye başlayamadığım gibi, yolculuk izlenimlerine dönüp açılan pek çok ayracı da kapatamadım. Oysa anmak istediğim, değerlendirmek istediğim o kadar ayrıntı var ki.

Örneğin yaşamımın geride kalmış bir bölümüyle Salihli'de yeniden karşılaşmam. Yaşam, kimi savruluşlarla bir yandan örtülüyor, bir yandan akıp gidiyor. Örtülen günleri yeniden belleğin ön katmanlarına çıkarmak, kimi rastlantılara bağlı. O günlerden birdenbire çıkıp gelen yakıcı bir kokuya, sersemletici bir sese. Kimileri için sürekli bir hesaplaşmadır kimi dönemler. Siz yaşayıp geçmişsinizdir; ama onlar için her an canlıdır, günceldir. O kişilerle karşılaştığınızda sizi de çekip alırlar yaşanan ve geride kalan dönemin içine.

Salihli'de 70'li yıllara beni alıp götüren böyle bir rastlantı oldu. O yılların tanığı Zehra (Tan) ile buluştuk. Çeşitli savruluşlardan sonra yeniden doğduğu topraklara, baba yurduna dönmüştü. Artık oralarda yaşamaya kararlıydı.

Onunla buluşunca, 70'li yıllar birdenbire su yüzüne vurdu. Düşünüyorum, artık sık sık anmasam da o yılların yaşamımda önemli bir yeri var. Kitabevini kapatıp bir yükten kurtulmam, şiirde attığım adım, çıkardığımız *Yeni a Dergisi*, ilk kez yurt dışına çıkış, sosyalist bir ülkeyle tanışma, Fahri Erdinç'le ve Lubomir Levçev'le kurulan ilişki, bunların hepsi yalnız o yıllarda kalmayan, etkisi sonraki yıllara da hız ve biçim veren önemli olaylar. Üstte akıp giden bu olayların bir de oturduğu yaşam tabanı var. *Cumhuriyet* gazetesi ve *Yeni a Dergisi* odaklı bir arkadaş çevresi, kızımın-annemin - karımın oluşturduğu bir aile ortamı, bir de gençlerin ilmikleriyle dokunmuş bir ilişki sarmalı.

Kitabevini Moda'ya taşımamla başlayan bu sarmalda, 10 yıl süren bir birliktelik sözkonusu. Sürekli buluşma, yazışma, çıkarsız ve karşılıklı etkileşimle akıp giden. Bana göre yaşları küçük ama hepsi yaşama bakışlarıyla yetişkin. Kendi yaşadıklarına da, ülkenin yaşadıklarına da alabildiğine duyarlı. Sorgulamaya istekli, yaratıcılığa saygılı. Yazdıklarım onlara bir kaynak olarak görünüyor. Ben yazıyorum; ama onlar da yer alıyorlar bu kaynağın içinde: tartışarak, kendilerini sınayarak, yaşamlarına ilişkin kimi ipuçları yakalamaya çalışarak, öğrenerek ve öğreterek. Keyifli bir birliktelik içinde kimin ne bildiği, kimin ortaya ne getirdiği, kimin ne aldığı kesin değil. O yüzden, birlikte geçen bu 10 yılın ardından hepimizin yaşamına yansıyor. Oluşan kişiliklerde, ortaya konan birikimde herkes pay sahibi.

İşte Zehra (Tan), o gençlerden biriydi. İlişkilerimizin eski hızını, eski kıvamını sürdüremediği 80'li yıllarda uzun süre birbirimizi görememiştik, hatta haberlerimizi doğrudan değil, zaman zaman dolaylı olarak almıştık. Son olarak da 1988'de kısa bir süre bir araya gelmiştik. Şimdi, aradan bunca yıl geçtikten, bunca yaşantıyı geride bıraktıktan sonra buluşuyorduk.

Değişik bakmak

İlk saptadığım, yaşanan döneme değişik bakışımız oldu. Onun için, yaşadığı savruluşlarla ilgili kimi tohumlar barındırıyordu. Anımsamamak için buzluğa kaldırılmıştı. Ben, o günlerden çıkıp gelmiş biri olarak, geçici de olsa buzluktan çıkmasını sağlamıştım. O zamanki kimliğimle, kimbilir belki de o zamanki görüntümle karşısındaydım.

Benim içinse, sık anımsamadığım, üstü örtülmüş bir dönemdi. Sonraki yıllarıma kaynaklık ettiğini düşünüyor, anımsadıkça bir yandan hüzün duysam da her katmanında bana biçim veren bir özellik buluyordum. Örneğin anılarımı yazdığımda önemli bir dilim oluşturacaktı, belki de başlı başına bir cilt.

Dönemle ilgili soruları yanıtlarken bocaladım. Kimine sezgilerimle karşılık bulmaya çalıştım. Şunu bir kez daha ayırt ettim ki, aynı dönemi değil aynı olayı yaşamış iki insan için bile algılama ve anımsama çok değişik olabiliyor. Bu, hem yaşanan andaki değişik bakışlardan kaynakla-

nıyor, hem de zaman içinde ortaya çıkan değişik işlemlerden. Bellek, sonradan kazanılan birikime göre, geçmişi yer yer törpülüyor. Daha doğrusu yorumlayıp yeniden yaratıyor.

Zehra ile karşılaşmam, bana bunları düşündürürken, anıları yazacaksam daha çok gecikmemem gerektiğini de anımsattı. Üstü daha çok örtülmeden, geçmiş yılların arasına dönmeliydim. Bir yandan, yaşadığım günlerde ne anlama geldiğini araştırırken, bir yandan da bugünden bakıp yorumlamalıydım.

Geçmişe yapılacak yolculuklarda bu tür karşılaşmalar iyi birer uyarıcı olabilirdi. Rastlantıya bırakılmadan bu tür uyarıcıların ardına bile düşülmeliydi.

Hiç ayrılmamış gibi

8 Mayıs 2001 (Kopenhag) / Yıllar sonra yeniden buradayız. Bir bakıma hiç ayrılmamış gibiyiz. Her şey tanıdığımız ve bıraktığımız gibi duruyor. Hava alanından çıkıp da kente doğru yol aldığımızda ve Hüseyin'in (Duygu) kapısından içeri girdiğimizde bu duygu ağır basıyor.

Türk / Danimarka Şiir Akşamı da bir bakıma öyle: Ozan dostlar aynı, belki izlemeye gelenlerin bir bölümü de. Değişen, dört yıl sonra ilk kez yapılıyor olması. Değişen, Danimarka Yazarlar Birliği başkanı.

Yeni başkan, Georg Metz, açış konuşmasında daha önce yapılanlardan değişik bir şey yapıyor; geceye içerik kazandıracak bir saptamaya ve eleştiriye yer veriyor. Üstelik benim burada yayınlanan kitabımdan yola çıkarak. "Sınırların kaldırılması, dağılma ve çözülmeleri beraberinde getiriyor." sözünü, kitabın girişindeki görüşlerimden alıntılamış. Aynı düzlemde saptamalarını sürdürüyor: "Bu yüzden de, eskisinden daha fazla birbirimize el uzatıp, farklı ulus ve halkların buluşmalarına, iletişim kurmalarına ortam sağlamalıyız." Bunun ardından bir eleştiri geliyor: "Bu açıdan bakıldığında, ne yazık ki Danimarka'da şu anda durum iyi görünmüyor." Çünkü Avrupa Birliği Komisyonu, Danimarkalıların yabancı insanlara karşı davranışlarını eleştiren bir rapor hazırlamıştır. Çünkü bu rapor, bir özeleştiriye, içtenlikli bir tartışmaya yol açacağına, alıngan ve saldırgan

bir tavırla karşılanmıştır. Yabancı düşmanlığının siyasal ve kültürel kabalığına karşı çıkan güçler, tartışmaya yanaşmayan, barış istemeyen bir sağ düşünceyle yüz yüze gelmiştir. Bu eleştiriyi bir başka eleştiri izliyor: Danimarka kamuoyunun, "Yeni Danimarkalılar"ın şiir ve edebiyatına çok az ilgi duyması. "Özlenen, bir gün bunun aşılmasıdır. Türk ve Danimarka düşüncelerinin doğal ve ortak bir düzlemde buluşmasıdır. Bu özlem bir gün kesinlikle gerçekleşecektir, bunun başka türlü olması beklenemez. Türk düşün ürünleri Danimarka geleceğinin bir parçası olacağı gibi, tersi de gerçekleşecektir. Birliktelik ve etkilenme, bu kaynaşmanın sanat dili olacaktır. Çok kültürlülük, tarihin akışı içinde çok sık yaşanan bir olay. Zaman tanınırsa, Danimarka halkının geniş bir kesiminde de bu böyle olacaktır."

Bu saptama ve eleştirilerden, beklenti ve umuttan sonra söz, içinde bulunduğumuz şiir akşamına, çağrılı olarak bana getiriliyor. Benim yazınsal üretimimle her zaman demokrat tartışmaya hizmet ettiğim, toplumsal gerçekçiliği inatla savunan çok sayıda yazımla daha iyi bir dünya hazırlamaya katkı sağladığım, adları sıralanan şiir kitaplarımla bu yönü ve içeriği sezdirdiğim vurgulanıyor. "Sorular" adlı şiirim de örnek olarak sunuluyor.

Bunları dinlemek, yazdıklarımın sınır ötesine taştığında edindiği yeni anlamları bir kez daha düşündürdü bana. Başka dillere aktarılmak, başka toplumların gerçekliği içinde yeni işlevler kazanmak için iyi bir olanak.

Akşamın ilk bölümünde Danimarkalı ozanlardan Jörgen Gustava Brandt, Klaus Bondebjerg, Sara Stinus şiirlerini okudu. Çevirilerini ise Murat Alpar'la ben sunduk. İkinci bölümde Peter Paulsen, Erik Stinus, Marianne Larsen okudular. Çevirileri yine Murat Alpar sundu. Son olarak ben dört şiir (Yıldızlardan Söz Açan Gerçekçi Şiir, Dilsiz Öfke, Sonra Bir Gün, Sorular) okudum. Çevirileri Erik Stinus sundu. Alkışların ötesinde ilginç değerlendirmeler geldi. Türkçe bilmeyen bir Danimarkalı "dilimin müziği"nden etkilendiğini vurguladı. Çevirileri dinledikten sonra bir başka Danimarkalı aydının ise evrensel bir şiir olduğunu vurgulaması çok ilginçti.

Başarılı bulunan bir geceydi. Yankıları sonraki günlerde de sürdü. Başarılı bulunduğu, amacına ulaştığı çok sayıda kitap imzalatılmasıyla ve etkinlik bittiği halde insanların salonda kalmasıyla, sanatçılarla kaynaşmasıyla da belli oldu.

Danimarkalı okurlarıma kitap imzalamak, onlardan olumlu tepkiler, övgülü sözler duymak her zamanki gibi mutluluk vericiydi. Ama bu kez başka bir olay eklendi buna. *Trenler Ne Güzeldir* kitabımın Danimarka diline çevrildiğini öğrendim. Bente adlı bir öğretmen hanım, tanışmak ve muştuyu vermek için beni bekliyordu. Siyasal bir kimliği olması (Danimarka Komünist Partisi üyesiydi) ayrıca sevindirdi beni.

Bir resim ve "En İyi Arkadaşım"

11 Mayıs 2001 (Kopenhag) / Bir gezinin daha sonuna doğru yaklaşıyoruz. Eskiden olduğu kadar ayrıntıları saptamakta çalışkan değilim. Güneşli bir havayla, görüşmek isteyenlerle, akşam yemekleri ve çeşitli buluşmalarla kuşatılmış olarak geçti şu bir hafta. Yazacak çok şey vardı. Görülenler, konuşulanlar, izlenimler... Nereden başlayacağımı yine bilemiyorum.

Değişik ve beklenmedik iki tanıklıkla söze başlasam iyi olacak. Hüseyin'in küçük oğlu, benim 'Danimarkalı torunum' diye nitelediğim Emil, evin her yanını yaptığı resimlerle donatmış. Onları izlemek, onun dünyasını tanımak açısından ilginç. Bahçede besledikleri iki tavşanla ilişkilerini de. Ama beni asıl kendine çeken, yeni yaptığı resim oldu. Korsanlarınkini andıran bir yelkenli tekne çizmiş. Balıklar ve insanlarla tam bir kesit. Renkler canlı, çizgiler korkusuz ve diri. Bir an, bir çocuk kitabının kapağında görür gibi oldum onu. Hemen izin istedim bu düşünceyi uygulamak için. Bir yandan da, nasıl bir içerikle bağdaşır diye ölçtüm biçtim. Heyecanlandırdı beni.

Bu arada, çocukların aynı avludaki arkadaşları sık sık kapıya geliyorlardı. İçlerinde üç yaşında bir oğlan vardı. Ama o, çocuklar için değil, Hüseyin için geliyordu. Hüseyin'e her vesileyle "Benim en iyi arkadaşım." diye sesleniyordu. İlgimi çekti. Tombul yanaklı, çok sevimli biri küçük Ras-

mus. Bu arkadaşlık üzerine birkaç ayrıntı öğrenince ilgim daha da arttı. Hele ailesiyle dinlence için Türkiye'ye gittiklerinde, küçük Rasmus'un "En iyi arkadaşımın ülkesi" dediğini öğrenince.

Çok kültürlülük, iki kesim arasındaki iletişim / iletişimsizlik gibi konuların yoğunlaştığı günlerden sonra, bu olay bana bir çocuk kitabına çok uygun göründü. Dün sabah kararımı verdim. Kitabın adı *En İyi Arkadaşım* olacaktı. Küçük Rasmus'la Hüseyin'in arkadaşlığını anlatarak başlayacaktı. Kendisi bilmese de küçük Rasmus'un bir öncü olduğu vurgulanacaktı. İnsanların birbirine yabancı kaldığı bir toplumda, hiçbir toplumsal baskının etkileyemediği bir çocuk, iki kesimin yakınlaşmasına doğal bir öncülük yapıyordu. Şu düş kurulabilirdi: Belki de küçük Rasmus bunu başarır ve öncü olarak yaşadığı avluya bir gün büstü dikilirdi. Kitabın kapağına ise Hüseyin'in oğlu Emil'in yaptığı resmi koymak çok anlamlı düşecekti. Bilindiği gibi Danimarkalıların, bu arada küçük Rasmus'un kökeni Vikinglere uzanıyordu. Emil'in resmi de bunları çağrıştırıyor olabilirdi. Dolayısıyla, kitap bir başka buluşmayı gerçekleştirecekti

Komşularla akşam yemeği

12 Mayıs 2001 (Kopenhag) / Ayrılmak üzere hava alanındayız. Gezimizin son günleri, buralara göre olağan sayılmayacak sıcağa rastladı. Dün görüşme isteklerini geri çevirip kendimizi bir göl kıyısına attık. Bütün öğleden sonramızı güneşlenerek, Hüseyin'le söyleşerek açık havada geçirdik. Akşamüstü, eve döndükten sonra, komşuların çağrısı üzerine akşam yemeğini de avluda, onlarla birlikte yedik. Komşuların büyük çoğunluğu emekçi insanlardı. Onların arasında bulunmak, davranışlarını görmek, şakalaşmalarına tanık olmak bana çok ilginç ve öğretici geldi. Küçük Rasmus, hasta olmasına karşın, Hüseyin'i görünce hemen dışarı çıktı ve boynuna sarıldı. Yemek bitiminde de "En iyi arkadaşıma iyi geceler diyeceğim." diyerek bir daha çıktı.

Bunları duyduktan sonra kitap tasarımı kafamda durmadan gelişiyor, yeni ayrıntılar ediniyor. Çocuğun bir fotoğrafını göndermelerini istedim. Hüseyin'le birlikte bir başka fotoğrafı da olabilir.

Bir öneri ve düşündürdükleri

16 Mayıs 2001 / Yolculuğun biri daha bitti; ama bir başkası gündemde. Dört gün sonra Bulgaristan yolculuğu başlıyor.

Böylece çeşitli yolculuklarla dolu iki aylık bir süreç yaşanmış olacak. Belki hep özlemiştim; ama bu kadar yoğununu yaşamamıştım. Eve döndüğümüz kısa aralarda, bekleyen pek çok şeyle karşılıklı bakışıyoruz. Hiçbirini elime alamıyorum. Nasıl olsa birkaç gün sonra yeniden bırakacağım diye.

Bu arada, bekleyenler yetmiyormuş gibi, yeni istekler ve tasarılar da beliriyor. Örneğin dolu dolu yaşanan günlerde, bir tasarı daha ekleniverdi kervana. Şiirlerimin toplu basımı ilgi gördüğü için olsa gerek, bu diziyi yeni ciltlerle geliştirmeyi düşündüm. Yaptığım bütün çeviri şiirleri de iki ciltte toplayabilirdim. Adı da hazırdı: *Ayın Öteki Yüzü*. Sonra bunlara deneme yazılarından, günlüklerden, mektuplardan, eleştirilerden, söyleşilerden birer seçki eklenebilirdi. Böylece 7-8 ciltlik bir dizi ortaya çıkabilirdi. Kutu içinde topluca sunulabilirdi. Tek tek kitapların dağınıklığından toplu basımların toparlayıcı düzenine doğru bir adım.

Bunu düşünürken, yalnız ekonomi yoktu kafamda. Tek tek kitaplara karşı yaşanan durgunluğun yerini, yeni bir devinim alacaktı; ama asıl benim daha az güç ve zaman harcayarak elde edeceğim çalışma fırsatı önemliydi. Kitapların dağıtımı ve satışı için arayacağım yeni olanaklarla birlikte bu fırsatı yaratmalıydım. Örneğin internet aracılığıyla duyuru ve posta aracılığıyla satış kampanyası bir çözüm getirebilirdi. Yurt dışı ve içi gezileri de daha düzenli ve dengeli hale sokarak.

Çocuk kitapları bu tasarıya uygun düşmüyordu elbet. Onları toplu basımla bir araya getirme olanağı yoktu. Yenilerini de ekleyerek tek tek basımlarını sürdürecektim. Ya da bir yayıneviyle anlaşıp oraya aktaracaktım.

İki gün önce, bu tasarıya bir de öneri eklendi. Hayri (Erdoğan), Evrensel Basım Yayın'ın başlattığı "Toplumcu Edebiyatın Temel Taşları" dizisine beni de katmak istediğini söyledi. Kitaplarımın yayınını onlara aktarırsam, bana çalışmak için zaman kalacaktı.

Kuşkusuz, üzerinde düşünülmesi gerekli bir öneri. Ama 10 yılı aşkın bir süredir çıktığım yola, giriştiğim çabaya bir nokta koymak anlamına da geliyor. Hüzün verici bir yanı var, bunu göze almanın kolay olmadığı bir gerçek. Bütün zorluklarına ve kısıtlılığına karşın, tuttuğum yol bana bir özgürlük sağlıyordu. Tasarlamak konusunda sınır tanımıyordum. Yayınlamak konusunda engel yoktu. Ve bu beni, yazmaya özendiriyordu. Yazgımı ellerimde tuttuğumu düşünüyordum.

Yayından el çekip başka bir yayınevine bağıtlanmak, bütün bunlardan bir ölçüde vazgeçmek anlamına da geliyor. Eldeki kitapların eritilmesinden başlayan bir dışa bağımlılık sözkonusu. İstediğim kitabı yazmak, istediğim kitabı yayınlamak yerine, bir yayınevinin yayın politikasına, yayın izlencesine, daha önemlisi başarılı yönetilmesine ve iyi sonuçlar almasına bağlı kalacaksınız. Hatta aynı yöneticinin işi sürdürmesine, yönetimin el değiştirmemesine. Sözler verilse, sözleşmeler yapılsa bile, bugünden yarına ne olacağı bilinmeyen bir ortamda nereye kadar geçerli sayılır bu?

Belki de en önemlisi, geriye dönülemeyecek, bıraktıktan sonra kaldığı yerden bir daha sürdürülemeyecek olması. Yazgımı bir daha kendi elime almamın neredeyse olanaksızlığı.

İster istemez bütün bunları tartmak, değerlendirmek zorunda kalıyorum. Götürdükleri bir bakıma belli. Getirdiklerinin başında ise, daha çok okura ulaşmak ile daha çok zamana sahip olmak, bir yere kadar da emeğimin karşılığını almak geliyor.

İkisi arasında, hiç de yabana atılmayacak irili ufaklı birtakım sakıncaları sıralamak gerekiyor. Yayınevinin politik kimliği, bir siyasal partinin organı olması, bunların en başında. Kitaplarımın içeriği ya da türü, bu kimliğin benimsemediği ya da öncelik vermediği nitelikte olursa ne olacak? "Onu biz basmayalım, başka bir yayınevi bul" mu diyecekler? Ya da, "Şimdilik izlencemiz uygun değil, hele biraz beklesin." mi diyecekler? Öte yandan, aynı kimlik, kimi okurlar için kısıtlayıcı bir koşul getirmeyecek mi? Sanatın sanat dışı değerlendirmelerle ele alındığının ileri sürülmesi gibi. Benim bir siyasal parti kimliği içinde görülmem gibi. (TİP üyesi olmadığım halde, hâlâ pek çok kişinin beni o kimlik içinde düşünmesi

sürüp gidiyor.) Aynı zamanda, benim yayınevi izlencesinde yer alınam, partiye ve onun çeşitli politikalarına karşı özgürce eleştiri yapma hakkımı, beğenmediğimi dile getirme hakkımı sınırlamayacak mı? Buna, 200-300 kitaplık bir toplam içinde kitapların göze görünürlüğünün ve satın alınırlığının azalacağını eklemek de gerekmez mi?

İşte bir öneri ve onun şimdilik düşündürdükleri. Belki daha ayrıntılı bir saptama yapıp sorularla çıkmalıyım öneri sahibinin karşısına. Onun vereceği yanıtlar, alacağım önemli karara kaynaklık edecek.

Çocukluktan başlayan bir yolculuğun yeni durağı

23 Mayıs 2001 (Sofya) / Yeniden buradayım. Eski günlerin tanığı Parkotel Moskova'yı neredeyse görecek kadar yakın bir evde bu satırları yazıyorum. Çocukluğumdan başlayan bir yolculuğun şimdi yeni bir durağa vardığını kabul etmek zorundayım.

Anneannemden dinlediğim masallarla başlıyordu bu yolculuk. O masalların içindeki Bulgarca sözcüklerle. Sonra annemin doğduğu toprakları içine alan sisli bir görüntü olarak kaldı uzun süre. İlk kez 1976'da gerçeğe dönüştü. Yurt dışına ilk kez çıktım, ayak bastığım ilk ülke oldu. Sonra her yıl bir kez, kimi yıllar iki kez gittim. Kendime, kendi ülkeme baktım oradan. Sosyalizme baktım. Dünyanın çeşitli ülkelerinden sanatçılar tanıdım. Arkadaşlar edindim, ilişkiler kurdum. (Fahri Erdinç'in, Lubomir Levçev'in dostluğunu verdi, karımla tanışmamı sağladı bana. Biri gurbette yaşayan bir ağabeyin güvenini, biri dilin, gelenek ve göreneklerin sınırını aşan bir kardeşin sıcaklığını, biri bir sevginin verimli ortamını kazandırdı.) Şiirlerime yeni ufuklar açtı. 1984'ten sonraysa bu yolculuğun sonu göründü. Onbeş yıllık bir kesintiye uğradı her şey. Onbeş yıl sonra, ilk kez yeniden geldiğimde yeni bir yüzle çıkmıştı karşıma. Bugün artık her şeyi geride bırakan bir dönemeçte olduğumu düşünüyorum.

Karım için de, benim için de yeni yüzüyle Bulgaristan bir düşkırıklığı ve hüzün kaynağı. Sosyalizm, yerini hızlı bir yağmayla parçalanan bir ülkeye bırakmış. Yıkıma yol açan bir aymazlığın seyircisi olmak acı veriyor ikimize de. 1998'de Bratislava'da tanıştığımız Dimitır Stefanov'la eşi,

yıllarca haber almadan birdenbire karşılaştığımız Lubomir Levçev bu yolculuğun yeniden başlamasına vesile olmuştu. O günden bugüne burada ve Türkiye'de bu yolculuğun yeni adımları atıldı. Üst üste buluşmalarla. İşin ilginç yanı, onlar için neredeyse kapanmış bir sayfayı biz yeni yeni aralıyoruz.

Onlar, Yeni Bulgaristan'ı kabullenmişler ve orada kendilerine yeni bir yer edinmişler. Anılarıyla hesaplaşmışlar ve bir sonuca varmışlar. Biz, onlardan daha özgürüz. Yeni Bulgaristan'la uzlaşmak zorunda değiliz.

Örneğin Dimitır Stefanov, şiirde bir hayku özentisine kendini kaptırmış. Hayku yazanlarla ve hayku severlerle bir kulüp bile kurmuşlar. Başka ülkelerden gelenlerle etkinlikler düzenliyorlar. Yarışmalara katılıyor, özel yayınlar çıkarıyorlar. Siyasette ise (tıpkı yarım yüzyıl önceki babam gibi) 'Belki yeni bir partiye oy verirsem, daha önce denediklerime benzemez.' diye düşünüyor. Önümüzdeki ay yapılacak seçimlerde, oyunu Çar Simeon'un sürgünden dönüp kurduğu yeni partiye vermeye hazırlanıyor.

Çağdaşlık (!) özentisi

24 Mayıs 2001 (Sofya) / Kitap fuarında, yeni kitabı için Levçev'in düzenlediği toplantıya katıldık. O da, tıpkı Stefanov gibi, kendine uzlaşma sağlamış. Okurları gençlerle yaşlılardan oluşuyordu. Gençler, Yeni Bulgaristan'ın havasındaydı. Giyimden davranışa değin çağdaşlık (!) özentisi içindeydiler. Yaşlılar ise eski günlerin esintisini taşımakla birlikte yeniye ayak uydurma çabasını yansıtıyorlardı. Levçev'in kitabı da bu bileşime yanıt verircesine ay tanrıçası Selena'nın adını taşıyordu.

Birkaç gün önce Stefanov'un Slovakçadan çevirdiği bir roman için yapılan toplantıya da katıldık. O da çok ilginçti. Slovakya elçiliğinde düzenlenen tanıtımda, roman ve romancı, çeşitli konuşmacılarca değerlendirildi. Üniversitede görevli bir profesör, Bulgaristan'ın gelişimini bir Sovyet Cumhuriyeti olmak uğruna komünistlerin engellediğini ileri sürdü. İzleyiciler arasında sesini yükselten biri, komünistlerin "Faşizme karşı savaştıklarını" söyleyerek karşı çıktıysa da, bunun bir tartışmaya dönüşmesi hemen önlendi. Başka bir konuşmacı, romanın kullandığı postmodernist tekniği övdü. Babasının (nedense) faşist olmadığını söyleyerek tartışmayı

büyümeden önleyenlerden başka bir profesör, (sonradan onun aynı zamanda ozan olduğunu öğrendik) romandan bir bölüm okudu. Anladığım kadarıyla, seçtiği bölüm totaliterliğe karşı, daha doğrusu sosyalizm uygulamasındaki kimi kavramlara karşı sert ve aşağılayıcı bir tavırla saldırıyordu. Adam da bu bölümü, kendi içindeki nefreti katarak, dişlerini geçire geçire, aşırı bir ağdalı üslûpla okudu.

Rengi uçmuş görüntü

Bunların dışında iki buluşmamız daha oldu. Bulgar Yazarlar Birliği'nin yayın organı *Bulgarski Pisatel* dergisi için, derginin yöneticisi Dimitır Hristov adlı genç ozan, benimle bir söyleşi yaptı. Konuşmaya başlamadan, benim Bulgarca kitabımı okuduğunu, şiirlerimin onu heyecanlandırdığını, çeviri kitaplarda bunun sık karşılaşılan bir durum olmadığını söyledi. Soruları arasında, bugünkü Bulgaristan'ı nasıl gördüğüm de vardı. Bir benzetmeyle yanıtlamayı yeğledim. Renkli, pırıl pırıl bir fotoğrafa benzetirsek, Bulgaristan bugün rengi uçmuş görünüyor dedim.

Bu arada, Bulgaristan'da üç yazar örgütü bulunduğunu, Bulgar Yazarlar Birliği'nin Bulgaristan Sosyalist Partisi'ne bağlı olduğunu öğrendim. Nitekim derginin gördüğüm çeşitli sayılarında geçmiş dönemin ozan ve yazarlarına sahip çıktığı, onları andığı, yapıtlarına yer verdiği anlaşılıyordu.

Hristov ayrıca benden iki üç ayda bir Türkiye'den edebiyat haberleri göndermemi rica etti. Onu tanımak, derginin tutumunu öğrenmek, doğrusu ikimizin de yüreğine su serpecek nitelikteydi. İmzalayıp verdiği şiir kitabını karımın aktarımıyla değerlendirmek için sabırsızlanıyorum.

İkinci buluşma, bir başka yayıncı-yazarla oldu. Nikolay Stoyanov, bugünkü Bulgaristan'ın örnek bir temsilcisi. Yenilgiden önce *Pılamık* dergisinin başındaymış. 'Yeni' Bulgaristan'da hızla yükselenlerden. Biblioteka 48 adında bir yayınevi var. Bir de içkili lokantanın sahibi. Burada hem ticaret yapıyor, hem de sanat etkinlikleri, yeni kitapları tanıtma günleri düzenliyor. Sıkı bir işadamı, başarılı bir girişimci. (Bu arada yazmayı da sürdürüyor herhalde.)

Benimle bir öğle yemeğinde buluşmak istemişti. Kendi lokantasında. Karşılama sırasında Türkçe konuşmasıyla şaşırttı. İki yıl üniversitede Türk dili ve edebiyatı öğrenimi görmüş. Çeviri aracılığıyla konuşmayı yeğledi sonra. Ama benim dediklerimi anlıyordu.

İşadamı istemeyen yazarla iş yemeği

Yemeğin bir iş yemeği olacağını anlamakta gecikmedim. Stoyanov, aynı zamanda Balkanika Vakfi'nın başındaydı. Her Balkan ülkesinde bir yayıneviyle anlaşmaları vardı. Türkiye'de de Doğan Kitapçılık'la anlaşmışlardı. Stoyanov, bu ilişkiden hoşnut değildi. Değiştirmek, başında bir işadamının değil, yazarın bulunduğu bir yayıneviyle ilişki kurmak istiyordu. Benim kitap yayınladığımı duymuştu. Bu öneriye nasıl yanıt vereceğimi öğrenmek istiyordu.

Ama bunu, doğrudan sormak yerine, anıların da araya girdiği, fıkraların anlatıldığı uzunca bir söyleşi içinde zaman zaman ve parça parça dile getirdi. Bu arada zengin olmak isteyip istemediğimi de öğrenmek istedi. Şakayla karışık, elindeki tasarılarla zengin olabileceğimi belirtti. Bunları konuşurken alabildiğine yumuşak, dostça ve sevimli bir görünüş içindeydi.

Yayıncılık yapmak istemediğimi anlayınca, geri çekilmedi. Tersine, yeni öneriler ileri sürdü. Vakıf, yakında bir dergi yayınlamaya hazırlanıyordu. Avrupa'nın çeşitli kuruluşlarından parasal destek arayışı içindeydiler. Para kaynağı bulunduktan sonra, her Balkan ülkesinde bu dergi iki dilde yayınlanacaktı. Hazırlanan sayı bize İngilizce olarak gönderilecekti. Karımla ben, İngilizceden Türkçeye çevirecektik. Böylece Türkiye'de yayınlanır hale getirecektik. Buna ek olarak, daha kapsamlı başka hazırlıkları da vardı. Bir Balkan Ansiklopedisi yayınlamayı tasarlıyorlardı. Bunun maddelerini çevirmemizi öneriyordu.

Adresler alınıp verildi. Bağlantıyı sürdürme kararıyla oradan ayrıldık. Bizi kapıya kadar geçirdi ve arkamızdan "Güle güle" diye Türkçe seslendi. Balkanika'nın gelecek yılki toplantısı Makedonya'nın Ohrid kentinde yapılacaktı ve bizi oraya çağıracaktı. Ve bir dahaki buluşmamızda kendisinin bizimle Türkçe konuşacağına söz veriyordu.

Oradan ayrılırken kafamızda bir tek soru vardı: 'Yeni' Bulgaristan'da bir insanın işadamı olmasının altında neler yattığı. Türkiye'de kapitalist yetiştirmeyi devlet üstlenmişti; ama burada nasıl oluyordu? Bulgaristan'ın beklemeye sabrı yoktu. Sosyalizm giderken bu sorunu da çözüp gitmişti. Çeşitli birimlerin, işletmelerin başında bulunanlar orayı yağmalamış, sorumlulukları altındaki paraları hortumlamışlardı. Yol boylarında gördüğümüz bomboş, yıkık dökük fabrikalar, işte bu yolla boşaltıldıkları için o haldeydiler. Hortumlanan paralarla yeni işadamları türemiş, yatırımlar yapmışlardı. Kendi gibi iki ortağı daha bulunan sıkı işadamı, parlak girişimci Nikolay Stoyanov da bu tür bir öykünün kahramanı oluyordu.

Yenilgi günlerinde ve sonrasında

25 Mayıs 2001 (Sofya) / Dün, günü Levçev'in evinde bir akşam yemeğiyle kapadık. Bu tür buluşmalarımızın en içten olanıydı belki de. Levçev, belki o gün yeni kitabıyla ilgili tanıtımın başarısından dolayı sevinçliydi. Konuşmalar boyunca beni sevindiren de, Levçev'in yayınladığı kitabımın tükenmiş olduğunu öğrenmek oldu.

Nasıl yapmıştı da bunu başarmıştı? Bana söylerse ben de Türkiye'de kitaplarımın tükenmesini belki sağlardım? Bu soruya aldığım yanıt, Levçev'in tutumunu da aşağı yukarı ortaya koyuyordu. Genellikle yayınladığı kitaplara çeşitli kurumlardan destek sağlıyordu. Benimki gibi sağlayamadıklarına ise başka yöntemler uyguluyordu.

Örneğin çevirmene ücretini karşılamak üzere belli sayıda kitap vermiş, böylece onların satılmasını sağlamıştı. Kitap aynı zamanda şiirlerin Türkçelerini de içerdiği için, şimdi fırıncılık yapan eski komünist parti yöneticisi bir Türk'e, Sali Şişmanov'a bir bölümünü sattırmıştı. Kendisi, gittiği toplantılara kitapları da götürmüş, Bulgar okurlara ulaştırmıştı. Bir bölümü de kitabevlerinde satılınca kitap tükenmişti.

Levçev'in yenilgi üzerine zor günler geçirdiğini daha önceki konuşmalarımızdan biliyorum. Hatta iki yıl Amerika'da oğlunun yanında kalmıştı. Bu zor günlerinde en büyük yardımı yurt dışındaki ozan dostlarından, özellikle de İsveçli Peter Curman'dan görmüştü. Bulgaristan'a döndükten sonra, yeni koşullara bir dergi ve yayınevi kurarak ayak uydurmuştu. *Or-*

fey dergisinde ve aynı adlı yayınevinde yine bu yabancı ozanlarla dayanışma içinde olmuş, onların ürünlerini yayınlamıştı. Kendisi yeni örgütlenmelerde yer almamıştı, bundan özellikle kaçınmıştı; ama gençleri çeşitli girişimlerinde desteklemekten de geri durmamıştı. İki yıl önce benim çağrıldığım Akdeniz Trubadurları girişimi bunlardan biriydi. Avrupa'daki kimi örgütlerin içinde, örneğin Avrupa Şairler Birliği'nde etkin olarak zaten yer alıyordu. Böylece hem ülke içinde hem ülke dışında yalnız kalmamayı başarmıştı. Anladığıma göre, dergi ve yayınlara yeterince destek bulmakta, yayınların dağılması için eski parti ilişkilerini ve tanıdıklarını kullanmakta belirli bir beceri gösteriyordu.

Kendisi düşüncelerinin değişmediğini söylüyor. Ama yazdıklarında bunun nasıl göründüğünü anlamak ve değerlendirmek için biraz daha sabırlı olmalıyım herhalde. Çevirdiğimiz ve *Bir Yıldızdı Taşıdığım*'da topladığımız şiirler, yenilgi günlerinde yazılmıştı. Elimizde yakın zamanda çıkan bir kitabıyla, yeni yayınlanan *Selena* da var. Onları okuduktan sonra bu konu biraz daha aydınlanacak sanırım. (Romanını okumak da buna bir ölçüde yardımcı olacaktır.)

Stefanovlar, yaptığımız konuşmalarda, Levçev'in son yazdıklarıyla günlük yaşamın ayrıntılarına indiğini, eskisi gibi büyük sorunlarla uğraşmadığını söylediler. Ne demek istediklerini tam anlayabilmem, andığım son iki kitabını tanımama bağlı. Yirmi yılı aşkın bir süredir yollarımız onunla kesişti, bir çeşit yazgı ilişkisi içinde buluşup ayrıldık. Kendi şiirim için değil ama *şiir* için onun serüveninden çıkaracağım önemli sonuçlar olabilir diye düşünüyorum.

Çehov oyununda gibi

26 Mayıs 2001 (Dençevtsi) / Bir geziye daha son noktayı koymak üzereyiz. Stefanovların Sofya'ya üç saat uzaklıktaki köy evine geldik. İçinde ve dışında kesin bir sessizliğin beklediği avluda oturuyoruz şu an. Zaman sanki donup kalmış. Ne yana başımızı çevirsek onun bakışlarıyla karşılaşıyoruz. Yargılamayan, anlayışlı, sevecen bakışlarıyla. Ona yüklediğimiz hiçbir anlamla ilgisi yok sanki.

Stefanov, evin 150 yıllık olduğunu söylüyor. Kirişlerinin kalınlığı, yayvan ve yassı kiremitler, değişikliğe uğramamış bütün birimler bunu doğruluyor. Stefanov, yıllardır bu eve sevdalı. Her fırsatta gelip onu elden geçirmiş, yenilemiş, her köşesini yıkımdan alıkoyacak biçimde ama ruhunu da koruyarak bir oya gibi işlemiş. Değişikliğe uğrayan her birim de bunu doğruluyor.

Bir Çehov oyunundan çıkıp geldik sanki buraya. Bu evde şimdiye değin yaşayanları şimdi dördümüz üstlenmiş bulunuyoruz. Onların bıraktıkları sesleri duymak, avluya kattıkları neşeyi, odalardan odalara taşıdıkları sevinçli koşuşturmayı, bir köşeye onlardan sinmiş hüznü, akıtılmış teri yeniden yaşamak bize düşüyor. Bir Mayıs öğlesi, avlu kapısını anahtarıyla açıp sessizliğin içine giren bu dört kişiye.

Onları bilmem ama ben sığındığım köşede biraz da kendi çocukluğumun sessizliğini görüyorum. Özellikle teyzemin Beylerbeyi'ndeki bahçeli ahşap evini. Sanki bütün günü büyük bir koşuşturma içinde geçirdikten sonra, akşam saatlerinde kendimizi ıssız bir dalgınlığa bırakmışız. Hepimiz kendi dünyamıza bürünmüş, kulaklarımızı seslerden boşaltan bir dinginliğin içinde eriyip gitmişiz. Olduğundan daha uzun gelen bir süre geçtikten sonra, gün ışığının iyice kararıp yerini geceye bıraktığı saatlerde sanki yeniden kendimize döneceğiz ve devinmeye başlayacağız.

Seçki için çeviri, ödül için seçim

4 Haziran 2001 (Semizkumlar) / Geziler bittikten sonra işte yine buradayız. Haziran'ın ilk günü, yakıcı bir sıcakta geldik. Bir sürü tasarıyla ve hâlâ sindirmeye çalıştığım kimi gezi ayrıntılarıyla.

Tasarıların başında elbet seçkiler geliyor. Özellikle *Halk ve Demokrasi Şiirleri* seçkisinin 4. cildi için yapacağımız çeviriler. Bu cilde girecek ülkelerin şiirleri için İsviçre'de başlayan araştırmalar, Danimarka'da, son olarak Bulgaristan'da da sürdü. Birikmiş bir sürü örnek var şu an elimizin altında. Onları birer ikişer çevirmeliyiz.

Nitekim son üç gündür biz de bunu yapıyoruz. Karım kimini Bulgarcadan, kimini İngilizceden aktarıyor, ben de şiirleştirmeye çalışıyorum.

Kolayca yaptıklarım olduğu gibi, zorlayanlar da oldu. Eskiden ilk aktarımdan sonra hemen ele almıyordum. Araya zaman girince de zorlanıyordum. Şimdi değişik bir yöntem uyguluyoruz. İlk aktarım biter bitmez, hemen kolları sıvıyorum. Sonuç alana kadar uğraşıyorum. Böylece kesin biçimini alıyor, sonraya bırakılmıyor şiir. Hem ben işimi yapmış oluyorum, hem karım. Bu, ikimizi de kamçılıyor aslında. Her gün 4-5 şiir ortaya çıkmış oldu şimdiye dek.

Bir yandan da yarışmaya gönderilen şiir kitapları ve dosyalarıyla kuşatılmış durumdayım. İki ayrı seçici kurul üyeliği yüzünden. Biri Yunus Nadi, öteki *Varlık* dergisinin gençlik ödülleri için. İlkine gönderilenler, kitap ve dosya olarak, 200'e yakın. İkincisine ise, belki bir ön elemeden geçirildiği için, 15 katılımcı var.

Zora koşulmuş da olsam, ülkede yazılan şiirin nabzını tutuyorum onları okumakla. Bir yanda gençlerin yazdıkları var. 80'den günümüze kadar topluma, dolayısıyla şiire verilen yön yansıyor onlarda. İnsanların nelere özendirildiğini, gözlerinde nelerin yükseltildiğini görüyorsunuz. İletişim kaygısı hiç kalmamış. Kimi şiirler bu ülkede sanki hiç yazılmamış. Korkunç bir kopukluk. Bir tür kendi içinde sayıklama. Dayatılan yanılsamalar alabildiğine etkiliyor yazmaya başlayanları. En başta 'birey olma' yanılsaması. İkincisi de 'çağdaş olma' yanılsaması. Bu ülkede yıllardır yazılmış şiirler artık örnek alınamaz. Haşim'den başlanabilir ancak. İkinci Yeni'den geçilerek günümüze gelinebilir. Başka türlü iletişimler kurmak, başlı başına bir çağdışılık nedeni, bir 'şiirden ödün verme' sapkınlığı.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da, genel görünümün dışında kalmış bir örnek arıyorum katılanlar arasında. Bir iki tane zor çıkıyor. Kimi zaman da çıkmış olmasını istediğim için kimi acemiliklere göz yumuyorum. Bu yıl bulduğum, oldukça seçik bir örnek. Yazdıklarını okuyunca, bu ülkede bir zamanlar Ahmed Arif'in şiir yazmış olduğunu, Doğu Anadolu diye bir gerçeklik olduğunu, bu coğrafyada Diyarbakır diye bir kent olduğunu anladım. Ötekiler ne derler bilmiyorum. Dayatılanların seçici kuruldaki temsilcileriyle her yıl olduğu gibi bu yıl da yapacağımız çarpışma ne sonuç verir, onu da bilmiyorum. Bildiğim, oy vermek için bir adayımın bulunması.

Yunus Nadi Ödülü'ne katılanlar bir başka gerçekliğin altını çiziyor. Aralarında yıllardır yazanlar var. Ama onları okuyunca, sanki başlarını kendi yazdıklarından kaldırıp da hiçbir şeye bakmamışlar gibi bir duyguya kapılıyorum. En yalın bir gerçeğin bir gün bile üzerinde durmamışlar. Ortalama olanın sıkıntısını bir gün bile duyumsamamışlar sanki.

Yine aralarında yeni başlayanlar var. Onları okuyunca da kapıldığım aşağı yukarı aynı duygu. Her şey sanki kendilerinde başlayıp bitiyor. Ne yazdıklarının ayrımında değiller, ödüle bir piyango olarak bakıyorlar. Aptal bir makinenin yan yana düşürdüğü sayılar sanki birdenbire onları alıp uçuracak. Böylece alttan alta yaptıkları olasılık hesapları tutmuş olacak. (Geçen yıl bunlardan biri, olasılık hesabı tutmadığı için, seçici kurulu 'klik' olmakla suçlamıştı.)

Öbür ödülde olduğu gibi bu ödülde de adaylarım belli oldu. Öbür seçici kuruldaki üye dağılımının tutarsızlığı bunda yokmuş gibi görünüyor. Yine de sonucun ne olacağını bilmiyorum. Çünkü üyelerden birinin işi o denli başından aşkın ki, katılanları okumadan geldiği apaçık. Bir başkası, gözlerindeki rahatsızlık okumaya artık izin vermediği için zaten bağışlanmasını diliyor; ama nedense kurulda kalmayı sürdürüyor. Geriye kalanların biri boncuk dağıtmaya, öteki de renk vermeden duruma göre davranmaya yatkın. Bu yıl hangi rüzgâr onlara yön verir bilinmez. (En azından geçen yılki uygulama bunu gösteriyor.)

Sakatlık, seçici kurul üyelerinin bir araya getiriliş yönteminde değil yalnız. Ödülün hangi ölçütlere göre verileceği konusundaki belirsizlik de önemli. Nitekim ben, bu belirsizlik yüzünden, bir değil üç aday saptamış bulunuyorum.

Seçici kurulda uygulanacak ölçüt ne? Neye göre ödül vereceğiz? Üç satır başı aklıma geliyor. Yeni bir imza olmasını düşünüyorsak adayım başka. Geçmişten bugüne ortaya koyduğu birikim için bir ustayı değerlendireceksek, yani katılan ürününe değil ürünlerinin tümüne oy vereceksek, başka. Ürünüyle, hem kendi geçmişine yaraşık, hem de kendini aşmaya yönelik bir ozanı seçeceksek, yine başka.

Seçki için taramalar

16 Haziran 2001 (Semizkumlar) / Seçici kurul çalışmaları bitti. Artık kendimi seçki çalışmalarına verebilirim. Nitekim öyle oldu. *İnsancıl*'a söz verdiğim yazıyı da bitirip teslim edince, aylardır bir kıyıda uyuyup kalmış seçki tasarısını masanın üstüne çıkardım. Duyduğum kaygılarla, gecikme korkusuyla birlikte.

İlk bakışta her şey öylesine kabarık ve içinden çıkılmaz görünüyordu ki, ilk gün neredeyse bir boğuntu yaşadım. Geceyi korkulu ve yarı uykusuz geçirdikten sonra, dün buraya biraz da tedirgin geldim. *Dünden Bugüne Türk Şiiri* seçkisi için, yapılacak o kadar çok şey beni bekliyordu ve ben yine bunları son günlere bırakmıştım sanki.

Ne var ki, dün yaptığım ilk çalışma bu tedirginlikten sıyrılmamı sağladı. Şiirler seçmek için yanıma kitaplar almıştım. Akşamüstü bunlardan ilkine el attım. Ergin Günçe'nin *Türkiye Kadar Bir Çiçek*'teki bütün şiirlerini baştan sona okudum. İçlerinden hangi şiirleri seçkiye alacağımı saptadım. Ortak anıların canlandığı, beni gençlik günlerime götüren bu yolculuk, aynı zamanda bana hem sızı, hem keyif verdi. Sızı, erken yitirilmiş bir arkadaşın kara yazgısından geliyordu. Ama onun şiirleri arasında dolaşmak, bir tat almamı sağlamıştı. Bu da yapacağım işin keyif verici olduğunu duyumsatıyordu. Akşamla arama başka bir ozan sokmadan aldığım keyfi damıtmakla yetindim.

Bu sabah, karımla kumsala indiğimizde, başka ozanlardan kitaplar almıştım yanıma. Eray Canberk'le başladım. Hilmi Yavuz'la sürdürüyorum şimdi. Akşama değin birkaç ozanı daha taramış olacağım sanırım.

Aldığım keyif, artarak sürüyor. Öyle görünüyor ki bu beni başka sonuçlara da hazırlayacak. Değişik ozanların değişik şiirlerinde dolaşmak, bu yoğun ilgi ve ilişki, çoktandır el atmadığım kimi başka tasarıları gündeme getirmeye yarayacak. Nitekim böyle de oldu. Yoğunluk öylesine arttı ki, bir çağrışımla *16 Haziran* tasarısı için dizeler gelmeye başladı. Hemen onları kağıda geçirip üzerinde biraz çalıştım. Daha önemlisi, nereden başlayacağımı ve nasıl bir çizelge içersinde işleyeceğimi görür gibi oldum. Açılan kapıdan girebilirsem, bu yıllanmış tasarıyı gözümde daha çok

büyütmekten kurtulurum. Çünkü en büyük sorun oydu, 30 yıllık bekleyişin getirdiği yetinmezlik. O denli beklediğime göre, öyle bir çerçeve çizmeliyim, öyle bir üslûp denemeliyim ki, şimdiye değin böylesi ne düşünülmüş, ne yapılmış olsun! İşte bu sorunu aşma yolunda bir adım denebilir aldığım notlara. Gözde büyütmeden herhangi bir başlangıcın ardına takılıp yürümek, yürüyebilmek için.

Önü açılan tasarılar

Seçki çalışması, bu keyifle birlikte, başka tasarıların önünü açmaya da aday görünüyor. Bunlardan biri, Nâzım Hikmet'le ilgili kitap. *Kavga ve Ozan: Nâzım Hikmet* ya da doğrudan doğruya *Kavga Ozanı Nâzım Hikmet*, gelecek yıla, 100. doğum yılına yetişecekse şimdiden başlamak zorundayım. Bütün 20. yüzyıl Türk şiiri elimden geçeceğine göre, daha önce ciddi olarak düşündüğüm:

TÜRK ŞİİRİNİN SON 100 YILI

*gözlemler * değerlendirmeler * örnekler*

tasarısı için de bundan uygun bir ortamı bir daha bulamam. Bunlara *Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri* seçkisinin 8. cildini Türk şiirine ayırma tasarısı da eklenebilir.

Demek ki içine girdiğim yoğun günler bütün bunların mayası olursa, şiirden aldığım keyif çok yönlü ürünler vermeye aday. Zamanı daraldıkça, yayı gerildikçe atılım yapmaktan başka çaresi kalmayan bir insana bundan daha güzel bir olanak düşünülebilir mi? Şiirleri keyifle taramayı sürdürmeli, altında bu keyfin yattığı ürünleri üst üste devşirmeye başlamalıyım.

Şiirlerin kaldırdığı rüzgâr

24 Haziran 2001 (Semizkumlar) / Şiirler arasındaki yolculuk sürüp gidiyor. Hem de hızlanarak. Belki de ilk kez böylesine yoğun bir biçimde daldım şiir dolu bir dünyanın içine. Ozanlar değişiyor, ozanların elime aldığım kitapları durmadan değişiyor. Girdiğim her şiirin içinde sesler, imgeler yakalıyor beni. Çağrışımlara sürüklüyor. Kimi o kadar canlı ki, kitabı elimden bırakıp kağıda kaleme sarılıyorum. Bir süre ardına takılıp gidiyorum o sesin. Yeni seslere ulaşarak. İmgelerin çağrışımıyla yeni imgeler oluşuyor. İzini sürmeye başlıyorum hemen. Yeni bir şiir haline gelme-

di daha hiçbiri. Ama birikiyor bir köşede. Bir gün dönüp yeniden ele almamı bekleyerek. O zaman, biliyorum, onların başlattığı şiiri yakalayacağım. Belki yazdıklarım kalmayacak içinde. Onlardan yürüyüp yepyeni bir yere varacağım. Ama varacağım.

Okuduğum şiirlerin kaldırdığı rüzgâr, nicedir kıpırdamayan kanatlarımı oynatıyor. Karşısında yılgınlık duyduğum tasarılara çekinmeden bakabiliyorum artık. Gözlerimi kırpmadan. Her tasarı bir gövde gibi. Yontulmayı bekleyen bir gövde. Yonttukça arınarak çıkacak dışarıya, kendini ele verecek. Yonttukça o gövdenin özündeki şiiri görmeye başlayacağım. Onu bir kez gördükten sonra, ulaşmaya çalışmakta artık sıra. Elimden kurtulamaz, kesinlikle ulaşırım. Bugüne dek hep böyle oldu, yine olacak.

İşin ilginci, bir iki değil, çok daha fazla bu tasarıların sayısı. *16 Haziran Kavşağı* en eskisi. Onu *Yangın Şiirleri* izliyor. Uykuya yatan biri daha uyandı son zamanlarda. Biri daha, belli belirsiz yokluyordu arasıra, gündeme geliverdi. Her birinin gövde olarak görünümü değişik. *16 Haziran*'ınki en belirgin olanı. Keskiyi ele alıp yontmaya girişecek kadar ortada. Esintiyi bekliyor, bir yerlerden çıkıp gelecek güçlü bir esintiyi. Rüzgâr bekleyen bir değirmen gibi. *Yangın* ise daha az belirgin. Ne olmadığını biliyorum yalnızca. Nereden başlayacağımda kararsızım. Üçüncüsü, adı belirsiz ama beklentisi oldukça eski. Hızla uzaklaşmıştı, ardındaki kırmızı lâmba neredeyse görünmez olmuş bir tren gibiydi. Birden makas değiştirdi, yeniden yaklaşmaya başladı. Unuttuğum, unuttuğumu artık kabul ettiğim bir anda. Işığının büyüdüğünü görüyor, sesinin yaklaştığını duyuyorum zaman zaman. Üstelik bir yüz taşıyor, sildikçe arınan bir camın ardında. Güzel bir yüz, anlamlı bir yüz. Bir zamanlar yüreğimi titreten, beni bir dönemle, yaygın bir ilgiler / ilişkiler yumağıyla buluşturan. Genç günlere yeniden çağırarak. Genç günlerin sımsıcak düşlerine. Başka yüreklerde aynı anda titreşen düşlerine. O düşlerin kaynağıyla ödeşmek isteği veriyor sanki. Bir yüz: Başka bir şey olmasa da bir yüz. Ve bir ses: Başka bir ses kalmasa da bir ses. Bir devinim: Binlerce ilişkinin iplikleriyle örülmüş bir devinim. Ve bir gövde: Doğuran, doğacak olanları hazırlayan bir gövde. O yüze baktığımda binlerce yüzü görüyorum. Tek tek göremediğim, ama bildiğim, çizgilerinin bir yerlerde biriktiğini bildiğim binlerce yüzü.

Yüz, hem kendinin yüzü, hem başkalarının. Yüz, hem özveriyi yansıtıyor, hem yaratıyı. Kendi yüzünü geride tutarken özverili, başkalarının yüzünü yansıtırken yaratıcı. Kendi gözyaşını içine akıtıyor; ama başkalarının gözyaşıyla ağlıyor. Kendi ölümünün sözünü etmiyor; ama başkalarının ölümüyle ölüyor. Bir oyuncudan kalkıldığında nerelere kadar ulaşır yolun ucu?

Dördüncü tasarı, son zamanlarda yoklar oldu. Daha uzaktan uzağa bakışıyoruz. Arada bir, aklıma takılıyor, duymaya çalışıyorum nelerden haber verdiğini. Şimdilik, bir birikim diyebilirim. Bir yaşam birikimini tanımlama. İki yürek arasında bir titreşim gitgeli. İki yürek arasında kırlangıç kanatlarından bir ayraç. Neler alabilir içine devinim halinde bu iki kanat? Neyi nasıl kuşatır, kucaklar? İşte o. Titreşimden başka tanımı olmayan. Benden sana doğru bir yolculuk. Ama içine sığdırdığı ne varsa hepsi. Sığdırdığı ve 'biz'e dönüştürdüğü. Belki kısacık bir an, belki koskoca bir yaşam. Anlarla koca bir zamanın arasında sıçrayıp duran bir nabız. Şimdilik, en az belirgin olanı. Baksam bile göremediğim. Okuduğum şiirlerin kaldırdığı rüzgâr, işte bu tasarıları masanın üstüne getiriyor bir çağrışımla. Şimdilik, hangisine ulaşacağını kestiremediğim birkaç dize çıkıp geliyor. Bir süre uğraştırıyor beni. Kimi zaman biraz ürüyor, kimi zaman da öylece kalıyor. Ama kaldırıp bir köşeye koyuyorum. Bir gün dönüp baktığımda bana bir yol göstereceğini umarak.

Bir şey yapamama kaygısı

22 Temmuz 2001 (Semizkumlar) / Seçkiyi hazırlama işi sürüyor; ama istediğim hızı yakalamış değilim. Nemli bir sıcaklık soluk almamı güçleştiriyor. Kısa bir sürede yoruluyorum. Seçki çalışmalarını dengeler diye düşündüğüm öteki tasarılara da el atabilmiş değilim. "Bu işin içine nereden girdim." diyecek bir pişmanlık arasıra yokluyor. Kimseye anlatamadığım, zamanımın çok değerli olması. Onu kendi istediğim gibi kullanmalıyım. Benim için bundan daha önemli bir şey yok. Gel gör ki, kimse böyle düşünmüyor sanki. Durmadan engeller çıkarılıyor önüme. Kimi ekonomik bunalımdan yararlanıyor, kimi yüzünün yumuşaklığından. Ben sakındıkça, onlar bir yolunu bulup zamanımı harcayıveriyorlar.

Yılın yarısını geçtik. Yaz tükenmek üzere. Dişe dokunur bir şey yapamadım. Geriye dönüp baktığımda, birkaç yazı ve seçki çalışmaları, bir kitabın çevirisini onarma vb. Nasıl olduğunu anlamadan bir adamın karaladığı şiirlerle baş başa bırakıldım. Yenilenmeye hazırlanan bir gazetede yazı yazma önerisi ve bir siyasal partinin aydınları bir araya getirme tasarısına çağrı. Özgür Üniversite'de izlence. TYS'nin Balkan Ülkeleri Toplantısı'na katılım. Çırpındıkça içine çekip alan bir çevrinti gibi.

Bütün bunlar yetmiyor sanki, bir de şiir seçkileri için isyan bayrağı açanların çıkardığı tartışmalar ve beni de bekleyen olası bir kamuoyu baskısı. Seçki neye göre düzenlenmeli, seçilenler neye göre seçilmeli, öznellik nerede biter nerede başlar? Üstelik ben bir seçki düzenliyor değilim. Düzenlenmiş bir seçkiyi güncelleştiriyorum. Kuralları, ölçütleri benim dışımda konmuş. Nereye kadar uyacağın, nereden sonra bağımsız kalacağın, belli değil. Tam bağımsız davransam önceki seçimle bağdaşmaz. Özgür kalsam, iki ayrı parça zorla bir araya gelmiş gibi olur. Ortası nedir, çık işin içinden çıkabilirsen.

Şiirin nazını çekmek

26 Temmuz 2001 (Semizkumlar) / Dün kente inip döndüm. Başka türlü bakıyorum dünden beri. Unutmamak için, aklıma gelenleri bir köşeye yazmalıyım. Baba / oğul ilişkisini ele veren öyküler geliyor, o öykülere ilişkin ayrıntılar. Babasının paydostan önce eve döndüğünü gören bir çocuk; kendini odaya kilitliyor ve dışarı çıkmak istemiyor. Çağrılara yanıt vermiyor. Babasının paydostan önce eve dönmesi, çocuk için bir gösterge çünkü. Bu ne zaman olursa, bir süre sıkıntı çekiyorlar. Baba sabahları işe gitmiyor çünkü. Evi gözle görülmez bir sıkıntı sarıyor. Anne de değişiyor, günlük yaşam da. Her sabah uyandığında babasını gitmiş bulana değin.

Bir başka çocuk, annesiyle yaşayan. Babasını ölmüş biliyor. Bayrama gitmiş, bir daha dönmemiş. Annesine soruyor. Kısa yanıtlar alıyor yalnız. Bayram, Taksim Alanı'ndaydı. Gidip bakıyor alana. Nasıldı o gün? Neresindeydi babası? Ne gelmişti başına? Büyüdükten sonra, bir tomar gazete kesiği koymuştu annesi önüne. Sararmış resimlere bakmıştı. Alanda hiç kimse yoktu o günden. Bir iz arıyordu gözleri. Orada, öylece durup bakı-

yordu. Bir şey olsun istiyordu. Sonunda olmuştu. Sesleri duymaya başlamıştı. O günün bütün seslerini. Kendinden başka duyan yoktu. O zaman anlamıştı babasını kimin öldürdüğünü.

Bunları yazıyorum, bir yandan da şiir kitapları okuyorum. Seçki yapmak, demek ki bu. Dünya dışarıda. Yaz sıcağı terletirken, buram buram şiir. Buğunun içinde dizeler oynaşıyor. Birinin ardına takılıp gidemiyorsun. Ötekiler eteğine asılıp durduruyor çünkü: Ben de varım. Seçki, demek ki bu. Şiirin nazını çekmek. Hiçbirine 'Sen dur hele' diyememek.

'Ben'den 'Biz'e bir aşk mektubu

27 Temmuz 2001 (Semizkumlar) / Seçki yapmak, demek ki bu. Dilime nicedir dolanan "Sevdalı Buluşma" bugün karşıma çıktı: Özdemir İnce'nin bir şiirinde. *Mani-Hayy* kitabından. Şöyle:

Bir aşk mektubudur, bir sevdalı buluşmadır
milyarlarca yıl gecikmeyle gördüğümüz yıldızlar.

O kitabı ayrıntılı okuduğumu anımsamıyorum. Dilime dolanan, bu dizeleri okuduktan sonra olabilir mi? Değilse, ilginç bir örtüşme. Şiir,

"*On iki milyon ışık yılı uzakta gördüğün*
bir yıldız belki bugün yoktur bile:
sanırsın ki varlık ile yokluk aynı anda" diye başlıyor.

Benim tasarım, yolların kesişmesiyle ilgiliydi. Başka dünyalardan yola çıkan, bir araya gelince, kesişince, yeni bir dünya oluşturan sevdalı bir yolculuk içindi. Bu sevdalı buluşmada ayrıntıların konuşulmasıydı. 'Neler oldu'nun, 'neler kaldı'nın bir çeşit dökümü. Belki bir ödeşme; yaşamla, yaşamın karşımıza çıkardıklarıyla bizim aramızda bir ödeştirme.

Niye olmasın? "Gördüğün bir yıldız belki bugün yoktur bile." Işığı bize ulaşır, kendisi olmasa da. Bizim yaşadığımız buluşma da öyle değil mi? Bıraktığımız ışığı konuşuyoruz. Şiirler okunduğunda biz olmasak ne değişir? Yaşamımız bir sevdalı buluşmaydı. Onun ışığıydı bıraktığımız.

Öyleyse "bir aşk mektubudur" yaşanan. Bizim birbirimizle aramızda, yaşamla aramızda. 'Ben'den 'biz'e bir aşk mektubu. Beni bize taşıyan bu sevdalı buluşma.

Sivas yangınında sınavdan geçmek

13 Ağustos 2001 (Semizkumlar) / Şiirleri okumayı ve seçmeyi sürdürüyorum. Onların kaldırdığı rüzgâr, arada benim kağıtlarıma da kimi aydınlıklar düşürüyor. Kendimi koşullamaya kalkmıyorum. Geleni olduğu gibi kabul ediyor, notlarımın arasına ekliyorum. Şimdiye değin epeyce birikti. Dört tasarıya ilişkin bir toplam. Hangisine denk düşerse ona ekliyorum.

Bu haftasonu *Yangın Şiirleri*'ne denk düştü. Bir açılış şiiri olabilir. Kitabın içine girmeme yol veren. Sivas yangınının içinde değişik kesitler, değişik çağrışımları olabilecek kimseler var. Ama onları orada bir araya getiren Pir Sultan'dı. Onun anısı, yazgısı, söylencesi, çağrışımları. Onları bir araya getirenden yola çıkan dizeler çıkıp geldi. Pir Sultan söylencesinden devşirilmiş imgelerle o söylencenin örgüsünü yeniden kurgulayan bir şiire doğru yürüdü. Günlerdir onun ardındaydım, zaman zaman dönüp bakıyordum yazdıklarıma. Az önce son noktayı koydum. Hiç değilse şimdilik.

Söylencenin gül / taş imgesi, temele yerleşti. "Dostun attığı gül" taştan daha ağır gelmiştir Pir Sultan'a. Bir çeşit tartılmadır onun sitemi. Gül niye daha ağır gelir ona? Gülü atan dost, taş atmaya kıyamamıştır. Ama o gün, bir sınav günüdür. Zalim, taşa tutulmasını istemekle, herkesi suçuna katılmak zorunda bırakır. Suça katılan, taş yerine gül atmakla bundan yakasını sıyıramaz. Pir Sultan'ı yaralayan da bu görünüştür işte: Hem zulme katılacaksın, hem de bunu hafifletmeye çalışacaksın.

Şiir, gül / taş imgesini susmak / konuşmak seçimiyle yeniden kurguluyor. Susmak mı, konuşmak mı, hangisi? Hangisi daha ağır? Zulmün karşısında susmak mı, konuşuyor görünmek mi, ya da konuşup da bir şey söylememek mi? Pir Sultan'ın sitem terazisinde tartılacak budur. Sivas'a çeşitli konumlardan, yazgılardan, öykülerden gelenler yüklerini bu terazide tartmaya gelmişlerdir. Yani sözlerini gerçekten söylediklerini göstermeye. Bir sınavdan geçmeye. Şiir, bunu saptamış oluyor.

Artık gelenlerin yazgısına geçilebilir. Ölümleri; sınavdan geçtiklerini gösterir çünkü. Taş yerine gül atmamışlardır. Zulmün karşısında söyleye-

cekleri vardır ve söylemişlerdir. Biz de, kitabın sonunda aynı sınavla yüz yüze geleceğiz. Sivas yangınının zulmüne karşı ne yapacağız? Ölüme giden Pir Sultan'a yapıldığı gibi, bu zulme biz de katılacak ya da karşı çıkacak mıyız? Gül mü, taş mı? Susmak mı, konuşmak mı? Konuşmak mı, konuşur gibi görünmek mi?

Kitap bir başka soruyu da getirmeli: Konuşmak nedir?

Ölçüt ne olmalı?

14 Ağustos 2001 (Semizkumlar) / Seçki, ölçüt sorununu sürekli ayakta tutuyor. Şiirler seçiyorum ve soruyorum: Ölçüt ne olmalı? O ozanın bence en güzel şiirleri mi? O ozanı *temsil eden* en güzel şiirleri mi? O ozanın *belli bir gereksinime* en uygun şiirleri mi? Başka bir deyişle, okur seçkiyi okurken ne düşünmeli? Ozan için, "Seçilenleri okudum, kitaplarını okuduğumda ne buldumsa onu buldum" mu demeli? Yoksa, "Seçilenleri okudum, kitaplarını okuduğumda dikkati çekmeyen şiirleri de varmış" mı demeli? Şunu saptamak gerek: Seçkilerin çizdiği yüzler, tanıttığı ürünler var. Onların okuru koşulladığı açık. Her seçkide aynı yüzleri, aynı ürünleri görmek istiyorlar. Seçki aslında bunu değiştirecek bir çalışma da koymalı ortaya. Bildiğim kadarıyla Batı'da bunu gerçekleştiriyorlar. André Gide'in yaptığı Fransız Şiiri Seçkisi, aklıma gelen bir örnek. Onun gözüyle, onun beğenisiyle, başkalarını yinelemeyen yeni bir toplam.

Şunu söyleyebilirim: Gönlüm daha çok böyle bir tutumdan yana. Ama elim bağlı. Yeni bir seçki değil benim ortaya koyacağım. Daha önce seçimini yapmış bir çalışmayı güncelleştirmek. Elim bağlı çünkü bana göre alınması gereksiz birçok ozana ilişemiyorum. Yapılan şiir seçimlerine de öyle. Ancak ilk basımda yer alanlardan dokuz ozanı dışarda bıraktım. Onların hemen hepsi de şiir yazmıyor bugün. Hatta bir zamanlar yazdıklarının bile arkasında durmuyorlar. Ozan kimliği taşımıyor, başka işlerle uğraşıyorlar artık.

Benim gönlüme göre davranabileceğim, yeni eklediklerim olabilir ancak. İlk basımda yer verilmeyen 30 ozan. Seçkinin adı *Dünden Bugüne Türk Şiiri* olmasaydı, bu konuda da daha özgür davranabilirdim.

Geriye, şiir seçimlerindeki görece özgürlüğüm kalıyor. Güncelleştirdiğim ozanların da, yeni eklediğim ozanların da 'seçki klâsiği' olmuş şiirlerinden çok, gerçeklikle ilişki kurma yolunda bir özellik gösteren ürünlerine yöneliyorum. Okur, o ozanlar için, "demek bunları da yazmışlar?" diye biraz da şaşsın isterim.

Neden böyle? Gönlüm gerçeklikle ilişki kurmaktan yana olduğu için mi? Elbet bunun da payı var. Ama asıl nedeni, seçkiler yoluyla da verilen bir savaşımın sözkonusu olması.

Savaşım, yalnız tartışmalarla yapılmıyor. Yayınlar da bu işte bir tavır koyuyor ortaya. Bir yayınevi, örneğin her anlayışa açık tutmuyor kapısını. Yayınladığı kitaplara baktığımızda hangi yanı tuttuğunu, hangi anlayıştan yana olduğunu, neleri değer olarak kabul ettirmek istediğini anlıyoruz. Seçkiler de öyle. Hangi ozanları seçtiği kadar, ozanın hangi şiirlerini seçtiği de birer gösterge. Seçtiği şiirlerin özellikleri için bir değerlendirme yapmıyor yalnız, dışarda bıraktıkları için de yapıyor. Seçkilere bakan şöyle düşünebilir: Bugün en beğenilen ozanlar demek ki bunlar! Seçilen şiirlerin sayılarına baktığında da şöyle düşünebilir: Demek ki ozanların değer sıralaması böyle! Seçilen şiirlerin hangi özellikleri taşıdığına gelince, o da şöyle bir yargıya yol açabilir: Demek ki bu özellikteki şiirler hem ozanlar arasında, hem de bir ozanın ürünleri arasında büyük bir yer tutuyor. İşte seçkilerin bir savaşımdaki yerleri, bu tür işlevleri üstlenmeleriyle ilgili.

Bunu bile bile, düzenlediğin bir seçkiye, bu savaşımı yansıtmayı göze alacak mısın, almayacak mısın? Seçkide öznellik / nesnellik tartışmasından önce, göz önünde bulundurulması gereken bu değil mi? Bir güncelleştirme de olsa, yaptığım çalışmada bunu gözardı etmedim. Seçtiğim şiirlerde, gerçeklikle ilişkiyi gözettim hep. Bir ozanın böyle şiirleri varsa onlara öncelik tanıdım. Araştırmak, bulmak, ortaya çıkarmak bir 'seçki'nin temel niteliği olmalı. 'Seçki klâsiği' şiirlere yüz vermemek, ya da onları sorgudan geçirmek gerekir. Önem verilmeyen ya da yer verilmeyen kimi ozanlara dikkat çekmek de öyle. Kimi ozanları belki yeniden değerlendirmek de. Yaptığım seçimde bütün bunları gözetmek istedim. (Öyle ki, kimi seçkilerde hiç yer verilmemiş ozanlara rastlayıp şaşırdım. Kimilerinin kü-

çümsendiğini, önemsiz şiirleriyle temsil edildiğini, kimilerinin de aşırı biçimde değerli gösterildiğini saptadım. Bunlara kuşkuyla bakılmasını sağlamalı diye düşündüm. Bu arada, yaratılan koşullanmaların yer yer etkisi altında kaldığımı, ozanları tek tek ele alıp topluca okuduğumda anladım.) Ozanları değerlendirme, yalnız seçimle yapılmıyor. Bir de onun hakkında yapılan yargılama, değerlendirme saptamaları var. Asım Bezirci'nin bıraktığı kağıtlar arasında bunlardan 66 tanesine rastladık. Seçkide toplam 200 ozan bulunduğuna göre, geriye kalanlar bana düşmüş oldu. İçlerinde kaçını topluca değerlendirecek durumdaysam bundan kaçınmadım. Ötekiler için, başka değerlendirme yapanlardan yararlanarak, alıntılar yaparak bir görüntü çizmeye çalıştım. Elbet alıntılar kılı kırk yararak seçilmişti ve benim bunların içerdiği yargılar karşısındaki tavrımı da ortaya koyuyordu. Yine de gönlüm, tüm değerlendirmeleri doğrudan yapabilecek duruma gelmekten, bir seçkiyi güncelleştirmekten değil bağımsızca oluşturmaktan yanaydı.

Seçim için en uygunu

19 Ağustos 2001 (Semizkumlar) / Birkaç gündür seçkiye şiir seçimi için yanıma kitap alıp öyle iniyorum deniz kıyısına. Birkaç gündür yanıma aldığım, Enis Batur'un Doğu-Batı Divanı kitabı. (Yayınevinin elde kalmış, ilgi görmemiş kitaplarını % 70 indirimle kitapçılara verdiği, kitapçıların % 40 indirimle tüketime sunduğu bir sergiden edinmiştim.) Bu sabah, bütün şiirleri bu kitaptan seçmeye karar verdim. Arka kapağında yayınevi, Enis Batur için "1990'lı yılların üzerinde en çok durulan şairi oldu." dedikten sonra, kitabın "1997'de yayımlandığından bu yana, Gülten Akın'dan Ahmet Oktay'a, Mehmet H. Doğan'dan Füruzan'a, pek çok şair ve yazar tarafından, Enis Batur'un en olgun, dingin, derin yapıtı sayıldığı"nı öne sürüyor. Kitaptaki şiirler "İtalyanca, İngilizce, Almanca, Farsça, Felemenkçe ve Fransızcalarıyla da yankı topladığı"na göre, bu fırsat kaçmaz diye düşündüm. Yayınevi, onun isteğinin dışında davranamayacağına göre, kendi de böyle değerlendiriyor demek ki yazdıklarını. Öyleyse "en olgun, dingin, derin yapıtı" elimizdeyken başka kitaplarından şiir seçmeye ne gerek var, değil mi?

Balkan Yazarlar Buluşması

2 Eylül 2001 (Edirne) / Şiirle dolu günlerin arasına kısa bir mola girdi. TYS'nin düzenlediği Balkan Yazarlar Buluşması için iki gündür buradayım, Trakya Üniversitesi çatısı altında. Kimini yıllardır tanıdığım, kimiyle ilk kez karşılaştığım ama adını her zaman duyduğum katılımcılarla birlikte. İki gün, kısa ve yoğun. İlk günün izlencesinde Edirne'deki pek çok önemli yapıdan ikisi vardı. Ardı ardına II. Bayazıt Külliyesi Sağlık Müzesi'ni ve Selimiye Camisi'ni gördük. Cengiz'in (Bektaş) anlatımından yapı özelliklerini ve işlev öykülerini öğrendik. Kendi başımıza olsak, bir görüntü yığını kalacaktı belleğimizde. Cengiz araya girince, görüntülere yalnız bakmadık, onların arkasındakini de gördük. Sağlık Müzesi, onca yıl önce karasevda çekenleri sağaltımda nasıl su sesi ve müzikten yararlanıldığını gösterdi. Verilen huzuru, düzenlenen ortamda kısa bir an biz de duyduk. Selimiye'nin girişinde, dış avlu duvarının bir köşesine yerleştirilmiş sütuna, kuşkusuz dikkat bile etmeyecektik. Cengiz, onu oraya yerleştiren Mimar Sinan'ın kendinden önceki mimarî üslûba bir selâm gönderdiğini söylemese. Yine kuşkusuz cami içindeki bir sütuna işlenmiş kabartma ters lâle gözümüze bile çarpmayacaktı. Cengiz, elini ona sürmeyenin Edirne'yi görmüş sayılmayacağını söylemese kendimizi aldatmış olacaktık. Cami yapımı için seçilen yerde bir lâle bahçesi bulunduğu, bahçe sahibinin orayı satmayı bir türlü kabul etmediği, 'senin adını yaşatacağız' diye yola getirildiği, o kabartma lâlenin o yüzden oraya işlendiği; ama adamın aksi davranışını vurgulasın diye lâlenin ters konduğu yüzlerce yıl sonra bize kadar ulaştı.

İkinci gün, dış dünyadan kendimizi soyutladık ve bir başka çatı altında bir başka gezinti yaptık. Küreselleşmeyi ve Balkan halklarını bu yeni koşullarda yakınlaştırmak için yazarların neler yapabileceğini, neler yapması gerektiğini konuştuk.

Yaşamdan kaynaklanan şiir

6 Eylül 2001 / Mola çoktan bitti. Bir araya geldiğimiz insanlarla, öykülerle ve sorunlarla ilgili birçok şeyi söyleyemeden, yazamadan ve içime sindiremeden yine kaldığım yere, şiirlerin dünyasına döndüm. Oysa bomba yağmurundan kurtulup sorun yağmuruna yakalanan bir Belgradlı vardı,

evlerinden dışarıya tam 78 gün çıkamayan iki Kosovalı vardı, yeniden yapılanmanın sancılarıyla içli dışlı yaşayan Bükreşliler vardı.

Akıp gideni bir ucundan aralayan kısa birliktelikte, şiir yine gündemdeydi. Ama okumak, tartışmak ve ilişki kurmak açısından. Öyle olmasa, okuduğum bir şiir "Öyle Kalsın" Herkül Millas'ın dikkatini çekip onunla bir görüş alışverişine yol açar mıydı? İlk sevindiren, şiirin gerçek bir olaydan yola çıktığının anlaşılması oldu. Böylece, yaşamdan kaynaklanan şiirin sahiciliği, sahiciliğin de etkileyiciliği bir kez daha kanıtlandı. Nitekim Belgrad Üniversitesi'nden Mirjana (Teodosiyeviç) aynı şiiri dinlerken, benim başımdan geçen bir olayı anlattığını düşündüğünü ve üzüldüğünü söyledi. Herkül, bu şiirin uyandırdığı merakla benim şiir üzerine düşüncelerimi öğrenmeyi istedi. İlginç buldu söylediklerimi. Kitaplarımı hemen okumak için aldı. İmzalattı. Ayrılırken de şiirlerimi eskiden de bildiğini ama ozanları tanımanın kimi zaman düşkırıklığı yarattığını, beni tanımanın öyle olmadığını vurguladı.

Yapay düşler

9 Eylül 2001 (Semizkumlar) / Kaç yıl önce yine böyle olmuştu. Bir futbol maçı hepimizi kendine tutsak etmişti. Bu kez basketbol ele geçirdi herkesi. Aylar önceden başlayan bir 'Avrupa şampiyonluğu' propagandası, adım adım yayıldı. Kimse başka bir şey düşünemez oldu. Bir spor düşü olmaktan çıktı, toplumu ardından sürükleyen bir beklentiye buladı ortalığı. Şampiyona başladıktan sonra da başdöndürücü bir yükselişle her dakikamızı doldurdu. İşin ilginç yanı, beklenti ile ortaya konan oyun bir türlü örtüşmüyor. İstenene, alınan sonuca uygun bir oyun gösterilemiyor. Her maçta, takımın patlama yapması bekleniyor. Ama her maçta bir bocalama, izleyenlerin umarsızlığa kapılmasına yol açan düşüşler yaşanıyor. Garip tir, inanılmaz bir el sanki araya giriyor ve son anda yenilgiyi önlüyor.

Maçları izlemiyorum; ancak bittikten sonra televizyonu açıyorum. Bu kez yenilgi gelmiş, beklenti sona ermiştir diyorum. Ne var ki, her maçta son dakikanın son saniyelerinde yenilgiden kurtulduklarını öğreniyorum. Ardından, gittikçe çılgınlaşan bir beklenti dalgası biraz daha yükseliyor, daha da körüklenerek herkese ulaşıyor.

Bu satırları yazarken, son maç oynanıyor. Beklentinin doruğa çıktığı, herkesin şampiyonluk çığlığı atacağı dakikalara doğru akıp gidiyor zaman. Ben yine kapalı tutuyorum gözlerimi ve kulaklarımı. Komşu evlerden önceki gecelerde taşan bağırtılar bu gece kesildi sanki. Beklentinin çılgınlığı oranında, sonuç herkesin çökmesine yol açacak sanırım. Umarsızlık nereye sürükler, bilinmez.

Bir yandan yaratılan baskıyı, bir yandan o baskıya hazırlıklı kalabalıkları düşünüyorum. Ellerinden alınanların gerçekliği karşısında, verilen bu yapay düşü. Düşün çöküşü, daha doğrusu temelsizliği görülüp de gerçekliğin ardına yeniden düşülür mü?

Yapay düşler yerine, gerçek düşler yaratılsa yine bu denli yaygınlaşabilir mi? Yenilgi, toplumu uyandırsa? Beklentinin gerçekliğe dayanmadığı anlaşılsa? Gerçekliğe dayanan düşler kurulduğunda, insanların bu düşler çevresinde birleşmesinden ortaya çıkacak enerjiden nerelere varılabileceği görülse?

Bir yandan bunları yazıyorum, bir yandan önümüzdeki günlere bakıyorum. *Evrensel* gazetesinde yazmaya başlayacaksam buradan başlamalıyım. Temelsiz düşlerin baskısından uyanıp gerçekliğe dayanan düşlere yönelmenin yaratıcılığından.

Yazarsam, herkesin her gün yazdığına da benzememeli bu, benim daha önce yazdıklarıma da. Son aylarda evirip çeviriyordum nasıl yazacağımı. Bir ad koymaya çalışıyordum tutumuma. "Ters Açı" bunlardan biriydi. Herkesin, benim de, her zaman bakış biçimimize, ele alışımıza bir de tersten bakmak diye vurgulanabilir kısaca. İnsanları rahatsız etmeyi amaçlayan, kızdırmayı göze alan bir bakış biçimi getirmek. Okurun bastığı yeri sarsmak, oturduğu iskemleyi altından çekmek için. Daha doğrusu, okuru olduğu kadar yazarı da sorgulamak için. Göze alabilir miydim? Her yazıda aynı tutumu sürdürebilir miydim? Sürekli aynı çizgiyi tutturamamak korkutucu değil miydi?

Biri küçük iki sarsıntı

12 Eylül 2001 / Dün sarsıntılar art arda geldi. Biri benim içindi, küçüktü. Öbürü dünya içindi, nereye varacağını kestirmek güç.

Benim için olanın adını bile anmamak gerekir belki. Ama yine de bana göre önemli. Yanlış bir adım atmak üzere olduğumu anladım. Evrensel Basım Yayın'ın bana yaptığı öneriyle ilgili. Kitaplarımın yayınını üstlenmek istiyordu. Bunun için de, ilk aşamada tükenmemiş kitapların tüketilmesini de üstleniyordu. Sonra birkaç cilt içinde toplayıp bunları yayınlayacaktı. Sonra da yeni kitaplara sıra gelecekti. Öneriyle ilgili kaygılarımı, kafamda beliren kimi soruları aktarmış, yayınevi yöneticisinden bunlara yazılı yanıt almıştım. Bir sözleşme taslağı vermişlerdi. O taslağa göre bir sözleşme düzenleyecek, üzerinde anlaşma sağlayıp imzalayacaktık. Gerisi, uygulamanın başlamasına kalıyordu. Eldeki kitapların tüketilmesi için ilk adım, Tüyap Kitap Fuarı'nda atılacaktı. Fuardaki yerlerimizi birleştirecek, bir çatı altında satış yapacaktık.

Dün, aşağı yukarı yoluna girmiş görünen bu tasarının, temelde beni rahatsız edecek bir anlayışın üzerine kurulmuş olduğunu anladım. *Evrensel* gazetesinden sürekli yazmamı istemişlerdi. Sabah gazeteye gidip ilgililerle konuştum. Yazılara herhangi bir ücret ödemediklerini söylediler. Oysa kimi yazarların yazı ücreti aldıklarını öğrenmiştim. Ücretsiz yazamayacağımı söyledim. Eve dönünce de yayınevi yöneticisine bilgi verdim. İşte yanlış bir adım atmak üzere olduğumu o zaman anladım.

Yönetici, ücret konusunda diretip yazmak istemeyişimi doğru bulmuyordu. Yayıneviyle yapmakta olduğum anlaşmadan doğacak ücretler bunu da "tolere" edecekti. Yılda aşağı yukarı elime şu kadar para geçecekti vb.

Aldığım bu yanıtın aslında yalnız yazı / ücret ilişkisiyle ilgili olmadığını birden ayırt ettim. Ucu başka birçok yere de uzanıp gidecek bir yaklaşım yatıyordu altında.

Yayınevinin bana verdiği yanıtta "karşılıklı anlayışa ve içten dostluğa dayanan" bir ilişkiden söz ediliyordu. Kafamda hemen şu soru belirdi: "Karşılıklı anlayış" varsa, birinin ötekini "tolere" etmesi nereden ortaya çıkıyordu?

Ardından, ilişkinin anlamı üzerine bir sürü ipucu sıralandı:
- Yayınevi, benim kitaplarımı basmak istemişti.

- İlk aşamada, basılı kitapların tüketilmesini üstlenmeyi de istemişti.

- Kitaplar için ücret hesaplanırken baskı sayısıyla çarpılan (KDV düşüldükten sonraki) üst fiyatın % 8'i alınacaktı. Ödemeler bir yıl içinde aydan aya yapılacaktı.

- Bütün bunlar "karşılıklı anlayış ve içten dostluğa dayanan" bir ilişki içinde belirlenmişti.

- Uygulamaya gelince, "karşılıklı" değil, yayınevinin bana uyguladığı "özverili" bir tutumun sonucu olarak görülüyordu.

- Yayınevi bu "özverili" davranışına karşılık benden gazeteye ücret almadan yazmamı isteyebilirdi. Çünkü yapacağı ödemeler bütün bunları "tolere" edecek kapsamdaydı.

- Hatta basılı kitaplarımı tüketmeyi üstlenmiş ve kitap fuarında (ben istekte bulunmadığım halde) kiraya benden katkı almaktan vazgeçmişlerdi ya!

Bu ipuçlarının götürdüğü yerde hangi yaklaşımın bulunduğu açıktı:

Yayınevi, bana yaptığı öneriler ve önerilerden doğan ödemelerle kimsenin yapamayacağı bir "iyilik" yapıyordu.

- Bu "iyilik"i yapmak için kendi dar olanaklarını ve içinde bulunduğu olumsuz koşulları zorlayarak "özveri" gösteriyordu.

- Bu "iyilik" ve "özveri" karşısında, benden bir şey isteniyorsa bunu da yerine getirmeliydim.

Bütün bunlar, bağımlılaştırılmak istendiğimi, yanlış bir adım atmak üzere olduğumu acı acı duyurdu bana. Benzeri her olayda karşıma çıkarılacak "Biz sana şunları şunları yaptık." anımsatması tüylerimi diken diken etti. Kafamı daha önce kurcalayan kaygılardan çok daha korkuncu da varmış demek ki!

Verilen yanıtta, "Toplumcu edebiyatın usta kalemlerini bir araya toplamayı hedefleyen yayınevimizin, şiirimizin toplumcu damarının yaşayan en önemli temsilcilerinden biri olarak Kemal Özer'e ilgisiz kalması düşünülemez." deniyordu. Şimdi, herhalde bu ilgiyi "vesayet" altına almakla karıştırmışlar diyorum. Bastığı kitaplar satılmayan, kendini geçindirecek bir gelirden yoksun bir ozanı, "Ancak biz elinden tutar, ona yaşayacağı,

çalışacağı ortamı sağlarız." diyor olmalılar. "Eh, bütün bunlara karşılık da küçük bir şey isteyebiliriz kendisinden."

Yarın yayınevinde buluştuğumuzda, atmak üzere olduğum adımı geri almaya çalışacağım. Önerilerine karşı benim yanıtlarım şunlar olacak:

- Kitaplarım basılmak isteniyorsa, bütün yapıtları kapsamasın, yayın koşulları tek tek saptansın, anlaşma sağlanırsa basılsın. Sağlanamazsa, yazar kitabına başka yayınevi arasın.

- Basılı kitaplarımın yeni basımları yapılmak isteniyorsa, bunların tükenmesi için özel bir çabaya gerek yok, ne zaman tükenirlerse o zaman yayınlansınlar.

- Kitaplarımla ilgili anlaşmalar, özel bir ayrıcalık taşımasın. Bu işin genelde uygulanan koşulları neyse onlara uyulsun.

- Kitap fuarında aynı çatı altında bulunacaksak, bunun giderleri de kullanım alanı oranında paylaşılsın.

- Özetle, böyle bir ilişkiyi "vesayet" gibi görüp gösterecek her tür yaklaşımdan uzak durulsun.

- "Karşılıklı anlayış ve içten dostluğa dayanan" bir ilişkinin yerini, "karşılıklı anlaşma ve o anlaşmanın koşullarına uyma" alsın. Ne yayınevi "iyilik" ve "özveri"de bulunsun, ne yazar kendini bağımsızlığım elden gidiyor kaygısına kaptırsın.

Bu yanıtlara karşın ne tavır takınacaklarsa ona göre davranacağım. Özellikle bundan sonra hiçbir öneriye hemen yanıt vermeye kalkmamalı, düşünmeye zaman ayırmalı, iyice ölçüp biçip öyle bir karara varmalıyım. Tartışmaları uzatmamak için de ne söyleyeceksem açık ve kesin söylemeliyim.

Dünyayı sarsan

Evet, dün sarsıntılar art arda geldi. Benimki küçüktü; ama açıklaması epey uzun sürdü. Dünyayı sarsan olay ise Amerika'da yaşandı. Newyork'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne, Washington'da Pentagon'a saldırılar düzenlendi. Koca yapılar yerle bir oldu, binlerce insan öldü. Korku, şaşkınlık, telâş dalga dalga Amerika'dan bütün dünyaya yayıldı. Dünyanın jandarmalığına soyunan ABD'nin kendini koruyamadığı ortaya çıktı.

Televizyonda saldırıyı seyrederken, uçağın gelip koca kuleye çarpması bana Amerikan filmlerini düşündürdü. Kötü niyetli, gözü kararmış adamlar (kimi zaman Rus, kimi zaman Çinli, kimi zaman da Arap) kaçırdıkları uçakla aynı şeyi yapmayı denerler; ama son anda başarılı olmaları önlenirdi. Her şey o filmlerdeki gibi görünüyordu; ama bu kez saldırı önlenemiyordu.

İki gündür bütün televizyonlarda, gazetelerde görüntüler durmadan yayınlanıyor, olayla ilgili yorumlar yapılıyor. Saldırıyı kimin düzenlediği şu anda açıklığa kavuşmadı. Ama ABD'nin cezalandıracağını söylediği, bunu da herkesin haklı ve yerinde bulduğu kesin. Suçsuz insanların ölmüş olması, bu haklılığın dayanaklarından biri. ABD'nin düzenlediği saldırılarda suçsuz insanların ölmesini ise aynı kaba koymuyorlar. Cezalandırma girişiminde ölecekleri de koymayacaklar.

Yorumların birleştiği bir nokta daha var: Bu olay yeni bir çağ başlatacak, ne dünya ne ABD bu olaydan sonra artık eskisi gibi olmayacak. Olmayacak da, daha dingin, barışçı değil daha çılgın olacağını kestirmek güç olmasa gerek. Ekonomi uzmanları, ABD'nin güvenlik gerekçesiyle silâhlı güçlere daha çok yatırım yapacağını, hatta ekonomik durgunluktan dünyayı çıkarıp bunun olumlu bir etki bile yaratacağını söylüyorlar. Türkiye hükümetinin aklına ilk gelen ise, alacağı borçların durumu: Acaba ertelenecek mi? Başbakan, bu korkunun daha da titrettiği bir sesle, ABD'ye hemen üzüntülerini ve bağlılığını bildirdi. Bir hizmet düşerse yapmaya hazır olduğunu vurguladı.

Evet, ne dünya ne ABD, eskisi gibi olmayacak. Küreselleşmenin dayattığı kimi yeni koşulların dünyaya kabul ettirilmesi şimdi daha kolay gerçekleştirilebilir.

Seçkiye son nokta

29 Eylül 2001 (Semizkumlar) / Eylül başında, başladığım işi bitirmeyi kurmuştum. Seçkiye son noktayı koyacaktım, bütün yaz bunun için uğraşmıştım. Ama olmadı. Önce araya Edirne gezisi girdi. Küçük bir mola olacaktı. Daha yoğun sürdürecektim moladan sonra. Ama olmadı. Molanın ardından, yayınevinin önerisiyle ilgili sorunlar geldi. Bir türlü, kaldığı yer-

den işe dönemedim. Bu arada, kesintiye uğramanın beni çalışmamdan soğuttuğunu gördüm. Yeniden başlayıp aynı hızı yakalamam için zamanın geçmesi gerekti.

Şimdi, birkaç gündür, şiirlerin dünyası içindeyim yine. Eksikleri gidermeye çalışıyorum hızla. İkinci bir mola vermeden, son noktayı koymalıyım.

Mola yine kapıda çünkü. Yayınevi yöneticisiyle yaptığım konuşmada, kaygılarıma gerek olmadığı bir kez daha vurgulandı. "Tolere" sözcüğünün belki yerinde kullanılmadığı, kastedilenin o olmadığı söylendi.

Eldeki kitapların tüketilmesiyle ilgili çalışma, Ekim ayının ilk yarısında iki ayrı vesileyle başlıyor. Önce bir kitabevinde okur önüne çıkıyorum, sonra da bir kitap fuarında.

Konuşmanın sonucunda, benim herhalde niçin ve ne karşısında duyarlı olduğum anlaşılmıştır diye düşündüm. Şimdi uygulama belli edecek bu düşüncemin doğru olup olmadığını.

Bugün sıcak bir Eylül günü. Her şey çalışmaya çok uygun. Ama iyi uyuyamadığım bir geceden baş ağrısıyla sabaha çıktım. İstediğim çalışmayı yapamadım yazık ki. Böyle giderse Ekim ayı da son noktayı koymama yetmeyecek.

Üstelik savaş tamtamları sürüp gidiyor bütün dünyada. Her geçen gün yeni bir açıklamayla öfkeler kabartılıyor, yeni bir yorumla kafalar karıştırılıyor. Terör, cezalandırma, derken uygarlıklar arası "Ben üstünüm" böbürlenmesi, Müslümanlara karşı Haçlı Seferi. Dün bir TV kanalındaki canlı yayında, terörün bir sistem içi çatışmaya bağlandığını izledim. Kapitalist sistemin içinde bir oligarşik egemenliğin olaya yön verdiğini söylediler. "Derin devlet", "gladio" gibi kavramların çağrışımını da içinde taşıyan bir söylem ortaya çıktı.

Önümdeki günlere bakmak

14 Ekim 2001 (Semizkumlar) / Bulutların zaman zaman engellemeye çalıştığı bir güz güneşi altında, balkonda oturuyorum. Haftasonu Evi, gün-

ler sonra, bana yine dinginlik veriyor. Yaz insanları çoktan çekilip gitti, her şeyi bize bıraktı. Rüzgârın sesinden, ağaçların hışırtısından başka bir şey duyulmuyor şu anda. Kuşlar bile öğle sonu sessizliğine çekilmişler. Bu dinginlikten yararlanıp önümdeki günlere bakmalıyım.

İleriye bakmaya gereksinim duyuyorum; çünkü hem kış aylarına, hem 2002'ye hazırlanmalıyım. Daha şimdiden bildiklerim: Tüyap Kitap Fuarı, Salihli ve Ankara. Okullara gidiş, öğrencilerle buluşma döneminin de başlangıcı. Kitap fuarında 10 gün üst üste kitaplarımın başında bulunacak, okurlarla söyleşeceğim. Salihli'de Danimarkalı ozanlarla Şiir İkindileri'ne katılacağım. Ankara'da ise, ODTÜ öğrencilerinin şiir kulübü, dergilerle ilgili bir açık oturuma katılmamı istiyor.

Sürmekte olanların bitirilmesi gerekiyor bu arada, belki de ayın sonuna değin. Şiir seçkisi çalışmasında, hazır olan dosyaları geçen hafta yayınevine teslim etmeye başladım. Yeni Şiir bölümü birkaç güne dek bitebilir. Ancak Halk Şiiri ve Divan Şiiri bölümlerine göz atmaya daha yeni girişeceğim.

Başlaması gereken tasarı, Nâzım Hikmet'le ilgili kitap çalışması. Otuz yıllık bu düşün gerçekleştiğini görmek, benim için yeri kolay doldurulmaz bir başarı olacak. Bu girişim için, seçki çalışmasına tümüyle son vermek gerekiyor üstelik.

Seçki çalışmasının önüne, bugüne dek karşıma çıkacağını nedense kestiremediğim yeni bir engel dikiliyor. Her seçkide bir genel görünüm çizme çalışması yapılmaz mı? Benden de isteniyor ve ben kendimi bu değerlendirme işlemine hazır görmüyorum. Korktuğum başıma geliyor, yine bir köşeye sıkışma olayı yaşayacağım demektir. Yine çekirge olayı. Bir kez, iki kez sıçramış, yakalanmamış çekirgeyi bu kez bekleyen üçüncü sıçrama bu.

Bugüne dek karşıma çıkacağını neden kestiremedim? Her seçkide vardır; ama ben yeni bir seçki yapmıyorum ki! Ben, yapılmış ve yayınlanmış bir seçkiyi ele alıp güncelleştiriyorum. Zamanında Asım (Bezirci) yapmalıydı, ben de onu güncel kılmalıydım. Eksiği şimdi benim ortadan kaldır-

mamı istiyorlar. Kaldı ki, çatısını ben çatmadım, bölümlemesini, seçim ölçütlerini ben belirlemiş değilim. Ancak 1970'ten sonrasını tümüyle üstlenebilirim. Bu durumda, kendimi savunacak bir yol bulmalı, belki yapılan değerlendirmelerden alıntılarla ozanlar hakkında yaptığım gibi Cumhuriyet şiirinin akışı hakkında da genellemeye gitmeliyim. Oysa bunun için de, sırasını bekleyen bir tasarı var elimin altında. Yirminci yüzyılın Türk şiirini başından sonuna tarayan bir ışıldak. Kendimi türsel bakımdan tümüyle özgür bırakarak yapacağım bir gözden geçirme. İçine anılar da girecek, eleştiriler de, çözümlemeler ve sezgiler de. "Bana öyle geliyor ki..." diye cümleler kurmaktan bile çekinmeyeceğim alabildiğine özgür bir gezinti.

11 Eylül yazıları

16 Ekim 2001 (Semizkumlar) / İki gün önce, çıktığım gezintiyi bitiremedim, duyduğum gereksinimi tam gideremedim. Dün, Haftasonu Evi'ne her gelişimde olduğu gibi, ikinci gün olarak verimsiz geçti. Bu sabah, kahvaltıdan sonra, sabah güneşiyle ılınmış balkonda pazar ekinden kalan bir yazıyı okuyarak başladım. Hint asıllı yazar Arundhaty Roy'un *Guardian*'da yayınlanan yazısı, nicedir okumadığım düzeyde doyurucu, kapsayıcıydı. Güneşin değil, yazının aydınlığında oturdum kaldım diyebilirim.

İkiz kulelere saldırıdan, 11 Eylül'den bu yana, görebildiğim bütün yazıları, yorumları, değerlendirmeleri okumaya çalıştım. Yalnız okumaya değil, kesip biriktirmeye de. O günün dünya için bir dönemeç oluşturacağı savları, bana da kaçınılmaz görünmeye başladı. Saldırı niyetleri, savaş için hazırlık yapanların giriştikleri propaganda, şu anda saldırıya dönüşmüş bulunuyor. Önlemek için davrananlar, girişimde bulunanlar, bunda başarılı olamadı. Şimdi durdurmaya, yayılmasının önünü kesmeye çalışıyorlar. Önemli bir süreç yaşanıyor, o da 'alışmaya karşı çıkma ya da boyun eğme' diye özetlenebilir. İnsanlar, kumda atılan adımların açtığı çukurlara benziyorlar. Dalgalar gelip kısa sürede dolduruveriyor.

Roy'un yazısı, bu süreç için, bana heyecan verici göründü. Bilimsel üslûplar içinde olaya bakanların da, felsefî ya da edebî takıntılarından kurtulamadan olaya eğilenlerin de başaramadıkları ölçüde duru ve özlü, yaygın

okunmaya elverişli bir yazıydı. Bir romancının böyle çözümleyici bakabilmesi, sonucu bu ölçüde açık ama etkileyici bir anlatı zenginliğiyle aktarabilmesi karşısında imrenmemek elde değil. Sonuçları dünyayı yeniden kurmaya götürecek kadar önemli bir olay ve bu olayın başlattığı süreç, bu denli açık seçik ortaya konursa, bundan bir yaratı tadı almamak olanaklı mı? Ben de yazıyı bitirince, koskoca bir romanı bitirmiş gibi oldum. Çevreme ve kendime, son sayfası çevrilen, kapağı kapanan bir yapıtın ardından bakar gibi baktım. Yaratıcı bir uyarı duyarak, yaratıcı bir enerjiyle dolarak.

'Seyirci'yi yazabilme fırsatı

Bir iç sesle kendime seslendiğimi ayırt ettim: İşte yıllardır ele geçirmek istediğin yazma fırsatı. İşte aradığın milât. Olduğun gibi görünme, zihninden geçenleri coşkuyla kağıda dökme fırsatı. Kendine ancak 'seyirci' diyebilen, geriye doğru baktığında hep bu nitelemeyi haklı çıkarabilecek ayrıntılarla karşılaşan o insan, ortaya çıkabilir artık. Başarılı olursan, umduğun ses, yapı, bir iş yapma coşkusu gerçekleşebilir. Olamazsan; deneyememek, deneseydim belki olurdu diyememek açmazından kurtulursun. 'Seyirci'nin neden bu niteliği hak ettiğini araştırmadan, tartışmadan bir sonuca varamayacağına, bunu da ancak yazdığın zaman gerçekleştirebileceğine göre, işte fırsat. Öyle bir fırsat ki, kendine 'seyirci' diyebilmenin, herkesin önüne bunu çıkarabilmenin sıkıntısını da geçersiz kılıyor. 11 Eylül, herkesi birer 'seyirci' durumuna düşürüyor çünkü. Daha doğrusu, herkesin 'seyirci' olduğunu gündeme getiriyor, bu gerçeğin altını çiziveriyor. 11 Eylül'ün milât olması, 'seyirci'nin bu gerçeği bunca açık, yalın gördükten, kavradıktan sonra ne yapacağını seçmesiyle ilişkili değil mi? 'Seyirci' kalmayı mı sürdürecek, 'seyirci' kalmaktansa eylem yapmayı göze alanları mı anlayıp kendine yeni bir yol çizecek? 'Seyirci' kalmayı mı sürdürecek, 'seyirci' kalmanın aşılmaz bir yazgı olmadığının ayırdına mı varacak? 11 Eylül'den sonra dünya yeni bir dünya olmanın dönemecine gelecekse, bunun için gelmeyecek mi?

Bir yanda, dünyayı kendi dışında hiçbir seçenek bulunmadığına inandırmak isteyen bir güç odağı, kendisine katılmayanları birer 'seyirci' durumuna indirgeyen bir egemenlik süreci. Bir yanda, bunun böyle olmadığını

gösteren bir olay. 'Seyirci'liğin tek yazgı olmadığını, bir şimşek aydınlığında ve bütün insanlara aynı anda düşündüren bir eylem. Eylemin yalnız o ikiz kuleleri yıktığını kim söyleyebilir? (Aklıma S. Ali'nin *Sırça Köşk* masalı geliyor: O köşkün tuzbuz olacağını, bir kemik parçasının bile bunu sağlayacağını anlattığı için yasaklanıyor değil miydi o masal? Onun için tuzak kurulup yok ediliyor değil miydi S. Ali?)

İşte, okuduğum yazının aşıladığı enerji bu noktada önem kazanıyor. İnsanların, açıkça gördüklerini temellendirebilmeleri aşamasında. İnsanların gözlerindeki görüntüyü, kafalarındaki aydınlığı, bulandırma ve el çabukluğuyla çekip alma işlemi daha yeni yeni işlemekteyken. Ucu açıkta dolaşan elektrik telini birileri evcilleştirmeden, dolaştığı yerden alıp onu yine denetlenir bir mekanizmaya bağlamadan önce.

"Sonsuz Adaletin Matematiği"

Başlık niye "Sonsuz Adaletin Matematiği"? 'Teröre karşı uluslararası işbirliği'nin dümenine oturan ABD, kutsal saydığı misyonuna önce "İlâhi Adalet" adını taktığı, uyarılar üzerine "Sürekli Özgürlük" olarak değiştirdiği için. Yazı, soruyor: "Kimin için İlâhi Adalet ya da Sürekli Özgürlük? Amerika'nın bu savaşı, Amerika'daki teröre karşı mı, yoksa genel olarak teröre karşı mı? Tam olarak burada neyin öcü alınıyor? Yaklaşık 7000 kişinin trajik ölümünün mü, Manhattan'da yerle bir olan birbuçuk milyon metre kare büro alanının mı, Pentagon'un bir bölümünün çökmesinin mi, yüz binlerce kişinin işsiz kalmasının mı, bazı havayolu şirketlerinin iflas etmesinin mi, New York borsasının dibe vurmasının mı?"

Yazı, "ilâhi adaletin safsatası ve titiz matematiği" diye niteledikten sonra, soruyor: "Dünyanın daha iyi bir yer olabilmesi için daha kaç Iraklının ölmesi gerekecek? Her ölü Amerikalı için kaç ölü Afgan gerekecek? Her ölü erkek için kaç kadınla çocuğun ölmesi gerekecek? Her ölen yatırım bankacısı için kaç tane ölü mücahit gerekecek?"

Soruya, yazının verdiği genel yanıt şu: "Sürekli Özgürlük Harekâtı, görünüşte Amerikan Hayat Tarzı'nı ayakta tutmak için yürütülmektedir. Büyük olasılıkla bu iş, bunun tümüyle baltalanmasıyla son bulacaktır. Bu harekât, dünya üzerinde daha çok öfkeye ve teröre yol açacaktır."

Yazıya göre, "Amerika'nın modern savaş gemileri, füzeleri ve F-16'ları köhne, hantal şeylere benziyorlar." çünkü. "Yeni yüzyılın savaş silâhları, kutu açacakları, çakılar ve acımasız bir öfke"dir. Öfke ise, "kapıları anahtarsız açacak, gümrüklerden fark edilmeden geçecek, bagaj kontrollarında görünmeyecek"tir. İkiz kulelere saldırı düzenleyenler ne "şan şöhret peşinde"ydiler, ne de arkalarında "intihar mektupları, siyasal mesajlar" bıraktılar. Saldırılarını üstlenen bir örgüt de çıkmadı. Tek bilinen şey, "yaptıkları şeye duydukları inancın, hayatta kalma içgüdüsünün ya da unutulmama arzusunun önüne geçtiği"dir. Şöyle denebilir: "Sanki bu insanlar, öfkelerini bu yaptıklarından daha küçük boyuttaki bir şeyle çıkaramayacaklardı. Ve yaptıkları şey, bildiğimiz dünyada bir delik açtı."

Yazı, işte bu 'delik'ten bakıyor birçok şeye. Amerika ve onun yanında yer alan dünya, savaştan ne bekliyor? "Yurttaşlık haklarını kısmak, ifade özgürlüğünü kaldırmak, işçi çıkarmak, etnik ve dinsel azınlıklara eziyet etmek, kamu harcamalarını kısmak ve savunma sanayisine büyük paralar aktarmak" değilse? "Terörizmi daha fazla şiddet ve baskı uygulayarak ezebileceğini düşünmesi bile saçma." Çünkü "Terörizm, hastalığın belirtisidir, kendisi değil. Terörizmin ülkesi yoktur. Ulusal sınırların ötesine uzanır, tıpkı Coca Cola, Pepsi ya da Nike kadar küresel bir kurumdur. Sorun çıkacağı belli olunca, teröristler tası tarağı toplayıp daha iyi bir iş olanağı için 'iş yerleri'ni bir ülkeden öteki ülkeye taşıyabilirler. Tıpkı çokuluslu şirketler gibi."

Amerikan Savunma Bakanı'na göre bu savaştan beklenen zafer, "Amerikalıların yaşamlarını eskisi gibi devam ettirmelerine izin verilmesi gerektiğine dünyayı inandırabilmek"tir. Oysa Amerika'nın atacağı ilk adım: "En azından bu gezegeni başka uluslarla, başka sorunlarla paylaştığını kabul etmek." olmalı. Hem de "televizyonda görülmeseler de, sevgileri, acıları, öyküleri, şarkıları, kederleri ve elbette hakları olan insanlar"la.

11 Eylül saldırısı, "ürkütücü bir biçimde hatalı yolda olan bir dünya"dan atılmış "olağandışı bir kartvizit" olarak görülebilir. Ladin'in yazdığı ve kuryelerin getirdiği bir mesaj olabildiği gibi, bu kartların altındaki imza "pekâlâ Amerika'nın eski savaşlarında ölenlerin hayaletlerinin" de

olabilir. Yani "Kore, Vietnam ve Kamboçya'da ölen" milyonlarca kişinin, "İsrail 1982'de Amerika'nın desteğiyle Lübnan'ı istilâ ettiği zaman ölen" 17.500 kişinin, Çöl Fırtınası'nda ölen 200.000 Iraklının, Filistin'de, Yugoslavya'da, Somali'de, Haiti'de, Şili'de, Nikaragua'da, El Salvador'da, Dominik'te, Panama'da, Amerika eliyle desteklenmiş, beslenmiş terörist, diktatör ve soykırımcılar eliyle ölen daha başka milyonların.

Usame bin Ladin olmasaydı, Amerika onu yaratacaktı. Bir bakıma yarattı sayılır. Amerika, Afganistan'a mücahit yetiştirdiği yıllarda, 1979'da oraya giden mücahitlerden biriydi o. Bin Ladin'in özelliği, "CIA tarafından yaratılmış", "FBI tarafından aranıyor" olması. Aslında soruyu şöyle sormalı: "Usame bin Ladin nedir?" Yanıt: "O, Amerika'nın aile sırrıdır. O, Amerikan başkanının karanlık ikizidir. Güzel ve uygar görünen her şeyin vahşi ikizidir." Ve "soluduğumuz havayı, üzerine bastığımız toprağı, içtiğimiz suyu, aklımızdaki düşünceleri elimizden almakta olan yağmacı çokuluslu şirketlerin yerle bir ettiği dünya"nın "yedek kaburga kemiği"nden yaratılmıştır. Aile sırrı ortaya döküldüğüne göre, ikizler "birbirleriyle örtüşüyor"lar, gittikçe "birbirlerinin tıpkısı" oluyorlar. Birbirlerinin sözlerini bile ödünç alıp ikisi de öteki için "yılanın başı" diyor, ikisi de Allah'a yakarıyor, konuşmalarında 'iyi ile kötü'ye yer veriyor. Her ikisi de "tehlikeli biçimde" silâhlanmış durumda. Biri, "güçlü olanların nükleer deposu"yla, öteki "tümüyle umutsuz olanların tahrip edici akkor gücü"yle. "Ateş topu" ile "buz" ya da "sopa"yla "balta" arasında bir seçime zorluyorlar insanları. Oysa "hiçbiri ötekinin makbul bir alternatifi" değil. Amerikan başkanının "Bizimle birlikte değilseniz, bize karşısınız demektir!" ültimatomu, "insanların yapmak istedikleri bir seçim" değil. "Yapmaları gerekmiyor" bu seçimi. "Yapmak zorunda da değiller."

Yazının baktığı 'delik'ten ben de bakmalıyım işte. Geçmişe, geçtiğim yola, bugüne ve geleceğe. 'Seyirci' nitelemesini hak edip etmediğimi tartışarak, 'seyirci'yle 'eylemci' arasındaki ilişkiyi görmeye çalışarak.

Kapanan sayfa

29 Kasım 2001 (Marmaris) / Üç gündür buradayım, okulları kapsayan bir gezinin içinde. Birkaç değişik yaşantıyı geride bırakarak. En başta,

değişik bir Tüyap. Dokuz yıl sonra hem Tüyap'taydım, hem değildim. Her gün kitaplarımla katıldım; ama alışılan yerimde değil. Evrensel Basım Yayın'ın çatısı altında, ilk kez. Nasıl bir duygu bu, sürekli kendimi yoklayarak. Bir dönemin kapandığını, yeni bir döneme adım attığımı duyumsayarak.

Evet, Yordam serüveni sona eriyor. Hüzünle bakıyorum geriye. 1989'un güz aylarını gözümde canlandırıyorum. Tasarılarımı, beklentilerimi, umutlarımı. Açılan yeni bir sayfanın, atılan yeni bir adımın heyecanını. Geçilen aşamalar, arkada bırakılan zorluklar, elde edilen sonuçlar. Ortaya konan bir birikim: Her şeyine emek harcanmış.

Artık o sayfayı kapıyorum. Söylendiği kadar kolay değil. Kitaplarıma tek tek bakıyorum. Her biri bir serüven. İrili ufaklı bir sürü ayrıntı canlanıyor gözümde. Onlara bakınca, yalnızca bir yazarın kendi kitabını gördüğünü değil, ondan çok daha ötesini görüyorum. Bir meslek sahibinin ürettiği nesnede gördüğü şey neyse onu: Kendi emeğini. Kuşkusuz yazmak da bir emek. Ama kendi ürettiğiniz zaman kitap daha somut bir ürün. Beyin teriniz değil alın teriniz de siniyor üstüne.

İşte sona eren bu. Ben yazacağım, ama ben üretmiş olmayacağım artık kitaplarımı. Benim emeğim geçmeyecek artık her ayrıntısına. Bunu tatmamış olsaydım, bu kadar hüzünlü gelmezdi. Öteki yazarların yetindiğiyle ben de yetinirdim.

Tüyap, bu değişimin ilk yansımalarını taşıdı. Şimdi içinde bulunduğum gezi ise sanki son bir fırsat. Kitaplarımın bir bölümüyle geziye çıkıyorum, çocuklara kendi ellerimle ulaştırıyorum. Marmaris okullarında söyleşerek, imzalayarak. On çocuk kitabımdan biri tükenmişti ve ben onu hemen yeniden basamamış, eksikliğine boyun eğmiştim. Şimdi, bu gezi sırasında, ikisi daha tükendi. Belki yarın bir üçüncüsü daha tükenecek. Ve ben bunların yeni basımlarını yapamayacak, yapılmasını bekleyeceğim.

Tüyap'ta, bu gezinin ilk haberi ulaştı. İzmir'de Ercan Kitabevi beni okullara götürmek istiyordu. İlk kez bu denli yoğun bir gezi. Ama artık bu gezinin doyumunu başka bir gezide duyabilecek miyim? O yüzden, bu hem bir ilk, hem de son.

Muğla'dan buraya geldik. Oradaki buluşma, amacına pek uygun olmadı. Yarın da buradan İzmir'e döneceğiz. Sonraki haftalarda bir Ankara yolculuğu ve iki okul buluşması beni bekliyor. İkisi de İstanbul'da. Sonraki aylarda yine İzmir olabilir. Kitapları birer birer tüketecek, bir dönemi iyice arkada bırakmış olacağım.

Bu geziden kısa bir süre önce, araya Salihli Şiir İkindileri girmişti yeniden. Türk-Danimarka Şiir Akşamları'nı orada bir daha gerçekleştirmiştik. Stinuslar, Peter Poulsen ve Hüseyin Duygu'yla birlikte. Üst üste çekilmiş fotoğraflar gibi şimdi.

Emek ağırlıklı dünya

25 Aralık 2001 (İzmir) / Yeni bir yolculuk. Bu kez İzmir okulları için. Yine Ercan Kitabevi'nin düzenlediği. Yine bir dönemin kapandığını duya duya.

Dün Aliağa'daydık. Gündüz TED Koleji öğrencileriyle buluştuk. Sabah ilköğretim, öğleden sonra lise. İlköğretimle buluşma artık alışıldık bir şey; ama liseyle ilk kez. Sınıflar yükseldikçe ilgi azalıyor, dikkat yoğunluğu kalmıyor. İlişki kurmak neredeyse olanaksız. Lise öğrencilerine söylenecek bir şey bulmak bu yüzden zor. Daha çok şiir okumayla yetindim. Okuduğum şiirler umduğumdan daha çok izlendi. Alkışlardan bunu anladım. Sonunda kitap imzalarken bu ilginin bir başka belirtisi daha ortaya konmuş oldu. Özellikle Aliağa'nın emek ağırlıklı dünyasından yansıyan ilginin örneğini gördüm kimi genç kızlarda. Bu arada işini seven, dünyaya açık bir duyarlığı koruyan genç öğretmenlerle karşılaştım.

Gece ise Aliağa Belediyesi'nin salonunda bir avuç insana seslendim. Aliağa Belediyesi'nin sanat dünyasında da adı geçen başkanı, emek şenliklerinin düzenleyicisi Hakkı Ülkü'yle tanıştım. Birlikte olduğumuz yemek boyunca, belediye başkanlarından oluşan bir dizinin yeni bir halkasıyla yüz yüze olduğumu düşündüm. Salihli'den, Zafer Keskiner'den sonra bu yıl tanıdığım ikinci halkaydı. Belediye hizmetleriyle, siyasal kimlikle yetinmeyen, sanat ve kültür boyutunu gerek kişiliğine, gerek işine yansıtanların bir başkası daha. Sahneden izleyicilere seslenirken, gözüm ilişti-kçe, sözlerimi nasıl dikkatle izlediğini gördüm. 1950'lerden, şiire başladı-

ğım yıllardan çizdiğim çok yönlü görünüm, öyle sanıyorum ki izleyicilerin ilgisini çekti. Şiirlerden okuduğum örnekler de öyle. Lise öğrencileri karşısında duyumsadığım emek ağırlıklı bir dünya izlenimi, salondaki izleyiciler karşısında daha belirgin ortaya çıktı.

Erken bir yeni yıl armağanı

Bugün iki okula gittik. Öğleden sonraki Çamlaraltı Koleji'nde öğrencilere seslenmeden önce ilginç bir sürprizle karşılaştım. Çocuklar için yazdığım her kitabı bir öğrenci değerlendirdi. Ama o denli olgun bir bakışla ve arı bir heyecanla yaptı ki bunu, dinlerken duygulanıverdim. O anda, bu değerlendirmelerin kitaplar için bir sunuş olabileceğini düşündüm. Bir örneğini bana vermelerini istedim.

İşte öğrencilerin değerlendirme cümleleri.

Şiirlerle Andersen Masalları için: "Andersen Masalları'nın dizelerle anlatımı ile karşılaştım bu kitapta. Bu da benim sanki ilk kez onlarla karşılaşıyorum duygusuna kapılmama neden oldu. Top seven topaç ve imparatoru iyileştiren bülbül ile, Prenses ve bezelye tanesi ile, küçük kibritçi kızla ve Çıplak Kral'la masal dünyasının büyülü havasını teneffüs ettim. Bundan çok keyif aldım. Kitabı bir solukta okudum. Ve okumaları için tüm arkadaşlarıma öneriyorum." (Orhun Dalbun)

Çiçek Dürbünü için: "Yazar Kemal Özer, bu kitabında Avrupa ülkelerine yaptığı gezileri anlatıyor. Her gezdiği ülkeyi çiçek dürbününün bir rengine, bir çiçeğine benzetiyor. Bilirsiniz, çiçek dürbününü her salladığınızda o güzel çiçek görüntüleri sürekli değişir, farklılaşır. Bir görüntü diğerine hiç benzemez. Gezdiği ülkeler de böyle sürekli değişen ülkeler, değişen kendine has görüntüler.

Ben bu kitabı okurken gülümsedim, merak ettim, düşündüm, şaşırdım. Ben de o ülkelere yolculuk yapmak, o şehirleri kendi çiçek dürbünümle seyretmek istedim." (Uluç Yalçınkaya)

Sorulardan Bir Gökkuşağı için: "Bu kitapta soru sormanın güzel bir alışkanlık olduğunu, hayatta öğrenecek çok şey olduğunu, bilginin asla tükenmeyeceğini gördüm. Bence de soru sormazsam dünyada olmayaca-

ğım. Bu kitap sanki bana yazılmış. Ben de çok soru sorardım ve hâlâ sorarım. Ama bundan hoşnut olmayan insanların varlığını sezer ve üzülürdüm. Ama bu kitabı okuduğumda bana sorularımın anlamlı ve gerekli olduğu söyleniyormuş gibi geldi.

Sayın Kemal Özer'i soru soranları yüreklendirdiği için bu kitabından dolayı kutlarım. Ben de ilerde yazar olmak istiyorum. Okumayı, yazmayı ve soru sormayı seviyorum. Bu kitap biraz da olsa hayatımı değiştirdi. Büyüyene ve yazar olana kadar canım sıkıldığında bu kitabı okuyacağım. O hep rafımın şeref köşesinde bulunacak. Bana doğru yolu gösterdiği ve beni sıkıntıdan kurtardığı için ona minnettarım.

Küçüklü büyüklü soruların yer aldığı dünyamızda sormadan yaşanan bir hayatı kimin yaşadığı, nasıl yaşandığı belli olur mu? Bu insanın düşünen bir insan olma olasılığı var mı?" (Irmak Erturan)

Nasrettin Hoca için: "Bizi, öğütleriyle iyi bir insan olmamız için yol gösteren, fıkralarıyla bütün dünya insanlarını güldüren Nasrettin Hoca ile tekrar buluşturduğunuz için size teşekkür ederim. Nasrettin Hoca sadece bizim ülkemizin değil, bütün dünyanın tanıdığı, insanları güldüren ve düşündüren bir düşünce adamı. Bu kitapta Nasrettin Hoca beni eski zamanlara götürüp başına neler geldiğini, insanların tuzağına nasıl düştüğünü, aslında akılcılığıyla insanları tuzağına nasıl düşürdüğünü gördüm. Fıkralar bahçesinde gezinti çok hoştu. Bütün arkadaşlarımı bu bahçeye çağırıyorum." (Cem Batur Uyar)

Şiirlerle Ezop Masalları için: "Milattan önce yaşamış ünlü masalcı Ezop'un dizelerle anlatılmış masallarıyla karşılaştım bu kitapta. Genellikle insanların yaşamdan alacağı pek çok ders olduğunu ve bunların her dizede gizli olduğunu gördüm. Bunları derleyip dünyamıza konuk olduğunuz için sevindim. Onlarla yaşadım. Değirmenci, oğlu ve eşeğini düşündüm, bıyık altından gülen aslanı gördüm, kır faresi ile kent faresini karşılaştırdım, aslan ile yunusu yan yana düşledim ve yaşamın çok anlamlı ve çok güzel olduğu gerçeğine ulaştım." (Deniz Deregözü)

Trenler Ne Güzeldir için: "Hiç düşünmedim duygu ve düşüncelerimi tren gibi bir araca aktarmayı. Örneğin, bütün gün annemle cam kenarında

oturup bir ses olarak düşündüğüm babamı beklemeyi veya akşamları uyumayıp babamın ayak seslerini dinlemeyi.

Aslında babam olmasaydı ve evimizin önünden hep bir tren geçseydi bana da mantıklı gelirdi. Belki de ben de babamı bir ses olarak düşünürdüm. Bu tren sesi olurdu. Arkasında rayları, önünde lokomotifi. Kendisiyle birlikte benim umutlarımı ve benim gibi birçok çocuğun umutlarını götüren bir tren.

Benim babam da eve bir gün geç kalırsa ben de umutlarıyla birlikte lokomotifleri çeken bir tren hayal edeceğim. Oyun arkadaşlarım bana özenirse, ben de sinirleneceğim onlara. O gün gelecek ki ben de bir ses olarak düşüneceğim babamı. Bu bir tren sesi olacak." (Beril Kırkar)

Tatil Köyünün Çocukları için: "Bu kitapta doğadaki dostluğu tanıtmak istemişsiniz. Burada bir günlük işinden izin isteyen çocuğu, bir doğum gününü, bir tasmalı kediyi, "Pinki" adında bir kaplumbağayı, bir çocuğun dostluk kurduğu sarı çiçeği anlatmışsınız. Bunlar çok hoşuma gitti. Dostluğun, arkadaşlığın, özgürlüğüne kavuşan bir canlının, kendini savunan bir kaplumbağanın izlerini taşıyan anılarla yaşamım renklendi. Düşündüm, bu olaylar ve kişilerle kendimi iç içe hissettim. Serüvenler benim tatlı heyecanlar duymama yol açtı. Böyle bir tatil köyünün özlemini duyanlara bu kitabı okumalarını öneriyorum." (Canberk Yurt)

Dünya Onlarla Daha Güzel için: "Bu kitapta birlikte yaşadığımız dünyanın hayvanlarla daha da güzelleştiğini bizlere anlattınız. Oldukça güzel bir gezintiydi. İnsanların dışındaki canlıların da yaşamımıza kattıklarını yakından gördüm. Kimisinin acısını, kimisinin sevincini, kimisinin büyüsünü paylaştım. Birbirinden ilginç anılarınız dünyamı zenginleştirdi. Bunları okurken, söylediğiniz gibi, daha başka anılar da canlandı gözümün önünde ve zaman zaman paylaştım onları arkadaşlarımla. Bu kitap tüm insanlara ve diğer canlılara daha yakın olmamı sağladı. İlk arkadaşınız, masaldaki kedi, köpek, kurgulu civciv, tavana asılı eşek, deve ve kartal, şaşkın ördek, tosun, dert ortağınız, yemeğinizin konukları beni anılar denizinde oradan oraya sürükledi. Ve kitap bir solukta bitiverdi. TEŞEKKÜRLER SİZE!" (Simge Taş)

Sinemayı Seven Çocuk için: "Bizi de sinema anılarınız yolculuğuna aldığınız için teşekkürler size. Bu arada tanıştığımız sinema sevenler için de. Yaşanan serüvenleri paylaşmak mutlu kıldı bizleri. Ve bir kez daha gördük, sinemanın büyüsüne kapılmayan hiçbir çocuk olmadığını. İzlenen filmlerin insanı tatmadığı duygularla, heyecanlarla buluşturduğunu yadsıyan bir insan olabilir mi? İnsanları birbirine yaklaştıran sinemanın geçmişteki görüntüsü ile bugünü arasında kurduğunuz köprüyü bu kitapta sunduğunuz için teşekkürler size." (Alican Ayçiçek)

Güneş Arkasına Baktı için: "Bu kitapta, İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçen çocukluk günlerinizi ve gerçekten sahip olduğunuz için şanslı olduğunuz anneannenizle ilgili anılarınızı anlattınız. Çok etkileyiciydi. Savaşın ulaştığı yüreklerde açtığı yara korkunçtu. O koşullarda bitmek tükenmek bilmez bir mücadele, doğduğu topraklardan kopan insanların direnme, dayanma gücünün güzel bir örneğiydi. 'İnsanlar her koşulda umutlu olmalıdır.' düşüncesini anlattığınız sözler çok vurguluydu.

Bunu paylaşmış olmanın güzelliğini yaşadım. Kendimi daha şanslı ve güçlü hissetmeye başladım. Güneş hep arkasına bakıyor. Yarınlar güzel olacak." (Erman Aydın)

Bunların yanısıra bir sürpriz daha bekliyordu beni. İlköğretim çocuklarına genellikle götürmediğim şiir kitaplarımdan biri için de yapılmış bir değerlendirme vardı. Üstelik çok değişik bir açıdan. *Kavganın Yüreği* için: "Ben bu kitapta kavgayı, belki arkadaşlığı, belki de geride bıraktıklarımı düşündüm. Belki onlarla haklı yere, belki de haksız yere kavga ettiğimi anladım. Bazı küskünlüklerim birçok barışa neden oldu. Kavga etmeden önce keşke şimdi düşündüklerimi düşünebilseydim. Belki o zaman birçok dostluklarım olurdu, kırgınlıklar değil." (Ece Paközlü)

Bu satırlardaki arılık erken bir yeni yıl armağanı olsa gerek.

Yeni armağanlar

31 Aralık 2001 / İzmir'de aldığım armağanlara, sonraki günlerde yenileri eklendi. Kimi günler bir, kimi günler iki okula gittim. Hepsinde de ilginç sorularla karşılaştım, değişik öğretmenler ve öğrenciler tanıdım. Bir yazarın okullarına gelmesini heyecanla beklemiş, sorular hazırlamış, pay-

laşmak istedikleri görüş ve düşünceleri gönüllerinde biriktirmişlerdi. Bu satırları yazarken, onları daha iyi anlıyor, daha derinden değerlendiriyorum. Özel Ege Koleji'nde bir liseli kızın söylediklerini unutabilir miyim?

Sen de Katılmalısın... kitabını yıllar sonra babasının kitaplığında bulup okumuş, kendi kitaplığının rafında ilk sıraya yerleştirmişti. Bu yıpranık kitap, birçok öykünün de göstergesiydi. 12 Mart karanlığında bir üniversite öğrencisinin (babanın) yaşadığı acı günleri taşıyordu. Yakılan kitaplar arasına girmekten kurtuluşu. Babadan kıza aktarılan kalıtı. "*Atılmış bir kağıt üstünde değil yüzleriniz / saklanmış bir kağıt üstünde / saygıyla dörde katlı*" dizelerinin kıza akıttığı gözyaşlarını. Ve kızın dilinde biriken soruyu: "Bunca kötülüklerin ve şiddetin karşısında iyimserliğinizi nasıl sürdürüyorsunuz?"

Kuşkusuz benim verdiğim yanıt da kitaba eklenecektir bundan sonra: "Benim iyimserliğim, bütün o kötülük ve şiddeti insanın değiştireceğine, bu gücü taşıdığına inanmaktan, yazdıklarımın bu gücü uyaracağını düşünmekten geliyor."

Son gittiğim okulda, Buca'nın yoksul mahallelerinden birinde, öğrencilerin benim için yazdığı şiirlere "Çocukluk işte!" diyebilir miyim? Bu "çocukluğun" içinde yoksulluğun bozamadığı arı bir heyecan yok mu? Kendi duvarlarını yıkma isteği? Koşulların solduramadığı bir renk? Damaklardan silemediği bir tat?

Başka türlü nasıl açıklayabiliriz "*Minik bir serçenin / Kalbindeki şiirlerdir / Bu benim göz yaşlarımın hikâyesi*" dizelerini Aslı Kaya'nın? Nasıl anlayabiliriz "*Her şiirini okuduğumda / Bir şeyler değişti hayatımda*" dizelerine Yasemin Tütü'den sinen gizi?

Şiirlere olumlu tepki

Konak Belediyesi salonunda, onca yorgunluktan sonra bir de aydınların, ozanların karşısına çıktım. Çoğu ozan, toplam 15 kişi. Epeydir olmadığı kadar akıcı bir söyleşi. İzleyenlerin katılımıyla hem onlar için, hem benim için, yeniden gözden geçirilen, sınanan saptamalar, 1950'lerden günümüze uzanan gözlem ve değerlendirmeler. Ardından son 3 kitabımdan seçip okuduğum şiirler.

Her yerde olduğu gibi İzmir'de de şiirlere aldığım tepki olumluydu. Bir hanım, bir kolejin Türk müdürü, bu tepkiye sözleriyle de tanıklık etti. Şiirlerin taşıdığı sesten, akıcılıktan, duyguların yumuşak ve yormayan bir tınıyla aktarılmasından söz açtı. Bir yandan bunları saptarken, bir yandan da koşulların giderek bağlantıyı nasıl kopardığını, ilmikleri yeniden bağlamak için işi gücü bırakıp nasıl dolaşıma çıkmak gerektiğini düşündüm. Oysa buna ne zamanım vardı, ne de harcayacak gücüm. İkisi de gittikçe azalıyordu ve ben onları sakınarak kullanmalıydım.

Toplantının bıraktığı tortu, özellikle Hüseyin'le (Peker) kurcalanan 1970-1980 sonrası saptamalar ve sorulardı. Benim söyleşide çizdiğim görüntü, daha 1970'lere ulaşmadan, araya önce bir saptama girdi. İkinci Yeni öncülerinden Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan bu dönemde "toplumsalcı" (Hüseyin böyle diyordu) şiirler yazmışlar, kitaplar çıkarmışlardı. *Toplandılar* kitabını özellikle anıyordu. Sonra da bir soruya dönüştü bu saptama: 1980'ler niye "toplumsalcı" şiirin atağını yarıda bırakmıştı? Anılan ozanlar niye o zamanki şiirlerini sürdürmemişler, 1980 sonrasındaki yeni ozanlar bu şiirin geleneğini üstlenmemişlerdi?

Vicdan ve tasarım

Dilim döndüğü kadar, bunu yanıtlamak için vicdan ve tasarım sorunlarının üzerinde durmamız gerektiğini vurguladım. Şiir, daha önce de yazdığım gibi, bir vicdan sorunu değildi. Ozanlar, gerçeklik onlara acı verdiği, vicdanlarını sızlattığı zaman öyle şiirler yazmışlardı. Koşullar değişince, vicdanlarındaki sızlama azalınca yeniden eski şiirlerine, eski doğrultularına, dahası tema ve yaklaşımlarına dönmüşlerdi. Çünkü "toplumsalcı" şiirler yazmakla toplumcu ozan olmak aynı şey değildi. Sözün tam burasında, yapılan tasarım, ozan tasarımı giriyordu işin içine. N. Kemal'den, T. Fikret'ten, Nâzım'dan örnek getirirsek, bir "savaşımcı ozan" tasarımı vardı. Anılan ozanların bu tasarımla ilgileri yoktu, kiminin ise bu tasarımdan haberi yoktu. (İlginç bir rastlantı, *Cumhuriyet Kitap* ekinin aynı gün çıkan sayısında, T. Fikret üzerine yazdığım bildiri yayınlanmış. Orada enine boyuna, T. Fikret özelinde bunu ele alıp işlemiştim.) Böyle bir tasarım yapmış olsalar, yalnız vicdanları sızladığında değil, her zaman, her koşulda, her temayı yazarken bu kimlikle davranırlardı. Kendilerini buna göre do-

natmış, sanatlarını bunu yapacak biçimde geliştirmiş olurlardı. Oysa böyle bir seçim onlar için sözkonusu değildi. Toplumcu ozan olmak, hatta onlar için bir kısıtlamaydı, kaçınılması gereken bir tutumdu. Daha da ileri gidersek, ozan olmaktan uzaklaştıran, yazılan şiiri çağdışı kılan bir seçimdi.

Niye o şiirleri yazmayı sürdürmediklerini ben bununla açıklıyordum. 1980 sonrasının yeni koşullarında yazanların, istenen şiirden uzak durmalarını da buraya bağlıyordum. 1980 koşullarında üstelik Ö. Asaf, E. Cansever geniş bir okunurluk kazanmıştı. Sağlıklarında yaşamadıkları, hatta akıllarından geçirmedikleri bir yaygınlık. Hüseyin'in 80 sonrası "toplumsalcı" şiirde gördüğü daralmaya, Hayri K. Yetik katılmadı. Ve tartışma, benim okuduğum şiirlerle bir çeşit örneklemeye gelip dayandı, benim kafamda da bir soru çengellenmesine neden oldu. "Toplumsalcı" şiiri savunur, hatta özler görünenlerin, kendi yazdıklarıyla bu özlemi nasıl bağdaştırdıklarını merak ede ede ayrıldım İzmir'den. Kimbilir, belki hâlâ en iyi "toplumsalcı" şiirin İkinci Yeni'cilerce yazıldığını düşünüyor ve kendilerini de onun içinde görüyorlardı.

Öğrencilerden aldığım izlenimlerle aydınlardan, ozanlardan ağıp gelen bu görüntü bile, aranan yanıtı içlerinde barındırmıyor mu? Aradaki kopukluğun, şiir sanatında aranması yerine, şiir sanatının kullanımından çıkarılacak sonuçta görülmesi gerekmiyor mu? Üstelik bu anlayış, eldeki bütün olanaklarla desteklenmiyor mu? Dönüşte, birikmiş *Cumhuriyet*'leri karıştırırken bunun yeni bir örneği çıktı karşıma. Orhan Koçak, Arif Damar ve Memet Fuat bir ay boyunca 22 dergide yayınlanan şiirleri okumuşlar ve Enis Batur'un "Negresco, 1915" başlıklı şiirini oybirliğiyle "Ayın Şiiri" seçmişler. Seçilen şiir, Orhan Koçak'ın satırlarıyla, "Son aylarda dünyada yaşanan genel ve toplu dehşetin bireysel bir duyarlıkta nasıl yankılandığını hem nesnelliğe hem de öznelliğe haksızlık etmeden aralarındaki çekimi ve gerilimi hissettirerek betimliyor"muş. Hüseyin'e de, Hüseyin gibi sorusuna aldığı yanıtı içine sindirmekte güçlük çekenlere de bir açıklık getirecek bu şiir şöyle:

NEGRESCO, 1915

Denizin karşısında taştan bir ironi. Lüks bir otel olarak yapılmış burası, Barış'ın sonunda. Şimdi başındayız Savaş'ın: Tek bir kişi kalana dek sürecekmiş gibi uçuşuyor top mermileri uzakta. Uyuyamıyorum geceleri. Odaları dolduran inlemeleri dinledikçe, ağrının terkettiği bacaklarıma bakıyorum mum ışığında. Bu kış daha sert geçecek diyor kepenklerin arkasından homurdayan deniz. Biliyorum konuşmaz deniz, gece konuşmaz, kelimeleri yoktur ölümün, yalnızca hayat seslenebilir, seslenecekse: Balo salonunun köşelerinde kalakalmış birkaç neşeli tını, yatağımın altına gizlenmiş nefes nefese aşk fısıltıları, koridordan sessizce geçen kat görevlisi şimdi beni dindiren hemşire.

2002

Bezginlik değil canlılık

1 Ocak 2002 / Geride kalan yıla bakıyorum. Hangi umutlarla, tasarılarla girmiştim. Biri bile gerçekleşmedi. Buna karşılık, beklemediğim bir çalışma, öngörmediğim dış geziler ve son aylarda karşıma çıkan öneriler yıla damgasını vurdu. *Dünden Bugüne Türk Şiiri* seçkisi bir leke gibi yayılarak bütün zamanımı kapladı. Dış gezilerle biraz soluk aldım. Öneriler ise yayınlarla ilgiliydi. Evrensel Basım Yayın, yapıtlarımın üretimini elimden almaya yönelik. Ercan Kitabevi ise çocuk kitaplarımın önüne yoğun bir ulaşım olanağı çıkarıyor, aynı zamanda İzmir ve yöresinde benim için yeni yollar açıyor.

Belki bu son andığım gelişme yüzünden bezginlik değil de canlılık duyuyorum 2002 için. İlk günden tasarılar yapmaya yönelten bir canlılık. Yazmaya başlamadan, son iki yılın günlüğünden sayfalar okudum ve bir dergide düzenli olarak günlük yayınlama hevesi uyandı içimde. Yine dergilere düzenli yazmalıyım diye düşündüm. "Ben buradayım." demek ister gibi. Aslında yalnızca okurlara değil, durmadan ertelenen tasarılara, el atılmayı bekleyen şiirlere karşı da.

Ardı ardına istekler, öneriler

14 Ocak 2002 / Canlılık duyuyorum der demez, sanki haber almışlar gibi, ardı ardına istekler, öneriler geldi. Yeni çıkacak bir dergi için yazı istedi Aydın Şimşek. İçimde uyanmış olan hevesi dile getirdim hemen. Günlüğüme her sayıda bir sayfalık bir yer vermeyi benimsediler. Ardından, TRT için yapılacak bir belgesel izlencesi adına aradılar. Şiirimizin Ustaları başlıklı bir dizide bana da yer vermek istiyorlar. Belgeler ve bilgiler edinmeleri için işbirliği yapacağız. Bir senaryo kotarıldıktan sonra çekimlere sıra gelecek. Derken, Hilmi Yavuz'dan bir telefon: TRT'ye yaptığı "Şiir... Her Zaman" başlıklı izlenceye katılmamı istiyor. İlk kitaplardan sonra niye şiire ara verdiğimi, sonra da niye toplumcu olduğumu soracak. Ercan Kitabevi, bu ayın son haftasını yine İzmir'de geçirmemi, okullarda çocuklarla buluşma eylemini sürdürmemi istiyor. Bu kez, kitabevinde bir imza günü düzenlenip İzmirli okurlarla buluşmam da sağlanacak. Daha önce verilmiş iki sözü de bunlara eklemeliyim. Bursa'da Mart'ta yapılacak etkinlik için bir yazıyı, Şubat başında yapılacak Nâzım Hikmet

sempozyumu için bir bildiriyi kaleme alacağım. Seçkiden artan çalışmaları da göz önünde bulundurursam, tasarı ve taslaklara el atmaya vakit bulamayacağım da anlaşılır. Oysa Nâzım Hikmet için yıllanmış tasarıya bir an önce başlamalıyım. Bu yıl, bu konuda son şansım.

Bu arada, Onat'ın ölüm yıldönümünde ne gömütü başındaki törene, ne de anma toplantısına katılabildim. Bu eksikliği ancak bir çalışmayı gerçekleştirmekle giderebilirim. Birkaç yıl önce bu tür bir toplantıda, onunla ilgili bir konuşma yapmıştım. O konuşmadaki görüşlerimi genişletebilirim ve bir anı-kitap yapabilirim diye düşündüm. Bu kitapta onunla ilgili anılarımı yazmayı, mektup ve fotoğraflara yer vermeyi, yıllar sonra yeniden öykü yayınlamaya başlarken yaptığımız söyleşiyi bu toplama katmayı tasarladım. Hatta "Gönderemediğim Mektuplar"ın ilgili bölümleri de (belki yenileri katılarak) kitaba eklenebilir. İşte tasarılar toplamına bir ek daha. "Ne zaman?" sorusunun karşılığını ha deyince veremesem de.

Hilmi Yavuz'un öğrenmek istediği

15 Ocak 2002 / Hilmi'nin (Yavuz) izlencesi için çekim yapıldı. İlk üç kitaptan sonra geçirdiğim değişimi dile getirerek, bu değişime nelerin etken olduğunu sordu. Değişimin nedenlerini konuşmadan önce, ilk kitaplarımdaki şiirleri yazdığım dönemi belirlemek gerektiğini söyledim. Bu döneme içgüdüsel dönem diyorum; çünkü yaşam konusunda da, şiir konusunda da yapılmış birtakım seçimleri ve edinilmiş görüşleri kapsadığı halde, bu seçimlerin ve görüşlerin dayanağı bilimsel değil içgüdüseldi. Bu içgüdüsellik de, dünyagörüşü yerine bir dizi görgüye dayanmasından kaynaklanıyordu. Yazmaya ara verdikten sonra, görgünün yerini bilgi aldı. Gerek toplumsal ilişkilerin, gerek şiirsel serüvenin çağlar boyunca geçirdiği evreleri kavramakta kaynaklık edecek bilgiler edindim. Bu bilgilerin ışığında, bir dünyagörüşüne ulaştım ve bir sanat anlayışına bağlandım. Üstelik bu değişim bende, toplumsal bir eylemlilik içinde bulunduğum için oluşmadı. Öyle ulaşan ozanlardan bu değişik yönelim, benim için hem birtakım zorluklar getirdi, hem de sağlamlık ve süreklilik sağladı. Zorluklar, geçirdiğim dönüşümün kabulünde ortaya çıktı. Yazdığım şiir, benzeri daha önce görülmemiş bir yoldan, kaynağında bilgilenmenin bulunduğu bir bilinçlenme sonucu ortaya çıkmıştı. Bu da güvensizlik yaratıyordu bir-

takım kafalarda. Değişim kurallarına uymuyordu onlara göre; bilinç edinmenin yolu yaşamın değişmesiyle doğrudan ilgiliydi çünkü. Yaşamın değişmesi de, ancak ya doğrudan siyasal eylemin içinde bulunmakla, ya da, düpedüz işçileşmekle gerçekleşebilirdi. İkisi de olmadığına göre, kimileri için bu bir aldatmaca, bir "ayak değiştirme"ydi. Nitekim yazdığım şiirleri sahtecilikle suçlayanlar oldu. Uzun erimde ise bu dönüşüm bana sağlamlık ve süreklilik getirdi. Örneğin şiirin çağlar boyunca geçirdiği evreleri kavrarken de, Nâzım Hikmet şiirini bu bağlamda değerlendirirken de dar bakmadım. Toplumsal ilişkileri, bu ilişkilerin içinde siyasallığın tuttuğu yeri yine alabildiğine geniş kavradım. Toplumsal ilişkilerin değişebilirliğine inanç açısından bakmadığım için iyimserliğimi hiçbir zaman yitirmedim. Siyasal beklentilerin olumlu bir sonuca varmaması beni hiçbir zaman yılgınlığa sürüklemedi. Bugün, değişen koşullarda birçok kişi, şiir yazarken de, yaşam içinde yer alırken de aynı kişiler değil artık. Derece derece savrulmalar, hatta konum değiştirmeler ve yadsımalar yaşandı. Bir zamanlar yazılan şiire de, kendi yazdıklarına da eskisi gibi bakamaz oldular.

Çekime giderken, bu ve benzeri birtakım notlarla birlikteydim. Çekim sırasında ne kadarını dile getirebildim, bunu izlence yayınlandığında anlayacağım. Ama saptamalarımın ne kadar yerinde olduğunu, Hilmi'yle Taksim'de buluştuğumuzda anladım. Çekimde dile getiremeyeceği bir soruyu, buluşmamız sırasında içtenlikle ve açıkça yöneltti. Toplumcu bir şiiri hâlâ nasıl sürdürebiliyordum? Bunca yaşananlardan, sosyalizm yıkıldıktan ve Türkiye'de bir değişim olamayacağı ortaya çıktıktan sonra?

Kendisi boşunalık duygusu yaşıyordu. Umutları ve beklentileri kalmamıştı.

Çelişkili bir tırmanış odağında Bursa

22 Ocak 2002 / Bursa için yazmam gereken yazıyı dün bitirip göndermiştim. Bursa'nın bendeki görüntüsünü araştırırken, su yüzüne vuran, daha çok, son yıllarda kentin hızla kapitalist hedefleri yansıtır hale gelmesi oldu. Son birkaç yıldır, salt yoldan geçerken görüyorum; ama hızlı değişim en çok kente girişin iki yanında yansıyor. Buna karşılık, sanat ve kültür konusunda bir heyecanın da sürekli ardına düşüyor Bursa. Üç büyük kent-

ten daha çok onda görünür halde bu çelişkili tırmanış. Aynı zamanda biri ötekine karşı bir direniş olarak da algılanabilir.

Nitekim ben yazımı bunun üstüne kurguladım. Kentle ilişkimi, çeşitli sahneler anlatarak sergiledikten sonra, sözü bir benzetmeyle bu olguya bağladım. Amacına ulaştığını düşündüğüm yazının bitiş bölümü şöyle:

"... bendeki görüntüleri yan yana getirdiğimde, sanat heyecanıyla dolu, bu heyecanı yitirmemek için direnen bir kent olarak görünüyor Bursa. Ülkenin birçok yazarına, sanatçısına kendi yaşadıkları kentlerden daha çok kucak açan, daha sıcak ve sevecen davranan bir kent. Kitabevleriyle başlayıp orada kalmayan, vakıflara ve üniversiteye doğru genişleyen bir ivme kazanmasına karşın, bu görüntü aynı zamanda 1980 sonrasında Türkiye'nin içine sokulduğu dönemin, o ürkütücü görüntüler toplamının da bir yansıması. Andığım yıllar içinde kente her geldiğimde, daha girişte görünmeye başlayan değişim, Bursa'yı yalnız göz alıcı ve ışıl ışıl yapılarla değil, insanın içini yaşamın temel değerlerinden boşaltıp çılgın bir sorumsuzluğun ve tüketim hevesinin görünür görünmez ikiz kuleleriyle de donatmış bulunuyor. Sanat heyecanını, yaşam değerlerinden biri olarak örgütlemeye ve ayakta tutmaya çalışan Bursa ise, tıpkı tarihin o kuşatmaya uğramış kentleri gibi, kale kapılarını her kültür ve sanat etkinliğiyle sanki bir kez daha açıyor ve bu acımasız kuşatmayı bir kez daha yarmayı deniyor."

Şimdi Nâzım Hikmet için yazmaya başlamalıyım. Önümüzdeki ayın 9'unda yapılacak açık oturumda okuyacağım bildiriye, iki gün sonra *Gösteri* dergisinin toplantısında yapacağım konuşmanın hazırlığı da eklendi. Bir dünya ozanı olmasını nelerin sağladığı araştırıldığında, yapılacak en önemli saptamalardan yola çıkmak istiyorum. Bunların en başında, Nâzım'ın ozan tasarımlarına getirdiği yeni görünüm ve kavga anlayışına getirdiği açılım geliyor. Bildirimi bu iki saptama üzerine kurgulayacağım. Zaten yazmayı düşündüğüm kitap da bu kurgunun geniş tutulmuşu olacak.

Erik ve Sara ile ilgili ütopya

30 Ocak 2002 (İzmir) / Dört gündür yine İzmir'deyim. Yola çıkmadan bir gece önce, Erik ve Sara (Stinus) ile birlikteydik. Onları Romanya'da bir etkinlikte tanıyıp seven, birlikte olmak isteyen Metin Celâl bizi bir

araya getirdi. Güzel bir akşam yemeğinde buluştuk ve değişik konularda konuşarak dostluğun tadını çıkardık.

Bu arada, ben onlarla ilgili bir ütopyam olduğunu ilk kez açıkladım: Erik ve Sara'ya uçak biletlerini gönderip konuğum olmalarını sağlamak. Bir izlence dolayısıyla değil, salt bir arada birkaç gün geçirmek, birbirimize daha çok vakit ayırmak için böyle bir çağrıda bulunmak istediğimi söyledim ve ekledim: Onların bir karşı çağrıda bulunmaması koşuluyla.

Nâzım Hikmet'i kaynak olarak görmek

Bu yemekten bir gün önce de, *Gösteri* dergisi için düzenlenen bir oturuma katıldım. Doğan Hızlan'ın yönettiği; Nedim Gürsel, Ataol Behramoğlu, Afşar Timuçin ve Emin Karaca'nın da konuşmacı olduğu bu oturumda Nâzım konuşuldu. Nâzım üzerine Şubat'ta düzenleyeceğimiz bir başka oturumda söylemeyi tasarladıklarımın bir çeşit ön çalışması oldu benim için. Böyle bir kaynak elimizde bulunduğu halde toplumcu şiirimizin bunu yeterince kullanamadığını, ozanları en az Türkiye'de etkilediğini söyledim. Afşar Timuçin, etkileyemeyeceği çünkü Nâzım'ın şiirinin şiir ortamının çok üstünde olduğu kanısında.

Ataol ve Nedim ise, biraz da telâşla, bu etkinin azımsanamayacağını belirttiler. Hatta, Nedim'e göre, yalnız ozanları değil, öykücü ve romancıları da etkilemiş, kimi izleklerin edebiyatımıza girmesini sağlamıştı. Söz sırası bana ikinci kez geldiğinde, "kaynak" kavramı üzerinde durarak "etki"yle bunu karıştırmamak gerektiğini vurguladım. Benim söylediğim, Nâzım gibi yazmak değildi. Onun kaynak olarak alınması, bizim nasıl bir şiir yazmamız gerektiği konusunu belirlememiz içindi. Bana göre, bu kaynak, bize bir kavga şiirinin ne olduğunu ve nasıl yazılması gerektiğini gösteriyordu. Bu da, özetle, kavgayı hem türsel olarak, hem içerik düzeyinde geniş bir alana yaymak, her türü, her olanağı, her izleği kullanarak kavgayı yaşamın her alanında göğüslemek demekti.

Konuşmalar banda alındığı için, söylediklerim ne ölçüde yazıya yansımış olacak, doğrusu merak ediyorum. Bunu ancak Gösteri dergisinin Şubat sayısı çıkınca anlayacağım.

İzmir'deki günler

İzmir'deki günlerim, bir bakıma, bir ay önce bıraktığım yerden başladı. Okullara gidiyor, çocuklarla söyleşi yapıp kitap imzalıyorum. Arada bunun dışına kaymalar da yaşanmıyor değil. Örneğin ilk günün akşamı, Batı Radyonun Şiirce adlı canlı yayınına konuk oldum. Bekir Yurdakul'un düzenlediği izlence süresi içinde, şiirlerimden örnekler seslendirdik ve yönelttiği sorulara yanıt vermeye çalıştım. Dün de, Urla'daki okulda imza ve söyleşi sona erince, Necati Cumalı'nın müze yapılan evini görmeye gittik. Evde iki sürpriz bizi bekliyordu. Biri, orada gönüllü olarak bulunan bir Urlalı; öteki ise fotoğraf çekimi için yola çıkıp oraya da uğrayan Akgün Akova.

Urlalı gönüllü, Cengiz Bektaş'ın "yaşayan müze" önerisine uygun olarak, evi kullanıma açmak istediklerini söyledi. Çocuklar ders çalışmak için gelsinler, Urlalılar kitap okumak için kitaplığından yararlansınlar, imza ve söyleşi günleri düzenlensin, sergiler açılsın, küçük konserler verilsin vb. Bir de, üst kattaki bir odayı yazarların hizmetine açma tasarıları vardı. Tıpkı Avrupa'daki gibi, yazarlar gelip o odada dinlenecek ve çalışacaklardı.

Kitaplık için, bütün şiirlerimi derleyen iki cildi imzalayıp gönüllüye bıraktım. Akgün de Necati Cumalı'nın çalışma masasına beni oturtarak fotoğraflarımı çekti.

Yarın akşam, yine imza ve söyleşi süresinin ardından, Nektar Bar'da bir şiir gecesi beni bekliyor. Bu tür gecelerin izlenimi korkutucu. Ama İzmir'de izleyenlerin göstereceği ilgiyi merak etmiyor da değilim.

İki kesimli okur / yazar çevresi

2 Şubat 2002 (İzmir) / Nektar Bar'da şiir gecesi oldukça sönük geçti. Ozan ve yazar olarak tanıdıklarımdan başka çok az izleyici vardı. Onların da bir bölümü işleri olduğu gerekçesiyle ya başlamadan ayrıldı, ya da sonuna dek kalamadı. Oysa, Veysel Çolak'ın dediğine göre, her perşembe akşamı yapılan şiir toplantıları bir gelenek oluşturmuş, izleyici sayısını epey arttırmış. Ancak son zamanlarda bu ilginin tavsadığı anlaşılıyor.

Benim için birtakım gözlemlere, o gözlemlerden çıkacak birtakım yorumlara kaynaklık etti yine de. İzmir'de şiir odaklı oldukça geniş bir çevre var kuşkusuz. Bu çevrenin okur yazar ayrımı yapmadan iki kesimli olduğu söylenebilir. Biri, geçmişle bağlantılı. Kimliklerinin oluşumunda 1980'lerin ilk yarısı ya da daha öncesi rol oynuyor. Bu oluşumda da daha çok toplumsala ilgi, yazılanların toplumsal ilişkilerle bağıntısı ağır basmış, ya da hâlâ öyle. 80 sonrasındaki gelişmeler karşısında bir geri çekilme, ya da şaşkınlık ve ikircim yaşamışlar. Kuşkuya düşmeseler bile bu yeni gelişmelere dayatmak için çokça direngen olamamışlar. En azından, kafalarında kıpırdanmaya başlayan kimi sorulara açık yanıtlar verememiş, kesin tavırlar takınamamışlar. Öbür kesimi ise, başlangıcında 1980 sonrası bulunanlar ya da daha öncesi olsa bile 1980 sonrasının getirdiği yeni koşullara ayak uyduranlar oluşturuyor. Elbet bütün bunlar birer genelleme. İki kümenin belirleyici öğelerini de aynı kişide zaman zaman görmek olası.

Benim geçen ay da, bu ay da katıldığım şiir geceleri, şunu gösterdi ki, beni izlemeye gelenler, daha çok ilk kesimde yer alıyor. Onların da bir bölümü, beni daha önce tanıyan, okuyan, belki de bir biçimde benimle ilişkiye girmiş olan kişiler. İkinci kesimde bulunanların büyük çoğunluğu, böyle bir etkinlik olduğu zaman, haberleri yokmuş gibi davranıyor. Dolayısıyla, kendi konumları açısından, "Şiirin ve söyleyeceklerin bizim ilgimizi çekmiyor." diyerek bir iletide bulunmuş oluyorlar. Üstelik kendi tavırlarını kendi gözlerinde haklı çıkaracak bir olgu da sözkonusu. Yazdıklarımın ve söyleyeceklerimin onlara yönelik olmadığı ne denli açıksa, seslendiğim kişilerin bu seslenişe kayıtsız kalmaları, sesleneceğim yeri doldurmaması da o denli açık bir olgu. Tersi olsaydı, şöyle düşünebilirlerdi: "Bizim ilgimizi çekmiyor; ama hâlâ ilgi gösterenler var." Oysa kolayca şöyle diyebilirler: "Yalnız bizim değil, zaten hiç kimsenin ilgisini çekmiyor."

Yaptığım bu gözlemlere katılmayanlar ise, benim çıkardığım bu sonuçlar yerine, başka nedenler öne sürmeyi yeğliyorlar. Duyurunun yeterince yapılmadığı vb gibi. Ercan (Günaydın) ise, bir kitapçı olarak, kitaplarımı kendim yayınladığım için okura hem duyurulamaması, hem de ulaştırılamaması etken olmuştur kanısında. Kuşkusuz bu da göz önünde

bulundurulabilir. Ama benim gözlemim, daha çok, edebiyat izleyicisi okur yazar çevresiyle ilgili. Onların geniş bir taban oluşturmadığı, ilgisini ayrıntılara kadar indirdiği ortada. Öyle olduğu için, habersiz kalmalarının değil, habersiz davranmalarının gerçekçi bir yorum olacağını düşünüyorum.

Veysel Çolak üzerinden başka yorumlar

Nektar Bar'da bu genel gözlemin dışında kalan tek kişi Veysel Çolak'tı. Onun üzerinden başka gözlemler yapıp başka yorumlara ulaştım. Veysel, 1980 öncesinden gelip de 80 sonrasındaki yeni gelişmeler karşısında edilgin kalmayan bir kişi. Buna karşılık, gelişmeler karşısında takındığı tavır, bana göre, olması gereken tavır değil. Toplumcu duruşunu yadsımıyor, hatta koruduğu ve sürdürdüğü kanısında. Bunu yaparken, hem yazdığı şiirin artık eskisi gibi yazılamayacağını düşünüyor, hem de şiirin yeni gelişmelerden sonra nasıl yazılması gerektiğini başka açıklamalara dayandırıyor. Bir bakıma, "şiirde özne" kavramı etken oluyor her iki durumda da. 80 öncesi toplumcu şiirin, bireysel dünyayı yansıtmadığı kanısında. 80 sonrası, aynı şiirin sürdürülemeyeceğini düşünüyor. Buna karşılık, yeni toplumcu duruşun bireysel dünyayı kavramaya yönelik olacağını ileri sürüyor. (Yenibütüncü şiirin kuramcılığını üstlenmişti; bu konumunu korumakta hâlâ diretken.)

Veysel Çolak'ın bu diretkenliğinden yola çıkarak, başka gözlemler yapabiliriz. 80 öncesi toplumcu şiir, aslında bireysel dünyaya yer vermiyor değildi. Ancak bunu, "militan özne"yle sınırlıyordu. "Dövüşe dövüşe" yürüneceğini söyleyen, "dövüşen anlatsın" diyerek kendi dışında bir özneye izin vermeyen bir bakışla yazılıyordu. Veysel de o dönemde bu bakışın temsilcilerinden biriydi. 80 sonrası gelişmeler, bu bakışı bireysel dünyayı yansıtma olarak görmedi. Öyle de yapmak zorundaydı; çünkü kendi getirmek istediği "özne şiiri"ne ortam hazırlayacaktı. 80 sonrasının özne şiiri, militanlık bir yana, toplumsal ve siyasal hiçbir bağlantıya girmek istemeyen bir bireyi gündeme getirmek için yazılacaktı. Duygusal ve düşünsel bağlanmadan ne kadar uzaklaşırsa o kadar birey olacaktı anlatılan. Buna uygun bir gelenek arandığında İkinci Yeni'den uygunu buluna-

mazdı. Cansever, Uyar vb bireyi (hatta siyasal olayların rahatsız ettiği bireyi) 70'li yıllarda da yazmışlardı.

Geleneğin bir ucu için onlar biçilmiş kaftandı; ama asıl geleneğin aşırı ucunu belirlemek gerektiğinde bir örnek göstermeliydiler. Onu da İlhan Berk'te buldular. 80'li yıllarda böylece Cansever, Uyar ama asıl İlhan Berk bir yenidendoğuş yaşadılar.

Bireysel dünyanın şiirde yer alması kendisine böyle bir taban yaratırken, toplumcu şiirden gelenlerle bir buluşma fırsatı da ortaya çıkmış oldu. Veysel Çolak tam bu kesişme noktasında yer aldı. Hem kuramcılığı da elden bırakmadan. Ama onun yazdığı özne şiiri, bireysel dünyayı yansıtma savıyla buluşunca, militan özne muhalif özneyle yer değiştirdi. Toplumsal ve siyasal bağlantıya girmek istemeyen özne ile Çolak'ın muhalif öznesi bir anlamda örtüştü. Denebilir ki Çolak'ın öznesinin muhalifliği düşünsellikten, siyasal duruştan güç almıyor. Çolak'ın, şiire belki ancak duygusal çağrışımlarla yansıyan muhalif kimliğinden kaynaklanıyor. Bu da, bir yerde onu, "Benim de siyasal tavrım, toplumsal görüşlerim, muhalif kimliğim var; ama bunun şiire yansıması gerekmiyor." diyenlerle, "arı şiir"i savunanlarla ortak bir paydada buluşmaya sürüklüyor.

Nektar Bar'da izleyenlere beni Veysel sundu. Açılış ve kapanış konuşmalarında, yönelttiği sorularda, yukarıda özetlediğim tavrın bir yansımasını gördüm hep. İlk üç kitabımı önemseyenlere ek olarak *Kavganın Yüreği*'ni bu döneme kattı. İlk dört kitabın biçimsel devrimciliğini vurguladı. Asıl değişimin bundan sonra ortaya çıktığını söyledi. Geceye katılması, sunuş yapması, şiirime ve söyleyeceklerime ilgi göstermesi, beni şiirimizde bir deneyim olarak görmesine bağlı. Hem İkinci Yeni, hem toplumcu şiir içinde yer almak, hem de yazdığım şiirin her iki dönem içinde ayrı bir yer tutması, ona göre, (katılmadığı yanları olsa da) bu ilgiyi göstermeyi hak ediyor. Şiir tarihi içinde bir ses, bir renk gibi algılamaktan yana.

Gecenin sonunda, çıkardığı *Dize* dergisinde benimle ilgili bir özel sayı yapmak istediğini de söyledi. Orada yazacaklarından, katılmadığı ya da eleştirdiği yanların ne olduğunu herhalde öğreneceğim. Bütün bu gözlem

ve yorumların için, önümde yeni bir fırsat daha beliriyor şu an. Birazdan Ercan Kitabevi'nde imza gününe gideceğim. Bu akşam ise, Bademler köyündeki şiir dinletisine katılacağım.

"Dünya Şairi Nâzım Hikmet"

26 Şubat 2002 / İzmir'den döneli neredeyse bir ay oldu. Araya zorunlu bir bayram bile girdi. Çok şey bekliyordum bu günlerden. Beklediklerim olmadı. Nâzım üzerine yaptığım iki söyleşiden başka.

Bizim Girişim Kurulu'nun düzenlediği "Dünya Şairi Nâzım Hikmet" başlıklı seminerde (Bakırköy'de) hem bir bildiri sundum, hem oturumu yönettim. Emeğin Partisi'nin Güngören ilçesinde ise yine aynı konuda bir konuşma yaptım. Her ikisinde de Nâzım'ın kavga ozanı olduğunu ama kavga anlayışının nasıl genişliğine görülmesi gerektiğini vurguladım. Bu arada *Çözüm* dergisinin sorularını da aynı doğrultuda yanıtladım. Hatta, bir soru üzerine, biraz daha ileri gidip solun Nâzım'ın bütünlüğüne bakmadığının, parçalı baktığının, yalnız belli şiirlerini benimsediğinin altını çizdim. Bütün bunlar, Nâzım'la ilgili kitap tasarısını biraz daha ateşledi. Doğrusu şu bir ay içinde bu tasarıya başlayacağımı, epeyce de ilerleyeceğimi düşünüyordum. *Dünden Bugüne...* seçkisinden kalan yazıyla dönüşümlü olarak. Nedenini anlayamadığım bir güçsüzlük yakama sarıldığı için başaramadım. Ne zaman kalemi elime alsam, biraz yazmaya kalkışsam, bitkinlikle karışık bir isteksizlik kapladı kafamı. Şimdiye değin hiç başıma gelmeyen bir kafa yorgunluğu sanki. Dar bir şişeye bir şey tıkmaya çalışır da dirençle karşılaşır gibi.

Oysa zaman çok az. Önümüzdeki günler ise alabildiğine dolu. Mart'ın ve Nisan'ın yarısı İstanbul dışında geçecek. Mayıs'ın sonuna doğru yurt dışına çıkış ve birkaç hafta süren etkinlikler. Mart gezisi başlamadan üstelik seçki yeniden gelecek önüme. Baştan sona okumam, yanlışlardan arındırmam, son ekleri yapmam için.

Sıkıntıyı aşmak için

3 Mart 2002 / Seçki için yazmakta olduğum, Tanzimat'tan bugüne Türk şiirini ele alacak yazı hâlâ eksik. Neredeyse yarısı yazılmayı bekli-

yor. En son, 1940'ların başına getirdim sözü. Yazdıkça artan bir sıkıntı duyuyorum. Zorlandığım için elbet. Hiç düşünmemiştim böyle bir yazı isteneceğini. Ama işin içine girdiğime göre, kaçınmam olanaksız. Sıradan bir özetlemeye gönül indirsem çoktan bitebilirdi. Ben hâlâ kafa tutmaya çalışıyorum oysa. Sıradanlığa ne denli kafa tutsam yine de tam kurtulamayacağımı bilerek. Her şeyden önce bu konuda yeterli hazırlığım yok. Ancak daha önce yapılmış çalışmalardan yararlanıyor, verilen yargıları gözüm keserse ben de yazıma aktarıyorum. Kapsamlı bakabileceğim ozanlar ve bir görüş geliştirdiğim dönemler dışında. Örneğin 1950'den sonrası için, kendi yaşadıklarımdan yola çıkıp daha rahat yazabilirim. Sıradanlık yerine, bu dönemleri özgün sayılabilecek bir değerlendirmeyle ele alabilirim.

Bir yandan bu sıkıntı. Bir yandan sıkıntıyı aşmak için tasarılara sığınma. Daha önce belirlediklerimden biri *Kavga Ozanı Nâzım Hikmet* ise, biri de *Türk Şiirinin 100 Yılı*. Onları yazmak, dolayısıyla daha geniş vakitte çalışmak, beni içine düştüğüm sıkıntıdan kurtarabilir. *Türk Şiirinin 100 Yılı*, bir genel kavrayışa kaynaklık edecek. Bir edebiyat tarihi, hatta bir şiir tarihi olmayacağına göre, eleştirel bir kuşatıcılıktan çok, özel gözlemlerimi, anlama ve anlatma çabamı içerecek demektir. Şu neden yer almamış ya da şuna neden kapsamlı bakılmamış denemeyecek, öznel bir çalışma. *Kavga Ozanı Nâzım Hikmet* ise bu genel kavrayışın içinde özel bir alan. Yüzyıllık bakışta önemli bir yeri ve birçok önemli sorunu kapsıyor. Bunlara ek, iki daha küçük ve öznel tasarı da gündeme getirilebilir. A. Kadir için düşündüğüm *Sürgün ve Ozan*, Fahri Erdinç için düşündüğüm *Gurbet ve Ozan*. Seçki dolayısıyla çektiğim sıkıntıyı, bu tasarılar hafifletiyor ve beni bir yere değin avutuyor.

Sıkıntılı durum, bir başka olanağı da sağlıyor diyebilirim. Eskiden de böyleydi; bir şeyi yazarken zorlanırsam başka bir şeyi yazmaya yönelirdim, kaçmak ya da oyalanmak için. Dün, bundan yararlanıp şiir karalamalarına el attım. *Yangın Şiirleri* tasarısı için notlar aldığım bir taslak üzerinde bütün gün çalışarak bir sonuca ulaştım. Birkaç yeri için karar veremediğim bir başka taslağı da işledim. Şimdi elimde, sunu şiirinden başka, iki şiir yazılıp bitmiş bulunuyor. Kitaba doğru artık yola çıktım sayılır. Yıl içinde bitmese bile, önümüzdeki yılın başında gün ışığına çıkabilir.

Ardını bırakmadan sürdürmeli, çıkan şiirleri Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında dergilere vermeliyim. Ama bu arada öteki tasarılardan da vazgeçmemeli, zaman zaman onların taslaklarına eğilmeliyim. Kısacası, bunca aradan sonra, şiirli bir yıl yaşamalıyım.

Dengeyi araştırma denemesi

Dün bitirdiğim şiirlerden biri "Sivas Buluşması" adını taşıyor. Kitabın başlarında yer alacak toparlayıcı bir sergileme. "Bizi bir araya getiren" yinelemesiyle, Sivas'ta bir araya gelenlere toplu bir bakış. Aynı zamanda başka şiirler doğurmaya aday bir başlangıç. Pir Sultan'ın "İlle dostun attığı gül yaralar beni" dizesi yol gösteriyor: hem o şiire, hem de bütün kitaba. Bir yön seçilmiş oldu. Gidilecek bir yön. Sivas yangınını Pir Sultan'sız düşünemiyorum. Pir Sultan'ın öyküsünden, yazgısından, direncinden, siteminden, insanı sınava sokuşundan bağımsız bakamıyorum. Taşlanan yalnız Pir Sultan değildi, yüzyıllar sonra Pir Sultan'dan dolayı Sivas'a gelenlerdi aynı zamanda. Asılarak öldürülen Pir Sultan değildi yalnız, yakılarak öldürülenlerdi. Nasıl "yaratılanı sevmeli yaradandan dolayı" deniyorsa, öldürülenler de nedeniyle birlikte görülmeli ve anılmalı.

Şiir, bir yön gösterdi kitap için ama bakışımı dondurmadı. Arayışımı her yazdığımla sürdüreceğim ve ancak kitap bittiğinde bakış da kesinleşmiş olacak. Çeşitli bakış olanaklarından yalnızca biri olarak. Sona doğru, bir çeşit ayıklaya ayıklaya ilerleyiş. Şu anda kesinleşmemiş olan şu: Nereye kadar olay, nereye kadar anlatı, nereden sonra genel konuşma, nereden sonra tek tek? Bunların örgüleneceğini varsayıyorum; ama oranını ve niteliklerini bilmiyorum. İşte dün kesinleşen ikinci şiir, biraz da bu arayışa bir yön gösterme sayılabilir. Kitabın örgüsü içinde yer alacak bir özel vurgu. Metin Altıok'la kurulan bir ilişki denemesi. O yüzden de "Adım *Metin* Olsun" adını taşıyor. İlk ağızda akla gelen, Altıok'un şiirleriyle, imge dünyasıyla ilişki kurmak, aktarmalar yapmaktı. Ama öyle olmadı. Birlikte yazılan bir şiire çağrı olarak kendini belirledi. "Hadi gel birlikte yazalım bu şiiri" dizesiyle yola çıktı. Ve Metin'in dizelerinden, imgelerinden aktarmaya fırsat tanımadı. Yüzünün görüntüsünden bir tek genel çağrışım, "senin kaşlarında yuva kurmuş sorular" dizesini getirdi.

Şiirin okur açısından aradığı denge, bir anlamda kitabın da dengesini araştırma denemesi: Kime seslenecek? Olayın acısını, gerçekliğini çıplak olarak duyacaklara, duyması istenenlere mi? Yoksa olayı sindiren, bilinçten geçirip yorumlayan insanların belleklerindeki yeniden üretime mi?

Biten şiirin yönelişi, daha çok, ikinci söylediğime doğru. Yani yeniden üretime doğru. Zaten son kitabımda bu yöneliş ağır basmıştı. (Veysel Çolak, İzmir'de bunun için, son şiirlerimde *Kavganın Yüreği*'ne bir dönüş gördüğünü söylemiş olmalı. O ve Ataol Behramoğlu şiirimdeki dönüşümü *Kavganın Yüreği*'yle değil, *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*'yle başlatıyorlar da ondan. Benim, İkinci Yeni estetiği içeriği aktarmakta yetersiz kalıyor, estetik değişikliği de yapmalı sonucuna varmam bu kitapla somutlaştığı için. İçerikte ödünsüzlük savım yine sürüyor elbet. Ama içeriğe uygun estetik yapı, içerik değiştiği oranda bu değişime ayak uydurmayacak mı? İçerik, nicedir ince ayrıntıları kapsayacak bir çeşitlenme içindeyse? Başka türlü söylenemeyecek duygulara, düşüncelere yöneldiyse?) Ayrıca, yeniden üretime, bellekte işleme yönelmekle öbür işlevi dışlamış olmuyorduk. Aradan geçen zaman, gerçekliği çıplak olarak duyanları da geliştirmişti. Bunu çeşitli vesilelerle görüyor, yaşıyorum. Gerçekliği soyutlamanın daha derin bir etki bırakacağı günlere doğru gidiliyor. Önemli olan, bu soyutlamanın hangi tabana oturduğu, gerçekliği hangi ölçüde yeniden üretime soktuğu. Çekintisiz olmam, söyleyeceğimi sözün açıklığından söyleyişin derinliğine kaydırmam biraz da bu yüzden.

Marmaris'te, Dünya Şiir Günü'nde

22 Mart 2002 (Marmaris) / Adnan Özer, Necati Güngör, Cihan Demirci ve Savaş Ünlü'yle birlikte Kitap ve Kültür Şenliği için buradayız. 18'inden beri her gün okullarda söyleşiler yapıyor, kitap imzalıyoruz. Daha önce de geldiğim için kimi okullarda öğrenciler beni tanıyor. Söyleşilerde kitaplarım üstüne eleştiri yapmalarını istiyorum. Dün bu konuşmalardan birinde bir çocuk, okuduğu kitabın harflerini küçük, resimlerini az bulduğunu söylerken, *Trenler Ne Güzeldir*'de anneye baba kadar sevgi gösterilmediğini öne sürdü.

Dün ayrıca 21 Mart Dünya Şiir Günü'ydü. Akşam, Sabancı Lisesi'nde Eğitim-Sen'in düzenlediği etkinliğe katıldık. Adnan Özer'le ikimiz, hem şiirlerimizi okuduk, hem de soruları yanıtladık. Adnan, kendi kuşağının önderlerinden. Şiir ve yaşam üzerine ilginç görüşleri var. Gelirken yanıma aldığım dergilerden ikisinde kendisiyle yapılmış söyleşileri okudum. Bu görüşlerinden kimisini dün akşam da yineledi. Vicdan ve merhamet kavramları dikkat çekiciydi. Vicdanın örgütlenebileceğini, şiirin insanı merhametli kılması gerektiğini söyledi. Sözleri arasında birkaç kez de "ilâhi adalet" kavramına rastlamak ilginçti. Bunların üstünde daha ayrıntılı durmalıyım.

Marmaris'i bu gelişimde biraz daha tanıma fırsatım oldu. Kentin deniz kıyısı, belki palmiyelerinden ötürü, bana hep geçen yılki İsviçre gezimizi anımsattı. Cenevre Gölü'nün kıyısındaki gezintilerimizi ve pus içinde kalmış tepeleri. Belki yazın gelsem, tekneler ve kalabalık da olacak, geziyi daha çok anımsayacağım.

Bitirdiğim son şiirleri ortaya çıkarmadım. İzmir'de Ercan (Günaydın) ve ailesine ilk okumayı yapacağım. Onların ne düşündüklerini öğrenmek istiyorum. Notlarımı yanımda getirmiştim, yeni şiirler için çalışmaya fırsat bulamadım daha. Değişik bir ortamda, değişik bir açıdan onlara bakmanın ilginç olacağını düşünüyorum. Geziler, biraz da insanın kendi dışına çıkması değil mi? Şu anda, İstanbul'dan ayrılırken içinde bulunduğum kaygılardan, sıkıntılardan kurtulmuş durumdayım. Sağlık sorunlarım da ortadan kalktı, ya da ertelendi. Bu fırsatı değerlendirip notlarıma bir göz atmalıyım.

Bir galeriyi dolaşmak gibi

24 Mart 2002 (İzmir) / Bugün pazar ve ben gezi boyunca ilk kez yalnız kaldım. Hava oldukça serin. Yine de otelden çıkıp yürüyüş yaptım. Şimdi fuar alanının içinde, ağaçlar altında bir sırada oturuyorum. Yapacağım hiçbir şey, gideceğim hiçbir yer yok. Kumrular ötüyor, kuşlar cıvıldaşıyor, uzaktan uzağa havlamalar ve birtakım önemsiz gürültüler duyuluyor. Arada, kafamı kaldırdığımda, dalların arasından bulutlu bir gökyüzü görünüyor.

Nezlemi, başımın ağrısını bir yana bırakıp düşünüyorum: Marmaris gezisinin bir dökümünü mü yapayım, yoksa aklıma gelecek kırık dökük anılarla mı yetineyim?

Marmaris'te bulunmak bir galeriyi dolaşmak gibiydi. İnsan yüzlerinden, öykülerinden ve yazgılarından oluşan bir galeriye girip çıkmış gibi oldum bir hafta boyunca. Kendim seçsem, bunların birçoğu olmazdı belleğimde. Ama seçtiğim bir geziydi ve beni onlarla bir araya getirmişti.

Kimler yoktu ki: Kaymakamdan kasaba partililerine, köy muhtarından taşra öğretmenlerine, Lions Kulüp üyelerinden kitaplık görevlilerine, öğrencilerden yazarlara bir dizi yüz / öykü / yazgı.

Öğretmenler deyince, bir yanda dergileri, kitapları oldukça yakından izleyen bir lise edebiyat öğretmeni de var, il müdürlüğüne atanmanın beklentisi / sarhoşluğu içindeki ilçe millî eğitim müdürü de var, 26 yıllık geçmişini meze yapıp kendini sövgülü konuşmaya ve içkiye adamış öğretmen emeklisi de var.

Kasabalılar deyince, milletvekilliği bekleyen, her sorunu çözme becerili parti yöneticisi de var; yaşamını işine adamış kitaplık görevlisi de var, Lions Kulüp çatısı altında yardımseverlik / kültürseverlik oynayanlar da var.

Hepsi de, onlarla birlikte olduğumuz sürece ilginç. Uzaklaşmaya başladıkça, çizgileri soluyor, yüzleri belirsizleşiyor, öyküleri benzerlerinin öykülerine karışıyor. Hepsi de, içinde yer aldıkları ortamın gerçekliğini temsil ediyor, o ortamla birlikte, yurt çapında bir gerçekliğin görüntüsüne karışıp eriyor. Nâzım'ın bir şiirindeki gibi tıpkı: Onların öyküsü onlar için bütün bir ömür, bizim içinse gelip geçerken şöyle bir göz attığımız kısacık bir an. Dürbünün tersinden bakarsak, durum yine değişmiyor: Bizim orada bulunmamız, onlar için olağandışı ama kısacık bir an; bizim içinse bütün bir ömrü adadığımız önemli bir buluşma. (Neden önemli? Çünkü bütün ömrümüzü yazmaya adadık ve yazmakla yazdıklarımızı okura ulaştırmayı birbirinden ayırmadık.)

Şimdi, bu satırları yazarken düşünüyorum: Okurla ilişkiye bütün yazarlar aynı kapsamda mı bakıyor? Okurla buluşmalar satışı, satış da kitapların yeni basımlarını, dolayısıyla parayı getirir diye bakanlar yok mu? Saptamalarımızı kime göre yapacağız?

Okur / yazar ilişkisi

Okur / yazar ilişkisine bir kez daha saplanmışken, bugün aldığım bir gazete konuya yeniden bakmama yardımcı oldu. Okuduğum iki yazıdan birinde Enis Batur'dan söz ediliyordu. Onun adının geçmesi bile okur / yazar ilişkisinin bir kesiminde yer alanları çağrıştırıyor. Donanımlı okur istiyor o ve onun gibiler. Edebiyat kaynaklı bir edebiyat yaptıkları için. Nitelikli edebiyattır onların yaptıkları. Okuru da nitelikli olmalıdır. "Edebiyat Eleştirisinin Bugünü" başlıklı ikinci yazıda, donanımlı okurun ne aradığı şöyle belirleniyor: "Felsefe kırıntıları, güzel ifadeler, kültür ve edebiyat birikimini tazeleyici araştırmalar." Bu ayrımı yapanlar, donanımlı okurun karşısına, çok satan kitapların ardına düşen, sürükleyicilikten tat alan, reklâmların etkisi altında okuyan kimseleri koyuyor. Oysa bu iki kesimin dışında kalanlar da var. Ne iş olsun diye, ne de birikimlerine cilâ çekmek için okuyanlara benzemeyenler. Bilgiye ve beğeniye susuz oldukları halde bunu edinecek fırsatı bulamamış; ama bu fırsatın ardına düşmüş olanlar. Her iki kesimce de tepeden bakılanlar. Onların dertleri ne eğlenmek, ne entelektüel doyum. Yaşamı öğrenmek, yaşamın kaynaklarına inmek, yaşamı değiştirmek, yaşamla hesaplaşmak istiyorlar. Bunu yaparken edebiyatın da kendilerine el vereceğini biliyorlar, edebiyatla el ele yürümek istiyorlar. Edebiyatın böyle bir işlevi yoktur, olamaz diyenlerin onlar için yapacağı bir edebiyat da yoktur. "Edebiyat / şiir insanı dönüştürmez, ben bunca şiir okudum, yaşamım değişmedi." diyenlerin onları okur saymaları da beklenemez. (Oysa bu savı öne süren, edebiyatın işlevi olamayacağından dem vuran yazarlar / ozanlar da okuduklarıyla değişmişler, bulundukları konuma gelmişlerdir. Bugün nitelikli okura yazdığını söyleyen Hilmi Yavuz, başlangıçta yine böyle mi düşünüyor / yazıyordu? Onu değiştiren, okudukları değil miydi? Yaşamın değişmeyeceği düşüncesine götüren, yaşamı değiştiremeyeceği düşüncesine götüren, yine okudukları değil miydi?) Yaşamı dert edinmiş olanlara sırt çevirmeyen, onlarla el ele

yürümek isteyen yazarlar / ozanlar, ancak kaynağı *yaşam* olanlardır. Yaşamı dert edinenleri yaşamı dert edinen yazarlar / ozanlar hedef almışlardır. Edebiyat / şiir onlar için ne eğlence, ne sanatsal oyundur. ("Şiirin işlevi okura haz vermektir." diyen Hilmi Yavuz'un, bir zamanlar okuduğu şiirlerden yalnız haz almadığı, hazzın yanısıra başka şeyler de aldığı bugün yazdıklarından anlaşılmıyor mu?)

İzlenimleri imgeye bağlamak

31 Mart 2002 (Bursa) / Bursa 7. Edebiyat Günleri, bugün sona eriyor. Yalnız o mu? İki haftayı bulan, üç aşamalı yolculuk günleri de. Ulu Cami'nin avlusunda sabah. Bu satırları yazıyorum. Marmaris'te birkaç yazarla başlayan, Marmaris ve İzmir'de bol öğrencili günlerden geçen yolculuğun bu üçüncü aşaması, çoğunu pek sık görmediğim yazar ve ozanlarla buluşmamı, üç gün boyunca edebiyat konuşmalarını dinlememi sağladı. Aylar önce hazırladığım bildiriyi ilk gün okudum ve sergilediğim Bursa izlenimlerini bir imgeye bağlamanın etkili olduğunu gördüm.

Konuşmalar arka arkaya izlenince, söylenenler birbirini örtüyor. Geriye kalan, bir tortu ancak. Bu tortunun içinde yalnızca imgeler boğulup gitmiyor. Konuşmamın bu bakımdan amaca ulaştığını anladım.

Bir kahvede yapılan şiir okumalarında ise, yayınlanmamış olan son şiirimi (Adım *Metin* Olsun) okudum. Kalabalık önünde seslendirince, şiirin kıvamını bulmuş olduğunu sezdim. Her şey yerli yerinde ve yöneldiği amaca uygun düşmüş. Surlardan birinde açılan gedik gibi, kalenin içine girilebilir artık. Kitap tasarımı da böyle bir gedik açılmasını bekliyordu.

Yolculuklar dizisinin son halkası

20 Nisan 2002 (İzmir) / Kısa bir İzmir yolculuğu daha sona ermek üzere. Bu kez üç günlük bir geziydi ve öncekilerin yeni bir benzeriydi. Ama sona eren yalnız bu yolculuk değil. Geçen yılın Kasım ayında başlayan bir yolculuklar dizisinin son halkasıydı. Geriye doğru bakıldığında, ilk kez gerçekleşen yoğun bir izlence çıkıyor karşımıza. Marmaris ve İzmir'de toplam 6 buluşma. Yüzlerce öğrenciyi, birkaç söyleşiyi, imza gününü, tazelenen tanışıklığı ve kurulan yeni ilişkileri kapsıyor. Şimdiye değin

benzerine rastlanmayan bir sonuç: Altı ay içinde, toplamı 5 bini geçen kitap satıldı. Bir o kadar önemlisi, okullar yeniden açıldığında yürünecek yeni bir yol var artık önümde. Şimdiden hazırlanmam gerekiyor. Yaz aylarında iki tane taslağı hazır tasarıyı bitirmeliyim. Sürpriz bir ilgi gören *Baba ile Kız* öyküler toplamına *Baba ile Oğul*'u da eklemeliyim. Belki birkaç deneme daha: Gülmeceyi, gezi anılarını, şiirlerden yeni bir derlemeyi gündeme alarak.

Yaz ayları, bunlar için yeterli olacak mı? Yaza kadar bulunan süre, başka etkinliklerle dolmuş durumda. Mayıs ayında ikisi yurt içinde, ikisi yurt dışında 4 yolculuk bekliyor beni. Bunlardan sonra da İngiltere'ye yapacağımız bir aylık bir gezi. Doğal ki, bunlara eklenecek olası gelişmeler de başgösterebilir.

Bu dökümün ötesinde, şu an şiirlerle kuşatılmış durumdayım. Yunus Nadi Ödülü'ne gönderilen dosya ve kitapları okumalıyım. Yakında bunlara Yaşar Nabi için gönderilenler de eklenecek. Ne zaman, yaptığım başlangıcı yeni şiirlerle sürdürmeme sıra gelecek? *Yangın Şiirleri*, hızla üremeli ve dergilerin Haziran / Temmuz sayılarında görünmeliydi oysa.

Şiire ulaştıracak belirti

26 Nisan 2002 (Semizkumlar) / Haftasonu Evi'ne geldik. Yaza değin fırsat buldukça yineleyeceğimiz haftasonu gezilerimizden biri için. Yapraklanmış ve çiçeklenmiş ağaç görüntülerinin kuşattığı, damlara ve üstündeki gökyüzüne bakan bir balkondayım. Arada kuş seslerinin deldiği bir sessizliği dinleyerek bu satırları yazıyorum.

Haftasonu gezisinden beklentilerimin başında şiir geliyor. Bir yandan, Yunus Nadi Ödülü'ne katılan dosyalara bakacağım, bir yandan *Yangın Şiirleri*'ni kaldığı yerden sürdüreceğim. Çünkü önümdeki günler epeyce dolu. Şimdiden belli olanlar, Kıbrıs ve Hollanda yolculukları. Onların arasında bir de Mustafakemalpaşa kasabasına yolculuk var. Boş haftasonu sayısı oldukça az ve ben onları heyecana kapılmadan en iyi biçimde değerlendirmeliyim.

Umut veren gelişme, şiir okurken aldığım notların artması ve zaman zaman ardına takıldığım dizelerin kafamın içinde dolaşması. Bu gelişmeyi bir belirti sayıyorum. Şiirlere beni ulaştıracak bir belirti.

"Ömrü Kısa Kelebekler"

28 Nisan 2002 (Semizkumlar) / Dünü şiirler için hazırlık okumalarıyla geçirdim. *Yangın Şiirleri*'ne beni götürecek okumalar sırasında "ömrü kısa kelebekler" sözü çıkıp geldi. Bir açılımdı benim için. Sivas'ta yakılanlar arasında genç kızların, delikanlıların çokluğu dikkatimi çekmişti zaten. Onların filizlenmeden yarım kalan yaşamları bir iç ezikliği yaşatıyordu sık sık. *Sivas Kitabı*'nı bu gözle yeniden okudum, o gençlerle ilgili ayrıntılara ulaşmak için. Gördüm ki, ortak bir duyarlıktan, bir ahlâktan, bir dünya görüşünden geliyor hepsi. Hepsinin günlük tuttuğu, yaşam karşısında canlı bir ilgiyle, sevgiyle dolu olduğu, geleceği düşlediği, yaşama sevincinin ardına düştüğü, kendini hazırlamak, geliştirmek istediği anlaşılıyor. Kendisi için, kendini düşünen bencil bir tasarım yapmıyor hiçbiri. Dünyayı olduğu gibi kabul edip kendine bu dünyada yer aramıyor. Olduğu gibi değil, olması gerektiği gibi bir dünyada düşlüyor kendini, o dünyaya göre oluşturmak istiyor. Bu dünyada başkaları var, başkalarıyla paylaşmanın güzelliği uğruna yaşanmalı bu dünyada. Paylaşılacak kadar güzel, paylaşıldığı için güzel. Kimsenin ellerinden alamayacağı, tertemiz ve dopdolu bir tutku. Bütün kırılışlara karşı kendi aşısını kendi içinde taşıyor.

İşte yangın burada giriyor işin içine. Yakılmak istenen; bu tertemiz ve dopdolu tutku, bu canlılık, bu düş. Korkulan da bu. Filizlenirse, ortalığı sarıp sarmalarsa, dal budak salarsa durdurulabilir mi? Daha filiz vermeden dal kırılmalı öyleyse. Yangın, o gençleri yakmak için değil yalnızca. O yangının asıl yapmak istediği, filiz verecek dalları kırmak. Gençlerin içinde mayalanan özsuyu, dallara yürümeden, daha çiçeğe dönüşmeden kurutmak.

Yalnız Sivas'ta değil, her yerde istenen bu. Çoğu kez sinsice, saman altından su yürütürcesine. Kimi yerde de su yüzüne vurarak. Toplu kıyımlarla fışkırarak. Sivas yangını bunlardan biri. Tıpkı daha önce Çorum'da, Kahramanmaraş'ta olduğu gibi.

Yangın gözümüzü alırsa, asıl yürütüleni, yürütülmek istenen kıyımı görebilir miyiz? Yok etmek değil tek amaç öyleyse. Yok ederken aynı zamanda gözlerden saklamak da sözkonusu.

Yitiklerin ardında kalanlar sürekli soruyorlar: Nasıl kıydılar bu gencecik insanlara? Ne yaptılar ki bu ölümü hak ettiler?

O gençlerin dünyayı olduğu gibi kabul edip bu dünyada kendilerine bir yer arıyor olmalarıydı istenen. 1980 sonrasında yaratılan Türkiye'ye ayak uydurmalarıydı. Oysa onlar öyle yapmadılar, öyle yapmamanın tohumunu taşıdılar içlerinde. Sunulan yaşamı kabul etmek istemediler, kabul etmemenin olanaklı olduğunu gösterdiler üstelik. Bunu hazırlayan kaynaklardan beslendiler. Hâlâ kurutulamamış kaynaklardan.

Sivas, yalnızca bir yangın değil, bir dal kırımı. Kaynağından beslenip gün yüzüne çıkacak bir yaşam canlılığını kurutma eylemi. Kelebeği kozasının içindeyken boğacaklar ki bir ufka kavuşmasın. Bir ufuk edinme düşünü ortalığa saçmasın. "Ömrü Kısa Kelebekler" sözü bu yüzden bir açılım getirdi işte. Yaşasaydılar neler olacaktı? Yitenlerin yaşamlarını, yaşasaydılar yapacaklarını şiirler taşımalı. Önce kurgu olarak. Somut özlemlerini geliştiren birer kurgu olarak. Okurlara duyurmalı o canlı, istek dolu özlemlerin can yakıcı soluğunu. Sonra bir yoruma bağlamalı bu şiirlerin yan yana gelmesi.

Sivas Kitabı'nı yeniden okurken, gençlerin oluşturduğu kümeye yakın, genç sayılamayacak; ama istekleriyle, tutkularıyla onlara yakın duranlar dikkatimi çekti. Aynı yoruma onlar da bağlanabilir. Bir de sanatçılar / yazarlar bir küme oluşturuyor elbet. Onlar aynı yorumun, hazırlayanlar / kaynaklık edenler bölümüne giriyor. Canlılığı, yaşam sevincini gençlere duyuran kaynakların başında onlar geliyor. Özellikle de ozanlar. Gençlerin dikkatimi çeken bir özelliği, zaten sanata duydukları eğilim. Yazar olmak istiyor kimi; şiir yazıyor, resim yapıyor. Sivas'a giderken, yazarlarla tanışma eğilimi duyuyorlar.

Yangın Şiirleri, bu kümeleri, ayrı ara başlıklar altında ele almalı öyleyse.

'El Olayı'

10 Mayıs 2002 (Lefkoşa) / Araya giren bir okul etkinliğinden sonra yeni bir duraktayım. Yankı Koleji'nde bir hafta arayla iki kez şiir seslendirme yarışmasına katıldım. Okul çocuklarının, şiir seçimiyle olsun, seslendirmesiyle olsun birbirine benzer tutumlarının dışında, değişik biriyle karşılaştım ve sevindim. Dağlarca'nın "El Olayı" adlı şiirini seçmişti birincilik verdiğimiz okul. Zor bir seçimdi; çünkü alışılan dramatik okuyuşa, yüksek sese elverişli değildi Dağlarca. Akıcı, lirik okuyuş yerine duraksamalı, kesik vurgulu bir okuyuş istiyordu. Üstelik Dağlarca'da sık rastlanmayan öğretici bir örnek seçmişlerdi. İnsan gelişimi içinde ön ayakların el'e dönüşmesi, el'in insan yaşamında tuttuğu yer, birçok yeni işlevi üstlenmesi, hem Dağlarca'ya özgü soyutlamalarla, hem su yüzüne vuran öğretici bilgilerle anlatılıyordu. Bunu iyi çözümlemiş bir sahne düzeni çıkarıldı karşımıza. Bir erkek, bir kız, şiiri bölüşerek ve vurgulu okuyuşlarıyla dile getirirken, 'el' de bir pantomim kurgusuyla sahnede yer aldı. Çok başarılı küçük bir pantomimci, kendisinden beklenmeyecek bir olgunlukla 'el'in serüvenini türlü aşamalarıyla canlandırdı. Böylece ses, okuyuş ve görüntü bir bütünlük içinde, etkileyici bir sonuca ulaştı. Sonuç heyecan vericiydi.

İşte bu heyecanın ardından, Lefkoşa'da bir başka heyecan şimdi beni bekliyor: Masal anlatma yarışması. Yine çocuklar. Ve öncesinde, kentin en civcivli alanlarından birinde topluca bir resim çalışması.

Masal şöleni

Masal şöleninin 14. kez yapılıyor olması, masal anlatma yarışmasına yüksek katılım oranı, ana babaların da izlemeleri, hepsi, hepsi, heyecan verici görünüyor. Ama benim için asıl heyecan verici olan, masal üzerine yazmamı istedikleri bildiriyi hazırlarken, bu konuda çok daha derinlere inen bir birikimi bulup çıkarmamdı. Çocukluğumu anımsadığımda, anneannemin önce masallarla, sonra anlattığı öykülerle beni nasıl etkilediğini keşfettim. Onun kazandırdığı dil tadı ve anlatım keyfi, beni her zaman yönlendirmişti. Buradan yola çıkarak, masalın bir çerçeve oluşturduğunu, önemli olanın bu çerçeveyi doldurmak olduğunu düşündüm. Anlatıcı; bu

çerçeveyi ne kadar güzel, değişik, başarılı doldurursa, sonuç o kadar keyif veriyordu. Bir başka önemli kazanım, insanların masalları anlatırken ya da dinlerken kendilerini başkasının yerine koyma yetisiyle donanmalarıydı. Yazar olmayla bu yeti arasında da çok sıkı bir ilişki vardı. Çocukluğumda çok iyi bir anlatıcıdan masallar, sonra da öyküler dinlemem, bu yetiyi bana kazandırdı. Yazar olduysam bu yetiye borcum büyük diye düşündüm. Eskiden beri, kendisini başkasının yerine koymayla yazarlığın ilişkisi olduğunu bilirdim; ama bunun açıklanmasında masalın yer alışını ilk kez bunca açık görüyorum.

Konu arkadaşlık

17 Mayıs 2002 / Yeni bir yolculuğun eşiğinde, kalkış saatini bekliyor ve bir hafta önceki Kıbrıs gezisini yeniden anıyorum. Kaldığım otelin önünde, ilköğretim çocukları toplanıyor ve yere yayılmış ak bezin üzerine resim yapıyorlar. Her yıl olduğu gibi. Bu kez konu arkadaşlık. Fırçalar ve boyalar vakıftan. Cıvıltılı etkinlik çocuklardan. Ben, o sırada, bir masada oturuyorum ve kitaplarımı imzalıyorum. Resim bitiyor, çocuklar üstüne resimler yaptıkları bezi ellerine alıyor ve yürüyorlar.

Kaldığım otelin arkasında, duvarının üst bölümü savaştan kalma kurşun delikleriyle dopdolu. Biraz ileriden sınır geçiyor. Karşılıklı kum bidonları, kuleler, nöbetçiler. Araya sıkışıp kalmış bir park. Parkta dolaşırken adımı sesleniyor biri. Dönüp bakıyorum: Mustafa Erdem Özler. Yıllar önce şiirini Varlık'ta yayınladığım genç ozan. İlk kitabı yeni yayınlandı ve Yunus Nadi'ye katıldığı için yeni okumuştum. Durgunluk tanımayan bir ilgi fırtınası. Kıbrıs'a gelirken bir sürü izi sürmeye hazırlanmış. Lawrence Durrell'in *Acı Limonlar* romanından Rimbaud'ya. Magosa'da Namık Kemal zindanından Lefkoşa'da başkanlık sarayına. Anlattıklarının, ilgilendiklerinin, süreceği izlerin sarmalında bizi de bir süre dolaştırıyor. Parkın aşağısında, Lefkoşa'nın öbür yanı, günlük yaşamını sürdürüyor. Telörgünün arkasından bakıyoruz. Kimse başını kaldırmıyor yukarıya. Sanki oradakiler yok. Oysa sınırda "Unutmadık" yazılı. Unutmadıkları kim? Bir zamanlar iç içe yaşadıkları insanlar mı, yoksa kendi mülkleriyle toprakları mı?

Kıbrıs deyince, benim unutmadıklarım arasında, üniversite arkadaşları başı çekiyor. Otelin girişinde bekliyorum. İkisi çıkıp geliyor: Harid Fedai ile Ekrem Ural.

Sivas kıyımına dar bakmamak

24 Mayıs 2002 (Den Haag) / Bir yolculuğu anmaya vakit kalmadan bir yolculuk daha. Dünden beri yine Hollanda'dayım. Bir dizi etkinlik için. Bugün kent kitaplığında söyleşi yapacağım. Daha doğrusu, söyleşiler dizisine başlayacağım. Başka kentlerde sürüp gitmek üzere.

Dün akşam Erhan (Gürer) ve Murat'la (Tuncel) bugünkü söyleşinin ön hazırlığını yaptık. Ama söz, pek çok konuyu dolaşıp durdu. *Yangın Şiirleri*'nden bir örneği de yanımda getirmiştim. Onu okudum ve bu tasarı konusunda biraz bilgi verdim. Sivas'ta kıyıma uğrayanları iki kümeye ayırdığımı söyledim. Sanatçı ve aydınlar bir kümeyi, gençler ikinci bir kümeyi oluşturuyordu. Sivas kıyımına dar bakıldığında, gericiliğin bir eylemi olarak görülüyor. Oysa çok daha köklü bir geçmişi var olayın. İki bilinç çevresinin çarpışması sözkonusu. Bir yanda yaşamı olduğu gibi kabul etmeyenler, öbür yanda sürmesini isteyenler. Bu iki bilinç çevresinin doğurup hazırladığı bir çarpışmanın su yüzüne vuruşu yaşanmış oldu Sivas'ta. Tıpkı daha önce Çorum'da, Kahramanmaraş'ta, yine Sivas'ta yaşandığı gibi. O yüzden Sivas'ta yaşananları salt bir zorbalık, barbarlık, gericilik, yobazlık düzleminde görmemek, kıyıma uğrayanları kurban sıfatına indirgememek gerekir. Benim yorumum, alttan alta çok daha kapsamlı bir neden / sonuç ilişkisine yönelik. Yakılan gençler; yaşamı olduğu gibi kabul etmeyenler, değiştirmek, yeni bir arayışa yönelmek isteyenler. Kıyımı gerçekleştirenler ise yaşamı olduğu gibi sürdürmek, yeni bakışların önünü kesmek isteyenlerin temsilcisi.

Dikkat edilirse, gençlerin hepsi yeni bir yaşamın, bir değişimin filizleri. Hepsi günlük tutuyor, mektup yazıyor, yaşamı bir arayışa, bir ahlâka, yeni bir düzene yöneltmenin ardına düşüyor. Sanat / sanatçı / aydın ise onları besleyen kaynakların başında yer alıyor. Sivas yangını; hem bu filizleri kırmayı, hem bu kaynağı kurutmayı amaçlayan bir olaylar zincirinin halkası.

Yeni bir yolculuğun, günlük dolaşımdan dışarı taşmanın verdiği coşkuyla bunları konuşurken, bir yandan da bir ırmağın kendi yatağını genişletmesi diye niteledim bu durumu. Büyük bir coşkuyla konuşurken kendi dışıma çıkıyordum, kendi yatağının dışına çıkan bir ırmak gibi. Ama bir su, yatağını genişletecekse, ancak bu tür taşmaların sonucunda varacaktı bu genişliğe. Yolculuktan geriye, kendime döndüğümde, eskisinden biraz daha genişlemiş olacaktı yaşamım. Dün gece, bunu bir kez daha ortaya koymuştu işte.

Bugünkü söyleşinin çerçevesini *Duvar Kabartmaları*, tüm şiirlerimi bir araya getiren o iki cilt çizmeliydi. Onlardan girmeliydik söze. Söyleşiyi yöneten Erhan (Gürer), bu adın niye konduğundan, ne anlattığından başlamalıydı. Ben de 50 yıllık bir serüvenin altında yatan nitelikleri birer birer anmalı, onları yansıtacak örnekleri okumalıydım. Son şiir olarak da *Yangın Şiirleri*'nden getirdiğim örneğe yer vermeliydim.

Okundukça tükenmeyen bir şiir

27 Mayıs 2002 (Den Haag) / Üç gün üst üste etkinlikler birbirini izledi. Ülke içinde küçük bir dolaşıma çıktık Murat Tuncel'le birlikte. Özellikle ilk kez bulunduğum Oss'ta çok güzel bir gece yaşadık. Hem tanıştığım kişiler, hem söyleşiyi izleyenler heyecan vericiydi. Den Haag'dan sonra bu küçük kente gelmek, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi, kanıksamış büyük kent insanından bu tür etkinlikleri özleyen taşra insanına bizi taşımış oldu. Aynı izlenceyi yineledim; ama ikisi arasındaki izleme oranı çok ayrıydı. Oss'ta hiç kimse gelişigüzel oraya uğramış değildi. Her sözün, şiirdeki en küçük bir titreşimin bile onlara ulaştığını görmek, beni de kanatlandırdı. Arada kurulan ilişkiyi her an duyumsamakla kalmadım, ayrıca dile getirdiklerine de tanık oldum. Özellikle yeni tanıştığım kişilerden İbrahim (Erik) ve Cem (Duman) geceye renk kattı.

Oss'taki etkinlik iki bölümden oluşuyordu. İlk bölüm Nâzım Hikmet'e ayrılmıştı. Murat Tuncel, yaşamöyküsünü ve bir şiirini okuduktan sonra, ben de Nâzım'ın nasıl anılması, dolayısıyla nasıl değerlendirilmesi konusunda bir konuşma yaptım. Anısını yaşatmak istediklerimize karşı bunu nasıl gerçekleştireceğimizi sormak ve gerçekleştiren örnekler (M. İ. Er-

dost, V. Timuroğlu, H. Gültekin, R. Bezirci) üzerinde durmak sanırım etkili oldu. *Kavga Ozanı Nâzım Hikmet* tasarısından söz açmam üzerine Cem (Duman) bu konuşmayı örneklerle geliştirmenin kitap için yeterli olacağını söyledi. Şimdiye değin böyle bakmadığını, ilk kez bu açıdan görebildiğini ekledi. İbrahim de, (belki şiirlerimi önceden okumuş, kitaplarımı elinde bulunduran tek kişiydi) şiirlerimi benim ağzımdan dinledikten sonra, onların yeni bir içerik kazandığını, şiirlerimin felsefî derinliği olduğunu vurguladı. Onun, okundukça tükenmeyen bir şiir olduğunu saptaması, zaman içinde yeni şeyler söyleyebilen bir şiir diye tanımlaması bana bir doğrulanma olarak göründü. Güncelliğin, yalın ve anlatımcı şiirin, okunduğu dönem içinde kaldığını, zaman karşısında yenik düştüğünü ileri sürenlere, sonraki okuyuşlarda yeni bir şey vermediğini eleştiri konusu yapanlara hiçbir zaman hak vermemiştim. Ama bunun bir başka ağızdan dile getirildiğini duymak, kendi görüşümü doğrulayan bir kanıt sayılır diye düşündüm.

Şiirim üzerinde söyleşiyi, *Duvar Kabartmaları*'na dayandırmakla iyi ettiğimi anladım. Hem geneli üzerine birtakım ipuçları vermiş oluyorum, hem de çeşitli dönem ve eğilimleriyle örnekler okunduğu zaman, şiirler zenginleştirici bir arkayapı üzerine yaslanıyor. İzleyenlerle kurulan ilişki ise beni de heyecanlandırıp sesimdeki titreşimi izleyene ulaştırmamı sağlıyor. Şiirin yapısı, etkisi, bende öne çıkan özellikleri konusunda bir kez daha sınavdan başarıyla geçtim. Şiirlerimdeki yalınlığı sıradanlık, dinginliği bir duygusuzluk gibi değerlendiren eleştiriler bir kez daha yaşamda kabul görmedi. Bedrettin Cömert'in serüvensizlik olarak nitelediği estetik yapı ise, insanlara ulaşmayı engellemek şöyle dursun, okurda bir yeniden üretimi sağlamayı her zaman sürdürüyor.

Kaynağını edebiyattan değil yaşamdan alan bir şiir, beklentisi edebiyatla değil yaşamla iç içe, edebiyattan tat almayı yaşamla yüz yüze gelmekten üstün görmeyen bir okura her zaman ulaşıyor.

Bir "ilk" in içinde

28 Mayıs 2002 (Den Haag) / Güneşli bir hava. Parkta dolaşmaya çıktım. Ağır ağır yürürken, üzeri kabartmalı bir duvar dikkatimi çekti. Şimdi

sırtımı o duvara dayayıp bu satırları yazıyorum. Kaç gündür *Duvar Kabartmaları*'ndan sözü başlattıktan sonra ilginç bir rastlantı.

Dün akşam Utrecht kentindeydi etkinlik. Ve ilk kez başörtülü kadınlar / analar geldi dinlemeye. Birkaç tane de Hollandalı vardı. Gerard onların arasında oturup alçak sesle çeviri yaptığı için, söyleşiyi ve şiirleri izleyebildiler. Gerard'ın bu üçüncü katılımı. Ama bu kez, benim şiirlerimden yaptığı çevirilerle geldi. Hem başörtülü analar, hem çeviriler, hem gelenlerin dinletiye kattığı içtenlikli titreşim, benim de coşmamı ve mutluluk duymamı sağladı. Oss'tan sonra ikinci kez, şiirlerimin insanlara ulaşmasını, onlarda yeniden üretilmesini coşkuyla yaşadım. Anaların katılması, dinletinin sonunda Analar... kitabından daha çok şiir okumama yol açtı. Son şiir olarak, daha önce yaptığım gibi "Zonguldak" şiirini değil de, Analar...'ın "Sondeyiş"ini seslendirdim: "*Haydin hep birlikte bir türkü.*"

Son noktayı koyduktan sonra, "Sizi biraz üzdüm." diyerek analardan özür diledim. Ama onlar da, öteki izleyenler gibi, elimi sıkıp bana teşekkür ettiler ve çok beğendiklerini söyleyip kutladılar.

Utrecht'te ilk kez bu tür bir konuk ağırlanıyordu ve bunun arkası gelecekti. Düzenleyenler, katılımın gelecek için bir umut ışığı sayılmasında görüş birliğine vardılar.

Bir 'ilk'in içinde yer almak ayrıca güzeldi.

Yaşamı korkusuzca kucaklamak

23 Haziran 2002 (Londra) / Arkada bıraktıklarıma bakıyorum: Şu son bir ay içinde en önemlisi, seçkiye yazdığım ve bir türlü bitiremediğim giriş yazısını bitirmem. Tanzimat'tan günümüze Türk şiirinin görünümü 1980 sonrasıyla bütünlendi. Hoşnut muyum? Yazılabilir pek çok şey vardı. Ben onlardan ancak bir bölümünü dile getirdim. Hoşnut olup olmadığımı, aradan zaman geçince anlayacağım.

Dün, İngiltere'ye doğru yola çıkmadan önce, başka gezilerden değişik bir canlılık içinde buldum kendimi. Özellikle Bristol'de geçireceğimiz bir haftayı dolu dolu yaşayacağım. Anılarımın ilk satırları bu hafta boyunca kağıda dökülmüş olacak. Bu yıl bu yazıların başlaması için Bristol anlam-

lı bir kent. Çünkü yurt dışında benim yaşamıma girenlerin başında bu kent geliyor: Ona bakınca karımı, karıma bakınca onu görüyorum. Benim yaşamımda yer tutmuş bir insanı tanımak için bu kentte iz sürdüm, hâlâ da sürüyorum. Bilmediğim, görmeyi ve bilmeyi çok istediğim bir geçmişe götürüyor beni. Burada yazmaya başlamam bunun için çok anlamlı.

Anıların yazılmasına yıllar önce karar verdim. Nasıl yazılması gerektiği konusunda tasarılar yaptım. Sıra bir başlangıca kaldı. 'Her şeyden önemlisi zamanlama.' diye düşünüyorum. Olabilse de değişik yerlerde sıkı bir çalışmaya girsem, kimi bölümleri yoğun bir çalışmayla ortaya çıkarsam. Roman gibi bir üslup bütünlüğü, konu akışkanlığı gerekmiyor. Varsın dağınık görünüm sergileyen bir sereserpelik içinde yazılsın. Eksiği fazlası düşünülmeden, tutkulu bir doğallıkla.

Anıların bu kadar beni saracağını yıllar önce düşünemezdim. Yaşımın ilerlemesiyle ilgili mi değil mi? Yeni bir heyecan duymak istiyorum. Ve yeni bir sınava girmek: yazmaktan yorulmadığımı göstermek, yaşamı korkusuzca kucaklamak.

Yanıma Neruda'nın anılarıyla birlikte günlük, yaşamöyküsü ve gezi kitapları aldım. Bir gezide şimdiye değin başvurmadığım yoğunlukta okumak istiyorum. Geziyi bir iç yolculuğa dönüştürmek istiyorum. Dışarıya çıkmak yerine içeriye yönelmek. Elimin altında, kitaplarla birlikte, başka gereçler de olmalı mıydı? Belgeler, fotoğraflar, çağrışım yapacak birtakım nesneler ve canlı tanıklar. Onlardan bir tutam alıp zaman zaman bir köşeye çekilmeli ve yazmalıyım. Şimdi böyle bir fırsat var önümde. Yanımda da iki tanık: Karım ve İngiltere.

İngiltere'deyim ve İngiltere'yi nasıl anımsadığımı düşünüyorum. Gelirken yanımda neler getirdiğimi. İngiltere'ye kendimi anlattığımı. Yıllar önceki ilk duygularımı. Kanımla yazmak istiyorum. Kanımın devindiğini duya duya yazmak. Bir daha bunun gerçekleşebileceğini duya duya. Kendimi yazdığım şeyle baş başa bırakarak.

İki buluşma ve bir heves

25 Haziran 2002 (Londra) / Dün belki biraz yorucuydu; ama her şey yolundaydı. Bir yandan, bu gezinin izlencesi içinde, Bristol'e gitmenin

yanısıra, bir başka tasarı daha yer alıyor: Karımın da benim de görmeyi çok istediğimiz İskoçya. Onu örgütlemeye çalıştık, sonra trenle inip iki buluşmayı gerçekleştirdik: Roni'yle (Margulies) ve Pru'yla (Holton).

Daha önce buluştuğumuz 'pub'daydık yine ama bu kez Şavkar (Altınel) yoktu. Haber saldığımız halde, bitirmesi gereken bir iş yüzünden gelememişti. Onlara toplu şiirlerimi imzalamak üzere getirmiştim yanımda. Onların kitaplarını da almıştım imzalatmak için. Roni, Yunus Nadi Ödülü'nü verdiğimiz Saat Farkı kitabını "Her onyıl bir önceki onyıldan daha iyi yazan, şarap gibi üstadım Kemal Özer için..." diye imzaladı. Anılar yazmaya beni heveslendirmesi için yanıma aldığım ve dün bir daha okuduğum *Gülümser Çocukluğum Ardımdan* kitabına da "Bakın ben 45'imde yazdım. Sizi de bekliyoruz!" diye yazdı. Bu satırları ciddiye alıp hem şiirlere daha çok dikkat etmeliyim, hem de anılara bir an önce başlamalıyım.

Belki kafamda bunlarla uyuduğum için, bu sabah erken uyanıp ilk kez yatakta uzun süre yazacağım şeylerin ayrıntılarıyla oyalandım. Kurgu o denli inandırıcıydı ki, cümleler ardı ardına geliyor, bana yalnız kağıdı, kalemi elime almak kalıyordu. Ne var ki, yaptığım başlangıcın ardı gelmedi. Kendimi bütün gün bir iç sıkıntısından kurtaramadım. Yazacağım anılarda bu iç sıkıntısının da bir yeri olacaktı zaten. Hem de önemli bir yeri. Yeniyetmelik çağında çoğu zaman bu sıkıntı beni avucunun içine alır, yakamı kolay bırakmazdı. Her şey içinden çıkılmaz görünürdü o zaman. Bir daha kurtulamayacağımı, yaşamın sonunu getiremeyeceğimi kurardım. Hiçbir açık kapı kalmazdı karşımda. O günlerdeki şiddetiyle bir daha yaşadım bugün o sıkıntıyı.

Anılara başlamak için aldığım defterlerden birine, bahçede oturup şu satırları karalamıştım oysa: "İngiltere için olağandışı sayılabilecek güneşli bir Haziran günü. Güney Londra'da bizi her zaman konuk eden bir arkadaşın evinde, sessizliğe açılan bir bahçenin ortasında oturuyor ve bu satırları yazmaya başlarken birçok şeyi iç içe düşünüyorum: Bu evin ve bu bahçenin benim için bir tarihi olduğunu; ama aynı zamanda bu evin ve bu tarihin elden çıkarılmak üzere olduğunu, bir daha Londra'ya gelsem bile bu evde bulunamayacağımı."

Arkası gelmedi; çünkü defteri kapatıp Dünya Kupası'ndaki yarı final maçını açtım. Maç bittikten sonra ise yazma hevesinin yerini kopkoyu bir sıkıntı almıştı. Yazmak uğruna her şeyden vazgeçebilme direncini gösteremediğim için olsa gerek.

Bu gezi boyunca yazma hevesini bir daha aynı yoğunlukta duyamayacağım korkusu yavaş yavaş azaldı ve ben kalemi yeniden elime alıp hiç değilse bu satırları yazabildim. Yarın belki yine bir başlangıç yapabilirim umudunu canlandırmak için.

Anılarımı yazmaya başladım

30 Haziran 2002 (Bristol) / Dün akşamdan beri buradayız, üniversitenin kiralık yurt odalarında. Dünya Kupası'nın üçüncülük maçını Londra'da bir 'pub'da seyrettikten sonra yola çıktık buraya gelmek için. Türkiye'nin önce Senegal maçını kazanıp yarı finale kalması. Sonra yarı finalde Brezilya'ya yenilmesi, ardından Güney Kore'yi yenip üçüncü olması, bu yılki gezimizin değişik renkler kazanmasına neden oldu. Gazetelerde ve televizyonda sürekli adı edilen, yorumlara konu olan bir ülkenin insanına nasıl davranılıyorsa öyle karşılanıyoruz. Kutluyorlar ya da avutucu sözler söylüyorlar. Zaman zaman şansın yardım ettiğine dokunmuş oluyorlar, zaman zaman da bu şansı iyi kullandığımıza. Sonuç olarak, gündemin alışık olmadığımız kadar içinde bulunuyoruz birkaç gündür.

Ama benim gündemimde daha önemli bir şey var: Birkaç denemeden sonra anılarımı yazmaya başladım. Onca yıldır kurup durduğum, yazarsam nasıl bir yol izleyeceğimi tasarladığım yolculuk başladı. Hem geçmişe doğru olan, hem iki kitabı gerçekleştirmeye doğru olan. İlk kitap, *Anayurda Yolculuk* alt başlığını taşıyor ve Jorge Amado'nun bir sözünün çağrışımına yaslanıyor: "Çocukluk insanın anayurdudur."

Özellikle sabahları, kahvaltıdan sonra, hava açıksa bahçede, değilse bir köşeye çekilip yazıyorum. Başlangıç beni, çocukluğumun anımsayabildiğim ilk görüntülerine götürdü. İstanbul'a gelmeden önce Çerkezköy'de geçirdiğim, bellekte kalan o ilk günlere. Yorum yapamayacak kadar küçük ama ilk algıları edinecek kadar duyarlı olduğum bu dönemden

kısa kısa sahneler birbirini izleyecek. Tek sözcüklü başlıklar altında: Yolculuk / Karar / Durak / Korku / Sınır vb.

Böylece elden çıkarıyorum artık bütün bunları. Belleğimde korurken devinim halindeydiler. Uzar, kısalır, genişler, yeni renklerle, kokularla buluşur, görüntülere bitişir ya da ayrılırlardı. Ama şimdi bu devinim sona eriyor. Artık yazıya geçtikleri gibi kalacaklar. Ben bile onları, yazıldıkları haliyle anımsayacağım artık. Böyle olacağını, çocuklar için yazdığım kitaplar gösterdi. O kitaplarda anlattığım olayları belleğim elden çıkarmış oldu. Anımsamak istediğim zaman kitapları açıp okumak zorunda kalıyorum. Dranas'ın "Hatırada kalan şey değişmez zamanla" dizesini, "Yazıda kalan şey değişmez zamanla" diye okumak gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda yazmak, devinimi durdurmak anlamına geliyor bence. Çünkü anıları yazarken onları yorumlamış oluyoruz. Üstelik anlatırken yapabileceğimiz çeşitli yorumlardan ancak birini seçiyor, onu yazıyla kayda geçiriyoruz.

Anılar sözkonusu oldu mu, bir karar vermemiz gerekiyor: Ya bizimle kalacaklar sürekli, ya başkalarıyla paylaşacağız. Kararımı neden paylaşma doğrultusunda verdim? Yaşadıklarımın çok kendine özgü, çok renkli, çok önemli olduğunu düşündüğüm için mi?

Yazarken, yazmanın bir sorumluluk taşıdığını, yaşanan güne, topluma, çağa tanıklık etme sorumluluğunu göstermek gerektiğini düşünüyorum. Bu tanıklığın küçük ya da büyük çaplı olmasından çok, *olması* önemli görünüyor bana. Yaşamımın bir anlamı olacak böyle yaptığım zaman. Boşuna yaşamış olmayacağım. Anılarımı paylaşmak da bu düşüncenin bir başka belirtisi. Yazarak yaptığım tanıklığı, bir de yaşayarak yapmak gibi. 'Tanıklığı yapan, böyle bir insandı.' demek gibi.

Yazdıklarımla ilgilenip ilgilenmemek, okuyana kalmış bir şey. Ama yazmaya karar vermek yalnız benim elimde. Kararım yazmak. Yazdıkça yaşıyorum ve yaşadığımı anlıyorum çünkü.

Yalnızca belleğimde kalanlarla

3 Temmuz 2002 (Bristol) / Anılara her gün birkaç sayfa eklemeyi sürdürüyorum. Çocukluğumun en uzak yılları, yalnızca belleğimde kalan bir-

tak■m önemli önemsiz görüntülerle oluşuyor. Onları yazarken yorum yapmazsam salt bir tutanak olarak kalır. Tatsız, kokusuz, renksiz birkaç satır. Oysa bir kabartma gibi ortaya çıksınlar, insan için ilk ipuçlarını taşıyan bir gerçekliğe okuru göndersinler istiyorum. Benim o günleri yaşarken yorum yapacak yaşta olmayışım, bugün de yorum yapmadan aktarmamı gerektirmiyor. Örneğin annemin bana uyguladığı kısıtlayıcı tutum, üzülmeme yol açıyordu; ama niçin öyle yaptığını bilecek durumda değildim. Bunu, o günleri yaşarken, şimdi bildiğim şeyi o gün de biliyormuş gibi belirtsem anıları çarpıtmış olur muyum? Ya da, pencereden seyrettiğim bir sahnede, atları çözülmüş arabayı anlatırken birkaç ayrıntı eklesem belleğimde kalan görüntüyü değiştirmiş mi olurum? Yaşadığım çok somut bir korkunun bana belki de ilk kez sezdirmiş olabileceği şeyleri ansam?

Bir yandan bunları kafamdan geçirip duruyorum, bir yandan ilk kez İngiltere'ye değişik bir gezi yaptığımı düşündüren şeylerle karşılaşıyorum. Yazı yaşarken birden güze, hatta kışa dönmüş gibi yağmurlu bir hava. Gezmeyi, yeni yerler görmeyi amaçlamayan, yer değiştirmeyi kapsamayan bir gezi. Hiçbir zaman olmadığı kadar Türkiye'yle haberleşmeye, Türk gazeteleriyle sık sık buluşmaya hazır, kaldığımız öğrenci yurdunun değişik ülkelerden gelenlerle kaynaştığı, yanımda getirdiğim kitapları sürekli okuduğum bir ortamdayım. Biraz önce alt kattan Doğu ezgileri bile yükseldiğini şaşkınlıkla ayırt ettim.

Özellikle Londra'dan buraya geldikten sonra, Bristol'e daha önce gelişlerimizde yaşadığımız hiçbir şeyin bu gezide bulunmayacağını anladım. Hatta kentin birçok yerine ayak basmadan, geldik mi gelmedik mi ayırt edemeden yakında ayrılmış olacağız.

Çocukluk günlerine doğru yürüyüş

5 Temmuz 2002 (Bristol) / Yarın buradan ayrılacağız. İzlenim biraz değişti. Dün karımla, okuduğu ilkokulun bugünkü halini fotoğraflamak için çocukluğunun geçtiği sokaklarda dolaştık. Her köşeyi, sınıf arkadaşlarının her birini anımsıyor. Hem yaşanmış ayrıntılarla, hem adları ve soyadlarıyla. İlkokulun yapısı bugün boşaltılmış ve yarı yıkık. Yine de, görmek için izin isteyip bugün kullananların yardımıyla, yapının bulunduğu

bahçeye giriyor, fotoğraflar çekiyoruz. Sonra da parkta oturup uzun uzun konuşuyoruz. Daha doğrusu, okul anılarını büyük bir iştahla anlatıyor, ben de dinliyorum. Anılarını yazmaya başlayan biri olarak hoş bir rastlantı. Okul anılarına sıra gelince ben de böyle bir iştahla anlatabilecek miyim? Ya da, anlatmalı mıyım?

Karım bu sabah yine çocukluk günlerine doğru yürüyüşe çıktı. Ben odamızda kalıp anılarımı yazmayı sürdürdüm. Dönüşte yine o günleri ayrıntılarıyla anlattı. Kimi yaramazlıklarına, gözlerimizden yaş gelene kadar güldük birlikte. Özellikle bir arabanın içinde, annesinin alışveriş yapmak için girdiği dükkândan çıkmasını beklerken, yanındaki yumurcakla gelip geçene nasıl "Saint Knickerbum's Church" (Aziz Kıç ve Don Kilisesi) diye seslendiklerini anlatınca.

Akşamüstü, öğrenci yurduna geleli beri çayırdan geçmesini beklediği tilkiyi yine bekledi. Her akşam, çayırın bir ucundan görüş alanımıza giren bir tilki, ağır ağır ilerliyor, sonra ağaçların arasında yitip gidiyor. Dün bu tilkinin her gün işinden eve dönen bir baba olduğunu düşlemiş, yine çok gülmüştük.

Dün ayrıca oğlunun karısıyla birlikte yaşadığı yüzer eve gittik. Her zaman gördüğümüz bu tür bir eve ilk kez giriyorduk. Sonra limanda ve kanallarda tekneyle bizi dolaştırdılar. Yüzer evin dışarıdan düşündürdükleri bence daha güzel. İçine girince büyüsü biraz bozuluyor. Yine de, dünyaya başka bir açıdan bakmak gibi, heyecan verici bir yanı var. Hele çalınıp aylar sonra Hollanda'da bulunan bir yüzer evi gösterdikleri zaman bunu daha çok anladım. Bir de yerleşik evlerde pek görülmeyen bir komşuluk dayanışması, yazgı birliği yaşanıyor. Kanal gezintisi sırasında, bol bol rastladığımız kuğuların yanısıra Raymond adlı bir Çin kazıyla ilgili öyküler dinlemek, teknede yaşayan kedilerle tanışmak ayrıca ilgi çekiciydi. Yazık ki yüzer evi birkaç haftaya elden çıkarıyorlar. Belki de bir daha böyle bir evin içine girme fırsatı bulamayacağız.

Bu gezide bol bol okuduğum Türkçe gazetelerin yanına bugün bir de Türkiye'yle telefon konuşmaları eklendi. Hayri'yle (Erdoğan) yaptığım konuşmada seçkiyle ilgili bilgi aldım. En önemlisi, seçkiye yazdığım, beni

onca zorlayan girişteki değerlendirme yazısını çok çok beğendiğini öğrendim. Damadımla yaptığım konuşmadan da, dizüstü bilgisayarımın satın alındığı, çalıştırabilmem için gerekli hazırlıkların yapıldığı, e-posta adreslerimin saptandığı anlaşılıyor. Geziden dönüşte beni bekleyen yenilikler, buradaki yaşantımın arasında şöyle bir çakıp söndü.

Gezinin en önemli bölümü: İskoçya'ya yolculuk

8 Temmuz 2002 (Fort William) / Gezinin en önemli bölümü, İskoçya'ya yapacağımız yolculuktu. Çünkü yıllardır zaman zaman bunu düşlemiş, tasarlamaya çalışmıştık. Karım, kendi ülkesinde, Londra'nın kuzeyinde kalan kentleri şimdiye değin görmemişti. Örneğin değişik doğasıyla ilgili bilgiler edindiği İskoçya'yı merak ediyordu. Onun bu merakını giderici bir yolculuk düşüne ben de katılıyordum. Çünkü ben de İngiltere gezilerinin aşınmışlığa uğramasına fırsat bırakmamaktan yanaydım.

İşte bu gezinin ilk günlerinde böyle bir yolculuk yapmanın olanaklarını araştırdık. Elimizdeki paraya uygun bir turla anlaşıp İskoçya'ya yola çıkmaya karar verdik. Yolculuğumuz, Bristol'den Londra'ya döndükten sonra, dün başladı. Dün sabah otobüse binerken karım heyecanlıydı. Beni de bir serüvenin rüzgârı şöyle bir yoklayıverdi.

İlk günün durağı olan Gateshead kentine varana değin Kuzey İngiltere'nin birçok yerinden geçtik. Kestirebildiğim gibi, yol arkadaşlarımız daha çok orta sınıfın emekli insanlarıydı. Yol boyunca verilen molalarda pek ilişki kuramadan Gateshead'de geceleyeceğimiz otele vardık. Akşam yemeğinde herkes yıkanmış, giysi değiştirmiş, kendine çekidüzen vermiş olarak bir araya geldiğinde diller de yavaş yavaş çözülmeye başladı. Sekiz kişilik bir masanın çevresinde toplanma zorunluluğu ise, bizim kimlerle arkadaşlık edeceğimizi belirledi. Konuşmalar, daha çok, önceki yolculuklarla ve görülen kentler ya da ülkelerle ilgiliydi. Karımın aracılığıyla zaman zaman bilgi aldığım bu konuşmalar, benim için bir gözlem kaynağı oldu. Gerek otobüste, gerek bu buluşmalarda, kendimi yazmaya başladığım anılara kaptırarak, yazacaklarımın düzenlenişiyle ilgili ayrıntılar üzerinde durmaya çalıştım.

Bugünkü yolculuğun en ilginç yanı İngiltere'den çıkıp İskoçya'ya ayak basmamız oldu. Çünkü sınırda, fotoğraf çekmek için durduğumuzda, bir yanında İngiltere bir yanında İskoçya yazan iri bir sınır taşının başında ulusal giysili bir İskoçun gayda çalarak gelenleri karşıladığını gördük.

Sonrası, değişik bir doğa, değişik bir iklim, hayvanların ve ekili tarlaların yer aldığı değişik bir görünümler zinciriyle uzayıp gitti. Yalnız kaleleriyle, şatolarıyla değil, doğasıyla ve iklimiyle de "burası başka bir ülke" demek istiyordu sanki.

Örneğin coğrafya, engebesiz tekdüzelikten sıyrılıp yükseliyor. Yaylaların ve dağların görünmeye başladığı bir yolculuk boyunca, akarsularla dilimlenmiş bir toprak yapısı ortaya çıkıyor. Denize yaklaştıkça irili ufaklı göller, kıvrımlı kıyılar, adalar ve yarımadalar damgasını vuruyor görüntüye. Londra'dan çıktıktan sonra içine girdiğimiz otoyol ağı, yerini bol dönemeçli, kıvrıla kıvrıla tırmanan, yerleşim yerlerinin çok seyrek rastlandığı, gidiş gelişin oldukça azaldığı iç yollara bırakıyor.

Otobüs sürücüsünün açıklamaları, çoğunlukla İskoçların tarihsel önderleriyle, onların öldürüldükleri yerlerle ilgili. Yol boyunca hava koşulları, bulutlarla sık sık kaplanan; ama bildiğimiz yağmur yerine su damlacıklarını ince ince püskürten, güneş görününce de insana Temmuz ayında değil bir ilkyaz başlangıcında bulunduğunu anımsatan oynak bir değişkenlik içinde.

Karımın okuduklarından öğrendiği ve sık sık andığı değişik koyunlarla, ineklerle karşılaşıyoruz bu arada. Koyunlar, bildiğimiz uysal görüntüsünden uzaklaşacak kadar değişik bir gövdeye ve yüze sahip. Özellikle kimisi kapkara suratlarıyla, kimisi de uzun ve sivri kulaklarıyla şeytanî bir çağrışım yaratıyorlar sanki. Kahverengi uzun tüyleri ve yarım ayı andırır kıvrık boynuzlarıyla inekler ise daha çok eski çağların soyu tükenmiş hayvanlarını akla getiriyor. Atların dirençli, soylu tavırları yerine midillilerin gür yeleli, hizmete yatkın delişmenliği bu görünüme bir başka çeşni katıyor.

Bütün bu izlenim ve gözlemlerden sonra, bir göl kıyısındaki otelimize vardığımızda hava kapkara kesilmiş, sert esen rüzgârla sular köpürmüştü.

Odamızın penceresindeki görünüm, karşı tepelerden sulara doğru inen ve "Şimdi ne yapacağız?" dedirten bir kış ürpertisiyle doluydu.

"Oradaydım" duygusu

12 Temmuz 2002 (Loch Lomond) / Dönüş yolundayız. Lomond Gölü'nün kıyısında otobüsümüz durdu. İsteyenler tekneyle göl gezisi yapacaklar. Ben bir gece öncesinden bir rahatsızlık atlatmış olduğum için kıyıda kaldım. Karım şu anda tekneyle gezintiye çıktı. Dingin ve güneşli bir havada bir sırada oturuyor, çok güzel bir göl görünümünün önünde bu satırları yazıyorum.

Kuzeydoğu İskoçya'da geçirdiğimiz şu üç gün, değişken bir iklimin ortasında ve değişik yerleşimlere yapılan yolculuklarla geçti. Önce Skye Adası'na gittik, sonra Fort William kasabasını tanıdık, sonra Oban'ı gördük. Bu geceyi Kuzeybatı İngiltere'de, Preston kentinde bir otelde geçireceğiz. Yarın ver elini Londra.

Karım için İskoçya, değişik görünümlerine hayranlıkla baktığı yepyeni bir doğa demek. Her gördüğü dağ, göl ve hayvan karşısında heyecana kapılıyor, hemen fotoğrafını çekmek istiyor. Ben "oradaydım" duygusunu zaman zaman yakalıyorum ve her şeyi durduran bir dikkatle orada bulunmamı saptamaya çalışıyorum. Eskiden daha başarılıydım bu konuda; ama şimdi kendimi tümüyle o âna verip gerisini yaşamdan silemiyorum. Kalıcı bir izlenim için o anla baş başa kalmak, her şeyi silmek gerek oysa.

Belki bu gezi bana, yazdığım anıları ileride okuyunca bir şeyler verecek. "Bu satırları yazarken *oradaydım.*" diyeceğim. Nitekim dün otelimize döndükten sonra anılara yeni bir bölüm ekledim. Şimdi de bu satırların ardından belki yeni bir bölümü burada ekleyebilirim. Karımın tekne gezisinden dönmesini beklerken.

Gezi sona ererken

14 Temmuz 2002 (Londra) / Bugün gezi sona eriyor. Hava, İngiltere için olağandışı güzel ve güneşli. Ben ne yazık ki vaktimi evde geçireceğim. Pankhurstlerin bizi her zaman konuk ettiği evin bahçesinde. Dinlenmek için evde kalmanın daha iyi olacağını düşündüm. Çünkü iki gündür

üşütmenin sonucu nezle ve öksürük yakamı bırakmıyor. Yarın uzun bir uçak yolculuğundan önce buna gereksinim duyuyorum.

Oysa, İskoçya yolculuğuna çıkmadan, bugünü Daymerli arkadaşlarla buluşmaya ayırmıştım. Birlikte olacak, özlem giderecektik. Ama olmadı. Dönüşü de göz önünde bulundurmalı, sayrılığı Türkiye'ye taşımamalıyım. Beni bekleyen onca iş varken.

İskoçya deyince

Hava sıcaklığının böyle artması Türkiye'ye bizi hazırlayacak. Temmuz sıcağını yadırgamayacağız. Oysa İskoçya'da neredeyse güze dönmüştük. İskoçya deyince şimdi gözümün önünde birtakım yüzler uçuşuyor. Kimi biz yokmuşuz gibi ilgisizdi. Gözleri görmüyordu sanki. Biz bir düşün parçasıydık ve bize baktıklarında, orada yokmuşuz gibi, bakışları boşluğu delip geçiyordu. Birkaç tanesiyle ilişki kurabildik. Onlarla hiç değilse karın bir şeyler konuştu. Bir çift ise, otelde aynı masada yemek yerken, epeyce şeyi bizimle paylaştı. Norwich'ten gelen bir karı-koca. Ayrılırken adresler alıp verecek kadar bir yakınlık doğdu aramızda. Onları anımsayacağım. *I will remember you.* Yeniden bir arada olacağımızı umuyorum. *I hope to see you again.* Bunları kendilerine İngilizce söyledim. Şiirlerimin İngilizce çevirilerini ve İngilizce çocuk kitaplarımı göndereceğim.

Niye bu yakınlık? Her şeyden önce bizim alıştığımız biçimde konuşabildiğimiz için. İşimizden, yaşam çevremizden, ailemizden söz açabildiğimiz için. Çağdaş koşulların herkesi ilgilendiren sorunlarını tartıştığımız, kaygı ve umutlarımızı paylaştığımız için. Çok mu zordu? Ama öteki ler kendi kabuklarının dışına boyunlarını uzatmayan salyangozlar gibiydi. Alışkanlıklarının dar çemberine sıkışmış kalmışlardı. Daha önemlisi, bu çemberi kırmayı istemiyorlardı. Alışveriş torbalarından başka bu geziden ne kaldı ki onlara?

Gezi fotoğrafının kıyısına bir ayrıntı

15 Ağustos 2002 / İngiltere gezisinden döneli bugün tam bir ay. Son yazdıklarıma biraz önce göz attım. Sıcaklardan ve ilişki kurabildiğimiz bir aileden söz etmişim. Gerçekten de Londra'dan ayrıldığımız gün bunaltıcı bir sıcak vardı. Bizi Türkiye'de karşılaşacağımız sıcağa hazırlayacak diye

düşünmüştüm. Ama yanılmışım. Özellikle Temmuz ayında çok bunaltıcı bir hava canımıza okudu. Belki her yıl aynı günlere rastlıyor bu sıcaklık. Yine de her yıl bir öncekinden daha çok bunalıyoruz. Neredeyse soluk alamadığımız anlar oldu.

Gezinin izleri, çektiğimiz fotoğrafların basılmasıyla, izlenimlerimizi başkalarına aktarmakla sürüp gitti. Son olarak, iki gün önce, ilişki kurduğumuz İngiliz aileden aldığımız mektupla bir daha gündeme geldi. Gönderdiğim İngilizce çevirileri almışlar, beni tanıdıklarında nasıl bir ozan olduğumu bilemediklerini, kış boyunca şiirlerimi okuyacaklarını, beni tanımanın onlar için bir ayrıcalık olduğunu yazıyorlardı. Bu da, gezi fotoğrafının kıyısına iliştirilen bir ufak ayrıntı.

İnternet ve seçki

Son bir ayın, gezi dışında, anılacak en önemli yanı, dönüşte beni bekleyen dizüstü bilgisayardı. İlk kez internete bağlanma, e-posta adresi edinme olanağı doğdu. Bir yandan sıcaklarla boğuşurken, bir yandan da onun başında oturup özelliklerini öğrenmeye çalıştım. Kısa sürede, internete bağlanıp araştırmalar yapabilir ve e-posta aracılığıyla haberleşebilir hale geldim. Bu arada, yazmaya başladığım anıları da dizdim.

Şiir seçkisi ise gecikmelerle beni uğraştırmayı sürdürüyor. Ancak şu günlerde basılmaya başlandı. İki haftaya kadar satışa çıkacak durumu gelir. Gelir ama beni uğraştırmayı yine sürdürecek sanırım. Bu kez de seçkiler üzerine genel sorunları ve bu seçki üzerine özel soruları yanıtlama göreviyle karşı karşıya kalacağım. Oysa anılar, çok iyi bir başlangıçtan sonra, yeniden havaya girmemi bekliyor. O havayı yakalamak için, ayırdığım anı kitaplarını birer birer okumaya çalışıyorum. Havalar ve başka engellerden korunabildiğim oranda.

Bugün yazmaya yeniden başlamak için bir deneme yapacağım.

Araya giren

31 Ağustos 2002 (Avanos) / Nâzım Hikmet araya girdi, beni soluklandırdı. Nâzım Hikmet'i konuşmak için buraya geldim bu sabah. Akşama benimle birlikte olacaklar arasında Tevfik Taş'la Feridun Andaç da var.

Ben otel odasında notlarımı yeniden gözden geçirirken kendime soruyorum: Geciktim mi?

Daha önümüzde 4 ay var. Yıl bitmeden *Kavga Ozanı Nâzım Hikmet*'i yazabilirim. Onlar ne söyleyecekler bilmiyorum; ama ben yine bu kitabın ana ekseni üzerinde duracağım. Nâzım'ı anmanın bir değerlendirme olacağını, değerlendirme için de ona nasıl bakılması gerektiğini konuşacak, saptadığım gerçekleri (satır başlarıyla da olsa) dinleyenlerle paylaşmak isteyeceğim.

Kitap ortaya çıkmazsa, kendimi boşuna çırpınmış, yıllardır bu tür söyleşilerle hırpalanmış sayacağım. Yıllardır süren bir özlemi dindir, sen de yazar ol! Her sabah kalk, başka hiçbir şeyi araya sokmadan bir iki bölüm yaz! Çalışmakta olan bir yazar nasıl yapıyorsa öyle yap! Önerilere aldırma; çağrılara kulak tıka; engellere fırsat bırakma!

Özlediğim bir sessizlikte

27 Eylül 2002 (Semizkumlar) / Özlediğim bir sessizlikte oturuyor, sonuna doğru ilerleyen bir güz ikindisini dinliyorum. Balkon kapısı açık. İnsan seslerinin duyulmadığı, yalnızca ağaç dallarının salınıp durduğu, kuş uçuşlarının havayı dalgalandırdığı böylesi saatleri nicedir özlemişim.

Geriye dönüp baktığımda, hep bir yakınma su yüzüne vuruyor. Belki daha çoğu kendimden. Ama birazı da içime özlem salan bu gürültüden. Haftasonu; benim için doğayı duymak, dinlemek, onun derinliğine doğru bir başıma ilerlemekti. Burada bir Haftasonu Evi açmak, her şeyden önce bunun içindi. Oysa, özellikle bu yaz, kentte bizi bunaltan sesleri burada daha çok çıkardılar karşımıza.

İnsanlar niye bu denli yüksek sesle konuşurlar diye sorup durduk. Üstelik seslerini duyurmaya çalışacak bir uzaklık yokken ortada. Üstelik kendilerine özgü, başkasının duymasından kaygı duymaları gereken onca ayrıntıyı niye kulaklara boca ettiklerine akıl erdiremediğimiz bir çekingenlikle.

İncir çekirdeğini doldurmayan söyleşiler. Tiksindiren dedikodular. Şataşmalar. Sığ mı sığ yaşam felsefeleri. Ortalığı dumana boğan mangal par-

tileri. İçkiye, kızarmış etlere indirgenen damak eğlenceleri. Gittikçe yükselen seslere çocuk bağırışlarından bir koronun eşliği.

Saatler ilerledikçe yatışacak yerde, gecenin sessizliğiyle daha da artan bu pervasızlık, ne kapanan kapıların, ne tıkanan kulakların dışında kalıyordu, ne de yapılan uyarılarla sınırlanıyordu.

Şiirin çağrısıyla İzmir

14 Ekim 2002 (İzmir) / Şiirin çağrısıyla geldim bu kez İzmir'e. Şiirin dünü, bugünü, geleceği konuşulacaktı. Çeşitli ozanlar üç gün boyunca festivale çevirdiler İzmir'in yüzünü. Kuşkucu göz, "İzmir bu kadar mı?" diye sorabilir. Kuşku duymayı gerilerde bırakmış olmalıyım ki, gelenleri azımsamadım. Hatta "Bu kadarını beklemiyordum." dedirtecek kadar şaşırdım. En çok şaşırtan da, izleyicilerin her an katılımı yenilemeleri oldu. Salon, etkinlik süresince, eksilenlerin yerini yeni izleyiciler alarak belirli bir dolum / boşalım süreci yaşadı.

İkinci gözlemim, dile getirilen yakınmaların bolluğu. Buna karşılık, ne kadarı gerçek diye sorup durdum. Şiirin gücünü yitirdiğinden bol bol yakınıldı. Ama bunun nedenlerinin araştırılması ve bu gücü yeniden edinmesi konularında gerçek bir telâş gösterilmedi. Yakınıcıların çoğu, sanki kendilerini bu olgunun dışında tutarak konuştular. Ortaya konan araştırma sonuçlarına aldırmadan, bildikleri ve geldikleri gibi davrandılar yine de. Konan tanılara inanmış göründüler; ama o tanılardan kendi adlarına rahatsız olmadılar. Kendilerini yeniden gözden geçirme kararına varmadılar.

Bu açıdan, Veysel Çolak'ın ileri sürdüğü biçimde, "şiir kimsenin umurunda değil"di ve öyle de sürüp gidecek izlenimi bıraktı bende. Okunan şiirleri dinlerken hep bunu düşündüm. Ozanların sesinde, hep, yeni düşülmüş bir tedirginliğin izlerine rastlamayı bekledim. Oysa "*Dünden Bugüne Türk Şiiri*'nde niye ben yokum?" sorusu kafalarında ağır bastı hep. Yalnız kafalarında mı? Dile de getirdiler sürekli. Buraya gelirken bunu bekliyordum. Antoloji, izlencedeki konuları sağa sola itekleyip kendine yer açacaktı. Öyle de oldu. Tartışma konumuzun konuşulduğu ortamda sözü bölüp antoloji üzerine bilgi vermek, birtakım açıklamalarda bulunmak zorunda kaldım.

Bir yayınevinin iki dudağı arasında

26 Kasım 2002 (İzmir) / Yeni bir okul / öğrenci dönemi başlıyor. Nisan'da bıraktığım yerden alıp bugün yine öğrencilerle buluşacağım. Değişen ile değişmeyen iç içe. Değişmeyen; buraya gelirken izlediğim yol, kaldığım otel, içkili ilk akşam yemeği, Ercan'la (Günaydın) karşılıklı konuşmalar / dertleşmeler, beklenti ve hesap kitap. Değişen; çocuk kitaplarımın Evrensel Basım Yayın'da gerçekleşen yeni basımlarıyla öğrencilerin karşısına çıkmam. Belki görünüşü o kadar önemli değil; ama aslında yaşamsal bir dönemeç. 1989'da başlayan yayıncılık böylece noktalanmış oldu. Artık önümde yeni bir sayfa açılıyor. Öteki yazarlarla aynı yazgıda buluşuyoruz. Onlar gibi ben de bir yayınevinin iki dudağı arasındayım bundan sonra. Geniş kırlardan, çitlerle çevrilmiş bir otlağa dönmüş gibi. Eski günlerimi arar hale mi gelirim, belli değil. Boğazıma değin yükselen bir hüzün egemen şu anda. Bir dönemeçten geçmenin, geri dönülmezliği duyumsamanın hüznüne önünü göememenin, kuşkunun, belirsizliğin sapsarı korkusu karışıyor.

Türkçe kitabında bir öykü

27 Kasım 2002 (İzmir) / Dünkü okul buluşması her zamanki sahneleri yeniden yaşamama yol açtı: isteksiz bir iki öğretmenin direnci, çocukların ele avuca sığmaz merakları, imzalattıkları kitapları ellerine alıp dağılmaları ve daha okumadan "Güzelmiş" kanısına varmaları vb. Ama bir ilkle de karşılaştım. İkinci sınıfların Türkçe kitabında benim bir öykümün yer aldığını öğrendim. *Dünya Onlarla Daha Güzel* kitabından "İlk Arkadaşım" adlı öykü, beni birden çocukluk yıllarına götürdü. Bir atla düşsel arkadaşlık yaptığım yıllara. O günlerde kimseyle paylaşmadığım, tümüyle bende kalan bir gizdi. Bugünse okullarda ders konusu. Nereden nereye! Derinlerde bulunan bir gize başdöndürücü bir eğiliş gibi!

İki kardeşe imza

28 Kasım 2002 (İzmir) / İlginç bir rastlantı: Dün siyasetten ayrılacağını açıklayacağı gündü, ben Mesut Yılmaz ve Berna Yılmaz adları verilmiş iki kardeşe kitap imzaladım. Babaları onlara seslenirken acaba ne düşünür artık? Yüzüstü bırakıldığını mı, yoksa herkes kurtulsa bile ömür boyu ondan kurtulamayacağını mı?

Ben, 80 sonrasına damgasını vurmuş siyaset esnafının birer birer sahneden çekildiğini düşünüp sevinecek yerde, onların yerlerini bıraktığı yeni esnafı gördükten sonra "Keşke gitmeseydiler." diye yazıklanmaktan korkuyorum.

Anday için düşündüklerimi bir daha anmak

29 Kasım 2002 (İzmir) / Melih Cevdet Anday'ın ölümü ile başlayan bir gün. Okul ve öğrenci buluşmaları bir yandan sürüyor. Bir yandan çağrışımlar yokluyor. Birbirinden kopuk görüntüler: *Cumhuriyet* için yaptığımız bir söyleşi, evime açtığı bir telefon, Paris'ten attığı bir kart, TYS için istediğim Şiir Günü bildirisini telefonda yazdırışı, bildiriyle birlikte şiir alanında geçirdiği değişimi bir daha anımsayışım...

Anday için düşündüklerimi ölümüyle bir daha anıyorum gün boyunca. Yarından başlayarak onunla ilgili nasıl yayınlar yapılacağını kestirebiliyorum. Neler yazılacağını da.

Garip şiirinin bana göre üçüncü adamıydı. Orhan Veli'nin öncülüğü, yol açıcılığı onda yoktu. Oktay Rifat'ın ozanlık kumaşı da. *Garip* ertesinde yazdıkları, bir toplumsal ve siyasal eleştiri havası taşıyordu. Orhan Veli erken ayrılmıştı dünyadan. Oktay Rifat eleştirel taşlamayı kıvrak bir eda ile sürdürmüştü. Duyguya dönemiyorlardı. Taşlama şiirinde ise Rıfat Ilgaz ve Metin Eloğlu yollarını kesiyordu. Arada sıkışıp kalma tehlikesiyle burun burunaydılar. Siyasal kavramı, Rosenbergler için yazdıkları birer şiirle kurtaramayacaktı ikisini de.

Oktay Rifat'ın "Telefon" şiiri, daha sonra yazacaklarına bir noktada eklemlenebildi. Ama Melih Cevdet'in "Anı" şiiri ona her geçen gün uzak düşen bir anı olarak kaldı, hiçbir açılım sağlamadı. Sözü çok edilen, örnek gösterilen bir şiir yazıp da arkasını getiremediniz mi, o şiir giderek bir "istisna" halini alır. "Anı" Melih Cevdet için ancak bir "istisna" işlevi görebildi.

Buna karşılık, Oktay Rifat'ın *Perçemli Sokak*'la kendini aldatmasını Melih Cevdet göze alamayınca, 1960'ların başında bir karar arifesinde buldu kendini. Akılla yazılan, akılla okunan bir şiir, elinden eleştirellik ve

taşlama da alınırsa ne yapabilirdi? Toplumla, toplumsalla bağını tümden koparıp kendine başka bir tavır, başka bir ilgi alanı seçti. *Kolları Bağlı Odysseus*, mitolojiyi seçtiğini gösteriyordu. Şiirsellik şansı olmayan, akılla / zekâyla okunası bir şiirden başka ufku olmayan bir ozandı. Mitoloji, hem Türk şiirinde kullanılmamış bir kaynak sağlıyordu, hem de sınırlılığa bir derinlik olanağı açıyordu.

Kolları Bağlı Odysseus'u; elli yıla varan bir süre içinde Türk şiirine ne geldiyse, kim geldiyse hepsine yargı biçen, değer dağıtan, şiir bilgisini Nâzım Hikmet yakınlığıyla edinmiş kabul edilen Memet Fuat, yayını yarıda kesip haberi duyuran bir radyo heyecanıyla karşıladı: Melih Cevdet, büyük bir atılım yapmış, Türk şiirinde benzeri görülmeyen büyük bir tazelik ve şaşırtıcı bir derinlikle kendini yenilemişti.

Yıllar sonra, *Cumhuriyet* için yaptığım söyleşi sırasında bu değişimin açık, anlaşılır, öyküleyici şiirden niye hermetik şiire doğru olduğunu sorduğumda, Melih Cevdet, ozanların da kendi şiirlerinden sıkıldığını, değiştirmek isteyebileceğini söylemişti. Değişimi anlıyordum; ama Nâzım Hikmet'i düşündüğümüzde, "Saman Sarısı"nı yazmakla kendini yenilediğini; ama ne şiirini ne düşüncelerini bir uçtan bir başka uca savurmadığını görüyorduk.

Bu soruma ve saptamama Melih Cevdet, birkaç gün sonra evime telefon açarak bir başka soruyla yanıt vermişti: "Bana hain mi demek istiyorsun?"

Melih Cevdet için yazılanlar

6 Aralık 2002 / Melih Cevdet'in ölümüyle başlayan satırlar, sona ermeden kalmış. Kestirebildiğim gibi, belli yazılar yazılıyor hakkında. Daha da yazılacak kuşkusuz. Anılanlar, sözü edilenler, daha çok kalıp haline gelmiş görüşler. Kuşkuya düşülmesi akla bile getirilmeyen dogmatik yargıların özetleri. Kim söylemiş, ne zaman ve hangi koşullarda söylemiş, araştırılmayan ve sürekli yinelenen.

'Garip' sözcüğüyle yapılan cümleler düpedüz sığ ve saygısız. "Son Garip de gitti." başlığı, bu saygısızlığa tüy dikiyor. Garip şiirine ilişkin çağrı-

şım kısırlığı çekenlerin kafasında Melih Cevdet'in "Garip" bir adam olduğu izlenimi yaratmaya çok uygun. Edebiyata yakın, geçmişi anımsayabilecek insanlar açısından ise tutarlı olmasa gerek. Öyle ya, Garip şiirinden onca uzak ve kendini değiştirmiş bir Melih Cevdet, bu sözcükle değil, çok daha başka bir konuma işaret edilerek anılmalı.

O başlığı atan gazetede bir gün sonra yer alan yazının başlığı bile aynı vurguyu yapıyor: Garip'ten düşünce şiirine...

Kolları Bağlı Odysseus'u, yıllar önce, yayını yarıda kesip heyecanla duyuran Memet Fuat, benim sıcağı sıcağına not ettiğim şeyleri, yazısında bu kez heyecan katmadan sıralıyor:

"Orhan Veli'nin ölümünden sonra Melih Cevdet ile Oktay Rifat'ın yolları da ayrıldı. Kendi şiirlerini geliştirirken, birbirlerini ancak uzaktan uzağa izlediler.

Yaprak'ta üçünün birlikte başlatmış oldukları ince alaya dayanan toplumsalcı şiir anlayışını Melih Cevdet, iki kitap boyu sürdürdükten sonra, 1956'dan 1962'ye kadar altı yıllık bir suskunluk dönemi geçirdi.

1962 yılının Aralık ayında yayımlanan *Kolları Bağlı Odysseus* ile yeni bir şiir anlayışının ürünlerini vermeye başladı. Sonraki kitapları genellikle anlamı yüzeyde olmayan, derin düşünsel ağırlığıyla ilgileri çeken şiirler getirdi."

Bu satırlarda, açımlanması gereken ama es geçilmiş pek çok şey gizli. Örneğin Oktay Rifat'la yollarının neden ayrıldığı yok. Birbirlerini neden uzaktan uzağa izledikleri de. (M. Cevdet'in bilinen hırçınlığı ve geçimsizliği, hatta densizliği bunda rol oynadı denebilir mi?)

"İnce alaya dayanan toplumsalcı şiir" iki kitap sonra niye bırakılıyor? Altı yıllık suskunluk döneminin başlangıç tarihi 1956 olduğuna göre, iki kitap boyu sürdürdüğü söylenen anlayışın sona erişiyle *Yanyana* kitabının mahkemeye verilişi ve yargılanışı arasında bir ilişki yok mu acaba?

Kolları Bağlı Odysseus'un yeni bir şiir anlayışının ürünü olup olmadığı da, karşılık bekleyen bir soruyu akla getiriyor: Kime göre yeni? M. Cev-

det'in daha önce yazdıklarına göre mi? Yoksa dünya şiirinde daha önce rastlanmayan bir aşamaya mı işaret ediyor?

Bu soruları aydınlatmadığı gibi, yazının sonraki satırları başka sorulara da çanak tutar nitelikte. Örneğin şu cümle: "İnce alaya dayanan toplumsalcı şiirden mitolojik öyküler anlatan kapalı şiire yöneldi. Giderek kapalılıkta anlam derinliği, düşünce gücü bulmaya başladı."

Melih Cevdet'in geçirdiği bu değişikliği yerli yerine oturtmak, yukarıda sıraladığım soruların araştırılmasına ve kalıp yargıların dışına çıkılmasına bağlı.

Gündeme bir daha gelmesi gerekeni belirlemek için, şu soruları da sormalı: Bir yargı nasıl oluşturuluyor, insanlar nasıl gözü kapalı olarak o yargıyı benimsemeye ve yinelemeye yöneltiliyor?

Melih Cevdet'in ölümüyle bu gündemi yakalama şansı göründü. Ama andığım soruları açık açık sorma ve yanıtlarını araştırma konusunda iyimser olunabilecek mi, belli değil.

Sorular sorulamadığı sürece tabular oluşuyor. Melih Cevdet, Ece Ayhan'dan sonra ikinci bir tabuyu konuşma fırsatı.

"Nâzım Hikmet 100 yaşında" etkinliği

16 Aralık 2002 (Zürih) / Araya bol üşümeli kısa bir İzmir yolculuğu daha girdikten sonra Zürih'e ulaştık. Bu ikinci İsviçre yolculuğunda İsa Çelik'le birlikteyiz. Bu kez "Nâzım Hikmet 100 Yaşında" etkinliği sözkonusu. Düzenleyen ve çağrıyı yapan yine Halk Akademisi. Kendi içinde bölünmeye uğramış bu arada. Anladığıma göre, yöneticileri ayrılmış. Yönetilenler direnmeye, çalışmalarını sürdürmeye karar vermişler. Bir bakıma kendilerini yenileme ve kanıtlama çabası. Katıldığımız etkinlik, bu çabanın ilk adımı. Heyecanlıydılar o yüzden.

Dün gece bu heyecan biraz yatıştı. Çünkü katılanların sayısı salonu dolduracak kadar çoktu ve izlence aksamadan, beğenilerek sürdürüldü. Tek olumsuz yanı, İsviçre'deki başka siyasal örgütlerden etkinliğe katılımın çok az (10 kadar) olmasıydı.

Üç gündür buradayız ve söz ister istemez bu tür siyasal nitelikli örgütlerde yaşanan yönetici / yönetilen çelişkilerine uzanıyor sık sık: "Biz yıllarca onların istediği ufak tefek işlere koştuk, bütün yükü çektik. Onlar çoğu kez bir işin ucundan tutmadı, bir köşeye çekilip şunu şöyle yapın dediler. Kendilerini eleştirmeye, sorgulamaya kalkınca da, onca emeğin ortaya çıkardığı bir birikimi bırakıp gitmekten çekinmediler. Üstelik örgütü kapatma kararı alarak."

Yönetilenler, kendi emeklerinin ürünü olan örgütlerine sahip çıkıyorlar. Gerideki başarılı günleri, ulaştıkları konumu özlemle anarak, yeniden ve bu kez kendi başlarına yola koyulmayı seçmişler. Bölünme olayıyla ilgili duyduklarım üzücü; ama şaşırtıcı değil. Sol örgütlerde sık sık karşımıza çıkıyor yıllardır. Şu birkaç gün içinde geçmişi andım sık sık. TİP'teki tasfiyeleri ve onların traji-komik gerekçelerini. O tasfiyelerin yol açtığı insan kırımlarını, savruluşları ve kolay kabuk bağlamaz yaraları. Partinin ideoloğu Yalçın Küçük bile, genel başkan Behice Boran'ı bir toplantıda yaptığı konuşma sonrası alkışlamadığı için suçlanarak disiplin kuruluna verilmişti. Üstelik aynı tür bir gerekçeyle suçlanan genel başkanlık militanları Merlin-Salih (Ecer) çifti, sözkonusu toplantı günü yine bir parti göreviyle orada bulunmadıkları halde, disiplin kurulu kararıyla partiden atılmışlardı. Bu yıkım, onların boşanmaya kadar varan bir sürü sorunla yüz yüze gelmelerine yol açmıştı. Yaşamını sosyalizme adamış genç adam, bugün bambaşka bir yerde, bambaşka bir konumda, bambaşka bir yaşam sürüyor. Merlin ise ülkeden ayrılmayı, Berlin'de sinema eğitimi yapmayı, kendine başka bir kimlik edinmeyi, başka bir yaşam kurmayı seçti.

Çoğunu daha önceki gelişimden de tanıdığım Halk Akademisi çalışanları, çabalarının hem heyecanı içindeler, hem de yeni bir yapı kurmaya yönelmiş olmanın kararlılığını taşıyorlar. Bu yeni yapıda, sanırım, 'toplu yönetim' / 'toplu çalışma' diye özetlenebilecek bir kurumun ortaya çıkacağını düşlüyorlar. Gerçekleşir mi, yoksa bu yeni yapılanma da kendi içinde bir yönetici / yönetilen çelişkisi doğurur mu? Aralarından kimileri yönetici konumuna bürünüp de yeniden bir çelişki kaynağı haline gelir mi? Şimdiden kestirmek güç. Gelişmeler merakla izlenmeye değer.

Etkinlikte İsa (Çelik) saydam gösterisi yaptı, ben de "Nâzım Hikmet'in Şairliği" üstüne konuştum. Yıl boyunca bu tür etkinliklerde her zaman yaptığım gibi, Nâzım'ı burjuvazinin kullandığını, istediği doğrultuda yorumladığını ileri sürdüğümüz halde bizim de eksik okuduğumuzu, dolayısıyla yanlış yaptığımızı vurgulamaya çalıştım. Onun bir kavga ozanı olduğunu düşünenler, yalnız kimi şiirlerini kavga şiiri diye niteliyorlar; bir başka açıdan aynı şeyi yapıp Nâzım'ı bir bütün olarak görmekten uzak düşüyorlar. Onu bütünlüğü içinde görmek, bütün şiirlerinin birer kavga şiiri olduğunu görmek anlamına geliyor.

Konuşmamda bütün şiirlerinin birer kavga şiiri olduğunu söylememin dayanaklarını sıraladım ve sonunu yine onun bir şiirinden yaptığım alıntıya bağlayarak şöyle bitirdim: ("Lenin'i anlamak demek: / inkılâbı Lenin gibi anlamak demektir." demişti; ben de "Kavga şiirini anlamak, kavga şiirini Nâzım Hikmet gibi anlamak demektir." diyerek bitiriyorum.)

İsa Çelik ile Zürih'te gezinti

20 Aralık 2002 (Zürih) / İsa Çelik ve fotoğraf, geziye damgasını vuruyor. Fotoğraf makinesinin merceğinden dünyaya bakan bir insanla birlikte olmanın doğal sonucu. Dün Meryem (Arıkan) bizi alıp Rappersville kentine götürdü. Benim için daha önceki geziden anılar taşıyan bir yolculuktu. Karımla gittiğimiz Nisan gününden çağrışımlar saçılıyordu baktığım, adım attığım her yerde. O günün renkli, cıvıl cıvıl görüntüleri, yerini bir kış gününün soğuk ıssızlığına bırakmıştı. Noel heyecanının ve beklentisinin gizliden gizliye yön verdiği bir sessizlik, deri gibi kaplamıştı bütün kenti. Ortaçağdan kalmış, daracık ara sokaklarda karşımıza çıkan ahşap kapılar, duvarlarda karşılaştığımız çeşitli kabartmalar, tepeye tırmandığımız zaman önümüzde açılan kuleli çatılardan ve bacalardan oluşan görünüm, benim için ilk gelişten bende kalanlara bir çağrışım köprüsüydü. Ama İsa için, mercekten bakılacak birer görüntü nesnesi sayılıyordu. En çok oyalandığımız, tepedeki kilise avlusunda bizi bekleyen gömütlük oldu. Her gömütün başında sanatsal bir yontu vardı. Sanki bir sanat sergisini dolaşıyorduk. Biraz böyle bir gömütlükte yatanlara imrenerek. İsa'nın ikinci oyalanma alanı, geyiklerin özgürce dolaştığı bölüm oldu. Onların

fotoğraflarını çekti bol bol. Sonra suyu akmayan çeşmenin iki yanındaki merdivenlerden kente indik yeniden. La Finca adlı bir İspanyol lokantasında mola verdik. Duvarları ilginç fotoğraflarla, boğa güreşi afişleriyle kaplıydı. Garson, Türk olduğumuzu öğrenince, "Merhaba" diye seslenmekten geri durmadı. Boyu bosuyla, ensesinde topuz yapılmış uzun saçlarıyla tam bir İspanyol genciydi. Lokantadan çıktıktan sonra, ışıkları yanmaya başlayan Zürih'i bütünüyle görebileceğimiz bir tepeye tırmandık. Ormanlık alanlardan kıvrıla kıvrıla bizi doruğa götüren yol, yükseldikçe daralıyor, neredeyse bir keçiyoluna dönüşüyordu. Doruğa vardığımızda ne yazık ki hava iyice kararmış ve kendimizi bir sis içinde bulmuştuk. Zürih'e oradan bakmamızı ve ışıklarıyla onu görmemizi engelliyordu sis. Çimenleri ve dalları ağartan kırağılı bir havada doruğa ulaşıp inişe geçmekle yetindik. Zürih'in ışıklarını göre yitire, göre yitire aşağıya indik.

Gün, geziyi belirleyen o genel tartışma ve açıklamalar sarmalına en az dolandığı için bence en keyifli gün oldu. Tartışma, İsa'nın yaptığı saydam gösterisi gündeme geldikçe patlak veriyor, istenen düzenek sağlanamadığı için gösteri İsa'nın yaptığı değil yapacağı gösteriye engel oluşturuyor, sık sık suçlanmalara, özür dilemelere yol açıyordu. Öte yandan yöneticiler, bu örgütlenmeden, insanı dönüştürme umudunu yitirerek ayrıldıklarını ileri sürüyorlar, yönetilenleri (pek de anlayamadığım bir biçimde) ta baştan suçlayan, haklarında kararı o zamandan vermiş bir yargılamayla ve ağır sözlerle anıyorlardı. İnsanın aklına ister istemez şu geliyordu: Daha baştan böyle olduklarını bile bile niye ilişkiye girmişlerdi onlarla ve onları dönüştürememekte kendilerine düşen bir pay yok muydu?

Lâle ile Adnan

21 Aralık 2002 (Zürih) / Dün Reinfall Çağlayanı'na götürüldük İsa ile. Ben daha önce gelişimi anarak dolaştım, İsa bol bol çekim yaptı. Bu arada benim de birkaç fotoğrafımı çekti. Zürih'e dönünce, etkinlik sırasında tanıdığımız genç çiftin (Adnan ile Lâle'nin) evine gittik. Tanışıklığımız Cevat ve Gönül Çapan'a selâm göndermek istemeleriyle başlamıştı. Sonra İsa'yı evlerinde konuk etmeleriyle sürdü. Sanıyorum Türkiye'ye geldikleri zaman ya da bizim yolumuz İsviçre'ye yeniden düştüğünde, daha ilerilere taşınacak bu tanışıklık.

Genç insanlarda her zaman rastlanmayan bir ilgi ve sıcaklık yansıtıyorlar çevrelerine. Böyle insanlar olduğunu bilmek benim her zaman yaşama güvenimi ve terslikler karşısında direncimi arttırmıştır. Onlarla bir arada olmaktan, bildiğim ve yaşadığım her şeyi paylaşmaktan özel bir keyif almışımdır. Yanlarında her türlü tedirginlikten rahatça soyunabilmek, çekintisiz konuşabilmek az şey mi diye diye. Bir yerlerde kendi çocuklarım ya da kardeşlerim olduğunu sanki bir gün ansızın öğrenivermenin şaşırtıcı, inanılmaz sevinciyle hem de. Ev küçük bir komünü andırıyordu. Lâle'nin iki erkek kardeşi de onlarla aynı evde yaşıyordu çünkü. Biz oradayken onlar da geldi. Adnan, birini "küçük kardeş", ötekini "büyük kardeş" olarak tanıttı. Ben de "Merhaba küçük kardeş" diye, "Merhaba büyük kardeş" diye selâmladım.

Adnan'la Lâle, Çapanlarla da, yansıttıkları o ilgi ve sıcaklığın sonucunda tanışmışlar. Ada vapurunda onları gördüklerinde, bir Ritsos çevirisi üzerinden gönül bağı içinde olduğu Cevat'a kendini tanıtmış Adnan. Sonra da nikâhlarında tanık olmasını istemiş. Cevat ve Gönül'ün bu ilgi ve yakınlık karşısında duyarsız kalmadıkları, öneriyi kabul ettikleri anlaşılıyor. Nikâhı ilginç kılan yalnız bu tanıklık değil. Nikâh için Ahırkapı Feneri'nin seçilmesi de ilginç.

Memet Fuat'ın ölüm haberi

Adnan'la Zürih garında buluşup evlerine doğru giderken, tramvayın içinde, Memet Fuat'ın öldüğünü ondan öğrenmem ne tuhaf! Nicedir uzaktık ve ondan habersizdim. Ama ölümüne hazırlıksız yakalandım sayılır. Yaşamımıza giren kimi insanlar vardır, onların ölümlü olduğunu sanki düşünmeyiz. En azından biz yaşadıkça onların da yaşayacağından kuşkumuz yoktur. Memet Fuat benim için öyle bir insandı. Gençlik yıllarımızda bizi etkileyen, çevresinde bulunmaktan hem yararlandığımız hem keyif aldığımız biriydi. Sonraları aramıza ayrılıklar girdi. Onu beğenmemeye, hatta özellikle şiir konusunda tutumunu eleştirmeye başladık. Bu beğenmeme döneminde biraz da sanki aldatılmışlık duygusu vardı. Ona belki ayrımında olmadan birtakım beklentiler yüklemiştik. Onları yerine getirmediğini gördük. Onun da bizden beklentileri vardı. Sanat, özellikle şiir

alanında bu beklentilerini karşılayamadık. Özellikle İkinci Yeni şiirin incelikleriyle, ustalıklarıyla yazılacak topluncu bir şiirin çok çarpıcı sonuçlar vereceğine inanıyordu. Bu inancın beklentisini bizde, özellikle de bende bulamadı. Tam tersine, onun beklentisini boşa çıkaracak bir yol izlemiş oldum. Suçlamalı tartışmalar aramıza girse de, bana karşı hep kıyıcı olmamayı, görmezden gelmemeyi, yazdıklarımı değerlendirirken insafsızlık etmemeyi yeğledi. Önceleri bilgisi ve yakınlığıyla üzerimizde etkili olurken, sonraları onun bulunduğu yer ve takındığı tavırla bir hesaplaşma ilişkisi içinde bulunduk.

Memet Fuat'ın ölümü (buna inanmak kolay değil) bizim yaşamımızda bir dönemin sona ermesiyle eşanlamlı.

Öneriler, tasarılar, çağrılar

27 Aralık 2002 / Yılın sonunda bir toplam ve döküm yapmaya hazırlanırken, üst üste öneriler geliyor. Geziden döndükten sonra, Tiyatro Yazarları Derneği'nin düzenlediği Nâzım Hikmet etkinliğine katılacak, şiiri üzerine bir konuşma yapacaktım. Aklımda kalan, AKM'de düzenleneceğiydi. Oraya kadar gittim; ama öyle bir etkinlik olmadığını görüp geri döndüm. Oysa Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi'ne alınmış. Önünden geçtiğim halde oraya bir göz atmayı akıl edemedim. İlk kez başıma geldi böyle bir şey.

Dün, 32. Gün izlencesi için Haliç belgeseli hazırlayanlar telefon etti. Benim "Haliç" şiirime nasılsa ulaşmışlar. Okumamı istediler. Evrensel Basım Yayın'da çekim yapıldı. Yine dün, Hayri'den (Erdoğan) bir başka öneri geldi. Fotoğraf sanatçısı Aclan Uraz'ın *Çocuk İşçiler* adlı albümünün yeni basımına şiirle katılmamı istiyorlar. Albümü gözden geçireceğimi, bir deneme yapıp başarırsam öneriyi değerlendireceğimi söyledim. Eve dönerken fotoğraflara şöyle bir göz attım. İlk bakışta, şiirle okunabilecek görüntüler olduğu anlaşılıyor. Yolda tek tek her fotoğrafa bir şiir mi, yoksa bütünü için bir uzun şiir mi olur diye düşündüm. Benim açımdan en önemlisi, daha önceki benzer çalışmalardan ayrılan, yeni bir ürün ortaya çıkması.

Karım albümü görünce benden daha çok heyecanlandı ve benim için iyi bir çalışma olabileceğini söyledi. Oysa yıl boyunca sürdürmeye çalıştığım 4 tasarı daha var. Onlardan en az birini 2003'te yayınlanır hale getirmeyi çok istiyorum. Belki yayıncının albüm için beni sıkıştırması bu yeni tasarıda hızlı ilerlememi sağlayabilir.

Hayri (Erdoğan) 2003 için *Duvar Kabartmaları*'nı yeniden basmayı; ama 3 cilde bölmeyi istiyor. Bu arada seçmeler kitabı da var düşünülenler içinde. *100 Şiir* tükendiğine göre, yeniden düzenleyip yeni bir *100 Şiir* seçkisi hazırlayabilirim. İzmir'de okullarda satılması bu seçkinin yine gündeme gelmesinde önemli bir etken.

Evrensel Basım Yayın, çocuk kitaplarımın yeni basımını yapmıştı. Onları da topluca eve getirip karşıma koydum. Çoğu daha önceki resimlerle basıldığı halde, onlarla arama giren yabancılaşmayı pek de aşamadım. Sanki yazarı ben değilmişim gibi biraz uzaktan baktım, sayfalarını çevirirken de parmaklarımı yoklayan o heyecanı bulamadım. Yayıncılık yaşamımın bittiğine, kitaplarımın her şeyiyle tek tek uğraşamayacağıma belki bir süre sonra alışırım. Alışsam da, kendini anımsatan bir yara yeri gibi geçmiş hep zonklayacak herhalde.

Pazarlamacılarla çalışmak, şu anda Evrensel Basım Yayın için yeni ufuklar açmış. *Dünden Bugüne Türk Şiiri* tükenmek üzere. *Duvar Kabartmaları*'nın da içinde yer aldığı şiir seti, roman seti, Asım Bezirci seti vb satıldıkça depo eriyor. Yeni basımlar gerekiyor. Bu sürüm, yeni tasarılar için iyi bir olanak sağladığı kadar ekonomik sıkıntılara dönüşme olasılığı da taşıyor. Uzun erimli ödemeler yeni basımların giderlerini karşılamakta zorluk doğurabilir. Bu da ekonomik sarsıntılara yol açabilir.

Bu sabah İstanbul Üniversitesi Öğrenci Derneği'nden aradılar ve savaş karşıtı bir toplantıya katılmamı istediler. Önerinin dayanağı, *Oğulları Öldürülen Analar* kitabımı keşfetmiş olmaları. Ancak şiirler üzerine konuşabileceğimi söyledim; kabul ettiler. Yine de toplantının niteliğini tam olarak kafamda canlandırmış değilim.

Kemal ÖZER (1935 - 2009)

1935'te İstanbul'da doğdu. Babası Devlet Demir Yollarında tren sürücüsüydü. İstanbul Erkek Lisesi'nde orta öğrenimini bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü.

Öğrenim yıllarında arkadaşlarıyla birlikte *a Dergisi*'ni (1956-60) çıkardı. *Cumhuriyet* gazetesinde (1960-81), Karacan Yayınları'nda (1981-82) çalıştı. Kitapçılık ve yayıncılık yaptığı 1965-70 arasında, şiir ve sinema alanında kitapların yanısıra *Şiir Sanatı* (1966-68) dergisini yayınladı. 1972'de arkadaşlarıyla yeniden yayınladıkları *Yeni a Dergisi*'nin kurucu ve yazarları arasında yer aldı. *Varlık* dergisinin yönetmenliğini üstlendi (1983-90). Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ikinci başkanlık görevinde bulundu (1999-2000). Kendi kurduğu Yordam Yayınevi'nde kitaplarını yayınladı (1989-2000).

Şiirin yanısıra öykü, deneme, gezi, günlük, anı, söyleşi, seçki, çocuk edebiyatı ve çeviri şiir dallarında 72 kitabı yayınlandı. Şiirleri 20 dile çevrildi. Şiirlerinden yapılan seçmeler Bulgaristan, Danimarka ve Hollanda'da kitap olarak basıldı.

30 Haziran 2009'da hayatını kaybetti.

Aldığı Ödüller

1976 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü: *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*
1982 Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü: *Kimlikleriniz Lütfen*
1991 Yunus Nadi Şiir Ödülü: *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle*
1993 Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü: *Bir Adı Gurbet*
1999 Damar Dergisi Edebiyat Emek Ödülü
2000 Truva Kültür ve Sanat Ödülü
2001 Dionisos Şiir Ödülü
2008 Altın Sayfa Kitap Ödülü: *Temmuz İçin Yaralı Semah*
2008 Dionisos Şiir Ödülü
2009 Altın Portakal Şiir Ödülü: *Temmuz İçin Yaralı Semah*
2009 PEN Şiir Ödülü

Günlerle Yolculuk 1

Kemal ÖZER

"Bu kitap; 1999-2009 yıllarında yalnızca edebiyatla uğraşan bir insanın, en az 1999–1935 = 64 yaşına ulaşmış kıdemli bir şairin yaşadığı, düşünebileceği her konuda dertleşip duruyor okuyucuyla.

Deneyimler aktarıyor. Edebiyatla ilgili pek çok izlenimi, birçok tasarıyı, olurdüşler olmazdüşleri (ne iyi) didikleyerek kapsıyor.

'Genel günlük' değil... Tam bir belli alan günlüğü: 'Edebiyatçı günlüğü'. Edebiyatçı günlükleri içinde ise 'şair günlüğü' öne çıkmış.

Bir sanatçının; güzelduyusal çabalarının yanı sıra, topluma karşı görevlerinin de olduğunu, hep vurguluyor, akıllıca, inandırıcı biçimde de söylüyor söyleyeceğini. Bir başka deyişle bu kitap aynı zamanda 'bir toplumcu şairin günceleri'.

Bu günlüklerde, öykü, yazı, anı tasarıları, kitap hazırlamaların kaygıları da büyük yer tutuyor. Siz de bir yazarsanız, gençseniz, kitap hazırlamalarında gelecekteki gecikmelerinizi, ertelemelerinizi, tasalarınızı, sizin yerinize Kemal Özer'den şimdiden okumuş olacaksınız. Bunları okurken, yok siz de yaşlıysanız, zaman zaman günceleri değil de özellikle anılarınızı nasıl yazacağınızı da aralarda düşünmeye, tartışmaya başlayacaksınız."

9 786055 945404